

The Project Gutenberg eBook of Elämän tarina

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Elämän tarina

Author: Guy de Maupassant

Translator: Martti Wuori

Release date: January 28, 2008 [eBook #24445]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄN TARINA ***

Produced by Tapio Riikonen

ELÄMÄN TARINA

Kirj.

Guy de Maupassant

Suomentanut Martti Wuori

Kustannusosakeyhtiö Ahjo, Helsinki, 1918.

I.

Saatuaan matkalaukkunsa kuntoon, meni Jeanne ikkunan luo, mutta sade ei vain ollut tauonnut. Koko yön oli rankkasade rapisten piessyt ikkunaruujuja ja kattoja. Matala, vettä tulvillaan oleva taivas näkyi kuin haljenneen, tyhjentäen kaiken sisällyksensä maan päälle, liuottaen sen liemeksi, sulattaen sen kuin sokerin. Tuulenpuuskat henkäilivät painostavan lämpiminä. Yli äyräittänsä paisuneiden ojien kohina täytti autiot kadut, ja talot imivät kuin sienet itseensä kosteuden, joka tunkeutui niiden sisään, saaden seinät kellareista ullakkoihin asti hikoilemaan.

Jeanne, joka edellisenä päivänä oli päässyt luostarikoulusta ja nyt vihdoinkin oli kokonaan vapaa ja valmis ottamaan haltuunsa elämän onnen, josta hän niin kauan jo oli unelmoinut, pelkäsi, että isänsä kieltäytyisi lähtemästä matkalle, ellei ilma kirkastuisi, ja siksi hän nyt jo sadannen kerran aamusta lähtien tarkasteli taivaan rantaa.

Sitten hän huomasi, että oli unohtanut panna almanakkansa matkalaukkuunsa. Hän otti seinältä kuukausiin jaetun pienen pahviliuskan, jossa kuvan keskellä oli kultaisilla numeroilla kuluva vuosiluku 1819. Sitten pyyhkäisi hän lyijykynällä yli sen neljä ensimmäistä saraketta ja merkitsi viivalla jokaisen pyhimyksen nimen toukokuun 2:een päivään saakka, jona päivänä hän oli luostarikoulusta päässyt.

Oven takaa kuului ääni: "Jeannette!"

Jeanne vastasi: "Tule sisään, isä!" Ja hänen isänsä ilmestyi ovelle.

Paroni Simon-Jacques Le Perthuis des Vauds oli edellisen vuosisadan aatelismiehiä, omituinen ja hyväluontoinen ihminen. Intomielisenä J.-J. Rousseau'n oppilaana hän oli rakastajan tavoin kovin ihastunut luontoon, vainioihin, metsään ja eläimiin.

Synnyntänsä ylityksenä hän vihasi vaistomaisesti vuoden 1793 tapahtumia; mutta luonnonlaadultaan ajattelijana ja kasvatukseltaan vapaamielisenä hän inhosi tyranniutta loukkaamattomalla ja koru- ja vaivattomalla vihan tunteella.

Hänen suurin voimansa ja suurin heikkoutensa oli hänen hyvytensä, jolla ei ollut riittävästi käsivarsia hyväilemiseen, antamiseen, syleilemiseen, hyvyys, kuin Luojan, säännötön, vastaansanomaton, aivan kuin tahdon hermo hänellä olisi ollut turtunut, aivan kuin joku aukko olisi ollut hänellä tarmossa, hyvyys, joka oli melkein kuin pahe.

Teorian miehenä hän oli keksinyt kokonaisen kasvatussuunnitelman tyttärensä varten haluten tehdä hänet onnelliseksi, hyväksi, suora- ja helläluontoiseksi.

Kahdenteentoista ikävuoteensa asti oli tyttöä pidetty kotona, ja sitten oli hänet, vastoin äitinsä kyyneleitä, pantu Sacré-Coeur'in luostarikouluun.

Isä oli pitänyt häntä siellä lujasti lukittuna, kuin luostariin suljettuna ainakin, jättäen hänet tietämättömäksi ihmisten oloista. Isä halusi saada tyttärensä sieltä seitsemäntoista vuoden iässä siveänä neitseenä, voidakseen itse kastaa hänet jonkinlaiseen jälkirunouden kylppyyn, voidakseen ulkona maalla, viljavien vainioiden keskellä, avata hänen sielunsa, haihduttaa hänen turtuneen tietämättömyytensä, näyttämällä hänelle luonnon suoraa rakkautta, eläinten yksinkertaista hellyyttä, elämän lain ylevää puhtautta.

Nyt Jeanne tuli luostarikoulusta säteilevänä, täynnä elämän nestettä ja onnen himoa, valmiina kaikkiin iloihin, kaikkiin sattuman tarjoamiin hurmaaviin tilaisuuksiin, jotka hän jo hengessään oli nähnyt joutohetkinään, pitkinä öinä, toiveittensa yksinäisyyteen uponneena.

Ulkomuodoltaan hän oli kuin joku Veronesen maalaama kuva hohtavine vaaleine hiuksineen, jotka tuntuivat ottaneen värin hänen hipiästään, tuosta ylityksen hipiästä, joka hiukkasen vain vivahti ruusunpunaiselle ja oli kevyen untuvan varjostama. Sitä saattoi pitää vaaleana samettina, joka kuulteli esiin vain silloin kuin aurinko sitä säteillään hyväili. Hänen silmänsä olivat siniset, himmeän siniset kuin kuvilla hollantilaisissa porsliinimaalauksissa.

Vasemmanpuoleisessa sieraimen siivessä oli hänellä pikkurainen kauneuden-merkki, oikealla puolella leuassa toinen, jossa oli muutamia hienoja karvoja, siihen määrin hänen ihonsa värisiä, että niitä tuskin huomasi. Kasvultaan hän oli kookas, rinta oli hänellä täyteläinen, vartalo solakka ja notkea. Hänen kirkas äänensä tuntui toisinaan liian terävältä, mutta hänen raikas naurunsa levitti iloa hänen ympärilleen. Usein oli hänellä tapana teeskentelemättömällä liikkeellä nostaa molemmat kätensä ohimoilleen ikäänkuin silittääkseen hiuksiaan.

Jeanne juoksi isäänsä vastaan ja syleili ja suuteli häntä.

— Lähdemmehän sittenkin, isä? — kysyi hän. Hänen isänsä hymähti, ravisteli jo harmaantuvia, pitkiä hiuksiaan, ja ojensi kätensä ikkunaa kohti.

— Mitenkä luulet voitavan lähteä matkalle tällaisella ilmalla?

Mutta tytär rukoili häntä mielistellen ja innokkaasti:

— Voi, lähtekäämme, isä! Jälkeen puolen päivän on varmaan jo kaunis ilma.

— Äitisi ei siihen suostu millään ehdoin.

— Kyllä, varmasti, minä saan hänet suostumaan.

— No, jos sinä hänet taivutat, niin minä puolestani olen valmis.

Ja Jeanne hyppäsi juoksujalassa paronittaren huonetta kohti, sillä hän oli odottanut tätä lähtöpäivää

yhä kasvavalla kärsimättömyydellä.

Siitä saakka kuin oli tullut Sacré-Coeur'in luostarikouluun ei Jeanne ollut Rouen'ista liikkunut minnekään, sillä hänen isänsä ei ollut myöntänyt hänelle minkäänlaisia huvituksia ennen hänelle määräämäänsä ikää. Vain kaksi kertaa oli hänet otettu mukaan Pariisiin, mutta sehän oli kaupunki sekini, ja tyttö haaveksi vain maalle pääsyä.

Nyt oli hän pääsemäisillään kesää viettämään heidän maatilalleen Peoples'iin, vanhaan perhekartanoon, joka sijaitti meren rannalla likellä Yport'ia, ja siellä uskoi hän löytävänsä ääretöntä iloa vapaasta elämästä laineiden liepeillä. Lisäksi oli päätetty, että hän saisi omakseen tuon hovin, asuakseen siellä pysyväisesti, sitten kuin joutuisi naimisiin.

Sade, jota taukoamatta oli kestänyt edellisen päivän illasta saakka, oli nyt hänen elämänsä ensimmäinen suuri suru.

Mutta kolmen minutin kuluttua hän palasi juosten takaisin äitinsä huoneesta ja huusi niin, että koko talo kaikui:

— Isä, isä, äiti suostui; anna valjastaa hevoset!

Veden tulva ei vain laannut, vaan tuntui lisääntyneen melkein kaksinkertaiseksi, silloin kuin vaunut ajoivat portaiden eteen.

Jeanne oli jo valmis astumaan ajoneuvoihin, kun paronitar laskeutui alas portaita toiselta puolen puolisonsa, toiselta isokasvuisen sisäkön tukemana, joka oli väkevä ja roteva kuin mies. Tämä tyttö oli normandialainen, Caux'n seudulta kotoisin, ja näytti vähintään kahdenkymmenen vuotiaalta, vaikka oli korkeintaan yhdeksännellätoista. Talossa häntä pidettiin melkein kuin toisena tyttärenä, sillä hän oli ollut Jeannen rintasisar. Hänen nimensä oli Rosalie.

Tytön päätehtävänä muutoin oli talutella emäntäänsä. Tämä oli jo muutaman vuoden ajan tavattomasti lihonut sydänvian tähden, jota hän lakkaamatta valitteli.

Paronitar saapui kovin hengästyneenä vanhan kartanon portaikolle, loi katseensa pihalle, jossa vesi valui virtanaan ja mutisi:

— Ei ole todellakaan viisasta lähteä.

Hänen miehensä, yhä hymyillen, vastasi:

— Itsepä niin tahdoit, rouva Adélaïde.

Kun hänen vaimollaan oli tuo komea nimi Adélaïde, niin paroni aina lisäsi sen eteen sanan "rouva" äänensävyllä, josta kajahti hieman ivallista kunnioitusta.

Sitten paronitar lähti astumaan ja nousi vaivoin ajoneuvoihin, joiden kaikki vieterit taipuivat. Paroni kävi istumaan hänen viereensä, ja Jeanne ja Rosalie asettuivat etupenkille selin hevosiin.

Keittäjätär Ludivine toi joukon päällysvaatteita, jotka pantiin polville, ja lisäksi kaksi koria, jotka kätettiin jalkoihin; sitten kiipesi hän ajomiehen istuimelle ukko Simonin rinnalle ja kääriytyi isoon peitteeseen, jolla verhosi kokonaan päänsäkin. Ovenvartija vaimoineen tuli sanomaan hyvästi ja sulki vaunujen oven. Heille annettiin viimeiset määräykset matkatavaroista, joiden oli seurattava kärryillä perässä. Ja sitten lähdettiin matkalle.

Ajaja, ukko Simon, istui pää painuneena ja selkä kumarassa sateessa hyykistyen kolmella kauluksella varustetun päällystakkinsa peittoon. Sadekuurot pieksivät yhä armottomasti ruutuja ja vesi valui tietä pitkin virtanaan.

Hevosten nopeasti laukatessa pyörähtivät vaunut rantakadulle, sivuuttivat rivittäin seisovat suuret laivat, joiden mastot, reivit ja köydet surullisina kuin lehdettömät puut kohosivat kohti vetistä taivasta, ja kääntyivät sitten Mont Riboudet'n bulevardille.

Pian vaunut sitten saapuivat ulos kedolle, jossa siellä täällä, oksat riipuksissa, raukeana ja sumuun uponneena seisoivat yksinäinen salava. Kuului vain hevosten kavioiden kapse pyöräin painaessa lätäköistä säteinä räiskähtäviä kuvioita.

Ei kukaan puhunut mitään; mieli tuntui yhtä mörältä kuin maakin. Äiti oli kumartunut taakse päin ja nojasi päätänsä vaunujen seinään silmät ummessa. Paroni tarkasteli synkin silmin yksitoikkoisia, kosteita maisemia. Rosalie, jolla oli joku kääro polvillaan, oli vajonnut, kuin rahvaan lapset ainakin, omiin puoleksi itsetiedottomiin mietteisiinsä. Mutta Jeanne tunsu tuosta lämpimästä kosteudesta elpyvänsä eloon kuin sisällä säilytetty kasvi, joka on tuotu ulkoilmaan, ja hänen ylenpalttinen ilonsa loi

kuin tiheä puun lehvä alakuloisen varjon hänen sydämeensä. Vaikk'ei hän mitään puhunutkaan, niin oli hänellä kuitenkin halu laulaa, kurottaa ulos kätensä ottaakseen kouransa täyteen vettä juodaksensa sen siitä, ja hän nautti hevosten kiivaasta juoksusta, maisemien surkeasta näöstä ja siitä tunteesta, että tiesi olevansa suojassa tässä vedentulvassa.

Ja ankarassa sateessa kohosi molempien hevosten kiiltävistä lanteista höyrypilvi aivan kuin kiehvasta vedestä.

Paronitar vaipui vähitellen uneen. Hänen kasvonsa, joita reunusti kuusi riippuvaa, säännöllistä hiuskiehkuraa, kävivät veltoiksi, leväten pehmeästi hänen kaulansa kolmella suurella aallolla, joiden viimeiset mainingit katosivat hänen rintansa ulappaan. Hänen päänsä, joka kohosi jokaisesta hengenvedosta, vaipui jälleen paikoilleen, ja hänen poskensa pullistuivat, samalla kuin hänen raollaan olevien huuliensa lomasta lähti äänekäs kuorsaus. Hänen miehensä kallistui häntä kohti ja pani hiljaa hänen käsiensä väliin, jotka olivat ristissä hänen kookkaan vatsansa ympärillä, pienen nahkalaukun.

Tämä kosketus herätti paronittaren, ja hän katseli tuota esinettä himmeällä, keskeytyneen unen tylsistytämällä katseella. Laukku putosi maahan ja aukeni. Kultra- ja setelirahoja varisi vaunun pohjalle. Paronitar heräsi nyt kokonaan ja hänen tyttärensä ilo puhkesi pitkään naurunpuuskaan.

Paroni kokosi rahat ja laski ne paronittaren syliin sanoen:

— Kas siinä, rakas ystäväni, mitä on jäljellä moisiostani Élétot'sta. Möin sen voidakseni toimittaa korjaustöitä Peoples'issa, jossa tästä lähtien tulemme usein oleskelemaan.

Paronitar sai luetuksi kokoon kuusituhatta neljäsataa frangia ja pisti rahat rauhallisesti taskuunsa.

Se oli jo yhdeksäs näin myyty maatila niistä kolmestakymmenestä yhdestä, jotka heidän vanhempansa olivat heille perinnöksi jättäneet. Heillä oli kuitenkin vielä noin kaksikymmentätuhatta livres'ea vuotuisia korkoja maista, jotka hyvin hoidettuina helposti olisivat voineet tuottaa kolmekymmentä tuhatta frangia vuodessa.

Koska he elivät yksinkertaisesti, olisivat nämä tulot heille kyllä riittäneet, ellei talossa olisi ollut reikää, joka oli aina auki: hyvyys. Se haihdutti rahat talosta kuin aurinko veden soista. Ja ne vuotivat pois, katosivat, hävisivät, mutta miten, sitä ei kukaan tietänyt. Alituisesti jompikumpi heistä sanoi: "En tiedä, kuinka lienee käynyt, mutta olen kuluttanut tänään sata frangia ostamatta kuitenkaan mitään huomattavaa."

Tämä kevyt tapa käsitellä rahoja oli muuten heidän elämänsä suurimpia viehätöksiä, ja siinä kohdin sopivat he toisilleen erinomaisen hyvin, oikein liikuttavan hyvin.

Jeanne kysyi:

— Onkos minun hovini sitten kaunis?

Siihen vastasi paroni hilpeästi:

— Saatpa nähdä, tyttöseni.

Vähitellen rankka sade kuitenkin vaimeni ja muuttui vihdoin usvantapaiseksi, hienon hienoksi ilmassa liiteleväksi vesipölyksi. Pilvien muodostama katos tuntui kohoavan, vaalenevan, ja yht'äkkiä lankesi vainioille pilven reiästä, jota ei lainkaan näkynyt, pitkä, viisto auringon säde.

Ja kun pilvet halkesivat, näkyi taivaan sininen pohja. Sitten halkeama suureni aivan kuin vaatetta reväistessä, ja kauniin taivaan puhdas, kirkas ja syvä siinto aukeni yli maailman.

Puhalsi raitis ja suloinen tuulen henki, joka oli kuin maan mielihyvän huokaus, ja kun vaunut kulkivat puistojen tahi metsien läpi, niin kuului sieltä täältä jo höyheniään kuivattavan linnun hilpeätä viserrystä.

Tuli ilta. Kaikki nukkuivat nyt vaunuissa paitsi Jeanne. Kaksi kertaa pysähdyttiin majataloihin, jotta hevoset saisivat puhaltua, jolloin niille syötettiin vähän kauroja ja juotettiin vettä.

Aurinko oli mennyt mailleen; jostakin kaukaa kuului kellojen soittoa. Pienessä kylässä sytytettiin lyhdyt ja taivaalla alkoivat tiheässä tuikkia tähdet. Paikka paikoin näkyi valaistuja taloja, joiden tulet pilkistivät esille pimeästä. Ja yht'äkkiä ilmestyi vuoren rinteeseen takaa kuusten oksien lomitse kuu punaisena, suunnattoman suurena, kuin unen horroksissa vielä.

Ilma oli niin lauha, että vaunun ikkunat pidettiin auki. Jeanne lepäsi nyt unelmiensa raukaisemana, onnellisten näkyjensä tyydyttämänä. Toisinaan, kun hänen jäsenensä olivat jäykistyneet kauan samassa asennossa istumisesta, aukaisi hän silmänsä, katsoi ulos, näki valoisassa yössä jonkun talon puitten

vilahtavan ohi tahi jossakin niityllä jonkun lehmän makaavan ja nostavan päättään. Sitten hän muutti asentoa ja koetti saada kiinni keskeytyneestä unelmasta; mutta pyörien lakkaamaton kolina soi yhä hänen korvissaan, uuvutti hänen aivonsa, ja hän sulki uudelleen silmänsä tuntien sielunsa yhtä runnelluksi kuin ruumiinsakin.

Vihdoin pysähdyttiin. Miehiä ja naisia ilmestyi lyhdyt käsissä vaunujen ovien eteen. Oli tultu perille. Jeanne, joka yht'äkkiä oli herännyt, hyppäsi tuota pikaa ulos. Hänen isänsä ja Rosalie, joille muuan renki näytti valkeata, miltei kantaen saattoivat sisään paronittaren, joka oli aivan menehtymäisillään, valitteli vaivojaan ja lakkaamatta hoki heikolla, tuskin kuuluvalla äänellä: "Voi, Jumala! Lapsi raukat!" Hän ei tahtonut mitään juoda, ei mitään syödä, vaan pani maata ja nukkui heti.

Jeanne ja paroni söivät illallista kahden kesken.

He hymyilivät katsellessaan toisiaan ja tarttuivat toinen toisensa käteen yli pöydän. Heidät valtasi lapsellinen ilo, ja he ryhtyivät tarkastelemaan talon korjattua rakennusta.

Se oli korkea ja tilava normandialainen kartano, osaksi talonpoikais-, osaksi hovirakennus, tehty valkoisista, harmaiksi muuttuneista kivistä, ja niin avara, että kokonainen suku sopi siellä asumaan.

Tavattoman iso eteissuoja jakoi rakennuksen kahtia ja ulottui sen läpi niin, että sen molemmat suuret ovet olivat kummallakin julkisivulla. Kahdet portaat nousivat tästä eteisestä, muodostaen keskelle aukon, ja yhdistyivät kerrosta ylempänä sillaksi noiden molempain portaitten välille.

Alakerroksessa oikealla oli äärettömän suuri sali. Sen seinät olivat verhotut matoilla, joiden lehtikuvioissa näkyi lintuja. Huonekalujen päällyys oli kudotusta kankaasta, johon kuvitus oli otettu La Fontainen saduista, ja Jeanne oikein vavahti ilosta löytäessään tuolin, jota hän pikku tyttönä oli suuresti rakastanut ja johon oli kuvattu satu ketusta ja haikarasta.

Salin vieressä sijaitsi kirjasto täynnä vanhoja kirjoja sekä kaksi muuta asumatonta huonetta. Vasemmalla oli ruokasali uusine pöytäkalustoineen, linनावatteiden säilytys huone, ruokakamari ja keittiö sekä pieni erillinen osasto kylpyhuoneineen.

Välikkö jakoi koko alakerran kahteen osaan. Kymmenen huoneen kymmenet ovet johtivat tästä käytävästä. Aivan perällä oikealla puolella oli Jeannen huoneusto. He astuivat sinne sisään. Paroni oli sen vastikään laitattanut uuteen kuntoon, ottaen yksinkertaisesti käytäntöön ullakolle jo ammin joutuneet seinäverhot ja huonekalut.

Alkuperäiset, sangen vanhat flaamilaiset verhot kansoittivat sovinnaisilla henkilökuvillaan tämän huoneen seinät.

Vuoteensa huomattuaan tyttö ihan huudahti ilosta. Kultakin neljältä kulmalta kannattivat vuodetta, ikäänkuin sen vartijoina, suuret, pikimustat, tammipuusta veistetyt ja kiiltäviksi vahatut linnut. Reunustoilla kulki kaksi leveää puuhun veistettyä kukkais- ja hedelmäkiehkuraa, ja neljä hienosti uurrettua korinttilaispilaria kannatti ylhäällä kulkevaa ruusu- ja lemmikkikiehkuraa.

Vuode oli monumentaalisen, mutta samalla sangen siron näköinen, huolimatta ajan ruskeuttamista sivuistaan.

Vuoteen peite ja sen yläpuolella oleva "taivas" loistivat vastakkain kuin taivas ja sen kuvajainen. Ne olivat tehdyt vanhanaikaisesta tummansinisestä silkistä, jossa tähtinä oli suuria kultalankaisia liljoja.

Vuodetta kyllin ihailtuaan Jeanne kohotti kynttiläänsä ja alkoi tutkia seinäverhoja päästäkseen selville siitä, mitä niihin oli kuvattu.

Nuori herra ja neito, kumpikin puettuina mitä merkillisimpiin viheriän-punakeltaisiin vaatteisiin, haastelivat keskenään sinisen puun alla, josta riippui valkeita hedelmiä. Suuri samanvärinen jänis pureskeli harmaata ruohoa.

Aivan näiden henkilöiden yläpuolella, mutta sopivan matkan päässä, näkyi viisi pientä, suippokattoista majaa, ja ylhäällä, aivan taivaan rajoilla, seisoi tulipunainen tuulimylly.

Suuret kukkaisköynnökset kiertelivät koko tämän kuvasarjan ympärillä.

Kaksi muuta esitystä näytti aivan samanlaiselta kuin tämäkin, paitsi että taloista nähtiin tulevan ulos neljä pientä, flaamilaiseen tapaan puettua ihmistä, jotka ojensivat käsivarsiaan taivasta kohden näyttäen äärimmäisen hämmästyneiltä ja raivostuneilta.

Viimeinen verho esitti kokonaisen näytelmän. Jäniksen lähellä, joka tässäkin pureskeli ruohoa, makasi pitkälläänkuolleelta näyttävä nuori mies. Nuori nainen katseli häntä ja lävisteli parhaillaan miekalla

rintaansa, ja puun hedelmät olivat muuttuneet mustiksi.

Jeanne ei voinut ymmärtää näytelmän tarkoitusta, ennenkuin hän kuvauksen nurkasta keksi mikroskooppisen pienen petoeläimen, jonka jänis olisi voinut pistää poskeensa yhtä helposti kuin ruohonkorren. Ja kuitenkin se oli leijona.

Silloin hän muisti Pyramuksen ja Thisben onnettomuudet, ja samalla kuin hän hymyili piirrosten yksinkertaisuudelle, hän tunsu olevansa onnellinen saadessaan elää tämän rakkaustarinan seurassa, joka lakkaamatta haastoi hänelle hänen rakkaampien toiveittensa kieltä ja seuloi hänen uniinsa joka yö vanhanaikaista legendanomaista hellyyttä.

Muussa sisustuksessa yhtyivät mitä erilaisimmat muodot ja makusuunnat. Ne olivat huonekaluja, jotka jokainen polvi jättää jälkeensä suvun huostaan ja joiden vaikutuksesta vanhat talot muodostuvat eri aikakausia esittäviksi museoiksi. Muhkea Ludvig XIV:n tyylinen kuparilla panssaroitu säilikkö seiso kahden Ludvig XV:n tyyllisen nojatuolin välissä, jotka yhä komeilivat alkuperäisissä kukallisissa silkkipäälyksissään. Ruusupuinen kirjoituspöytä seiso uunia vastassa, jonka reunustalla oli pyöreän lasikuvun alla empiirityylinen pöytäkello.

Se esitti pronssista mehiläispesää, joka riippui neljän marmoripilarin varassa kultaisia kukkia kasvavan puutarhan päällä. Sangen ohuen heiluritangon päässä tuli pesän raosta esiin pieni emaljisiipinen mehiläinen, leijaillen ikuisesti edestakaisin tässä puutarhassa. Kellon fajanssinen numerotaulu oli sovitettu mehiläispesän kylkeen.

Kello alkoi lyödä yhtätoista. Paroni syleili tytärtään ja meni sitten omiin huoneisiinsa.

Silloin Jeanne kaikkea nyt näkemäänsä kaihoten rupesi levolle.

Hänen katseensa silmäili viimeisen kerran huoneen eri esineitä; sitten sammutti hän kynttilän. Mutta päittäin seinää vasten olevan vuoteen vasemmalla puolen oli ikkuna, josta tulvaili sisään kuunvalo, levittäytyen kirkkaaksi valoläikäksi lattialle.

Kuun paiste heijasteli seinillä kietoen Pyramuksen ja Thisben liikkumattoman lemmentarinan yhä tarunomaisempaan hohteeseen.

Vastapäätä vuodettaan olevasta ikkunasta Jeanne näki suuren puun, joka aivan kylpi suloisessa kuunpaisteessa. Hän kääntyi kyljelleen ja sulki silmänsä, mutta avasi ne jonkun ajan kuluttua uudelleen.

Hän tunsu vieläkin vaunujen heilahtelua, ja pyöräin jyrinä soi yhä hänen korvissaan. Hän asettausi ensin aivan liikkumattomaksi, toivoen lopultakin vaipuvansa uneen. Mutta hänen kärsimätön odottelunsa sai koko hänen ruumiinsa kiihdyksiin.

Hänen jalkojaan nyki, ja häneen tuli kuumetta. Silloin hän nousi ylös, ja avojaloin, paljain käsivarsin ja pitkässä yöpaidassaan, joka teki hänet aaveenkaltaiseksi, hän astui lattialle, meni valoläikän yli, avasi ikkunan ja katsoi ulos.

Yö oli niin valoisa, että näki melkein yhtä selvästi kuin kirkkaalla päivällä, ja nuori tyttö tunsu jälleen seudun, jota hän oli rakastanut varhaisimmasta lapsuudestaan alkaen.

Hänen edessään levittäysi yöllisessä valaistuksessa keltaisena kuin voi laaja nurmikenttä. Kaksi jättiläiskokoista puuta levitti oksiaan kumpikin omalla puolellaan rakennuksen edessä, plataani pohjois- ja lehmus eteläpuolella.

Aivan laajan nurmikentän äärellä näköala päättyi pieneen huvimetsikköön. Tämä käsitti viisi riviä jalavia, jotka olivat istutetut suojaksi myrskyjä vastaan. Vääntyneinä, pyöristyneinä ja tasaisesti katkenneina kuin katto ne seisoivat meren irrallisia tuulia vastassa.

Tämän puistokappaleen halki kulki sekä oikealla että vasemmalla pitkä, suunnattoman suurten poppeliin reunustama kujanne. Näitä sanottiin Normandiassa *peuples'iksi*, ja ne erottivat herraskartanon kahdesta siihen kuuluvasta moisista, joista toinen oli Couillard-nimisen, toinen Martin-nimisen perheen hoidossa.

Näistä poppeleista oli kartano saanut nimensä. Ja näiden rajojen ulkopuolella levisi laaja viljelemätön tasanko, jossa kasvoi orjanruusupensaita ja jossa puhuri puhalsi ja rienui yötä päivää. Siellä sitten maankamara yht'äkkiä katkesi jyrkäksi, sadan metrin korkuiseksi suoraksi ja valkoiseksi äyrääksi, jonka juurta meren aallot huuhtelivat.

Jeanne näki etäällä meren laajan, läikehtivän pinnan, joka tuntui kuin uinailevan tähtien alla.

Tähän öiseen hiljaisuuteen kohosivat maan kaikki tuokset. Ikkunan edessä kasvava jasmini levitti yhä voimakasta lemuaan, joka sekaantui vasta puhkeavien lehtien hienompaan tuoksuun. Ja vienot tuulenhenkäykset lisäsivät siihen suolaisen meri-ilman väkevää makua ja levän kirpeätä hikeä.

Nuori tyttö antautui nauttimaan tuoksujen suloa, ja ympäröivä hiljaisuus rauhoitti häntä kuin raitis kylpy.

Kaikki eläimet, jotka illan tultua virkoavat ja saavat hämäräperäiselle elämällensä yön rauhallisuudesta turvan, täyttivät pimeyden hiljaisella hyörinällä. Suuria lintuja kiiti ääntä päästämättä ilmassa kuin täpliä, kuin varjoja, näkymättömin hyönteisten surina hipaisi korvia ja äänetöntä liikettä huomasi kasteisella ruohikolla tahi autioilla hiekkaisilla teillä.

Ainoastaan muutamat alakuloiset sammakot päästivät kuuta kohti lyhyitä, yksitoikkoisia äännähdyksiään.

Jeannesta tuntui kuin hänen sydämensä olisi avartunut ja täyttynyt äänistä, hiljaisista kuin tämä kuutamoilta, ikäänkuin siinä olisi alkanut väreillä tuhansia erilaisia haluja, noiden öisten hyönteisten kaltaisia, jotka hyrisivät hänen ympärillään. Hänen mielentilansa sulautui tähän elävään runouteen. Ja tässä kalpean yön leppoisassa rauhassa hän tunsu ruumiissaan ylikuonnollisia puistatuksia, käsittämättömin toiveiden sykähälyjä, jotakin onnen henkäyksen tapaista.

Ja hän alkoi unelmoida rakkaudesta.

Rakkaus! Se oli jo kahden vuoden ajan täyttänyt hänen sielunsa lähenemisensä lisääntyvällä levottomuudella. Nyt oli hän vapaa voidakseen rakastaa, nyt ei tarvinnut muuta kuin vain kohdata sen esine, mies.

Minkälainen hän oli oleva? Sitä ei Jeanne tarkalleen tietänyt eikä sitä edes itseltään kysellytkään. *Hän* oli vain oleva *hän*, siinä kaikki.

Jeanne tiesi vain, että oli jumaloiva häntä koko sielustaan ja että hän oli rakastava Jeannea kaikista voimistaan. He tulisivat kävelemään yhdessä iltoina kuin tämä siinä valon hohteessa, joka tähdistä sataa. He tulisivat kävelemään käsikädessä, toisiansa vastaan painautuneina, kuunnellen toistensa sydämien sykintää, tuntien toistensa käsivarsien lämpöä, levittäen lempeään kesäyön leppoisaan kuulakkuuteen, siihen määrin yhdistyneinä, että yksin pelkän tunteensa voimalla helposti voisivat tunkeutua toistensa ajatusten salatuimpiinkin sopukoihin.

Ja tätä olisi kestävä iankaiken, selittämättömän rakkaudentunteen kirkkaudessa.

Ja yht'äkkiä Jeannesta tuntui, että mies oli siinä, aivan hänen vieressään ja äkkiä puistatti omituinen intohimon väristys koko hänen ruumistaan. Hän pusersi tietämättään käsivartensa rintaansa vastaan aivan kuin syleillääkseen unelmaansa, ja hänen tuota tuntematonta kohti käännettyillä huulillaan tuntui jotakin, joka melkein raukaisi hänet tainnoksiin, aivan kuin kevään henkäys olisi antanut hänelle lemman suudelman.

Yht'äkkiä kuuli hän alhaalla kartanon takana tiellä askeleita yön hiljaisuudessa. Ja sielunsa hurjassa hurmiossa, intomielisessä uskossaan mahdollottoman mahdollisuuteen, salliman sattumiin, jumalalliseen aavistukseen ja kohtalon oikkuihin hän ajatteli: "Jospa se olisi hän?" Ja henkeään pidättäen hän kuunteli kulkijan määräperäisiä askeleita varmana siitä, että tämä oli pysähtyvä portille ja pyytävä häneltä vieraanvaraisuutta.

Kun hän oli mennyt ohi, tuli Jeanne alakuloiseksi pettymyksestä. Mutta hän käsitti myös toiveestansa syntyneen innostuksen ja hymyili tälle mielettömyydelleen.

Sitten antoi hän, hieman rauhoittuneena, mielensä liittää järkevemmän unelman vuohon, koettaen tunkeutua tulevaisuuteen ja suunnitella elämäänsä.

Täällä, tässä rauhallisessa kartanossa, joka valtavana kohosi yli meren, oli hän asuva miehensä kanssa. Hänellä oli varmaan oleva kaksi lasta, poika miestään, tytär itseään varten. Ja hengessään näki hän jo lastensa juoksentelevan nurmikolla plataanin ja lehmuksen välillä isän ja äidin seurattessa heitä ihastunein silmin ja vaihtaessa keskenään, heidän päittänsä yli, helliä katseita.

Ja kauan, kauan hän näin unelmoi kuun päättäessä kulkuaan poikki taivaan ja vaipussa meren helmaan. Ilma kävi viileämmäksi. Idässä alkoi taivas vaaleta. Kukko lauloi oikealla olevassa moisiossa ja siihen toiset vastasivat moisiesta vasemmalta. Niiden käheät äänet tuntuivat tulevan jostakin hyvin kaukaa kanakopin seinien läpi. Ja taivaan äärettömältä kannelta, joka huomaamatta oli valjennut, sammuiivat jo tähdet.

Vähäinen linnun ääni piipahti jostakin. Viserrystä, alussa arkailevaa, kuului puun lehivistä; sitten se

kävi rohkeammaksi, vilkkaammaksi, iloisemmaksi, leviten oksalta oksalle, puusta puuhun.

Jeanne tunsu yht'äkkiä olevansa kuin kirkastunut, ja kohottaen päänsä, jonka oli kätkenyt käsiinsä, hän sulki silmänsä, joita huikaisi hohtava päivän koi.

Kokonainen vuori purppuran punaisia pilviä, jotka osaksi olivat suuren poppelikujanteen peitossa, levitti loistettaan yli havahtuneen maan.

Ja verkalleen, hajoittaen hehkuvat pilvet, sirotellen tulta puihin, tasangoille, valtamerelle, yli kaiken ilmojen lakeuden, ilmestyi taivaalle ääretön, liekehtivä päivän kehrä.

Jeanne tunsu aivan hullaantuvansa onnesta. Hurmaava ilon tunne, tuon luonnon loiston herättämä ääretön ihastus valtasi hänen sydämensä, raukaksi sen. Siinä oli hänen aurinkonsa, hänen päivänsä koi, hänen elämänsä aamu, hänen toiveittensa nousu! Hän ojensi käsivartensa kohti tuota säteilevää avaruutta, tuntien halua syleillä itse aurinkoa. Hän tahtoi puhua, huudahtaa jotakin jumalallista niin kuin tämä päivän valkeneminen, mutta hän oli kuin kivettynyt paikalleen, herpoutunut innostukseensa. Ja painaen otsansa käsiinsä hän tunsu silmänsä täyttyvän kyynelistä, ja hänen itkunsa oli suloinen.

Kun hän jälleen kohotti päänsä, oli tuo ihana päivän nousu jo ohitse. Hän tunsu jo itsekin tyyntyneensä, hieman väsyneensä, aivan kuin jäähtyneensä. Sulkematta ikkunaa kävi hän pitkälleen vuoteeseensa, unelmoi vielä hetkisen ja nukkui sitten niin sikeään uneen, ettei kello kahdeksan aikaan lainkaan kuullut isänsä herätyshuutoa, vaan havahtui vasta, kun isä astui sisään hänen huoneeseensa.

Isä tahtoi näyttää hänelle, kuinka kartano, *hänen oma* kartanonsa, oli tullut kauniiksi.

Rakennuksen julkipuolen, joka oli sisämaalle päin, erotti tiestä avara piha, johon oli istutettu omenapuita. Tämä tie, jota nimitettiin kylän tieksi, se kun kulki talonpoikain tilusten väliltä, yhtyi noin puolen peninkulman päässä Havre'sta Fécamp'iin kulkevaan maantiehen.

Suora lehtikuja johti metsän laidasta aivan portaiden eteen. Ulkokuoneet, jotka olivat pieniä, rantakivistä tehtyjä olkikatkoisia rakennuksia, seisoivat rivittäin molemmin puolin pihaa, kummankin moision rajojan reunoilla.

Katot olivat uudelleen laitetut, kaikki puusepän työt korjatut, seinät paikatut, huoneisiin pantu uudet seinäpaperit, koko sisusta uudelleen maalattu. Ja vanhalla, tummentuneella asuinrakennuksella oli nyt, kuin mitkäkin täplät, uudet, hopeanhohtavat, valkoiset ikkunaluukkunsa ja verokset rappauksensa suurella, harmahtavalla julkipuolellaan.

Toinen julkipuoli antoi merelle päin, joka näkyi etäällä pensaikon ja tuulen riipimien jalavain muodostaman seinämän yli.

Käsikädessä tarkastelivat Jeanne ja paroni kaikkea, yhtäkään nurkkaa sivuuttamatta. Sitten kävelivät he verkalleen pitkin poppelikujanteita, jotka rajoittivat sitä aluetta, jota sanottiin puistoksi. Puitten välissä nurmi levittäytyi vihreinä mattoina. Ihan perällä sijaitseva pensasmetsä oli hurmaava pienine kiertelevine polkuineen, joita reunustivat lehtiaitaukset. Yhtäkkiä lähti sieltä jänis loikkaamaan, pelästyttäneen nuorta tyttöä, ja puikki sitten mäen rinnettä myöten, kadoten ruohikkoon meren äyräälle.

Aamiaisen jälkeen, kun rouva Adélaïde vieläkin väsyneenä halusi levähtää, esitti paroni Jeannelle kävelyä Yport'iin saakka.

Ja he lähtivät kulkiensa ensin Étouvant'in kylän kautta, jossa Peoples sijaitsi. Kolme talonpoikaa tervehti heitä aivan kuin olisivat olleet vanhoja tuttuja.

Sitten he tulivat metsään, joka kaltevana laskeutui meren rantaan pitkin kiertelevää notkoa.

Kohta näkyi jo Yport'in kylä. Ovien kynnyksillä istui siellä vaatteitaan paikkailen naisia, jotka heitä katselivat. Luisuva kylän raitti, jonka keskellä juoksi puro, ja talojen edessä viruvat romuläjät levittivät kirpeätä suolaveden hajua. Ruskeita verkkoja, joihin sinne tänne oli jäänyt kiiltäviä, pikku hopearahain näköisiä suomuksia, riippui kuivamassa talorähjään ovissa, joista tunkeutui ulos suurilukuisten, yhdessä ainoassa huoneessa ahtaasti majailevain perheitten lemua.

Muutamia kyyhkysiä käveli puron vartta ruokaansa etsien.

Jeanne katseli tätä kaikkea uteliaana ja ihmetellen kuin jotakin teatterilaitetta.

Mutta yhtäkkiä, erään talon nurkasta kääntyessä, näki hän meren, joka sinertävänä ja iloisen kiiltävänä levisi hänen eteensä silmän siintämättömiin.

He pysähtyivät rantaäyräälle katselemaan. Purjeita, valkoisia kuin linnun siivet, näkyi meren selällä. Oikealla ja vasemmalla kohosi äärettömän jyrkkä äyräs. Toisella kädellä pysähdytti heidän katseensa

niemeke, toisella taas ulottui rannan juova äärettömän kauas häipyäkseen lopulta näkymättömäksi viivaksi.

Satama ja taloja näkyi eräästä läheisestä rannan halkeamasta; ja pieni maininki kantoi meren laidalle vaahtoröyhelöä, hiljaa loiskahdellen ja lipuen rantakiville.

Asukkaiden alukset, jotka olivat vedetyt pyöreistä kivistä tehdyille veneteloille, lepäsivät kyljellään kääntäen päivää kohti tervatut pyöreät poskensa. Muutamat kalastajat laittoivat niitä kuntoon illaksi, kun tuli nousuvesi.

Eräs kalastaja tuli kaupittelemaan kaloja, ja Jeanne osti yhden kampelan, jonka itse tahtoi kantaa Peoples'iin.

Sama mies tarjosi palvelustaan purjehdusmatkoja varten ja mainitsi monta kertaa nimensä, että se hyvin painuisi mieleen: "Lastique, Josephin Lastique".

Paroni lupasi pitää sen muistissaan.

Ja sitten he lähtivät kotia päin.

Kun ison kalan kantaminen alkoi Jeannea väsyttää, pisti hän sen kiduksien läpi isänsä kepin, jonka päihin kumpikin sitten tarttui kiinni, ja siten he astuivat iloisesti ylös mäkeä, rupertellen kuin kaksi lasta, pää pystyssä ja silmät säteilevinä kantaen kampelaa, joka vähitellen alkoi heidän käsivarsiaan uuvuttaa, ja jonka paksu pyrstö laahasi maata pitkin.

II.

Jeannelle koitti nyt hurmaava, vapaa elämä. Hän lueskeli, haaveili ja kuljeskeli yksinään ympäristössä. Hän harhaili hitain askelin pitkin teitä unelmiinsa vaipuneena tahi juoksenteli keikkuen luikertelevissa laaksoloissa, joiden rinteiden molempia harjanteita orjanruusut kattoivat kuin kultapäähine ikään. Niiden väkevä ja suloinen tuoksu, joka vielä oli kuumuudesta kiihtynyt, huumasi häntä kuin hehkuva viini, ja rantaan vierivien laineiden etäinen loiske tuuditti hänen mieltänsä kuin maininki.

Toisinaan hän raukeuden painostamana heittäysi loikomaan tiheälle nurmikolle mäen rinteelle; toisinaan taas, kun hän yht'äkkiä, laakson käänteessä, lehväin lomitse sattui näkemään palasen meren sineä säteilevän auringon paisteessa ja purjeen siellä kiitävän taivaan rannalla, yllätti hänet hurja riemu, kuin aavistuksena hänen päällään liitelevän, salaperäisen onnen lähestymisestä.

Rakkaus yksinäisyyteen valtasi hänet tämän suloisen seudun raittiissa ilmassa ja laajojen taivaan lakeuksien tyynnyttävässä rauhassa, ja kauan istui hän aina mäkien harjanteilla, missä arat jäniksen pojat kuppelehtivat melkein hänen jalkojensa juuressa.

Usein ryhtyi hän juoksemaan rantakallioiden äyräällä, jossa kevyt merituuli häntä ympäröi, väristen aivan ihastuksesta, kun ei väsymys häntä siinä vaivannut enemmän kuin kalaa uidessaan tahi pääskystä lennossaan.

Kaikkialle kylvi hän muistoja niinkuin siemeniä maahan, niitä muistoja, jotka kestävät kuolemaan asti. Hänestä tuntui, että hän jätti näiden laaksojen jok'ikiseen rakoon jotakin omasta sydämestään.

Hän alkoi innokkaasti ottaa merikylpyjä. Hän ui silmäkantamattomiin ulos rannasta, sillä hän oli voimakas, rohkea, vaaraa pelkäämätön. Hänen oli suloista olla raikkaissa, kirkkaissa, sinisissä aalloissa, jotka häntä kantoivat ja keinuttelivat. Päästyään loitommalle rannasta hän kääntyi selälleen ja loikoi käsivarret ristissä yli rinnan, katse suunnattuna taivaan syvään siintoon, jonka väliin nopsasti halkasi pääskysen lento tahi jossa leijaili jonkun merilinnun valkea haahmo. Siellä ei kuullut enää muuta ääntä kuin aaltojen etäistä loisketta rantakiviin ja omituista kaikua maalta päin, joka mainingin mukana liiteli epämääräisenä, miltei huomaamattomana. Ja sitten hän kohottautui taas ja kirkui ilosta hurjana räiskyttäen vettä molemmin käsin.

Toisinaan, kun hän seikkailuissaan uskalsi edetä liian kauas, tuli vene häntä sieltä noutamaan.

Hän palasi kotia kalpeana, nälkäisenä, mutta virkeänä, hilpeänä, huulillaan hymy ja silmät onnea täynnä.

Paroni puolestaan suunnitteli suuria viljelystuumia. Hän tahtoi tehdä kokeita, järjestää uusia yrityksiä

ja ottaa käytäntöön uusia koneita, tuottaa ulkolaisia karjalajeja. Ja osan päiväistään käytti hän sitä varten keskusteluihin talonpoikain kanssa, jotka epäillen näiden hankkeiden onnistumista puistelivat hänelle päätänsä.

Usein läksi hän ulos merelle Yport'in merimiesten seurassa. Katseltuaan seudun kaikki rotkot, lähteet ja vuorten huiput hän halusi mennä kalaan tavallisena kalastajana.

Tuulisina päivinä, jolloin puhuri pullisti purjeet ja kiidätti aallon harjoilla veneen kaarevaa kupua ja jolloin makrillit sen molemmin puolin aina meren pohjaan saakka uiskentelivat suurina parvina, piteli hän jännityksestä vapisevin käsin lankaa, jonka tunsi nykähtelevän niin pian kuin uistimeen oli tarttunut kala, joka siitä pyrki irtautumaan.

Kuutamolla kävi hän usein kokemassa verkkojaan, jotka edellisenä päivänä oli laskenut ulos. Häntä viehätti kuunnella maston narinaa ja antaa yön raikkaan, viheltelevän vihurin puhaltaa keuhkoihinsa. Ja kauan risteilyään löytääkseen poijut, pitämällä merkinä jonkun kallion kärkeä, tornin huippua tahi Fécamp'in majakkaa, hän nautti pysähtymällä paikoilleen, kun nouseva päivä lennätti ensimmäiset säleensä ja valaisi venheessä hänen pyydystämänsä kalojen limaisia rasvaisia vatsoja.

Jokaisen aterian aikana kertoili hän ihastuneena matkoistaan. Ja äiti puolestaan ilmoitti hänelle aina, kuinka monta kertaa oli kulkenut suurta poppelikujannetta, sitä, joka oli oikealla kädellä Couillard'in moision puolella, toisessa kun ei ollut tarpeeksi aurinkoa.

Koska äitiä oli kehoitettu "jaloittelemaan", niin oli hän innostunut kävelyyn, ja niin pian kuin yön viielys vain oli haihtunut, meni hän ulos, nojautuen Rosalien käsivarteen, kääriytyneenä kappaan ja kahteen huiviin, päässä musta myssy, jonka ympärille vielä oli kierretty kudottu liina.

Näin teki hän lakkaamatta kävelymatkoja suoraan edestakaisin kartanon nurkan ja metsikön ensimmäisen puun väliä, laahustaen vasenta jalkaansa, joka oli hieman raskas ja joka oli uurtanut pitkin tietä, toisen tullen, toisen menen, kaksi pölyistä vakoa, joista ruoho oli kuihtunut. Tämän ratansa kumpaankin päähän oli hän antanut laittaa penkin, ja joka viiden minuutin kuluttua pysähtyi hän, sanoen kärsivälliselle palvelijattarelleen, joka häntä talutti: "Levähäkäämme, kultaseni, minä olen hiukan väsynyt."

Ja joka ainoan kerran jätti hän jommalle kummalle penkille milloin päällinansa, milloin huivin, sitten toisen, sitten myssynsä, sitten kappansa, ja tästä kaikesta kerääntyi kujanteen molempiin päihin kaksi suurta vaatekääryä, jotka Rosalie kantoi kotiin toisella vapaalla käsivarrellaan, kun he menivät sisään aamiaiselle. Ja jälkeen puolenpäivän teki paronitar taas samoin, kävellen hiukan hitaammin, levähtäen pitemmän ajan, jopa nukahtaenkin silloin tällöin tunniksi lepotuoliin, joka hänelle tuotiin ulos. Tätä hän nimitti "voimisteluksi" samalla tavoin kuin hän puhui sydämensä "liikakasvannaisesta".

Eräs lääkäri, jonka neuvoa oli kymmenen vuotta sitä ennen kysytty sen johdosta, että rouvaa vaivasi hengenahdistus, oli puhunut "liikakasvannaisesta". Siitä asti oli tuo sana, jonka merkitystä hän ei ollenkaan käsittänyt, takertunut hänen päähänsä. Alituisesti antoi hän paronin, Jeannen ja Rosalien tunnustella sydäntään, jonka sykkimistä ei kukaan enää tuntenut, sillä niin syvälle oli se jo hautautunut hänen lihavuuttaan paisuneen povensa peittoon, mutta tarmokkaasti vastusti hän uuden lääkärin tarkastusta peläten, että hänessä löydettäisiin vielä toisia tauteja. Ja hän puheli tästä "liikakasvannaisestaan" joka tilaisuudessa ja niin usein, että tuntui kuin tämä tauti olisi ollut vain hänen erikoistautinsa, kuulunut vain hänelle yksityisesti siihen määrin, ettei muilla ollut sentapaiseen enää mitään oikeuttakaan.

Paroni sanoi "vaimoni liikakasvannainen" ja Jeanne — "äitini liikakasvannainen" aivan kuin olisivat puhuneet leningistä, hatusta tahi sateensuojasta.

Hän oli muuten ollut sängen kaunis nuoruudessaan ja solakampi kuin liljan varsi. Tanssittuaan kaikkien keisari-ajan sotilaspukuisten miesten käsivarren varassa oli hän lukenut *Corinne'n*, joka oli nostanut kyyneleitä hänen silmiinsä, ja siitä saakka kantoi hän ikäänkuin tuon romaanin leimaa.

Sitä mukaa kuin hänen vyötäisensä laajenivat sai myöskin hänen sielunsa runollista lentoa, ja kun lihavuus oli kahlehtinut hänet tuoliin, kiertelivät hänen ajatuksensa lemmenseikkailujen maailmoita, joiden sankaritar hän uskotteli olevansa. Niiden joukossa oli muutamia etuoikeutettuja, jotka olivat hänen unelmiensa erikoisina esineinä aivan kuin alituisesti uudistettu laulelma, jota käymään kierretty soittokone soittaa. Kaikki hentomieliset romaanit, joissa puhutaan vangituista naisista ja pääskysistä, saivat erehtymättä hänen silmänsä kostumaan. Jopa miellyttivät häntä muutamat Béranger'n rivot laulutkin niiden kaipuuta sisältävän sävyn tähden.

Tuntikausia saattoi hän istua hievahtamatta paikaltaan unelmiinsa vajonneena. Ja tämä hänen asuntonsa Peoples'issa miellytti häntä äärettömästi senvuoksi, että se loi kehyksen hänen sydämensä tarinoille, muistuttaen hänelle ympäröivine metsineen, aavoine lakeuksineen ja läheisine merineen

Walter Scottin romaaneista, joita hän muutamina kuukausina jo oli lueskellut.

Sadepäivinä hän sulkeutui huoneeseensa katsellakseen, niinkuin hänen oli tapansa sanoa, "pyhänjäännöksiaan". Ne olivat kaikki hänen vanhoja kirjeitensä, hänen isänsä ja äitinsä kirjeitä sekä paronin kirjeitä siltä ajalta, kun hän oli kihloissa, ynnä vielä muita.

Ne olivat kaikki suljetut mahonkiseen kirjoituspöytään, jonka nurkkia koristi vaskiset sfinksit. Ja erikoisella äänellä hän aina lausui: "Rosalie, kultaseni, tuo minulle *muistojeni* laatikko!"

Sisäkkö aukaisi pöydän, otti esille laatikon ja pani sen tuolille rouvansa viereen, joka ryhtyi kirjeitään lukemaan hitaasti, yksitellen, vuodattaen niiden päälle silloin tällöin jonkun kyyneleen.

Toisinaan toimi Jeanne Rosalien sijassa ja talutteli äitiään, joka kertoi hänelle lapsuutensa muistoja. Nuori tyttö tapasi näistä entisajan kertomuksista itsensä ja ihmetteli heidän ajatustensa yhtäläisyyttä, halujensa heimolaisuutta, sillä jokainen sydän kuvittelee yksin, ennen kaikkia muita, sykhähdelleensä sillä lailla sitä tunteiden tulvaa, joka on saanut sykkimään ensimmäisten ihmisolentojen sydämet ja on saava värjäämään vielä viimeistenkin miesten, viimeistenkin naisten sydämet.

Heidän askeleensa noudattivat kertomuksen hidasta kulkua, jonka toisinaan ahdistus muutamaksi silmänräpäykseksi keskeytti. Ja silloin riensi Jeannen ajatus, kiitäen kerrottujen tapahtumain edelle, kohti riemurikasta tulevaisuutta ja hekkumoi ihanissa toiveissa.

Kerran jälkeen puolenpäivän, heidän levätessään kujanteen perällä olevalla penkillä, huomasivat he yhtäkkiä kujanteen toisesta päästä lihavan papin astuvan heitä kohti.

Pappi tervehti etäältä, hymyili, tervehti uudelleen ja huudahti:

— Rouva paronitar, kuinkas nyt voidaan?

Se oli paikkakunnan pappi.

Äiti, joka oli syntynyt suurten filosofien vuosisadalla ja oli saanut kasvatuksen vähäuskoiselta isältä vallankumouksen vuosina, ei käynyt koskaan kirkossa, vaikka hän rakastikin pappeja naisen uskonnollisuuteen kallistuvalla vaistolla.

Hän oli kokonaan unhottanut pappinsa, kirkkoherra Picot'n, ja punastui nyt hänet nähdessään. Hän pyysi anteeksi, ettei ollut ensin käynyt vierailulla kirkkoherran luona. Mutta hyväluontoinen pappi ei tuntenut olevansa lainkaan loukattu. Hän katsahti Jeanneen, sanoi hänelle kohteliaan sanan hänen terveen ulkomuotonsa johdosta, istuutui, laski hattunsa polvilleen ja pyyhki hikeä otsaltaan. Hän oli hyvin paksu, hyvin punainen, ja hiki valui hänestä virtanaan. Tuon tuostakin veti hän taskustaan esille äärettömän suuren, ruudukkaan, hiestä läpimärän nenäliinansa, jolla kuivasi kasvojaan ja kaulaansa, mutta tuskin oli tuo kostea liina jälleen joutunut hänen syvään taskuunsa, kun uudet hikihelmet kihosivat hänen ihostaan ja tippuen hänen suuren vatsansa pullistamalle takilleen jättivät siihen tarttuneeseen pölyyn pieniä pyöreitä täpliä.

Hän oli oikea maalaispappi, iloinen, suvaitsevainen, puhelias kunnan mies. Hän kertoi kaikenlaisia tarinoita, jutteli paikkakuntalaisista eikä ollut tietävinään, etteivät nämä hänen seurakuntalaisensa vielä olleet käyneet kirkossa, paronitar kun sovitti huolimattomuutensa hämärällä uskonkäsitteellensä, ja Jeanne oli kovin iloinen, että oli päässyt vapaaksi luostarikoulusta, jossa häntä hartauden harjoituksilla oli kylläiseksi ravittu.

Sitten ilmestyi paroni. Hänen panteistinen uskonsa oli tehnyt hänet välinpitämättömäksi kirkon opinkappaleille. Hän oli ystävällinen kirkkoherraa kohtaan, jonka hän jo kauan oli tuntenut, ja pyysi häntä jäämään päivälliselle.

Kirkkoherra osasi olla miellyttävä sen luontaisen viekkauksen avulla, jonka antaa sielujen opastaminen kaikkein keskinkertaisimmillekin miehille, jotka sattuman kautta ovat saaneet tehtäväkseen hallita vertaisiaan.

Paronitar osoitti hänelle erikoista suosiotaan, kenties jonkinlaisen hengenheimolaisuuden vaikutuksesta, joka lähentää toisiinsa kahta samanlaista luonnetta, koskapa lihavan papin punakka muoto ja lyhyt hengitys sopivat hänen omalle läähöttävälle turpeudelleen.

Jälkiruokaan tultua pääsi papin hilpeys valloilleen, ollen sitä oikeaa riihottomuutta, jonka tapaa iloisten ateriain syötyä tuttavallisessa seurassa.

Ja yht'äkkiä huudahti hän aivan kuin joku onnellinen ajatus olisi pälkähtänyt hänen päähänsä:

— Meilläpä on uusi seurakuntalainen, joka minun täytyy teille esittää, — varakreivi de Lamare.

Paronitar, joka tunsi kuin viisi sormeaan paikkakunnan aatelissuvut, kysyi:

— Onko hän de Lamare de l'Eure'n sukua?

Pappi kumarsi vastaukseksi:

— Kyllä, rouva. Hän on viime vuonna kuolleen varakreivi de Lamare'n poika.

Silloin alkoi rouva Adélaïde'n puolelta, joka ylitse kaiken rakasti aatelistoa, sadella kysymyksiä. Ja hän sai kuulla, että tuo nuori mies, sen jälkeen kuin isän velat olivat maksetut ja perheen sukutila oli myyty, oli perustanut itselleen pienen kodin yhteen niistä kolmesta moisista, jotka hän omisti Étouvent'in kunnassa. Nämä tilukset tuottivat kaiken kaikkiaan viisi tahi kuusi tuhatta markkaa korkoa vuodessa, mutta varakreivi oli luonteeltaan säästäväinen ja järkevä mies ja päätti elää yksinkertaisesti kahden tahi kolmen vuoden ajan tuossa vaatimattomassa asunnossa kerätäkseen varoja voidakseen sitten esiintyä ihmisten ilmoilla semmoisena henkilönä, että saattoi mennä edullisiin naimisiin velkaantumatta tahi kiinnittämättä tilojansa lainaa vastaan.

Pappi lisäsi sitten:

— Hän on kovin miellyttävä, säädyllinen ja siivo mies. Mutta hänen ei ole lainkaan hauska tällä seudulla.

Paroni sanoi siihen:

— Tuokaa hänet, herra kirkkoherra, meille. Ehkäpä häntä silloin tällöin huvittaisi käydä talossamme.

Kun kahvin juotua siirryttiin saliin, pyysi pappi lupaa saada tehdä kävelyn puutarhassa, hän kun näet oli tottunut hieman jalottelemaan ruuan jälkeen. Paroni meni hänen kanssaan. He kävelivät hiljaksen pitkin kartanon julkipuolta edestakaisin. Heidän varjonsa, toinen laiha, toinen pullea, jolla oli sieni päässä, seurasivat heitä milloin edessä, milloin takana, sikäli kuin he astuivat kuuheen päin tahi siitä pois päin. Kirkkoherra pureskeli jonkinlaista savuketta, jonka oli ottanut taskustaan. Ja hän selitteli sen hyödyllisyyttä suoraan kuin maalainen ainakin.

— Se edistää røyhtelemistä, sillä ruuansulatukseni on hitaanlainen.

Katsahdettuaan sitten taivaalle, jossa kuu kirkkaana vaelsi, lausahti hän:

— Tuo näky ei väsytä koskaan. Ja sitten hän meni sanomaan kartanon naisväelle hyvästi.

III.

Seuraavana sunnuntaina paronitar ja Jeanne menivät kirkkoon, jonne heitä ajoi hienotuntoinen kunnioitus heidän kirkkoherraansa kohtaan.

Jumalanpalveluksen jälkeen he jäivät odottamaan häntä pyytäkseen häntä tiistaina tulemaan heille aamiaiselle.

Kirkkoherra tuli sakaristosta erään pitkän, nuoren ja hienon herran seurassa, joka tuttavanomaisesti käveli käsitysten hänen kanssaan. Huomattuaan molemmat naiset kirkkoherra teki kädellään iloista yllätystä osoittavan liikkeen ja huudahti:

— Mikä onnenpotkaus! Sallikaa minun, rouva paronitar ja neiti Jeanne, esitellä teille naapurinne, herra varakreivi de Lamare.

Varakreivi kumarsi, lausui kauan jo halunneensa tulla näiden naisten kanssa tuttavaksi ja ryhtyi heidän kanssaan keskusteluun vaivattomasti kuin hienosti sivistynyt ja seurusteluun tottunut mies ainakin. Hänellä oli senlaatuinen onnellinen ulkomuoto, josta naiset haaveksivat ja joka ei ole vastenmielinen miehillekään. Hänen mustat, kähärät hiuksensa varjostivat hänen sileätä, ruskettunutta otsaansa, ja isot, säännölliset kulmakarvat, jotka näyttivät miltei kuin laitetuilta, tekivät hänen tummat silmänsä, joiden valkuainen vivahti hieman sinertävälle, syviksi ja helläkatseisiksi.

Hänen tiheät ja pitkät silmäripsensä antoivat hänen katseelleen senlaatuisen intohimoisen ilmeen, joka saattaa vierassalin korskean kaunottaren hämille ja panee myöskin palvelijattaren, joka kadulla myssy päässä kantaa koria käsivarrellaan, kääntymään häneen päin.

Tuo katseen hurmaava raukeus saattoi uskomaan ajatustenkin syvyyttä ja antoi erityisen painon hänen pienimmillekin sanoilleen.

Tiheä, kiiltävä ja hieno pari peitti melkein liian jykevää leukaa.

He erosivat sanottuaan toisilleen joukon kohteliaisuuksia.

Herra de Lamare kävi parin päivän kuluttua ensimmäisellä vierailullaan.

Hänen tulonsa sattui juuri siihen aikaan, kun koeteltiin erästä kotitekoista penkkiä, joka samana aamuna oli asetettu ison plataanin juurelle salin ikkunain eteen. Paroni tahtoi, että pantaisiin toinen vastaavalle paikalle lehmuksen juurelle. Äiti taas, joka ei suosinut yhdenmukaista järjestystä, pani vastaan. Kun varakreivin mieltä siitä kysyttiin, niin piti hän paronittaren puolta.

Sitten puhui varakreivi seudusta, jota hän sanoi hyvin "kuvanomaiseksi", ja kertoi yksin kävellessään löytäneensä ihastuttavia näköalapaikkoja. Silloin tällöin, aivan kuin sattumalta, kohtasivat hänen silmänsä Jeannen katseen. Ja Jeannessä herätti omituisen tunteen tuo pikainen, äkkiä pois kääntyvä katse, jossa ilmeni hyväilevää ihastusta ja vilkasta myötätuntoa.

Herra de Lamaren isä, joka edellisenä vuonna oli kuollut, oli sattumalta tuntenut juuri herra de Cultaux'n läheisen ystävän, jonka tytär Jeannen äiti oli, ja tämän tuttavuuden ilmitulo synnytti loppumattoman keskustelun solmituista avioliitoista, päivämääristä ja sukulaissuhteista. Paronitar ponnisteli muistiaan, luetteli eri sukujen nousevia ja laskevia polvia ja kulki eksymättä, erehtymättä läpi noiden sukujen mutkikkaat sokkelot.

— Sanokaahan, varakreivi, oletteko kuullut puhuttavan des Saunoy de Varfleur'ista, jonka vanhin poika Gontean nai neiti de Coursilin, erään Coursil-Courvillen, nuorin poika taas minun serkkuni neiti de la Roche-Aubert'in, joka oli sukua Crisangen kanssa? Herra de Crisange, nähkääs, oli isäni hyvä tuttava ja tunsin siis varmaan myöskin teidän isänne.

— Kyllä, rouva. Eikö hän ollut juuri se herra de Crisange, joka muutti muille maille ja jonka poika teki vararikon?

— Se sama. Hän kosi minun tätiäni, tämän miehen, kreivi d'Éretryn kuoltua, mutta tätini antoi hänelle rukkaset sen tähden, että hän nuuskasi. Tiedättekö, puheen tullen, kuinka Viloise'ien kävi? He muuttivat Tourainesta 1813 paikoilla heitä kohdanneen onnettomuuden tähden asettuakseen Auvergne'en, ja sen koommin en ole heistä mitään kuullut.

— Minä luulen, rouva, että vanha markiisi kuoli pudottuaan hevosen selästä ja että hän jätti jälkeensä yhden tyttären, joka oli naimisissa erään englantilaisen kanssa, ja toisen joka oli naimisissa erään Bassollen kanssa, joka kuuluu olleen rikas liikemies ja hänet vietelleen.

Näin ilmestyivät lapsuudessa kuullut ja vanhempien sukulaisten keskusteluista muistiin jääneet nimet uudelleen esille. Ja näiden perheenjäsenten naimiset muuttuivat heidän ajatuksissaan suuriksi, tärkeiksi tapahtumiksi. He puhuivat ihmisistä, joita eivät olleet koskaan nähneet, ikäänkuin olisivat heidät hyvin tunteneet, ja nämä ihmiset omalla tahollaan puhuivat vuorostaan heistä samalla lailla; ja he tunsivat kaukaakin toinen toisensa tuttaviksi, melkein ystäviksi, milt'ei sukulaisiksi pelkästään siitä, että kuuluivat samaan yhteiskuntaluokkaan, samaan säätyyn, ja että yhtäläistä verta vuoti heidän suonissaan.

Paroni, joka luonteeltaan oli kokolailla ujo ja jonka kasvatus ei soveltunut lainkaan hänen säätynsä henkilöiden maailmankatsomukseen, ei tuntenut lainkaan sen paikkakunnan perheitä. Sen tähden tiedusteli hän niistä varakreiviltä.

Herra de Lamare vastasi:

— Oi, näillä seuduilla ei ole paljon aatelisia.

Ja sen hän sanoi semmoisella äänellä kuin jos olisi selittänyt, että siellä oli hyvin vähän jäniksiä. Sitten antoi hän niistä tarkempia tietoja. Kolme perhettä ainoastaan siellä asui jotensakin rajoitetulla alalla: markiisi de Coutelier, joka oli jonkinlainen Normandie'n aateliston päämies, sitten varakreivi ja varakreivitär de Briseville, jotka olivat erinomaisen hienoa väkeä, mutta elivät hyvin erillään muista, ja lopuksi kreivi de Fourville, omituinen umpimielinen pökölö, jonka sanottiin kiusaavan vaimoansa kuoliaaksi ja joka eleli metsästäjänä hovissaan de la Vrillelessä, joka oli rakennettu keskelle lammikkoa.

Muutamat nousukkaat, jotka tunkeutuivat heidän joukkoonsa, olivat ostaneet siellä täällä tiluksia itselleen. Niitä ei varakreivi tuntenut lainkaan.

Hän hyvästeli, ja viimeisen katseensa loi hän Jeanneen aivankuin olisi erikoisemmin, sydämellisemmin ja hellemin hyvästellyt häntä.

Paronittaren mielestä oli varakreivi viehättävä ja erittäin "*comme il faut*". Isä sanoi siihen:

— Kyllä, tosiaankin, hän on oikein hyvin kasvatettu nuori mies.

Hänet kutsuttiin päivälliselle seuraavalla viikolla, ja sitten kävi hän säännöllisesti talossa.

Hän tuli useimmiten noin neljän aikaan jälkeen puolenpäivän, tapasi äidin "kujanteessa" ja tarjosi hänelle käsivartensa "jaloittelemista" varten. Kun Jeanne oli kotosalla talutti hän paronitarta toiselta puolelta, ja kaikki kolme astuivat hiljaiseen yhdessä kujannetta pitkin päästä toiseen, edestakaisin, lakkaamatta. Varakreivi ei puhutellut ollenkaan nuorta tyttöä, mutta hänen silmänsä, jotka olivat kuin mustaa samettia, kohtasivat usein Jeanneen silmät, jotka olivat kuin siniset helo-piikivet.

Usein kävelivät he yhdessä paronin kanssa Yport'iin.

Eräänä iltana heidän ollessaan merenrannalla tuli ukko Lastique heidän luokseen ja ottamatta hampaistaan piippua, jonka poissaolo olisi hämmästyttänyt kenties enemmän kuin jos hän olisi ollut ilman nenää, sanoi:

— Tällä tuulella, herra paroni, sopisi huomenna mennä vaikka Étretat'han asti ja palata sieltä samalla vaivalla.

Jeanne löi kätensä yhteen:

— Niin, isä, etkö tahdo?

Paroni kääntyi herra Lamaren puoleen:

— Tuletteko mukaan, varakreivi? Menemme sinne syömään aamiaista.

Ja samassa oli matka ratkaistu.

Päivän noustessa oli Jeanne jo jaloillaan. Hän sai odottaa isäänsä, joka pukeutui hitaammin, ja sitten lähtivät he matkalle kasteen vielä ollessa maassa, kulkien ensin ahon poikki ja sitten läpi metsän, joka kaikui jo lintujen laulusta. Varakreivi ja ukko Lastique istuivat siellä köysikelan päällä odottamassa.

Kaksi muuta merimiestä auttoi heitä lähtemään. Hartioillaan laitoja painaen lykkäsivät he venettä kaikin voimin ja saivat sen vaivoin liikkumaan eteenpäin kivilaituria myöten. Lastique pani silloin rasvattuja teloja emäpuun alle, asettui paikalleen ja alkoi pitkään venytetyllä äänellä laulaa: "Hiiiop", jonka mukaan miesten yhteisesti oli ponnistettava voimiaan.

Kun sitten olivat vierulle päässeet, sai vene yht'äkkiä vauhdin, soljui pyöreitä mukulakiviä myöten alas, raapaisten niitä aivan kuin olisi vaatetta reväisty, ja pysähtyi seisomaan veden vaahtoavaan laitaan. Kaikki kävivät sitten istumaan teljoille, ja ne kaksi merimiestä, jotka jäivät maihin, survasivat veneen vesille.

Heikko, tasainen tuuli, joka puhalsi mereltä päin, kareili sen pintaa. Purje nostettiin ylös, se alkoi pullistua ja vene lähti tasaisesti kulkemaan aaltojen hiljaa sitä keinuttaessa.

Ensin purjehdittiin ulommas rannasta. Kaukana silmänsiintämättömissä painui taivaanranta alas ja yhtyi valtamereen. Maan puolella oikealla loi korkea rantakallio juurelleen suuren varjon, ja päivänpaisteiset nurmivierut muodostivat siihen paikoitellen lovia. Tuolta takaa, Fécamp'in valkoisen rantalaiturin päästä, kohosi ruskeita hattaroita, tuolla taas edessä omituisen näköinen, pyöristynyt ja päivänlöpäisemä kallio näytti äärettömän isolta norsulta, joka upotti kärsänsä aaltoihin. Se oli Étretat'n pieni satama.

Jeanne, joka piteli kädellään veneenlaidasta ja jota aallokon kiikunta huimasi, katsella tuijotti kaukaisuuteen, ja hänestä tuntui kuin vain kolme seikkaa koko luomakunnassa olisi ollut todella kaunista: valo, avaruus ja vesi.

Kukaan ei puhunut mitään. Ukko Lastique, joka piteli peräsintä ja purjeköyttä, otti silloin tällöin kulauksen pullosta, joka hänellä oli kätkeytyneenä penkin alle, poltellen levähtämättä piipunysäänsä, joka ei näyttänyt koskaan sammuvan. Hänen piipustaan lähti lakkaamatta ohut sininen savujuova, samalla kertaa kuin aivan samanlainen tuli ulos hänen suupielestään. Eikä kertaakaan kukaan nähnyt ukon uudelleen sytyttävän tahi täyttävän tupakalla piipunpesäänsä, joka oli mustaa mustempi. Toisinaan otti hän sen suustaan kouraansa ja ruiskahutti samalta puolelta, josta savu oli lähtenyt, mereen pitkän, ruskean sylkysuihkun.

Paroni, joka istui keulapuolella, piti silmällä purjetta toimittaen kansimiehen tehtäviä. Jeanne ja varakreivi istuivat vierekkäin hiukan hämillään kumpainenkin. Outo voima veti toisiinsa heidän katseensa, jotka he loivat ylös samalla hetkellä, aivankuin yhteinen tunne olisi sitä vaatinut, sillä heidän välillään liiteli jo tuo vieno ja epämääräinen hellä tunne, joka niin helposti syntyy kahden nuoren välille, kun poika ei ole ruma ja tyttö on kaunis. He tunsivat itsensä onnellisiksi istuessaan vieretysten, kenties siksi, että he ajattelivat toinen toisiaan.

Aurinko kohosi taivaanlaelle ikäänkuin katsellakseen korkeammalta sen alla leviävää merta, joka kuin veikistellen samalla alkoi verhoutua hienoon usvaan, auringon säteiden huntuun. Tämä sumu oli kuulakkaa, matalalla liitelevää, kullanhoitoista, se ei peittänyt mitään, mutta vaimensi vienosti etäisyyttä. Silloin päivänkehrä lennätti liekkejään ja alkoi sulattaa hohtavaa sumupilveä, ja sen päästyä täyteen voimaansa hälvähti huntu ja haihtui pois, ja sileänä kuin peili kajasteli meri päivän valossa.

Hurmaantuneena kuiskasi Jeanne:

- Kuinka kaunista!

Ja varakreivi vastasi:

— Niin, se on kaunista!

Näin herätti tämän aamun heleä kirkkaus ikäänkuin vastakaiun heidän sydämässään.

Yht'äkkiä tulivat näkyviin Étretat'n suuret kaaret, jotka kuin kaksi kallion jalkaa astuvat mereen ja ovat niin korkeat, että alukset voivat purjehtia niiden väliseen holviin; edellisen edessä kohosi vielä valkoinen ja terävä kallion kärki.

Laskettiin maihin, ja sillä välin kuin paroni, joka ensimmäiseksi hyppäsi veneestä, piteli sitä köydestä kiinni, otti varakreivi Jeannen syliinsä ja nosti hänet kuivin jaloin maalle. Sitten kulkivat he vieretysten kovaa kivikkorantaa myöten ylös heidän sydäntensä sykkiessä tästä pikaisesta halailusta, ja yht'äkkiä kuulivat he ukko Lastiquen sanovan paronille:

— Minun mielestäni olisi tuo koko sievä pari yhtä kaikki.

Aamiainen, joka syötiin pienessä ravintolassa rannikolla, oli ihastuttava. Meri oli turruttanut heidän kielensä ja ajatuksensa ja tehnyt heidät vaiteliaksi. Ruokapöydässä he kävivät puheliaksi ja lavertelivat kuin vapaiksi päässeet koululaiset.

Tavallisimmatkin asiat synnyttivät heissä ääretöntä iloa.

Pöytään käydessään kätki ukko Lastique hattuunsa vielä savuavan piippunsa, mikä herätti naurua. Kärpänen, jota varmaan houkutteli ukon punainen nenä, yritti useita kertoja istuutua siihen. Ja kun ukko oli ajanut sen pois, ollen liian hidas saadakseen sen kiinni, lensi se istumaan ikkunauutimelle, johon sen toiset toverit jo olivat tahroja jättäneet, ja näkyi sieltä innokkaasti vaanivan äijän hehkuvaa nokkaa eikä jättänyt sitä rauhaan, ennenkuin palasi siihen uudelleen.

Joka kerta kun kärpänen tuli takaisin, syntyi kova nauru, ja kun ukko suutuksissaan kärpäsen kosketuksesta mutisi: "Sekös on hiton itsepäinen!", niin Jeanne ja varakreivi melkein itkivät naurusta, väentelivät itseään ja olivat tukehtua painaessaan suuliinaa suulleen, etteivät oikein huutaisi. Kun kahvi oli juotu, sanoi Jeanne:

— Emmekö menisi hiukan kävelemään.

Varakreivi nousi paikaltaan, mutta paroni halusi mieluummin levähtää päivänpaisteessa rannalla ja sanoi:

— Menkää, lapsukaiset, tapaatte minut täältä tunnin kuluttua.

He kulkivat muutamain suoraan riviin rakennettujen mökkien ohitse, ja sivuutettuaan pienen kartanon, joka muistutti suurenpuoleista moisiota, saapuivat he soikeaan, puuttomaan laaksoon.

Merimatka oli kiikunnallaan raukaissut heitä ja järkyttänyt heidän tavallisen tasapainonsa, suolainen meri-ilma oli heissä synnyttänyt nälän, aamiainen oli sitten huumannut heidät ja iloisuus jännittänyt heidän hermonsansa. He tunsivat nyt olevansa vallattomia ja heidät valtasi halu lähteä huimaa vauhtia juoksemaan. Jeannen korvissa humisi, ja uudet, nopeasti, vaihtuvat tunnelmat sokaisivat hänet kokonaan.

Aurinko paahtoi heidän päällensä. Molemmiin puolin tietä kasvoi kypsä vilja, tähköpääät kuumuudesta painuksissa. Heinäsirkat, joita oli vehnän, rukiin ja ruohon korret täpöisen täynnä, sirkuttelivat kimakalla, korvia huumaavalla äänellään minkä jaksoivat.

Mitään muuta ääntä ei kuulunut hehkuvan taivaan alla, jonka sini kajasteli kellahtavalta ikäänkuin se olisi ollut yht'äkkiä muuttumaisillaan punaiseksi kuin metalli, jota tulella kuumennetaan.

Huomattuaan etäämpänä oikealla pienen metsän poikkesivat he sinne. Kahden rinteen väliä kulki siellä kapea kujanne suurien puitten suojassa, jonka lehvien läpi ei päivä päässyt paistamaan. Homeiselta tuntuva viileys tuulahti sieltä heitä vastaan, semmoinen kostea ilma, joka värähtää ihoa ja tunkee syvälle keuhkoihin. Ruoho ei siellä kasvanut ilman valoa ja raitista ilmaa, sammal vain peitti maankamaran.

He astuivat sinne. Jeanne sanoi:

— Tuonnehan voimme hiukan istahtaa.

Siellä oli kaksi vanhaa, lahonnutta puuta ja niitten lomitse pääsi sille kohtaa päivän valo tulvimaan, niin että maa oli lämmin ja ruohoa hiukan kasvanut, ja sen seassa kasvoi pieniä valkoisia kukkia, niin hentoja kuin sumu. Perhosia, muurahaisia, äärettömän suuria hyttysiä, jotka olivat aivan kuin luurankoja, tuhansia lentäviä hyönteisiä, leppäterttuja, punaisia ja täplikkäitä, ja muita kaikenvärisiä sarvipäisiä kovakuoriaisia kuhisemalla kuhisi tässä valaistussa ja lämpimässä kaivossa, joka oli syntynyt tuohon mädänneitten lehvien kylmään rotkoon.

He istuutuivat sinne niin, että heidän päänsä olivat varjossa ja jalkansa päivänpaisteessa. He katselivat tuota vireätä elämää, jonka auringonsäde synnyttää, ja ihastuneena huudahti Jeanne:

— Kuinka täällä on hyvä olla! Kuinka ihanaa onkaan maalla! On hetkiä, jolloin tahtoisin olla kärpänen tahi perhonen kätkeytykseni kukkasiin.

He puhelivat itsestään, tavoistaan, mielihaluistaan tuolla hiljaisella, hellällä äänellä, jolla ihminen kertoo sydämensä salaisuuksia. Varakreivi sanoi jo kyllästyneensä seuraelämään ja väsyneensä sen turhanpäiväisyyteen, se kun oli aina yhtä ja samaa. Ei koskaan siinä tavannut mitään todellista, mitään vilpittöä.

Seuraelämä! Sitä olisi Jeanne puolestaan tahtonut oppia tuntemaan, mutta hän oli edeltäkin vakuutettu siitä, ettei se kuitenkaan ollut maaelämän veroista.

Ja kuta enemmän heidän sydämensä lähenivät toisiaan, sitä enemmän nimittivät he toisiaan juhlallisesti "herraksi ja neidiksi", ja sitä enemmän hymyilivät ja yhtyivät heidän katseensa. Ja heistä tuntui, että heissä heräsi uudenlaatuinen hyvyys, laajempi hellyyden tunne, mielenkiinto tuhansiin esineihin, joista eivät koskaan ennen olleet välittäneet vähääkään.

He palasivat takaisin. Mutta sillä välin oli paroni mennyt jalkaisin Chambre-aux-Demoiselles'iin saakka, joka oli eräs rotko ylhäällä kallion huipulla. Ja he odottivat hänen paluutaan ravintolassa.

Paroni tuli takaisin vasta viiden aikaan iltasella tehtyään pitkän kävelymatkan rannikkoa pitkin.

Sitten noustiin jälleen veneeseen. Tuuli oli myötäinen, mutta heikko, ja vene kulki verkalleen. Tuulenhenki kävi vitkain ja lämpimin puhalluksin ja pullisti hetkiseksi vain purjeita, jotka veltoina roikkuivat mastojen varassa. Sinertävä meri näytti kuolleelta ja kuumuutensa tyhjentänyt aurinko lähene hiljalleen kiertomatkinsa loppua.

Meri-ilma turrutti jälleen mielet ja pani kaikki vaikenemaan.

Vihdoin sanoi Jeanne:

— Minun tekisi kovin mieli matkustaa.

Varakreivi jatkoi:

— Niin, mutta on ikävä matkustaa yksin. Täytyy olla ainakin toinen mukana voidakseen keskustella saamistaan vaikutelmista.

Jeanne mielti:

— Se on totta, mutta minä kävelen kuitenkin mielelläni yksin. On niin ihanaa haaveksia aivan yksinään.

Varakreivi katsoi häneen pitkään:

— Voi sitä haaveksia kahdenkin.

Jeanne loi silmänsä maahan. Oliko tuo jonkinlainen vihjaus? Kenties. Hän katseli taivaanrantaa

aivankuin nähdäkseen kauemmas. Sitten hän sanoi verkkaisella äänellä:

— Tahtoisin käydä Italiassa ... ja Kreikassa, voi niin, Kreikassa ... ja Korsikassa. Siellä on varmaan kovin jylhää ja kaunista!

Varakreivi suosi enemmän Sveitsiä alppimajoineen ja järvineen.

Jeanne sanoi:

— Ei, minua miellyttävät enemmän aivan uudet maat, niinkuin Korsika tahi hyvin vanhat ja muistorikkaat maat, niinkuin Kreikka. Mahtaa olla ihanaa nähdä jälkiä niistä kansoista, joista lapsina olemme lukeneet historiassa, nähdä paikat, joissa on suuria tapahtumia ollut.

Varakreivi, joka oli vähemmän kiihkomielinen, lausui:

— Minua houkuttelee Englanti kovin. Se on maa, jossa voi oppia paljon.

Näin he kävivät läpi koko maailman keskustellen jokaisen maan viehättäväisyyksistä, maapallon navoista aina päiväntasaajaan saakka, innostuneesti puhuen kuvittelemistaan seuduista ja muutamien kansojen, niinkuin kiinalaisten ja lappalaisten, uskomattomista elintavoista, mutta tulivat lopulta sittenkin siihen päätökseen, että maailman ihanin maa on Ranska, jossa ilman-ala on lauhkea, kesät viileät, talvet lauhdat, maaperä rikas, metsät vihannat, suuret virrat tyynet ja jossa kukoistavat kuvaamataiteet semmoisina, ettei moista ole nähty missään Ateenan suurten vuosisatojen ajoilta asti.

Sitten he vaikenivat.

Aurinko oli jo matalalla ja näytti veripunaiselta. Leveä valokuova, silmiä huikaiseva tie kulki vedenpintaa pitkin valtameren ääriä veneen vanaveteen asti.

Tuulen viimeiset henkäykset laimenivat, kareet katosivat veden pinnalta ja purje punotti liikkumattomana. Rajaton tyven tuntui hyydyttäneen avaruuden, luoneen hiljaisuuden tähän luonnonaineiden kohtaukseen, sillä välin kun meri, tuo ääretön morsian, levittäen taivaan alla hohtoaan ja kostean povensa, odotti tulisulhoaan syliinsä. Ja se riennätti vaipumistaan sinne, hehkuen syleilemisen halusta, saavutti sen vihdoinkin, ja vähitellen meri nieli sen.

Silloin tuulahti taivaanrannalta viileä ilmanhenki, ja väristys röyhelsi meren liikkuvan poven, aivan kuin sen nielemä taivaankappale olisi päästänyt ilmoille helpoituksen huokauksen.

Hämärä oli lyhyt, yö levisi tähtien täyttäessä taivaan kannen. Ukko Lastique tarttui airoihin ja meri näytti tulikiveä säihkyvän. Jeanne ja varakreivi katselivat rinnan tuota välkkyvää valoa, jonka vene jätti jälkeensä. He tuskin ajattelivatkaan enää, tuijottivat vain epämääräisesti eteensä, hengittäen illan ilmaa suloisien mielihyvätunteiden valtaamina. Ja nojatessaan toista kättään penkkiin Jeanne tunsu naapurinsa sormen kuin sattumalta painuvan sen päälle, mutta hän ei hievahtanutkaan, ollen yhtä hämmästynyt kuin onnellinen tästä keveyestä kosketuksesta.

Tultuaan iltasella kotiinsa huoneeseensa valtasi hänet semmoinen omituinen mielenliikutus ja herpautuminen, että hänen teki mieli ruveta itkemään. Hän katseli pöytäkelloaan ja hänestä tuntui, että sen pieni muurahainen oli kuin sykkivä sydän, että se oli oleva koko hänen elämänsä todistaja, oli seuraava hänen ilojaan ja surujaan vilkkaalla, säännöllisellä tikutuksellaan, ja hän pysäytti tuon kultaisen hyönteisen painaakseen suudelman sen siiville. Hän oli valmis suutelemaan ketä tahansa. Hän muisti kätkeneensä laatikon pohjalle vanhan nukken, haki sen esille ja ihastui sen jälleen nähdessään, aivan kuin olisi tavannut jonkun rakkaan ystävättären; ja puristaen leluaan rintaansa vasten hän tuhlassi tulsia suudelmia sen maalatuille poskille ja käherretylle tukalle.

Pidellössään sitä sylissänsä vaipui hän mietteisiinsä.

Oliko tämä mies nyt oleva hänen puolionsa, se, jonka tuhannet salaiset äänet olivat hänelle ennustaneet ja jonka Kaitsemus, ylevä ja suopea, oli hänen tiellensä tuonut? Sekö oli häntä varten luotu olento, jolle hän oli elämänsä antava? Hekö olivat ne edeltäpäin toisilleen määrättyt, joiden tunteiden tuli yhtyä, liittyä toisiinsa, eroittamatta sekaantua toisiinsa ja siittää rakkauden?

Hänellä ei ollut vielä koskaan ollut tämmöistä koko olemuksensa rajua innostusta, hurjaa hurmiota ja valtavaa tunteiden nousua, jonka hän luuli rakkaudeksi. Hänestä tuntui kuitenkin, että hän alkoi rakastaa, sillä toisinaan oli hän aivan kuin herpaantunut tuota miestä ajatellessaan, ja häntä hän ajatteli lakkaamatta. Hänen läsnäolonsa sai hänen sydämensä liikkeelle niin, että hän punastui ja kalpeni kohdatessaan hänen katseensa, ja värisi kuullessaan hänen äänensä.

Hän nukkui hyvin vähän sinä yönä.

Ja päivä päivältä hänet valtasi valtaamistaan tuo levoton halu saada rakastaa. Hän tiedusteli sitä itseltään lakkaamatta, tiedusteli sitä myöskin voikukilta, pilviltä ja rahoilta, joita heitteli ilmaan.

Niinpä sitten eräänä iltana hänen isänsä sanoi hänelle:

— Somista itsesi huomenn'aamuna!

— Miksi niin, isä? — kysyi hän.

— Se on salaisuus, — vastasi isä.

Ja kun Jeanne seuraavana aamuna tuli alas virkeänä vaaleaan pukuunsa puettuna, näki hän salin pöydän täynnä makeislaatikoita ja eräällä tuolilla äärettömän ison kukkavihkon.

Pihalle ilmestyivät vaunut, joissa oli kilpi: "Lerat, kondiittori Fécamp'issa. Valmistetaan hääaterioita". Ja kokkipojan avustamana veti Ludivine vaunun perällä olevasta ovesta esille joukon isoja, latteita koreja, jotka levittivät hyvänhajuista tuoksua.

Sitten saapui varakreivi de Lamare. Hänen housunsa olivat siloisiksi silitetyt ja pingoitettut sirojen kiiltoahkakien alle, jotka verhosivat hänen pientä jalkaansa. Hänen pitkän, mustan, vyötäisistä kavennetun takkinsa rinnuksesta näkyi koristeilla reunustettu kauluri, ja hieno, moneen kertaan ympäri kaulan kierretty kaulaliina pakoitti hänen pitämään pystyssä kaunistaa, tummaa päätänsä, josta loisti ylevä arvokkuus. Hänen ulkomuotonsa oli toisenlainen kuin tavallisesti. Siinä oli tuota erikoista sävyä, jonka juhlapuku äkkiä antaa tutuimmillekin kasvoille. Hämmästyneenä katseli Jeanne häntä aivankuin olisi nähnyt hänet ensimmäistä kertaa, ja varakreivi näytti hänestä valtavan hienolta herralta, ylimykseltä kiireestä kantapäähän saakka.

Hän kumarsi ja kysyi hymyillen:

— No kummi-kumppani, oletteko valmis?

Jeanne mutisi vastaukseksi:

— Mitä nyt? Mitä on tekeillä?

— Sen saat kohta tietää, sanoi paroni.

Avovaunut ajoivat esille ja rouva Adélaïde tuli alas huoneestaan juhlapukuisena Rosalien taluttamana, joka ällistyi niin herra de Lamare'n hienon olemuksen nähtyään, että äiti oikein kuiskasi:

— Kuulkaas, varakreivi, luulenpa, että sisäkömme on teihin oikein ihastunut.

Varakreivi punastui korviaan myöten, mutta ei ollut sitä kuulevinaan, ja siepaten ison kukkavihkon hän ojensi sen Jeannelle. Tämä otti sen vastaan vieläkin enemmän hämillään. Ja kaikki neljä nousivat vaunuihin, jolloin Ludivine, joka toi paronittarelle vahvikkeeksi kupin kylmää lihalientä, lausui:

— Todenperään, rouva, nämä on ihan kuin häät.

Vaunuista astuttiin ulos lähellä Yport'ia, ja sitä mukaa kuin kuljettiin kylän läpi, ilmestyivät merimiehet uusissa tamineissa asuntojensa eteen, nostivat lakkiaan, kättelivät paronia ja seurasivat heidän perässään kuin jotakin juhlakulkuetta ainakin.

Varakreivi oli tarjonnut käsivartensa Jeannelle ja astui hänen kanssaan muitten edellä.

Kirkon kohdalle tultua pysähdyttiin ja suuri hopearisti tuli esille kuoripojan pystyssä pitelemänä, hänen käydessään toisen, punaisiin ja valkoisiin puettun pojan edellä, joka kantoi vihkivesiastiaa, mihin kasteltiin pirskoitinta.

Sitten seurasi kolme vanhaa laulajaa, joista yksi oli ontuva, sitten pasuunanpuhaltaja ja vihdoin pappi, joka pönäkkänä pullisteli ristillä koristeltua kultaista messukaapuaan. Hän tervehti hymyillen ja päätään nyökäyttäen, ja seurasi silmät puoleksi suljettuina, huulillaan rukousta sopotellen, myssy painettuna syvälle nenään saakka, esikuntaansa, suunnaten matkansa meren rannalle.

Siellä odotteli kansanjoukko uuden purjeveneen vieressä, joka oli köynnöksillä koristeltu. Masto, purjeet ja köydet olivat somistetut pitkillä, liehuvilla nauhoilla, ja veneen nimi, *Jeanne*, oli maalattu kultakirjaimilla sen perään.

Ukko Lastique, joka oli tämän, paronin rahoilla rakennetun veneen omistaja, astui saattueen eteen, ja yhdellä haavaa paljastivat kaikki miehet päänsä samalla kun jono jumalisia naisia, jotka olivat verhotut

väljiin, heidän hartioiltaan suurin laskoksin riippuviin mustiin viittoihin, polvistui piiriin ristin ympärille.

Pappi asettui molempien kuoripoikien väliin veneen toiseen pääpuoleen, toiseen taas ne kolme laulajaa, jotka tahraisissa valkoisissa puvuissaan seisoen, leuat sängellä, tuijottaen virsikirjaansa, juhlallisesti kajahuttivat minkä kurkusta pääsi veisuaan kirikkaaseen aamu-ilmaan.

Joka kerta, kun he vetivät henkeään, jatkoi pasuunanpuhaltaja yksin mylvimistään, ja hänen pienet harmaat silmänsä katosivat kokonaan hänen pullistuneitten poskiensa peittoon. Jopa hänen otsanahkansakin ja kaulansa näyttivät lihasta irtaantuvan, siihen määrin turposi hän puhaltaessaan soittokonettaan.

Liikkumattomana, kuulakkaana näytti meri ottavan osaa näihin veneen ristiäisiin, tuskin kuuluvasti loiskahtaen rantahiekkaan ja hivellen sitä sormenkorkuisilla vähäisillä läikähdyksillä. Ja suuret valkoiset lokit liitelivät, siivet levällään, kaarrellen taivaan siinnossa, edeten ja palaten jälleen, yli tuon polvistuneen kansanjoukon, aivankuin katsoakseen, mitä siellä alhaalla oli tekeillä.

Vihdoin päättyi laulu kovaääniseen ameneen, jota venytettiin viiden minuutin ajan, ja puurosuisella äänellä popotti pappi muutamia latinalaisia sanoja, joista ei voinut erottaa muuta kuin heleät lopputavut. Sitten kiersi hän ympäri veneen pirskoittaen sitä pyhällä vedellä ja alkoi lopuksi sopottaa: "Rukoilkaamme!", asettuen nyt veneen laidan ääreen isä- ja äiti-kummin eteen, jotka seisoivat hievahtamatta käsi kädessä.

Nuori mies osasi edelleen pitää kauniit kasvonsa arvokkaan vakavina, mutta neitonen, jota mielenliikutus äkkiä kuristi kurkusta, menetti voimansa ja alkoi väristä niin, että hampaat löivät loukkua suussa. Se, josta hän jo jonkun ajan oli unelmoinut, oli nyt yht'äkkiä mielikuvasta muuttumaisillaan tositapahtumaksi. Oli puhuttu häistä, siinä oli jo läsnä pappikin siunaamassa ja kuoro lauloi juhlapuvussa rukouksia. Eiköpä juuri häntä nyt vihittykin?

Eikö hänen sormissaan värähelleet hermot ja eikö hänen sydämensä hurmaus suonia myöten siirtynyt hänen naapurinsa sydämeen? Käsittiköhän tämä, arvasikohan hän, olikohan hänetkin samalla lailla vallannut lemmenhuume? Tai tiesiköhän hän ehkä kokemuksesta, ettei yksikään nainen voinut häntä vastustaa? Ja Jeanne huomasi yhtäkkiä, että tuo mies puristi hänen kättään, ensin hiljaa, sitten kovemmin ja kovemmin. Ja kasvojen värähtämättä, kenenkään havaitsematta, sanoi mies, niin, varmasti sanoi hän aivan selvään:

— Oi, Jeanne, jos tahdotte, niin ovat nämä meidän kihlajaisemme?

Jeanne kumarsi hitaasti alas päätään, mikä saattoi olla myöntymisen merkki. Ja pappi, joka vielä pirskoitti vihkivettä, sirotti muutaman pisaran heidänkin sormilleen.

Toimitus oli lopussa. Vaimoväki nousi seisoalleen. Palaus tapahtui epäjärjestyksessä. Poikien kantama risti oli nyt menettänyt arvonsa. Se riensi nopeasti pois horjuen oikealle ja vasemmalle tahi kallistuen eteenpäin niin, että oli kaatua nenälleen. Pappi, joka oli lopettanut rukoilemisen, laukkasi perässä. Laulajat ja pasuunanpuhaltaja olivat livistäneet tiehensä oiketietä saadakseen pikemmin puvun yltään ja merimiehet kiirehtivät ryhmittäin pois. Sama ajatus, joka tuntui heidän päässään ruuanhajulta, riennähti heidän askeleitaan, sai syljen vuotamaan heidän suustansa ja tunkeutui vatsanpohjaan asti, jonka se pani voimakkaasti kurisemaan.

Heille oli valmistettu Peoples'issa hyvä aamiainen.

Iso pöytä oli kannettu pihalle omenapuitten juurelle. Kuusikymmentä henkeä kävi sen ääreen istumaan. Siinä oli merimiehiä ja talonpoikia. Molemmiin puolin paronitarta, joka asettui keskelle, istuivat molemmat papit, Yport'in ja Peoples'in. Vastapäätä istui paroni, jonka vieressä olivat kunnallislautakunnan esimies ja hänen vaimonsa. Tämä oli jo iäkäs maalaisnainen, joka nyökäytteli päätään tervehdykseksi joka puolelle. Hänellä oli hyvin kapeat kasvot, jotka olivat ahdetut isoon normandilaiseen myssyyn ja näyttivät oikealta valkoiselta kananpäältä pyöreine, aina hämmästyneine silmineen. Ja hän söikin nopeasti, pienin paloin, aivan kuin olisi nokkinut nenällään ruokaa lautaselta.

Jeanne, joka istui isäkummin vieressä, harhaili onnenmailla. Hän ei nähnyt, ei tietänyt enää mitään, oli vaiti vain, pää ilosta aivan sekaisin.

Hän kysyi vieruskumppaniltaan:

— Mikä onkaan ristimänimenne!

— Julien, vastasi toinen. — Ettekö sitä tietänyt?

Jeanne ei siihen sanonut mitään, ajatteli vain:

— Kuinka usein tulenkaan lausumaan sen nimen!

Kun ateria oli syöty, jätettiin väki pihaan ja siirryttiin toiselle puolen kartanorakennusta. Paronitar kävi paroniin nojaten "jaloittelemaan", ja heitä seurasivat molemmat papit. Jeanne ja Julien kävelivät metsikköön asti ja astuivat sen ruohoa kasvaville poluille. Yht'äkkiä tarttui Julien Jeannen käteen ja kysyi:

— Sanokaa, tahdotteko tulla vaimokseni?

Jeanne kumarsi jälleen alas päänsä. Ja kun Julien sopersi:

— Vastatkaa, minä rukoilen!

Niin loi Jeanne hiljaa silmänsä häneen. Ja hän luki vastauksen tytön katseesta.

IV.

Eräänä aamuna tuli paroni Jeannen huoneeseen ennenkuin hän oli noussut ylös ja istuutui hänen vuoteensa jalkopuolelle sanoen:

— Varakreivi de Lamare on pyytänyt meiltä sinua vaimokseen.

Jeannen teki mieli kätkeä kasvonsa lakanoiden alle. Hänen isänsä jatkoi:

— Olemme jättäneet vastauksen antamisen toistaiseksi.

Jeanne läähätti mielenliikutuksen valtaamana. Hetkisen kuluttua lisäsi paroni hymähtäen:

— Emme ole tahtoneet ratkaista asiaa kysymättä sinun mielipidettäsi. Äitisi ja minä emme tätä avioliittoa vastusta, mutta emme myöskään vaadi sinua siihen. Sinä olet häntä paljoa rikkaampi, mutta kun on kyseessä onni, niin ei varallisuutta ole otettava huomioon. Hänellä ei ole enää läheisiä sukulaisia; siis, jos menet hänen kanssaan naimisiin, niin saamme perheeseemme pojan, jos taas otat jonkun toisen, niin joudut sinä, meidän tyttäreemme, vieraaseen taloon. Tuo nuori mies meitä miellyttää. Miellyttääkö hän ehkä ... sinuakin?

Jeanne sopersi punastuen hiusmartoa myöten:

— Kyllä, isä.

Ja katsoen tytärtään silmien pohjaan sanoi hänen isänsä yhä hymyillen:

— Sitä vähän aavistin, neitiseni.

Iltaan saakka Jeanne oli kuin huumeessa, ei tietänyt mitä tehdä, erehtyi esineistä ja tunsi jalkansa aivan hervottomiksi väsymyksestä, vaikkei ollut kävellyt yhtään.

Kuuteen mennessä, hänen istuessaan äitinsä kanssa plataanin juurella, saapui varakreivi.

Jeannen sydän alkoi hurjasti sykkiä. Nuori mies lähestyi heitä näyttämättä lainkaan levottomalta. Tultuaan aivan likelle, tarttui hän paronittaren käteen ja suuteli hänen sormiaan, ja kohottaen sitten nuoren tytön vapisevaa kättä painoi hän siihen huulillaan pitkän, hellän ja kiitollisen suudelman.

Siitä alkoi sitten onnekas kihlusaika. He juttelivat istuskellen kahden kesken salin nurkassa tahi mäen rinteellä metsikön perällä edessään aava tasanko. Toisinaan taas kävelivät he äidin kujanteessa, sulhanen puhellen tulevaisuudesta, morsian silmät maahan luotuina ja tuijottaen paronittaren pölyiseen jälkeen.

Kun asia kerran nyt oli ratkaistu, tahdottiin se myös panna nopeasti täytäntöön. Päätettiin niinmuodoin, että vihkiminen tapahtuisi kuuden viikon kuluttua, elokuun 15 päivänä, ja että nuori pariskunta sitten heti lähtisi häämatkalleen. Kun Jeannen mieltä kysyttiin, minne hän halusi lähteä, niin valitsi hän Korsikan, jossa hänen arvelunsa mukaan saattoi olla enemmän yksin kuin Italian kaupungeissa.

He odottivat avioliittonsa solmiamista varten määrättyä aikaa ilman erikoisempaa kärsimättömyyttä, mutta herkullisen hellyyden valtaamina ja hekkumoiden kaikenlaisten pikku hyväilyjen suloisessa

hurmassa, istuskellen käsi kädessä ja intohimoisesti toisiaan katsellen aivan kuin yhdistäen sielunsa toinen toiseensa, tuskallisesti kuitenkin tuntien omituista halua suureen lemмен halailuun.

Päätettiin, ettei häihin kutsuttaisi muita kuin täti Lison, paronittaren sisar, joka eleli täysihoitolaisena Versaillesin luostarissa.

Isänsä kuoleman jälkeen oli paronitar tahtonut ottaa sisarensa luokseen asumaan, mutta vanha neiti, joka itsepintaisesti uskoi olevansa kaikille rasiukseksi, tarpeeton ja hyödytön, vetäytyi erääseen noita uskonnollisia laitoksia, jotka vuokraavat huoneustoja murheellisille ja elämässä yksinään oleville ihmisille.

Silloin tällöin vietti hän kuitenkin kuukauden tahi pari heidän perheessään.

Hän oli pieni, harvasanainen nainen, joka aina pysyttäytyi syrjässä, ilmestyi vain aterioiden ajaksi ja palasi oitis jälleen huoneeseensa, jossa hän istui suljettujen ovien takana alituisesti. Hän näytti hyväluontoiselta ja vanhanpuoleiselta, vaikka oli vasta neljänkymmenen kahden vuoden ikäinen, silmissä lempeä, surullinen katse; kotona ei häntä oltu koskaan pidetty minkään arvoisena. Kun ei hän ollut lainkaan kaunis eikä riehakas, ei häntä oltu hyvälty koskaan; hän pysyi nurkassaan aina hiljaa ja rauhassa. Siitä saakka oli hän hyljeksettä eikä nuorena, kasvavana tyttönä kukaan hänestä huolehtinut vähäkään.

Hän oli kuin jonkinlainen varjo tahi esine talossa, elävä huonekalu, jonka on joka päivä tottunut näkemään, mutta johon aina suhtautuu välinpitämättömästi.

Hänen sisarensa oli, vanhempainsa kototavan mukaan, aina pitänyt häntä epäonnistuneena olentona, jolla ei ollut mitään arvoa. Häntä kohdeltiin kylmän tuttavallisesti, tavalla, jossa piili jotakin ylenkatseellista suopeutta. Hänen nimensä oli Lise, ja tämä veikeä, nuorekas nimi tuntui häntä vaivaavan. Kun nähtiin, ettei hän joutunut eikä koskaan varmaankaan joutuisi naimisiin, tehtiin Lise'ista Lison. Jeannen syntymästä saakka oli hänestä sitten tullut "täti Lison", nöyrä, siisti sukulainen, joka oli hirveän ujo, jopa sisarensa ja lankonsakin seurassa, jotka häntä kuitenkin rakastivat, vaikka sentapaisella epämääräisellä rakkaudentunteella, jossa oli sekä välinpitämättömyyttä että huoletonta myötätuntoa ja luontaista hyvänsuopaisuutta.

Välistä, kun paronitar puhui nuoruutensa aikuisista, kaukaisista seikoista, sanoi hän sitä aikaa määritelläkseen: "Se tapahtui siihen aikaan, kun Lison sai päähänpistonsa".

Siitä ei sitten puhuttu sen enempää ja tuo "päähänpisto" jäi kuin hämärän sumun verhoon.

Lise oli eräänä iltana, ollessaan kahdenkymmenen vanha, heittäytynyt veteen kenenkään tietämättä mistä syystä. Ei mikään seikka hänen elämässään tahi tavoissaan voinut antaa aavistusta, mistä semmoinen mielettömyys johtui. Hän oli saatu ylös vedestä puolikuolleena. Ja hänen vanhempansa, jotka olivat tapahtumasta kovin hämmästyneet, tyytyivät vain, sen sijaan että olisivat koettaneet ottaa selkoa tuon teon salaperäisestä syystä, puhumaan "päähänpistosta" samalla lailla kuin he puhuivat hevosestaan, jolle oli tapahtunut se onnettomuus, että se vähän aikaisemmin oli taittanut jalkansa ojassa ja että oli täytyntä ottaa elukka hengiltä.

Sen jälkeen Liseä, pian jo Lison'ia, pidettiin hyvin heikkopäisenä. Se lievä ylenkatse, jonka hän herätti omaisissaan, siirtyi vähitellen kaikkiin muihinkin, jotka joutuivat hänen kanssaan tekemisiin. Pikku Jeannekaan ei, lasten luontaisen aavistuskyvyn perustuksella, välittänyt hänestä vähäkään, eikä mennyt koskaan hänen huoneeseensa tervehtimään häntä. Sisäkkö Rosalie, joka piti tuota huonetta asianomaisessa kunnossa, näytti olevan ainoa, joka tiesi jotakin sen olemassaolosta.

Kun täti Lison tuli ruokasaliin syömään aamiaista, meni "pikkuinen" tavanmukaan vain ojentamaan hänelle otsansa suudeltavaksi, — siinä kaikki.

Jos joku tahtoi puhutella täti Lisonia, lähetettiin palvelija aina häntä hakemaan, ja kun hän oli poissa, niin ei kukaan häntä ajatellut, ei kenenkään päähänkään olisi pälkähtänyt sanoa: "Kas, enpä ole nähnyt Lisonia tänään".

Hänellä ei ollut mitään tekemistä elämässä. Hän oli niitä olentoja, jotka jäävät tuntemattomiksi läheisimmilleenkin, ollen aivan kuin käyttämättömiä, ja joiden kuolema ei synnytä vähintäkään aukkoa talon elämään — niitä olentoja, jotka eivät ymmärrä mukautua heidän ympärillään olevien ihmisten elämään, ei tapoihin eikä tunteisiin.

Kun mainittiin: "täti Lison", niin eivät nuo kaksi sanaa herättäneet mitään, niin sanoakseni, tunnetta kenessäkään. Oli aivan kuin olisi sanottu vain: "kahvipannu" tahi "sokerirasia".

Hänellä oli tapana kävellä pienin askelin, nopeasti ja kuulumatta. Ei koskaan hän aikaansaanut

mitään melua, ei survaissut mitään vastaan ja hän näytti antavan kaikille esineillekin ominaisuuden pysyä äänettöminä. Hänen kätensä tuntuivat olevan kuin jonkinlaisesta vanusta tehdyt, siihen määrin kevyesti ja hellävaroen käsitteli hän kaikkea, mitä hän liikutti.

Hän saapui taloon heinäkuun keskivaiheilla, aivan päästä pyörällä tulossa olevien häitten johdosta. Hän toi mukanaan suunnattoman paljon lahjoja, jotka eivät herättäneet juuri mitään huomiota, koska olivat hänen tuomiaan.

Seuraavana päivänä ei enää edes huomattukaan hänen siellä oloaan. Mutta hänessä kuohui tavaton mielenliikutus ja hänen silmänsä katselivat hellittämättä kihloissa olevaa paria. Hän huolehti kapiroista erittäin innokkaasti, oikein kuumeentapaisesti, tehden kuin tavallinen ompelijatar työtä huoneessaan, jossa ei kukaan käynyt hänen luonaan.

Vähän väliä hän toi paronittarelle päärmäämiään nenäliinoja tahi pyyhkeitä, joihin hän oli nimeillyt kirjaimet kysyen: "Onko näin hyvin, Adélaïde?" Johon äiti, niitä välinpitämättömästi silmäiltyään, vastasi: "Älä, Lison parka, vaivaa itseäsi niin paljon!"

Eräänä iltana kuukauden lopulla, ilman oltua kovin painostavan koko päivän, oli kirkas, leppoisa kuutamoinen, semmoinen, joka myllertää, hellyttää ja hurmioittaa mielen ja ikäänkuin herättää sielun kaikki salaiset runolliset tunteet eloon. Ulkoa puhalsi vieno tuulen henki rauhalliseen saliin, jossa paronitar miehensä kanssa veltosti pelasi korttia valokehässä, jonka lampun varjostin loi pöydälle. Täti Lison istui solmiamistyö kädessään heidän välillään. Ja nuoret katsoivat ikkunaan nojautuen ulos puutarhaan, jota kuu valaisi kirkkaasti kuin päivä. Lehmus ja plataani loivat varjoja sinne tänne nurmikolle, joka kalvaana ja hohtavana levisi aivan mustan metsän laitaan asti.

Yön hiljaisen hurman, pensaitten ja puitten yli lankeavan valaistuksen vastustamattomasti houkuttelemana kääntyi Jeanne vanhempainsa puoleen, sanoen:

— Isä kulta, me menemme hiukan kävelemään puistoon.

Peliään keskeyttämättä sanoi paroni:

— Menkää vain, lapsukaiset.

Ja he menivät ulos, kävellen hiljakseen valkoista nurmikkoa pitkin aina sen perällä olevaan pensaikkoon asti.

Tunti kului heidän aikomattakaan palata takaisin. Paronitar, joka oli väsynyt, halusi mennä ylös huoneeseensa. Hän sanoi:

— Täytyy kutsua rakastuneet sisään.

Paroni loi silmäyksen avaraan, kirkkaaseen puutarhaan, jossa nuo kaksi varjoa hiljakseen kuljeksivat.

— Antaa heidän olla, — sanoi hän. — On niin ihana ilma. Lison kyllä odottaa heitä; vai kuinka, Lison?

Vanhapiika loi häneen levottoman katseen ja vastasi ujolla äänellään:

— Tietysti odotan.

Paroni auttoi paronittaren ylös ja, ollen itsekin päivän helteestä väsynyt, sanoi:

— Minä menen myöskin maata.

Ja hän seurasi vaimoaan.

Silloin nousi täti Lisonkin vuorostaan, jätti tuolille solmiamistyönsä, villalangan ja koukun, ja meni nojaamaan ikkunaan, katsellen ihanaa yötä.

Kihlatut kävelivät siellä lakkaamatta edestakaisin pitkin nurmikkoa portaikon ja pensaikon väliä. He astuivat käsikädessä mitään puhumatta, aivankuin itsestään tietämättöminä, kokonaan sulautuneina tuohon näkyvään runouteen, joka uhkui maasta.

Yht'äkkiä huomasi Jeanne ikkunan kehyksessä vanhanpiian haahmon, jonka lampun valo kirkasti.

— Kas, — sanoi hän, — täti Lison katselee meitä.

Varakreivi kohotti päätään ja välinpitämättömällä äänellä, mitään ajattelematta, sanoi hänkin:

— Niin, täti Lison katselee meitä.

Ja he jatkoivat haaveiluaan, hiljaista kävelyään rakkautensa hurmiossa.

Mutta kaste peitti nurmikon ja yön viileys värisytti heitä hiukkasen.

— Menkäämme jo sisään, — sanoi Jeanne.

Ja he palasivat takaisin.

Kun he tulivat saliin, oli täti Lison jälleen käynyt käsiksi työhönsä. Hän istui pää kumarruksissa ja hänen laihat sormensa värähtelivät hieman aivan kuin liiasta väsymyksestä.

Jeanne meni hänen luokseen.

— Täti, nyt menemme maata.

Vanhapiika loi häneen silmänsä, jotka olivat punaiset aivan kuin hän olisi itkenyt. Rakastuneet eivät kiinnittäneet siihen sen enempää huomiota, mutta sulhanen huomasi samassa, että hänen morsiamensa hienot kengät olivat aivan kosteat. Huolestuneena kysyi hän silloin hellästi:

— Eivätkö kultaiset pikku jalkasi ole kylmät?

Silloin alkoivat tädin sormet yht'äkkiä vavista niin kovasti, että hänen käsityönsä kirposi niistä ja lankakerä vierähti kauas lattialle. Kätkien nopeasti kasvonsa käsiinsä hän puhkesi itkemään pitkin, hermostunein nyyhkytyksin.

Hämillään, liikkumattomina katselivat nuoret häntä. Jeanne heittäytyi sitten polvilleen hänen eteensä, poisti hänen kätensä ja uteli aivan suunniltaan ollen:

— Mikä sinun on, mikä sinun on, täti Lison?

Änkyttävällä, itkunsekaisella äänellä ja kipeän tunteen kouristamana vastasi sitten vanhapiika:

— Kun hän kysyi sinulta, ... eivätkö kul ... kul... kultaiset pikku jalkasi ole kylmät... Minulle ... ei ole koskaan ... koskaan puhuttu ... sillä lailla.

Vaikka Jeanne olikin hämmästyksissään ja säälin tunteen valtaamana, teki hänen kuitenkin mieli nauraa sille ajatukselle, että joku rakastunut olisi voinut lausua täti Lisonille moisia helliä sanoja. Ja varakreivi kääntyi pois salatakseen nauruaan.

Mutta täti nousi äkkiä paikaltaan, jättäen lankakeränsä lattialle ja solmiamistyönsä tuolille, ja pujahti, ottamatta kynttilää, ulos pimeille portaille, etsien siellä kopeloimalla huoneensa oven.

Jäätyään yksin nuoret katsahivat toisiinsa hymyillen ja liikutettuina.
Ja Jeanne kuiskasi:

— Täti parka!

Johon Julien lisäsi:

— Hän on vannaan hiukan päästä sekaisin tänä iltana.

He pitelivät toisiaan kädestä voimatta erota toisistaan, ja verkalleen, hyvin verkalleen he ottivat toisiltaan ensimmäisen suudelman sen tuolin ääressä, jonka täti Lison juuri oli tyhjäksi jättänyt.

Seuraavana päivänä he eivät muistaneetkaan enää vanhan piian kyyneleitä.

Niiden kahden viikon aikana, jotka vielä olivat jäljellä häihin, oli Jeanne koko lailla levollinen, aivan kuin hän olisi ollut väsynyt suloisista mielenliikutuksista.

Hänellä ei ollut enää aikaakaan ajatella mitään ratkaisevan päivän aamuna. Hän tunsu ainoastaan suurta tyhjyyttä koko ruumiissaan, aivan kuin liha, veri ja luut olisivat sulaneet ihon alta pois, ja kosketellessaan esineitä huomasi hän sormiensa kovin vapisevan.

Hän toipui oikein vasta kirkossa alttarin edessä seisoessaan.

Naimisissa! Hän oli siis naimisissa! Kaikki, mitä aamun koitosta asti oli tapahtunut, tuntui hänestä unelta, oikealta unelta. On hetkiä, jolloin kaikki näyttää kuin muuttuneen ympärillämme. Jopa käden liikkeilläkin on uusi merkitys ja tunnitkaan eivät enää tunnu oikein olevan paikoillaan.

Hän tunsu olevansa huumaantunut, mutta varsinkin hämmästynyt. Edellisenä päivänä ei mitään vielä ollut muuttunut hänen elämässään; hänen ainainen toivomuksensa oli vain tullut lähemmä, miltei käsin

kosketeltavaksi. Hän oli maata pannessaan tyttö, nyt oli hän vaimo.

Hän oli niinmuodoin astunut yli sen raja-aidan, jonka takana näkyy olevan kätkeytyneenä tulevaisuus kaikkein riemuineen ja onnenunelmineen. Hänestä näytti kuin portti olisi ollut auki hänen edessään ja hän oli astumaisillaan *odottamaansa*.

Vihkiminen päättyi. Mentiin sakaristoon, joka oli melkein tyhjä, sillä ei ollut mitään kutsutuita. Sitten lähdettiin ulos.

Kun he tulivat kirkon ovelle, räjähti hirveä pamaus, niin että morsian säpsähti ja paronitar kirkaisi. Talonpojat olivat ampuneet yhteislaukauksen. Ja aina Peoples'iin asti kesti tätä ammuntaa.

Siellä tarjottiin virvokkeita talonväelle, seudun ja Yport'in papeille ja todistajille, jotka olivat valitut seudun suurviljelijäin joukosta.

Sitten, päivällistä odoteltaessa, tehtiin kävely puistossa. Paroni, paronitar, täti Lison, kunnallislautakunnan esimies ja kirkkoherra Picot mittailivat äidin kujannetta sillä välin kuin toisessa, vastapäätä olevassa, toinen pappi astuskeli pitkin askelin rukouskirjaansa lukien.

Rakennuksen toiselta puolelta kuului iloista rähinää; siellä ryyppäsivät talonpojat puitten varjossa omenajuomaa. Piha oli tullut täyteen juhlapukuisia paikkakuntalaisia, miehiä ja naisia. Jeanne ja Julien kulkivat pensaikon läpi ja nousivat vuorenrinteelle, josta ääneti katselivat merta. Ilma oli hiukan viileä, vaikka oltiinkin elokuun puolivälissä. Tuuli oli pohjoisessa ja aurinko paistoi valjusti ihan siniseltä taivaalta.

Suojaa tuulelta etsiessään kulkivat vastaanaineet nummen poikki, kääntyivät oikealle ja pyrkivät metsäiseen, epätasaiseen laaksoon, joka laskeutui Yport'iin päin. Heidän tultuaan metsän sisään, ei tuuli sinne enää yltänyt, ja he poikkesivat tieltä kapealle polulle, painuen yhä lehväin peittoon. He saattoivat tuskin käydä rinnan, ja silloin tunsu Jeanne käsivarren hiljaa kiertyvän hänen vyötäistensä ympäri.

Hän ei sanonut mitään, mutta hänen sydämensä alkoi nopeammin sykkiä ja hengitys kävi läähättäen, katkonaisesti. Matalalla riippuvat oksat hipasivat heidän hiuksiaan ja heidän oli kumarruttava päästäkseen kulkemaan. Jeanne poimi lehden: kaksi leppäterttua istui sen alla kuin kaksi haurasta punaista kuorta.

Viattomasti, hiukan rohkaistuneena sanoi hän:

- Kas, pieni pariskunta!

Julien kosketti huulillaan hänen korvaansa ja kuiskasi:

— Tänä iltana olet oleva minun vaimoni.

Vaikka Jeanne maalla olonsa aikana oli paljon jo oppinutkin, ei hän kuitenkaan vielä ollut ajatellut muuta kuin runollista rakkautta ja joutui nyt aivan hämilleen. Hänen vaimonsa? Eikös hän sitä sitten nyt jo ollut?

Silloin alkoi Julien suudella häntä pienin, nopein suudelmin ohimoille ja niskaan, hiusten rajaan. Jeanne ei ollut tuollaisiin miehen hyväilyihin vielä tottunut, ja jokaisesta suudelmasta kallisti hän vaistomaisesti päätään toiselle puolelle kuin välttääkseen niitä, vaikka ne hänelle mielihyvää tuottivatkin.

Samassa saapuivat he metsän perälle. Jeanne pysähtyi hämmästyneenä siitä, että he olivat niin etäällä. Mitä kotona arveltaisiin?

— Palatkaamme! — sanoi hän.

Julien veti pois kätensä hänen vyötäisiltään ja molemmat kääntyivät niin, että seisoivat kasvot vasten toisiaan, niin lähellä, että tunsivat toistensa hengityksen, ja he katselivat toisiaan, katsoivat silmiin sillä tiukalla, tuijottavalla, läpitunkevalla katseella, millä kaksi henkeä tuntee kuin yhteen sulavansa. He etsivät toisiaan toinen toisensa silmistä ja silmäin takaa ihmisolemuksen läpipääsemättömästä tunteettomasta, tutkistellen toisiaan äänettömällä, hellittämättömällä kysynnällä. Mitä tulivat he olemaan toisilleen? Mitä tuli olemaan se elämä, jota he alkoivat yhdessä elää? Mitä iloa, mitä onnea, mitä pettymystä oli heillä tarjottavana toinen toiselleen avioliiton pitkän, eroittamattoman yhdessäolon aikana? Ja heistä molemmista tuntui, etteivät he vielä olleet nähneetkään toisiaan.

Ja yht'äkkiä laski Julien molemmat käsivartensa vaimonsa olkapäille ja painoi keskelle hänen suutaan suudelman niin syvän, ettei hän ollut koskaan ennen semmoista saanut. Ja se tunkeutui, se suudelma,

hänen suoniinsa, hänen luittensa ytimiin asti, synnyttäen niin salaperäisen puistatuksen, että hän lykkäsi rajusti Julienin pois luotaan ja oli kaatua selälleen.

— Mennään pois, mennään pois! — kuiskasi hän.

Julien ei vastannut siihen mitään, mutta tarttui häntä käsistä ja piteli niitä käsissään.

He eivät vaihtaneet sitten enää sanaakaan kotiin asti. Loppuilta tuntui kovin pitkältä.

Syömään käytiin vasta pimeään tullen. Ateria oli yksinkertainen ja lyhyt vastoin normandilaisia tapoja. Omituinen tukaluus lamautti pöydässä olijain mielentilan. Ainoastaan molemmat papit, kunnallislautakunnan esimies ja neljä kutsuttua maanviljelijää ilmaisivat äänekkäämpää hilpeyttä, jommoinen on tavallinen häepidoissa.

Nauru tuntui elottomalta, mutta vilkastui lautakunnan esimiehen lausuttua sukkelan sanan. Kello oli jo likemmä yhdeksän, kun noustiin juomaan kahvia. Ulkona pihalla, omenapuitten juurella, alkoi tanssi. Avoimesta ikkunasta saattoi nähdä koko juhlan. Puitten oksiin ripustetut lyhdyt loivat vihreän-harmaan valaistuksen lehviin. Miehet ja naiset hyppivät piiritanssia laulaen täyttä kurkkua maalaislaulujaan. Niitä säestivät heikosti kaksi viulua ja klarinetti, joiden soittajat olivat kavunneet istumaan isolle keittiön pöydälle kuin millekin lavalle ikään. Talonpoikain remakat huudot voittivat toisinaan soittokoneiden äänen niin kokonaan, että niiden hillittömän laulun katkaisemat heikot säveleet tuntuivat tipahtelevan kuin taivaasta pieninä palasina, hajanaisina sävelmän sirpaleina. Kahdesta isosta, leimuavien soihtujen ympäröimästä tynnyristä vuoti juomaa hääväelle. Kaksi palvelijaa ei tehnyt muuta kuin huuhtoi kaukalossa lakkaamatta laseja ja maljoja pistääkseen ne vielä vettä tippuvina tynnyrin hanan alle, josta juoksi viinin punainen tahi omenajuoman kullankeltainen, kirkas neste. Ja janoiset tanssijat, vanhat levolliset penkilläistujat ja hikoilevat naiset riensivät sinne ja kurottivat käsiään saadakseen vuorostaan jonkun lasin ja kulauttaakseen pää takakenossa pitkän siemauksen haluamaansa juomaa kurkkuunsa.

Pöydällä oli leipää, voita, juustoa ja makkaroita. Jokainen pisti sieltä silloin tällöin palan suuhunsa, ja nämä valaistujen puitten lehvien alla vietetyt iloiset, remuisat pidot herättivät sisällä salissa olevien vakavien vieraitten mielissä halun tanssia myöskin, laskea itselleen juomaa noista jyhkeistä tynnyreistä ja haukata päälle viipaleen leipää voin ja sipulin kanssa.

Kunnallislautakunnan esimies löi tahtia veitsellään ja huudahti:

— Tuhat tulimmaista! Tämä on mainiota. Luulisi olevansa Ganache'n häissä.

Kaikki olivat purskahtaa nauruun, mutta kirkkoherra Picot, joka luonnoltaan oli yhteiskunnallisten vallanpitäjien vihollinen, vastasi:

— Tarkoitatte varmaan Kaanaan häitä.

Toinen ei kuitenkaan pitänyt sitä oikaisua hyvänä, vaan sanoi:

— Ei, herra kirkkoherra, minä tiedän, mitä tarkoitan. Kun sanon Ganache, niin se on Ganache.

Noustiin sitten pöydästä ja siirryttiin saliin. Sitten mentiin ilakoivan rahvaan kanssa vähän seurustelemaan. Ja sitten lähtivät vieraat pois.

Paroni ja paronitar kiistelivät jostakin keskenään hiljaisella äänellä. Rouva Adélaïde, joka oli tavallista hengästyneempi, näytti vastustavan miehensä pyyntöä ja sanoi vihdoin milt'ei kovaan:

— Ei, kultaseni, minä en voi, minä en osaa.

Silloin poistui hänen miehensä nopeasti, meni Jeannen luo ja sanoi hänelle:

— Tahdotko tulla hiukan kävelemään kanssani, lapsikulta?

Jeanne joutui kokonaan hämille ja vastasi:

— Niinkuin haluat, isä.

Ja he menivät ulos.

Kun he olivat tulleet meren puoleiselle portaikolle, puhalsi heitä vastaan kirpeä tuuli, semmoinen kylmä kesätuuli, joka jo tietää syksyn olevan tulossa. Taivaalla kiiti pilviä vuoroin peittäen, vuoroin päästäen näkyviin tähdet.

Paroni painalsi rintaansa vastaan tyttärensä käsivartta puristaen samalla hellästi hänen kättään. He kävelivät muutamia minuutteja. Paroni näytti epäröivän, olevan hämmennyksissään. Vihdoin kävi hän asiaan käsiksi.

— Minulla on, kultaseni, vaikea tehtävä, joka oikeastaan kuuluisi äidillesi, mutta koska hän ei ota sitä suorittaakseen, niin täytyy minun asettua hänen sijaansa. En tiedä, minkä verran sinä olet selvillä elämästä. On, näet, asioita, jotka pidetään huolellisesti salassa lapsilta, tytöiltä varsinkin, tytöiltä, joiden on pysyttävä hengeltään puhtaina, nuhteettoman puhtaina siihen hetkeen saakka, jolloin luovutamme heidät sen miehen käsiin, jonka on pidettävä huoli heidän tulevasta onnestaan. Hänen tehtävänsä on silloin kohottaa sitä huntua, joka verhoon elämän salaisuuden. Mutta ellei siitä mikään hämärä aavistus vielä ole päässyt koskettamaan nuoria tyttöjä, niin joutuu heidän mielensä usein kuohuksiin sen hieman tylyn todellisuuden ilmestyttyä, joka heidän unelmiensa pohjalla piilee. Loukattuina hengessään, loukattuina ruumiillisestikin tahtovat he kieltää aviomieheltään sen, minkä laki, ihmisten ja luonnon laki, hänelle myöntää ehdottomana oikeutena. Enempää, rakkaani, en voi sinulle sanoa, mutta älä unohda sitä, että nyt olet kokonaan miehesi oma.

Mitä tiesi oikeastaan Jeanne?

Mitä otaksui hän? Hän oli alkanut vavista masentavan ja tuskallisen alakuloisuuden, kuin jonkun aavistuksen, lamauttamana.

He palasivat sisään. Salin ovella kohtasi heitä yllätys. Rouva Adélaïde itkeä nyyhkytti Julien'in rintaa vastaan painuneena. Kyyneleet, rajut kyneleet, jotka tulivat kuin palkeista puhallettuina, tuntuivat vuotavan samalla kertaa nenästä, suusta ja silmistä, ja nuori mies, joka näytti hämmästyneeltä ja nololta, tuki tuota lihavaa rouvaa, joka oli vaipunut hänen syliinsä jättääkseen suosituksin hänen haltuunsa armaan, suloisen, kultaisen pikku tyttärensä.

Paroni kiirehti heidän luokseen ja sanoi:

— Mitä turhia mielenpurkauksia! Minä pyydän, jättäkäämme kyneleet!

Ja tarttuen vaimoan käsivarresta, saattoi hän hänet nojatuoliin hänen pyyhkiessään kyneleitä silmistään. Sitten kääntyi hän Jeannen puoleen, sanoen:

— No, tyttöseni, suutele nyt äitiäsi ja mene makaamaan!

Itku kurkussa suuteli Jeanne nopeasti vanhempiansa ja poistui.

Täti Lison oli jo mennyt huoneeseensa. Paroni ja hänen vaimonsa jäivät yksin Julienin kanssa. Ja he olivat kaikki kolme niin hämillään, etteivät saaneet sanaakaan suustaan; molemmat miehet seisoivat siinä iltapuvuissaan tuijottavin katsein, rouva Adélaïde'n istuessa voimattomana tuolissaan, kurkussa vielä viimeiset nyyhkytykset. Kun heidän hämminkinsä alkoi käydä sietämättömäksi, ryhtyi paroni puhumaan matkasta, jolle vastanaineiden oli määrä lähteä muutaman päivän kuluttua.

Sillä välin antoi Jeanne huoneessaan Rosalie'n, jonka kyneleet koskena valuivat, riisua vaatteita yltään. Sisäkön kädet vapisivat niin, ettei hän oikein löytänyt nauhoja eikä neuvoja, ja hän näytti todenperään olevan vielä enemmän liikutettu kuin hänen nuori rouvansa. Mutta Jeanne ei ajatellut ensinkään tytön kyneleitä; hänestä näytti aivan kuin hän olisi joutunut johonkin toiseen maailmaan, johonkin toiseen maahan, että hän oli eroitettu kaikesta, mitä oli ennen tuntenut, kaikesta, mikä oli hänelle ollut rakasta. Kaikki näytti olevan mullin mallin hänen elämässään ja aivoissaan. Jopa johtui hänelle mieleen omituinen ajatus: rakastiko hän miestänsä? Ja yht'äkkiä oli hänestä hänen miehensä aivan kuin vieras, jota hän töin tuskin tunsikaan. Kolme kuukautta aikaisemmin ei hän ollut tietänyt hänen olemassaolostaan mitään ja nyt oli hän hänen vaimonsa. Miksi niin? Miksi niin pian piti langeta avioliiton helmaan aivan kuin johonkin hautaan, joka oli jalkojen alle avautunut.

Saatuun yöpuvun ylleen pujahti hän vuoteeseensa. Lakanat, jotka olivat hiukkasen kylmät ja aikaansaivat väristyksen hänen ruumiissaan, lisäsivät vielä sitä kylmyyden, yksinäisyyden ja surun tunnetta, joka oli painostanut hänen mieltään jo kahden tunnin ajan.

Rosalie poistui yhä vain itkien ja Jeanne jäi odottamaan. Hän odotti huolestuneena, kouristavien sydämin, jotakin, jota hän kentiesi oli aavistanut ja josta isä oli hämärin sanoin puhunut, odotti sitä mystillistä ilmestystä, joka on rakkauden suurin salaisuus.

Hän ei ollut huomannut kenenkään astuvan portaita, kun hän kuuli ovellaan kolme kevyttä kolkutusta. Hän vapisi kauheasti eikä vastannut mitään. Kolkutus uudistui ja sitten lukko kitisi. Hän kätki päänsä peitteen alle ikäänkuin rosvo olisi tullut hänen huoneeseensa. Lattialla kuului hiljaisia, narahtelevia askeleita ja yht'äkkiä joku kosketti hänen vuodettansa.

Hän säpsähti hermostuneesti ja huudahti hiukkasen. Ja kohottaen päätään peitteen alta näki hän Julien'in seisovan edessään, hymyilevän ja katselevan häntä.

— Oi, kuinka pelästytitte minua, — sanoi Jeanne.

Julien jatkoi:

— Ettekö sitten odottanut minua lainkaan?

Jeanne ei vastannut mitään.

Julien seiso i siinä juhlapuvussa, mahtavana ja komeana. Ja Jeannea hävetti kauheasti maata sillä lailla vuoteessaan tuon nuhteettomasti puetun miehen edessä.

He eivät tietäneet enää, mitä sanoa, mitä tehdä, eivätkä uskaltaneet katsoakaan toisiinsa tällä vakavalla hetkellä, josta riippuu koko elämän sisin onni.

Julien tuns i kenties i hämäästi, mikä vaara piilee tuossa ottelussa ja mitä taitavaa itsensähillitsemistä, mitä ovelaa hellyyttä tarvitaan, ettei loukkaisi yhtäkään noista haaveiden täyttämän neitsyeellisen sielun hennoista siveyden vaistoista, sen äärettömän hienoista tunteista.

Senvuoksi tarttui hän hiljakseen Jeannen käteen, suuteli sitä ja, polvistuen hänen vuoteensa ääreen ikäänkuin alttarin eteen, kuiskasi äänellä, joka oli vieno kuin tuulen henkäys:

— Tahdotteko rakastaa minua?

Silloin kohotti Jeanne rohkaistuneena päänsä ja vastasi hymyillen:

— Minähän jo rakastan teitä, armaani.

Julien otti huulilleen vaimonsa pienet, hienot sormenpäät ja sanoi tuon äänen vaimentajan vaikutuksesta muuttuneella sävyllä:

— Tahdotteko sitten näyttää minulle, että minua rakastatte?

Ja jälleen hämmentyneenä, täysin käsittämättä, mitä sanoi, vastasi Jeanne isänsä sanoja muistaen:

— Olen teidän kokonaan, armaani.

Julien peitti hänen kätensä kosteilla suudelmilla ja nousten hiljakseen tuli hän lähemmäksi hänen kasvojaan, joita Jeanne jälleen koetti piiloittaa.

Jeanne pelästyi vaistomaisesti ja sopersi:

— Oi, älkää, minä pyydän.

Julien tuntui pettyneeltä, hieman loukatulta ja jatkoi vieläkin rukoilevalla, mutta jäykemmällä äänellä:

— Miksi pelkäätte, koska kuitenkin nyt olemme mies ja vaimo.

Jeanne pahastui tuosta lauseesta, mutta nöyränä ja alistuvaisena sanoi hän toistamiseen:

— Olen teidän kokonaan, armaani.

Silloin poistui Julien nopeasti pukuhuoneeseen, ja Jeanne kuuli selvästi hänen vaatteidensa kahinan kun hän riisuutui ja hänen taskussaan olevain rahain kilinän ja kenkän putoamisen permannolle.

Ja yht'äkkiä astui Julien yöpuvussa, tohvelit jalassa, kiireesti poikki huoneen pannakseen kellonsa uunin reunalle. Sitten palasi hän takaisin pieneen viereiseen huoneeseen, jossa vielä liikkui vähän aikaa, ja kun Jeanne huomasi hänen taas tulevan kääntyi hän nopeasti toiselle kyljelleen ja sulki silmänsä. — —

— Ettekö sitten tahdokaan olla pikku vaimoni? — lausui hänelle Julien tultuaan hänen viereensä.

Johon Jeanne kuiskaten sormiensa lomitse vastasi:

— Enkö s i t ä sitten jo ole?

Hiukan pahastuneella äänellä sanoi silloin Julien:

— Ette rakas; ettehän toki tahdo tehdä pilkkaa minusta?

Tämä tyytymätön äänen sävy liikutti Jeannen mielen niin, että hän yht'äkkiä kääntyi Julien'iin päin pyytääkseen anteeksi, häneltä. — —

Mitä sitten tapahtui? Siitä ei Jeanne muistanut mitään, sillä hän oli kuin sekaisin; hänestä tuntui vain, että Julien peitti hänen huulensa loppumattomin, kiitollisin suudelmin.

Sitten Julien oli hänelle jotakin puhunut ja hän vastannut hänelle.

Kun Julien senjälkeen ei enää puhunut mitään eikä liikahtanutkaan, käänsi hän katseensa mieheensä ja huomasi hänen nukkuvan. Hän nukkui suu raollaan, kasvot levollisina! Hän nukkui!

Jeanne ei voinut sitä oikein uskoa ja hän pahastui siitä, loukkaantui tuosta unesta enemmän vielä kuin hänen rajusta käytöksestään, tuntien olevansa kohdeltu kuin mikäkin ensimmäinen vastaantullut naikkonen. Kuinka saattoi hän nukkua tällaisena yönä? Mikä heidän välillään oli tapahtunut ei siis hänestä ollut mitään sen erikoisempaa! Oi, Jeanne olisi mieluummin tahtonut tulla piestyksi, jopa kolhituksi niin, että olisi mennyt tainnoksiin.

Jeanne ei hievahtanut enää paikaltaan; hän nojasi vain kyynärpäähänsä kumartuneena Julieniin päin ja kuuli hänen huuliltaan kevyen hengityksen, joka välistä muuttui kuorsaukseksi.

Sitten valkeni aamu, ensin himmeänä, sitten kirkkaampana, sitten ruusunhohteisena, häikäisevänä. Julien aukaisi silmänsä, haukotteli, ojensi käsivartensa, katsahti vaimoonsa, hymyili ja kysyi:

— Oletko nukkunut hyvin, rakkaani?

Jeanne pani merkille, että Julien nyt sinutteli häntä, ja vastasi hämmästyneenä:

— Olen. Entä te?

Julien sanoi siihen:

— Minä, oikein hyvin.

Ja kääntyen vaimoonsa päin hän suuteli häntä ja rupesi sitten rauhallisesti puhelemaan. Hän selitteli vaimollensa suunnitelmiaan säästäväisyysaatteineen. Ja tuo usein esiintyvä säästäväisyys-sana hämmästytti Jeannea, joka kuunteli häntä täysin käsittämättä hänen sanojensa merkitystä, katseli häntä ja ajatteli tuhansia asioita, jotka kiitivät nopeasti hänen ohitsensa tuskin hipaistenkaan hänen sieluansa.

Kello löi kahdeksan.

— Kas niin, nyt täytyy nousta, — sanoi Julien, — meille nauretaan, jos olemme kauemmin vuoteessa.

Ja hän nousi ensimmäiseksi. Kun hän oli pukeutunut, auttoi hän kiltisti vaimoaankin pikku seikkoja myöten, sallimatta hänen kutsua Rosalie'ta avukseen.

Heidän lähtiessään huoneesta pysäytti hän vaimonsa ja sanoi:

— Tiedäthän, että me kahden kesken nyt voimme sinutella toisiamme, mutta vanhempiesi läsnäollessa on parasta toistaiseksi vielä odottaa. Kun palaamme häämatkaltamme on se aivan luonnollista.

Jeanne tuli esille vasta aamiaiseksi. Ja päivä kului kuin tavallisesti, aivan kuin ei mitään uutta olisi tapahtunut. Talossa oli vain yksi mies lisää.

V.

Neljä päivää myöhemmin ilmestyi matkavaunu, joka oli vievä heidät Marseille'hin.

Ensimmäisen tuskallisen yön jälkeen oli Jeanne jo tottunut Julien'iin, hänen suudelmiinsa ja helliin hyväilyihinsä, vaikka ei vastahakoisuus noihin suhteihin nähden hänessä ollutkaan vähentynyt.

Julien oli hänestä kaunis, Jeanne rakasti häntä ja tunsu olevansa uudelleen onnellinen ja iloinen.

Jäähyväiset suoritettiin nopeasti ja ilman ikävän tunnetta. Paronitar yksin tuntui liikutetulta. Ja kun

vaunu oli valmis lähtemään, pisti hän ison kukkaron, joka oli raskas kuin olisi ollut lyijyä täynnä, tyttärensä käteen, sanoen:

— Tässä on nuoren rouvan pikku menoja varten.

Jeanne pani kukkaron taskuunsa ja hevoset lähtivät liikkeelle.

Iltapuoleen kysyi Julien häneltä:

— Kuinka paljon on rahaa äitisi antamassa kukkarossa?

Jeanne ei sitä muistanutkaan enää ja tyhjensi nyt rahat syliinsä.

Kokonainen virta kultarahoja valui ulos, kaikkiaan kaksituhatta frangia. Ilosta löi hän kämmenensä yhteen ja, keräten jälleen rahansa, huudahti:

— Nyt voin tuhlata vaikka mihin.

Kahdeksan vuorokautta matkustettuaan hirveässä kuumuudessa he saapuivat Marseille'hin.

Ja seuraavana päivänä vei heitä *Rois-Louis*, määräkulkuinen posti- ja matkustajalaiva, joka kulki Ajaccion kautta Napoliin, Korsikaa kohti. Korsika! Tiheiköt, rosvot, vuoret, Napoleonin syntymämaa! Jeannesta tuntui, että hän valveilla ollen joutui unelmien maille.

Vierekkäin laivan kannella seisoen näkivät he Provence'n rantakallioiden kiitävän ohi. Meri levisi liikkumattomana, mahtavasti siintäen ja kuin hyytyneenä hehkuvassa päivänvalossa, äärettömän taivaanlaen alla, joka tuntui aivan ylenmäärin siniseltä.

Jeanne sanoi:

— Muistatko purjematkaamme ukko Lastique'n veneellä?

Vastauksen sijasta suihkasi Julien nopeasti suudelman hänen korvaansa.

Laivan siivet pieksivät merta, häiriten sen sikeää unta, ja aluksen taakse ulottui silmän siintämättömiin suorana vakona pitkä vaahtoava jälki, iso vaalea juova, jossa vesi kuohui kuin poreileva samppanja.

Yht'äkkiä ponnahti ylös vedestä keulan puolella, vain muutaman sylen päässä laivasta, iso delfiini eli pyöriäinen ja katosi jälleen pää edellä sukelluksiin. Jeanne pelästyi siitä niin, että huudahti ja painautui Julienin povea vastaan. Sitten hän alkoi nauraa pelästyksensä johdosta ja katseli innokkaasti, eikö tuo merieläin ilmestyisi uudelleen. Muutaman sekunnin kuluttua se hyppäsikin taas esille aivan kuin iso, joustimen lennättämä leikkikalua. Sitten se keikahti jälleen veteen ja ilmestyi uudelleen. Nyt niitä tuli jo kaksi, kolme, sitten kuusi, jotka heittivät kuperkeikkaa laivan ympärillä ja saattoivat tätä suurta toveriaan, rautaevillä varustettua jyhkeätä kalaa pitkän matkaa. Ne väistyivät milloin vasemmalle puolelle sitä, milloin taas nousivat esille sen oikealta puolelta, ja milloin yhdessä, milloin toinen toisensa perässä, aivan kuin leikkien ja ajaen toisiaan takaa syöksivät ylös ilmaan kaaressa ja sukelsivat jälleen mereen.

Jeanne taputteli käsiään ja oikein vapisi ihastuksesta joka kerta, kun nuo suuret, ketterät uijat tulivat esille. Hänen sydämensä hypähteli heidän laillaan hurjasta, lapsellisesta ilosta.

Yht'äkkiä ne hävisivät. Ne näkyivät kerran vielä hyvin kaukana meren selällä päin, sitten ei niitä huomannut enää, ja muutaman hetkisen tunti Jeanne ikävääkin niiden katoamisen johdosta.

Tuli ilta, tyyni, säteilevä, mitä kirkkahin ja leppoisin. Ei värähdystäkään ilmassa eikä veden pinnalla. Ja tämä meren ja taivaan avaruuden ääretön rauha levisi turtuneihin ihmissieluihinkin, jotka eivät tunteneet vähäistäkään väristystä.

Mahtava aurinko painui hiljalleen alas kohti Afrikan näkymätöntä rantaa, tuota polttavaa maata, jonka kuumuudesta sai jo vähäisen aavistuksen. Mutta omituinen sukoileva viileys, joka kuitenkin ei tuntunut tuulenhenkäykseltä, hipaisi kasvojen hipiää, kun päivä oli mennyt mailleen.

Heitä ei haluttanut mennä alas kajuuttaan, joka oli täynnä merilaivan kaikkia hirveitä hajuja, vaan he kävivät vierekkäin loikomaan välikannelle kääriytyen vaippoihinsa. Julien nukkui heti, mutta Jeanne, jota outo matka vaivasi, ei saanut silmiään ummistetuiksi. Siipien yksitoikkoinen läiske uuvutti häntä ja hän katseli niitä lukemattomia tähtiä, jotka hänen yllään tuikahtelivat terävän kirkkaalla, mutta ikäänkuin kostealla valollaan etelän puhtaansinisellä taivaalla.

Aamupuoleen hän kuitenkin nukahti.

Hänet herätti sitten huuto ja melu: merimiehet puhdistivat laulaen laivaa. Jeanne pudisti hereille miehensä, joka nukkuessaan ei ollut liikahtanutkaan, ja he nousivat ylös.

Ihastuksella Jeanne hengitti suolaista meri-ilmaa, joka tuntui tunkeutuvan aina sormien päihin asti. Kaikkiialla siinsi vain merta. Keulan puolella häämöitti kuitenkin veden pinnalla jotakin harmaata, aamunkoitossa vielä hämärästi näkyvää, aivan kuin rykelmä omituisia, suippoja, harkkoreunaisia hattaroita.

Vähitellen rupesivat ne näkymään selvemmin. Niiden ääriiviivat erottautuivat paremmin taivaan kirkastuessa ja esiin nousi pitkä jono teräviä, kummallisia vuoria. Siellä oli Korsika, aivan kuin hienoon huntuun verhottuna.

Ja sen takaa nousi aurinko, jota vastaan vuorten harjanteet kuvastivat mustina varjoina, mutta sitten alkoivat kaikki huiput hehkua muun osan saarta jäädessä huurun peittoon.

Laivan päällikkö, joka oli vanha, lyhytkasvuinen, kovassa, suolaisessa tulessa ahavoitunut, ruskettunut, kuivunut ja kuihtunut mies, ilmestyi kannelle ja sanoi Jeannelle äänellä, joka oli käynyt käheäksi kolmekymmentä vuotta kestäneestä komentamisesta ja oli loppuun kulunut myrskyssä huutamisesta.

— Tunnetteko tuota hajua?

Jeanne tunsu todellakin väkevän, omituisen, villien kasvien hajun.

Kapteeni jatkoi:

— Se on Korsika, rouva, joka sillä lailla tuoksuaa. Se on sen kauniin naisen hajua. Vaikka olisin kaksikymmentä vuotta poikessa, niin tuntisin sen sittenkin viiden tuhannen meripenikulman päähän. Olen nähkääs sieltä kotoisin. Häinkin tuolla Pyhän Helenan saarella kuuluu yhä vain muistelevan kotiseutunsa hajua. Me ollaan samaa sukua.

Ja paljastaen päänsä tervehti kapteeni Korsikaa ja tervehti samalla valtameren poikki suurta keisariakin, vankia, joka oli samaa sukua kuin hän.

Jeanneen koski se niin, että hän oli vähällä ruveta itkemään.

Sitten ojensi kapteeni kätensä taivaan rantaa kohti ja mainitsi kallioiden nimet.

Julien seiso vaimonsa vieressä pidellen kättään hänen vyötäistensä ympärillä ja molemmat he katselivat etäisyyteen nähdäkseen mainitun paikan.

Vihdoin huomasivatkin he muutamia pyramiidinmuotoisia kallion kärkiä, jotka laiva kohta kiersi laskeakseen suureen, tyyneen lahteen. Se oli korkeiden vuorenharjojen välissä, joiden alavimmat rinteet näyttivät olevan aivan kuin sammaleen peittämät.

Kapteeni osoitti vihantaa kohti ja lausui: "Tiheiköt."

Sikäli kuin tultiin lähemmäksi maata, näkyi vuorien kehä sulkeutuvan järveksi laivan ympärille, joka ui hiljakseen tuossa sinisessä ja niin kirkkaassa vedessä, että toisin paikoin saattoi nähdä pohjaan asti.

Ja yht'äkkiä ilmestyi näkyviin ihan valkoinen kaupunki, joka sijaitsi siellä lahden perällä, aivan veden partaalla, vuorien juurella. Muutamia pieniä italialaisia laivoja seiso ankkuroituina satamassa. Neljä, viisi venettä tuli ja kierteli *Roi-Louis'n* ympärillä noutaakseen maihin sen matkustajat.

Julien, joka keräsi heidän tavaransa yhteen, kysyi vaimoltaan:

— Riittää kai kantajille frangi mieheen?

Jo viikon päivät kysyi hän alituisesti tuota samaa ja tämä kysymys kiusasi Jeannea, joka nyt vastasi hiukan kärsimättömänä:

— Kun ei tiedä varmaan antavansa kylliksi, niin antaa mieluummin enemmän.

Lakkaamatta kiisteli Julien hotellienkin isäntien ja palvelijain, ajurien ja kaupustelijain kanssa, ja jos hän kepelästi oli onnistunut saamaan vähän alennusta, niin sanoi hän Jeannelle käsiään hykertäen:

— Minä en tahdo antaa varastaa mitään itseltäni.

Kun laskut tuotiin esille, niin Jeanne oikein vapisi, varmana jo edeltäkäsinkin, että hänen miehensä oli

tekevä muistutuksia joka ainoasta erästä, ja häntä vaivasi tuo tinkiminen aina niin, että hän punastui hiusmartoan myöten palvelusväen halveksivain katseitten edessä, jotka seurasivat hänen miestänsä tarkastaessaan riittämätöntä juomarahaa kädessään.

Soutajankin kanssa vielä, joka vei heidät maihin, syntyi hänellä kinaa.

Ensimmäinen puu, jonka Jeanne sitten näki, oli palmu.

He asettuivat asumaan suureen tyhjiin hotelliin, joka sijaitsi avaran torin kulmassa, ja tilasivat itselleen aamiaista. Sen syötyään tahtoi Jeanne lähteä kaupungille kävelemään, mutta Julien halusi käydä lepäämään. Siitä syntyi heidän välillään riitaa ja pahastuneena alistui Jeanne hänen vaatimukseensa.

He oleskelivat kolme vuorokautta tässä pienessä, sinisen lahden pohjukkaan kätkeyssä kaupungissa, jossa ilma oli kuuma kuin ahjossa vuoriverhon takana, joka ei koskaan päästä sinne tuulen henkeä puhaltamaan.

Sitten tekivät he muutaman päivän matkasuunnitelman ja ettei tarvinnut väistyä minkäänlaisten huonoista tieoloista syntyvien vaikeuksien edestä, päättivät he vuokrata hevoset. He ottivat niinmuodoin kaksi pientä tulililmäistä, laihaa ja uupumatonta korsikalaisista oritta ja lähtivät matkalle eräänä päivänä aamun valjetessa. Opas, joka ratsasti muulin selässä, seurasi heitä ja kantoi heidän ruokatavaransa, sillä majataloja ei tässä villissä maassa ole.

Tie kulki ensin lahden laitaa ja painui sitten loivaan laaksoon korkeita vuoria kohti. Usein oli kuljettava melkein kuivuneiden virtojen poikki, joissa vain kivien kätköissä heikosti solisten vielä juoksi vähän vettä.

Maa oli viljelemätöntä ja aivan autiota. Vuorien kupeet kasvoivat korkeata ruohoa, joka tähän kuumaan vuoden aikaan oli kokonaan kellastunut. Siellä täällä tuli vastaan joku vuorelainen joko pienen hevosensa tahi koiran kokoisen aasinsa selässä. Ja jokaisella riippui hartioilla panostettu pyssy, vanha ruostunut ase, joka heidän käsissään oli peloittava kalu.

Saari oli täynnä hajuruohoja, ja niiden kirpeä lemu tuntui kuin tiivistäneen ilman; ja verkalleen alkoi tie nousta vuorien pitkien poimujen lomissa.

Punaisten ja sinisten kallioiden kärjet loivat maisemalle tarunomaisen sävyn ja matalammalla olevat vuorien rinteet äärettömine kastanjametsineen näyttivät ylhäältä vain pieniltä vihannoilta pensaikoilta tämän saaren jättimäisen korkeilla pengermillä.

Opas ojensi välistä kättään kohti jyrkkiä vuoreharjoja ja mainitsi jonkun nimen. Jeanne ja Julien katselivat ensin näkemättä mitään, mutta eroittivat vihdoin jotakin harmaata, joka näytti ylhäältä pudonneen kiviröykkiön tapaiselta. Siinä oli kylä, pieni kiviasutus, joka oli kuin mikäkin linnun pesä, kiinni tarttunut sinne melkein näkymättömiin korkeiden kallioiden kupeelle.

Tämä pitkä, käyden ajettava matka alkoi hermostuttaa Jeannea.

— Ajetaan hiukan juosten, — sanoi hän ja kiirehti hevostansa. Kun hän sitten ei huomannut miestänsä vieressään, kääntyi hän ja alkoi hilpeästi nauraa nähdessään Julienin aivan kalpeana pitelevän kiinni laukkaavan hevosensa harjasta ja lystikkäästi hölköttävän sen selässä. Ja kun hän lisäksi oli kaunis ja komea mies, niin näytti hänen kömpelyytensä ja pelkuruutensa vieläkin hullunkurisemmalta.

He alkoivat silloin ajaa hiljemmin. Tie kulki nyt kahden loppumattoman metsän väliä, jotka vaippana levisivät yli koko vuoren rintein.

Se oli Korsikan kuuluisaa tiheikköä, läpipääsemätöntä metsää, jossa kasvoi sekaisin tammea, katajaa, laakeripuuta, myrttiä, kanervaa ynnä kaikenlaisia muita puu- ja kasvilajeja, jotka kietoutuivat toisiinsa niin ja muodostivat vuorien kupeille semmoisen peitteen, että oli aivan mahdotonta siitä selviytyä.

Heidän tuli nälkä. Opas saavutti heidät ja saattoi suloisen lähteen luo, jommoisia on tuiki tiheässä näillä jylhillä seuduilla ja jotka ohuena, jääkylmänä säikeenä tulevat pienestä kallionreiästä ja vuotavat siitä sitten sitä kastanjan lehteä pitkin, jonka ohikulkija sen alle asettaa juoksuuttaakseen siten veden suuhunsa.

Jeanne tunsu niin suurta mielihyvää, että hänen oli miltei mahdotonta pidättää ilon huudahduksiaan.

Sitten he lähtivät takaisin laskeutuen vuorelta alas Sagone'n lahtea kiertämällä.

Illan suussa he kulkivat läpi Cargèse'n, joka on pieni kreikkalainen kylä, muinaisaikoina isänmaastaan karkoitettujen pakolaisten perustama. Siellä seisoi ryhmä kookkaita, kauniita sorealanteisia,

solakkavartaloisia, erittäin siroliikkeisiä naisia erään suihkukaivon partaalla. Kun Julien huusi heille "hyvää iltaa", vastasivat he laulavalla äänellä entisen kotimaansa sointuvalla kielellä.

Piana'an tultua oli heidän pakko turvautua erään talon vieraanvaraisuuteen niinkuin vanhoina aikoina tehtiin tuntemattomissa maissa eksyksiin jouduttua. Jeanne oikein värisi ilon tunteesta odottaessaan, että ovi, jolle Julien oli kolkuttanut, aukeaisi. Oi, tämä oli vasta oikea huvimatka odottamattomine seikkailuineen aivan kuin jollakin oudolla löytöretkellä!

He olivat sattumalta kääntyneet nuoren pariskunnan puoleen. Heidät otettiin vastaan niinkuin patriarkat varmaankin vastaanottivat Jumalan lähettämän olennon. Heidän oli maattava olkipatjalla vanhassa ränsistyneessä rakennuksessa, jonka madonsyömät hirret, joissa pitkäkoipiset, puutasyövät lukit asustivat, paukkuivat, tuntuivat elävän ja huokailevan.

Sieltä he lähtivät auringon noustessa ja pysähtyivät pian metsän luo, oikean purppuranpunaisen graniittimetsän luo. Siinä oli huippuja, patsaita, torneja ja omituisia kuvioita, jotka aika, jäytävä tuuli ja meren sumu olivat muovailleet. Nuo jo kolmensadan metrinkin korkuiset, ohuet, pyöreät, kierät, väärät, muodottomat, eriskummalliset, hämmästyttävät kalliot olivat puitten, kasvien, eläimien, muistopatsasten, ihmisten, kaapuun puettujen munkkien, sarvipäisten pirujen, äärettömän suurten lintujen, kokonaisen suunnattoman kansakunnan, oikean hirviöiden lauman näköisiä, jotka jonkun hurjapäisen jumalan tahdosta olivat sinne kivettyneet.

Jeanne ei saanut sanaakaan suustaan, niin hänen sydäntään ahdisti tuo näky, ja hän tarttui Julieniä kädestä, jota puristi tuntien rakastamisen halua tuon ihanuuden valtaamana.

Ja tultuaan ulos tuosta mahtavasta kaaoksesta huomasivat he yht'äkkiä uuden lahdelman, jota ympäröi joka haaralta punaisen graniitin verinen muuri kuvastuen meren siniseen veteen.

Jeanne kuiskasi vain:

Oi, Julien!

Eikä hän ihmetyksen valtaamana löytänyt mitään muuta sanaa. Hänen kurkkuaan kuristi ja kaksi kyyneltä vuoti hänen silmistään. Hämmästyneenä loi Julien katseensa häneen ja kysyi:

— Mikä sinun on, muruseni?

Jeanne pyyhkäisi poskeansa, hymähti ja vastasi hiukan väräjäväällä äänellä:

— Ei se ole mitään... Hermostumista vain... En tiedä... Hurmaannuin niin. Olen niin onnellinen, että pieninkin seikka liikuttaa sydäntäni.

Julien ei ymmärtänyt tätä naisen hermojen arkuutta, noita tyhjistä suunniltaan joutuneen olennon värähtelemisiä ja puistatuksia, joita ihastus saattaa hänessä synnyttää jonkun järkyttävän kohtauksen tavalla, herättäen hänessä käsittämättömän tunteen, saattaen hänet joko hulluksi ilosta tahi epätoivon valtaan.

Nuo kyyneleet näyttivät Julienistä naurettavilta, ja, ajatellen kokonaan vain huonoa tietä, sanoi hän:

— Teet viisaammin, kun pidät silmällä hevostasi.

Tietä myöten, jota oli melkein mahdoton kulkea, laskeutuivat he tuon lahden pohjukkaan ja kääntyivät sitten oikealle noustakseen Ota'n synkkään laaksoon.

Polku osoittautui kuitenkin kauheaksi. Julien esitti silloin:

— Mitä, jos menisimme sinne jalkaisin?

Jeanne suostui siihen mielellään, ihastuneena saadessaan kävellä ja olla yksin miehensä kanssa äskeisen mielenliikutuksensa jälkeen.

Opas lähti kulkemaan edellä muulin ja hevosten kanssa, he astuivat hiljakseen perässä.

Vuori, joka on haljennut ylhäältä alas asti, aukenee raolleen, ja siihen loveen painuu polku, joka kulkee pohjaa myöten kahden kummallisen seinän välissä. Rotkon läpi juoksee koski, ilma siellä on jäätävä, kivi on musta ja sininen taivas, jota ylhäällä näkyy pikkuinen pala, hämmästyttää ja huimaa päätä.

Äkkiä omituinen suhina sai Jeannen vavahtamaan. Hän nosti silmänsä ja näki äärettömän suuren linnun lentävän ulos kolosta. Se oli kotka, jonka molemmat siivet näyttivät ihan koskettavan syvänteen molempia seiniä sen kohotessa siintoon, jonne se katosi.

Kauempana vuoren halkeama jakautuu kahtia, ja polku nousee molempien rotkojen välitse sinne tänne nopeasti luikerrellen.

Kevyesti hypiskellen kulki Jeanne edellä, potkaisten kiviä pyörimään, ja kumartui pelkäämättä katsomaan alas kuiluihin. Julien seurasi jäljessä hiukan hengästyneenä ja tuijottaen maahan huimausta peläten.

Yht'äkkiä tulvahti päivän valo heidän ylitsensä. Heistä tuntui kuin he olisivat tulleet ulos helvetistä. Heidän oli jano; kostea jälki johti heitä kiviroykkiöiden kautta pikkuruiselle lähteelle, johon oli laitettu ontosta kepeistä kouru vuohipaimenia varten. Sammal peitti maan lähteen ympärillä. Jeanne kävi siihen polvilleen juodakseen, ja Julien teki samoin.

Kun Jeanne nautti raikkaasta vedestä, otti Julien häntä vyötäisistä ja koetti vallata hänen paikkansa kourun suussa. Jeanne vastusteli, ja siinä heidän huulensa kilpailivat milloin kohdaten toisensa, milloin taas sysäten toinen toisensa tieltä. Näin otellessaan saivat he vuoron perään kourun pään suuhunsa ja iskivät siihen kiinni hampaillaan tahtomatta päästää sitä irti. Tästä alituisesta kiinniottamisesta ja irtilaskemisesta avautui ja sulkeutui kylmä suihku räiskyttäen vettä heidän kasvoihinsa, kaulaansa, vaatteilleen ja käsilleen ja sirotellen pisaroita kuin helmiä heidän hiuksiinsa suudelmien vaihtuessa toiselta toiselle samassa ryöpyssä.

Yht'äkkiä valtasi Jeannen rakkauden puuska. Hän otti suunsa täyteen kirkasta lähdevettä ja, posket pullollaan kuin leilit, hän antoi merkin Julienille tahtoen antaa hänen, huulet huulissa kiinni, juoda vettä suustaan.

Julien kurotti hymyillen kaulaansa, kallisti päätään taaksepäin, levitti käsivartensa ja joi yhdellä siemauksella veden tuosta elävästä lähteestä, joka näin juoksutti hänen ruumiiseensa hehkuvan intohimon.

Jeanne painautui häntä vasten hellyydellä, jota hän ei ollut miestänsä kohtaan ennen osoittanut. Hänen sydämensä sykki rajusti, hänen rintansa kohosi, hänen silmänsä näyttivät raukeilta ja kosteilta. Hiljaa kuiskasi hän:

— Julien, minä rakastan sinua.

* * * * *

Kesti kauan ennenkuin he saavuttivat vuoren harjan, siihen määrin Jeanne tunsu uupumista, ja he saapuivat vasta iltasella Evisaan heidän oppaansa sukulaisen Paoli Palabrettin luo.

Tämä oli isokasvuinen, hiukan kumaraselkäinen mies, jonka kasvot olivat synkänkalpeat kuin keuhkotautisella. Hän vei heidät heidän huoneeseensa, joka paljaine kiviseinineen teki kolkon vaikutuksen, mutta siihen nähden, että tässä maassa kaikenlainen komeus on tuntematonta, oli kaunis. Ja korsikalaisella murteellaan, joka on ranskan ja italian kielten sekoitusta, ilmaisi hän ilonsa heidän tulostaan taloon. Samassa keskeytti hänet heleä ääni ja pieni tummanvärinen nainen, jolla oli suuret mustat silmät, päivän lämpöä hohtava iho, ohuet vyötäiset, hampaat aina näkyvissä yhtä mittaa hymyilevässä suussa, syöksähti sisään, suuteli Jeannea ja pudisti Julienin kättä sanoen:

— Hyvää päivää, rouva! Hyvää päivää, herra! Mitä kuuluu?

Ja hän otti heiltä hatut ja huivit käyttäen vain toista kättänsä, sillä toinen käsi oli hänellä siteessä. Sitten hän lähetti kaikki pois huoneesta sanoen miehelleen:

— Vie heidät kävelylle päivälliseen asti!

Herra Palabretti totteli oitis, asettui molempien nuorten väliin ja vei heidät katselemaan kylää. Hän laahusti sekä jaloillaan että äänellään, yski usein ja toisti joka yskänkohtauksen jälkeen:

— Se on tuo laakson kylmä ilma, joka on mennyt keuhkoihini.

Hän saattoi heitä yksinäistä polkua pitkin laajaan kastanjametsään. Yht'äkkiä hän pysähtyi ja sanoi yksitoikkoisella äänellään:

— Tässä tappoi Mathieu Lori serkkuni Jean Rinaldin. Olin, nähkääs, tuossa ihan lähellä Jeania, kun Mathieu ilmestyi kymmenen askeleen päähän meistä ja huusi: "Jean, älä mene Albertaceen, älä mene, muuten sinut tapan, kuuletko sen." Tartuin Jean'ia kädestä ja sanoin: "Älä mene, Jean, hän tekee sen." Se oli erään tytön takia, jonka perässä he molemmat juoksivat, — Paulina Sinacoupi nimeltään. Mutta Jean alkoi huutaa: "Menenpäs, Mathieu; sinä et ole mies minua siitä estämään." Silloin ojensi Mathieu pyssynsä ennenkuin olin ehtinyt saada omani kuntoon ja laukaisi. Jean ponnahti vain korkealle ilmaan tasajaloin kuin nuoraa hyppivä lapsi, niin juuri, herra, ja kaatui koko painollaan päälleni niin, että

pyssyni kirposi kädestäni ja lensi tuon suuren puun juurelle tuonne. Jean'in suu oli ihan ammollaan, mutta hän ei sanonut enää sanaakaan, — hän oli kuollut.

Nuoret katselivat kummissaan tuota rauhallista miestä, joka oli ollut kerrotun tihutyön näkijänä ja Jeanne kysyi:

— Entäs murhaaja?

Paoli Palabretti yski kauan ja jatkoi sitten:

— Hän katosi vuoristoon. Minun veljeni tappoi hänet seuraavana vuonna. Tiedättehän veljeni, Philippi Palabrettin, rosvon?

Jeanne säpsähti:

— Teidänpö veljenne? Rosvo?

Levollisen korsikalaisen silmässä välähti ylpeä katse:

— Niin, rouva, hän oli kuuluisa mies, hän. Hän otti hengiltä kuusi santarmia. Hän kuoli Nicolas Moralin kanssa yhdessä, kun joutuivat saarroksiin Niolossa kuusipäiväisen ottelun jälkeen ja olivat kuolla nälkään.

Sitte aivan samalla äänen sävyllä kuin hän oli sanonut "se on tuo laakson kylmä ilma", lisäsi hän alistuvaisesti:

— Se on maan tapa.

Sen jälkeen palasivat he syömään päivällistä, ja pieni korsikalaisnainen kohteli heitä aivan kuin olisi tuntenut heidät jo kaksikymmentä vuotta.

Mutta Jeannea vaivasi levottomuus. Oliko hän vielä löytävä Julienin suudelmassa saman ihmeellisen ja valtavan tunneväristyksen kuin siellä lähteen luona.

Kun he olivat kahden kesken huoneessa, vapisi hän pelosta, ettei hänen suudelmillaan olisi enää samaa vaikutusta. Mutta kohta saavutti hän varmuuden, ja siitä tuli hänen ensimmäinen rakkaudenyönsä.

Seuraavana aamuna, kun tuli aika lähteä, oli hänen miltei mahdoton erota tästä matalasta majasta, sillä hänestä tuntui, että hänelle siellä oli koittanut uusi onni.

Hän kutsui luokseen huoneeseensa talon emännän ja vaikka tarkkaan hänelle selittelikin, ettei suinkaan tahtonut antaa hänelle mitään lahjaa, niin hän vaatimalla vaati, jopa suuttuenkin, saada lähettää hänelle Parisista, kun oli palannut sinne, jonkin muiston, jolle hän antoi melkein taikauskoisen merkityksen.

Nuori korsikalaisnainen pani kauan vastaan, mutta suostui vihdoinkin, sanoen:

— No, lähettäkää minulle sitten pikkunen pistooli, aivan pikkunen!

Jeannen silmät kävivät pyöreiksi. Ja ikäänkuin sanoen jonkun mieluisan ja suuren salaisuuden kuiskasi hän ihan hänen korvansa juurella:

— Tarvitsen sen tappaakseni lankoni.

Samalla kiersi hän hymyillen nopeasti siteen auki käsivarresta, jota hän siihen saakka ei ollut käyttänyt, paljasti pyöreän valkoisen kyynärvartensa, jossa siellä täällä näkyi muutamia, jo naarmoittuneita tikarin pistoja, ja sanoi:

— Ellen olisi ollut yhtä väkevä kuin hän, olisi hän minut tappanut. Mieheni ei ole mustasukkainen, hän tuntee minut kyllä, ja lisäksi on hän sairas, niinkuin tiedätte, ja se pitää hänen verensä levollisena. Muuten olenkin, rouva, rehellinen ihminen, mutta lankoni uskoo kaikki, mitä hänelle kerrotaan. Hän on mustasukkainen mieheni puolesta ja alkaa varmaan saman jutun uudelleen. Mutta silloin onkin minulla pikkunen pistooli, voin olla rauhassa ja varma siitä että voin kostaa.

Jeanne lupasi lähettää hänelle ase, suuteli hellästi uutta ystävätärtään, ja he jatkoivat matkaansa.

Häämatkan loppuosa oli hänelle vain yhtä ainoata unelmaa, lakkaamatonta syleilemistä ja hyväilyjen huumetta. Hän ei nähnyt mitään, ei maisemia, ei ihmisiä eikä paikkoja, joihin he pysähtyivät. Hän ei nähnyt muuta kuin vain Julienin.

* * * * *

Kun he saapuivat Bastiaan oli opas maksettava. Julien kaiveli taskuunsa. Kun ei hän löytänyt sitä, mitä tarvitsi, sanoi hän Jeannelle.

— Koska et käytä äitisi sinulle antamia kultarahoja, niin anna ne minun huostaani. Ne ovat paremmassa säilyssä minulla ja minä pääsen sillä lailla vaihtamasta seteleitäni.

Jeanne ojensi hänelle kukkaronsa.

Sitten matkustivat he Livornoon, kävivät Firenzessä, Genuassa ja läpi koko Välimeren pohjukan saapuen eräänä tuulisena aamuna takaisin Marseille'hin.

Kaksi kuukautta oli kulunut siitä kun he olivat kotoa lähteneet. Nyt oli 15 päivä lokakuuta.

Kova, kylmä tuuli, joka tuntui tulevan sieltä kaukaisesta Normandiasta, sai Jeannen mielen alakuloiseksi. Julien näytti jo jonkun aikaa olevan muuttunut, väsynyt, välinpitämätön, ja Jeanne pelkäsi jotakin, tietämättä mitä.

Hän pitkitti vielä neljä päivää heidän paluumatkaansa kotiin voimatta erota tästä ihanasta päivänpaisteisesta seudusta. Hänestä tuntui, että samalla oli hänen onnensakin retki päättyvä.

Vihdoin he sitten lähtivät.

Parisissa oli heidän tehtävä kaikki ostoksensa lopullisesti asettuakseen asumaan Peoples'iin, ja Jeanne iloitsi siitä, että saattoi tuoda mukanaan kaikenlaisia kauniita esineitä äitinsä lahjoittamilla rahoilla. Ensimmäinen, jota hän ajatteli, oli kuitenkin tuolle korsikalaiselle naiselle lupaamansa pistooli.

Seuraavana päivänä tulonsa jälkeen sanoi hän Julienille:

— Kultaseni, ole niin hyvä ja anna minulle äitini lahjoittamat rahat, että saan tehdä ostoksiani.

Julien kääntyi häneen tyytymättömän näköisenä.

— Kuinka paljon tarvitset?

Jeanne hämmästytti ja sopersi:

— No, ... mitä tahdot antaa.

Johon toinen vastasi:

— Annan sinulle sata frangia, mutta älä vain tuhlaa niitä.

Jeanne joutui siitä niin hämilleen, ettei tietänyt, mitä sanoa. Vihdoin lausui hän epäröiden:

— Minähän annoin sinulle ne rahat vain...

Julien ei antanut hänen puhua loppuun.

— Niin kyllä. Mutta yhdentekevä on, ovatko ne sinun tahi minun taskussani, kun meillä kerran on yhteinen kukkaro. Enkähän minä kielläkään niitä sinulta, annanhan sinulle sata frangia.

Jeanne otti häneltä vastaan viisi kultarahaa sanomatta enää sanaakaan, mutta ei uskaltanut sen koommin enää pyytää lisää eikä ostanut muuta kuin pistoolin.

Viikkoa myöhemmin lähtivät he matkalle palatakseen Peoples'iin.

VI.

Valkoisen tiiliaidan vieressä seisovat vanhemmat ja palvelijat odottamassa. Matkavaunu pysähtyi ja syleileminen kesti kauan. Äiti itki, Jeanne pyyhki heltyneenä silmiään ja isä käveli hermostuneesti edestakaisin.

Sillä aikaa kun tavaroita kannettiin sisään, saivat tulijat kertoa matkastaan kaikkien istuessa salin uunin ääressä. Jeannen huulilta oikein sateli sanoja ja kaikki tuli kerrotuksi ihan perin pohjin puolessa

tunnissa, ehkä muutamia pikkuseikkoja lukuunottamatta, jotka siinä ryöpyssä häneltä unohtuivat.

Sitten meni nuori rouva myttyjään aukaisemaan. Rosalie, joka oli liikutettu hänkin, auttoi häntä. Kun se työ oli lopussa, kun liinavaatteet, hameet ja muut pukuesineet oli pantu paikoilleen, meni sisäkkö pois ja Jeanne, joka oli hieman väsyksissä, kävi istumaan.

Hän ajatteli, mitä hänen nyt oli tehtävä, ja koetti keksiä jotakin henkistä askartelua ja työtä käsilleen. Häntä ei ollenkaan haluttanut mennä alas äitinsä luo, joka oli käynyt lepäämään, ja hän aikoi lähteä kävelemään, mutta maisema näytti niin kolkolta, että alakuloisuus alkoi painostaa hänen sydäntään jo pelkästä silmäyksestä ulos ikkunasta.

Silloin huomasi hän, ettei hänellä ollut enää mitään tehtävää, ei koskaan enää mitään. Koko hänen nuoruutensa, joka oli kulunut luostarikoulussa, oli ollut vain tulevaisuuden unelmaa. Alituiset levottomat toiveet olivat siihen aikaan täyttäneet hänen sielunsa joka ainoa hetki hänen lainkaan huomaamatta niiden kuluvan. Kun hän sitten juuri oli päässyt koulun kolkkojen muurien sisältä, jonne hänen kuvitelmansa olivat olleet teljettyt, toteutui hänen lemmenhaaveensa heti. Mies toivottu tuli, johon hän rakastui, jonka kanssa muutamassa viikossa joutui naimisiin, niinkuin usein käy, ja joka vei hänet käsissään antamatta hänelle vähääkään aikaa mitäkään miettiä.

Mutta nyt alkoi ensimmäisten päivän suloinen todellisuus muuttua arkipäiväiseksi todellisuudeksi sulkien oven rajattomilta toiveilta, kauniilta kaipuulta johonkin tuntemattomaan. Niin, nyt oli odotus lopussa.

Eikä siis enää mitään tehtävää, ei tänään, ei huomenna, eikä milloinkaan. Tuon kaiken hän tunsu hämärästi erityisenä pettymyksenä, rauenneena unelmana.

Hän nousi paikaltaan ja meni painamaan otsaansa ikkunaruutuun. Ja katseltuaan jonkun aikaa taivasta, jossa vyöryi paksuja synkkiä pilviä, päätti hän lähteä ulos.

Oliko siinä sama maisema, sama nurmikko, samat puut kuin toukokuussa? Minne oli joutunut lehväin päivänpaisteinen iloisuus ja nurmen runollinen vehreys monivärisine kukkineen ja eriskummallisine perhosineen? Ja päätä huumaava, elämää uhkuva, tuoksuva ja hedelmöittävä ilma, sekin oli poissa.

Kujanteet, jotka olivat läpimärät alituisista syyssateista, kulkivat, kuihtuneiden lehtien paksun peiton verhoamina, autioina laihuuttaan värjöttävien, miltei lehdettömien poppelien keskitse. Puitten hauraat oksat vapisivat tuulessa, sen puistellessa siellä täällä vielä riippuvia yksinäisiä lehtiä, jotka olivat karisemaisillaan avaruuteen. Ja lakkaamatta pitkin päivää irtaantui, pyöri ja lenteli ilmassa ja putosi maahan isoina kultarahoina, noita viimeisiä, kellastuneita lehtiä ikäänkuin lakkaamattomana sateena, niin mieltä painostavana, että Jeanne oli vähällä ruveta itkemään.

Jeanne käveli metsään asti. Se oli kolkko kuin kuolevan kammio. Vehreä aita, joka erotti somat, luikertelevat käytävät toisistaan ja teki ne niin salaperäisiksi, oli alaston nyt. Siinä kiertävät köynnökset, jotka ennen olivat kuin hienoa puukarikkoa ikään, ojentelivat nyt toisilleen laihoja oksiaan. Ja varisseiden kuivien lehtien kahina tuulessa, joka niitä lennätteli ja paikoitellen kasoitteli, tuntui kuin kuolevaisen surulliselta, viimeiseltä huokaukselta.

Pienen pieniä lintusia hypiskeli siellä paikasta paikkaan viluisesti piipatellen ja suoja etsien.

Lehmus ja plataani, joita jalavat paksulla verhollaan aivan kuin etuvartiostona meren puolella seisten suojelivat ja jotka olivat säilyttäneet vielä kesäpukunsa, olivat kuin vaatetetut toinen punaiseen samettiin, toinen oranssivärisen silkkiin, näin ensimmäisten syyskylmien värjääminä niiden oman elinesteen mukaan.

Jeanne käveli verkkaisin askelin edestakaisin äidin kujannetta pitkin, Couillard'in moision laitaa. Häntä painosti jokin, aivankuin aavistus vasta-alkavan yksitoikkoisen elämän pitkästä ikävästä.

Sitten hän istuutui sille mäen rinteelle, missä Julien ensimmäisen kerran oli puhunut hänelle rakkaudesta, ja hän istui siellä kauan unelmoiden, melkein mitään ajattelematta, riutuneena sydämen pohjaan asti, rinnassaan halu käydä maata, nukkua pois tämän päivän painostavasta alakuloisuudesta.

Yhtäkkiä hän huomasi lokin, joka tuulen kiidättämänä lensi poikki taivaan. Ja hänelle muistui mieleen kotka, jonka hän oli nähnyt Korsikassa Ota'n laaksossa. Hän tunsu sydämensä vilkkaasti värähtelevän, kuin herätessä muiston jostakin suloisesta, joka on ollut ja mennyt, ja hengessään hän näki silloin uudelleen tuon ihanan saaren outoine tuoksuineen, sen auringon, joka kypsyttaa sitruunat ja seetripuun hedelmät, sen vuoret ruusuhohteisine huippuineen, sen siintävät lahdemat ja sen rotkot kohisevine koskineen.

Silloin kietoi tämä häntä ympäröivä kostea ja kolkko maisema varisevine lehtineen ja tuulen

reposteleminen pilvineen hänet niin painostavaan epätoivoon, että hän palasi kotia, ettei rupeaisi itkemään.

Siellä istui äiti viluisena uunin ääressä ja torkkui. Tottuneena syyspäivien alakuloisuuteen ei hän siitä enää välittänyt. Isä ja Julien olivat menneet kävelemään, puhellen asioistaan. Ja yö lähenei levittäen synkkää varjoaan avaraan saliin, johon vain lämpiävä uuni loi loimuavaa valoaan.

Päivän sammuessa saattoi ikkunoista vielä eroittaa tuon loppuvan vuoden lokaisen luonnon ja harmaan taivaan, joka sekin oli kuin loan tahraama.

Pian saapui sitten paroni Julienin seurassa. Heti astuttuaan hämäärään huoneeseen hän soitti kelloa ja huusi:

— Tuokaa sukkelaan valoa! Täällä on niin synkkää.

Ja hän istui uunin ääreen.

Kuivattaessaan tulen edessä märkiä kenkiään, jotka kuumuudesta höyryivät ja joista loka kuivuen irtaantui, hän hykerteli iloisena käsiään ja sanoi:

— Luulenpa todella, että alkaa jäätää. Taivas kirkastuu pohjoisessa ja meillä on täysi kuu. Yöllä pakkaneen jo hyvästi nipistä.

Ja kääntyen tyttärensä puoleen hän jatkoi:

— No, tyttöseni, oletko tyytyväinen, että olet kotona jälleen, omassa talossasi, vanhusten luona?

Tämä viaton kysymys saattoi Jeannen aivan suunniltaan. Hän heittäytyi isänsä syliin silmät täynnä kyyneleitä ja suuteli häntä hermostuneesti, aivan kuin anteeksi pyytäen, sillä vaikka hän tarmokkaasti koettikin olla iloinen, tunsikin hän niin kovaa surua, että oli menehtyä. Hän ajatteli kuitenkin sitä iloa, mikä hänellä oli oleva vanhempiaan jälleen tavatessaan ja hän hämmästytti itse siitä kylmyydestä, mikä hänen hellyytensä lamautti, aivan kuin ihminen poissa ollessaan paljon ajateltuaan niitä, joita rakastaa, tuntee, kun pitkään aikaan ei ole heitä joka hetki silmiensä edessä nähnyt, heidät uudelleen tavatessaan kuin jonkinlaisen katkeamisen rakkauden siteissä, kunnes jokapäiväinen yhdessäolo ne taas liittää yhteen.

Päivällinen kesti kauan, eikä syödessä puhuttu mitään. Julien näytti unhottaneen vaimonsa.

Senjälkeen Jeanne istui kuin horroksissa uunin ääressä vastapäätä äitiään, joka nukkui, ja kun hän siinä kerran tointui kuultuaan vanhempien herrojen ääneen keskustelevan, ajatteli hän, koettaessaan ravistaa itseänsä valveille, oliko ehkä hänetkin valtaava tuo tottumusten synkkä unitauti, jota ei mikään enää keskeytä.

Kamiinan tuli, joka päivän valossa näytti heikolta ja punertavalta, oli nyt muuttunut eloisaksi, kirkkaaksi ja räiskyväksi, ja loi ajoittain suuria läikkiä huonekalujen haalistuneelle verholle, ketun ja haikaran, alakuloisen kurjen, heinäsiirakan ja muurahaisen päälle.

Paroni lähestyi hymyillen ja sanoi ojentaen käsiään hehkuvien hiilien eteen:

— Kylläpä palaa hyvin tänä iltana. Ulkona jäätää, lapset, ulkona jäätää.

Sitten hän laski kätensä Jeannen olkapäille ja sanoi tuleen osoittaen:

— Näes, tyttöseni, tämä on maailmassa kaikkein parasta: oma kotiliesi ja omaiset sen ympärillä. Ei mikään ole sen veroista. Mutta ehkäpä menemme nyt makaamaan. Olette, lapsukaiseni, varmaankin lopen väsyneitä?

Tultuaan ylös huoneeseensa ajatteli nuori rouva, kuinka erilaisilla tunteilla saattoikaan eri kertoina saapua samaan paikkaan, jota luuli rakastavansa. Miksi oli hän näin masennuksissa, miksi tämä talo, tämä rakas seutu, kaikki mikä siihen saakka oli saanut hänen sydämensä sykähtelemään, tuntui hänestä nyt niin musertavan alakuloiselta ja kolkolta.

Yhtäkkiä sattui hänen silmänsä pöytäkelloon, jossa pieni mehiläinen yhä liikkui oikealta vasemmalle ja vasemmalta oikealle, yhtä nopeasti lakkaamatta tuota kukkakenttää pitkin. Silloin valtasi Jeannen hellyyden puuska ja hän puhkesi itkemään katsellessaan tuota pientä koneen liikuttamaa eläintä, joka hänestä tuntui elävältä, joka hänelle lauloi hetkien kulun ja sykki kuin sydän.

Totisesti hän ei ollut näin liikutettu isänsä ja äitiään suudellessaan. Sydämellä on salaisuuksia, joiden perille ei mikään järkeily pääse.

Ensimmäisen kerran naimisissa ollessaan hän nyt oli yksin vuoteessaan, sillä Julien oli, syyttäen väsymystä, sijoittunut toiseen huoneeseen. Sitäpaitsi he olivat sopineet, että kummallakin oli oleva oma huoneensa.

Kesti kauan ennenkuin Jeanne nukkui, sillä hänestä tuntui niin omituiselta, ettei ketään ollut hänen vieressään, hän kun ei enää ollut tottunut makaamaan yksin, ja kun lisäksi kova pohjoistuuli tempoeli talon kattoa.

Hän heräsi aamulla häikäisevään valoon, joka loi punertavan läikän hänen vuoteelleen. Ja huurteiset ikkunaruuudut olivat punaiset, aivan kuin koko taivaanranta olisi ollut ilmitullessa.

Kääriytyen suureen aamuviittaansa hän juoksi ikkunan luo ja avasi sen.

Jäätävä, pureva viima tunkeutui hänen huoneeseensa nipistäen kirpeällä kylmällä hänen hipiätään ja nostaten kyyneleet hänen silmiinsä; ja purppuran punaisella taivaalla näkyi puitten takana mahtava aurinko, hehkuvana ja pullistuneena kuin juopuneen naama. Maa, jonka peitti valkoinen, kuiva riite, ritisi ihmisten jalkojen alla. Tänä yhtenä yönä olivat poppelien kaikki oksat pudottaneet lehtensä, ja aution maiseman takaa näkyi vihertävä, lainehtiva meri, jonka pinnalla vaahtoili valkoinen hyrsky.

Plataanit ja lehmukset riisui tuuli nopeasti puhtaiksi. Jokainen jäätävän viiman puhallus sai äkkiä tulleen pakkasen riipimät lehdet lentelemään ilmassa kuin linnut. Jeanne pukeutui, meni ulos ja, jotakin tehdäkseen, lähti katselemaan moisioita.

Martin'in talonväki ihastui kovin hänen tulostaan ja emäntä suuteli häntä poskelle. Siellä hänet vaadittiin juomaan lasi aprikoosiviinaa. Sitten hän lähti toiseen moisioon, Couillard'in perheen luo, jossa ihastus oli yhtä suuri. Emäntä silitteli hänen päätään, ja siellä oli nautittava ryyppylinen mustaviinimarjaviinaa.

Sen jälkeen hän palasi kotia.

Päivä kului taas samoin kuin edellinen. Nyt oli pakkas, sen sijaan että eilen oli suoja. Ja kaikki viikon päivät olivat samanlaisia ja kaikki kuukauden viikot tuntuivat samanlaisilta kuin tämä ensimmäinen.

Vähitellen hänen kaukaisten maitten herättämä kaipuunsa kuitenkin väheni. Tottumus loi hänen elämäänsä ikäänkuin kerrostuman alistuvaisuutta, niinkuin muutamat vesilajit jättävät esineihin kalkkikuoren. Ja hänen sydämessään heräsi jälleen eräänlainen mielenkiinto jokapäiväisen elämän tuhansia pikkuseikkoja kohtaan, halu vaatimattomaan, pieneen askarteluun. Hänessä kehittyi omituinen mietiskelevä alakuloisuus, hämärä elämän pettymys. Mitä tarvitsi hän? Mitä kaipasi hän? Sitä ei ihan itsekään tietänyt. Hän ei tuntenut mitään suuren seuraelämän tarvetta eikä hänessä ollut mitään huvittelemishalua, ei mitään pyrkimystä kohti mahdollisia iloja. Ja mitäpä ne olisivat olleet? Samoin kuin hänen asuntonsa huonekalut olivat aikaa myöten haalistuneet, samoin kadotti kaikki hänen silmissään värinsä, kului pois, vaaleni ja synkistyi. Hänen ja Julienin välit olivat kokonaan muuttuneet. Hänen miehensä tuntui, heidän palattuaan häämatkalta, aivan toisenlaiselta, ikäänkuin näyttelijältä, joka on osansa suorittanut ja ottaa oman tavallisen muotonsa jälleen. Hän tuskin välitti vaimostaan, tuskin puhuttelikaan häntä. Pieninkin rakkauden haarne oli äkkiä kadonnut, ja harvoin hän enää kävi vaimonsa huoneessa.

Julien oli ryhtynyt taloa ja taloutta hoitamaan, tarkasti sopimuskirjat, kovisteli alustalaisia, vähensi menoja ja kun hän oli itse ottanut aatelisen maamiehen tavat, oli hänestä kokonaan kadonnut sulhasmiehen hieno, komea ulkomuoto.

Hän kävi alituisesti puettuna vanhaan samettiseen, vaskinappiseen metsästystakkiin, joka oli tahroja täynnä ja jonka hän oli löytänyt poikamiespuvustostaan. Ja käytyään huolimattomaksi kuten ihmiset, joiden ei enää tarvitse miellyttää ketään, hän ei huolinut partaansaakaan ajaa, ja hänen pitkä, huonosti leikattu partansa rumensi häntä tavattomasti. Hän ei huolinut enää hoitaa käsiänsäkään, ja joka aterian jälkeen hän joi neljä tai viisi lasillista konjakkia.

Kun Jeanne häntä tästä lempeästi nuhteli, vastasi hän tylästi:

— Eiköhän ole parasta, että jätät minut rauhaan?

Ja sen jälkeen ei Jeanne enää yrittänytkaan huomauttaa hänelle mistään.

Tähän muutokseen suhtautui hän sitten tavalla, joka ihmetytti häntä itseänsäkin. Julien oli tullut hänelle vieraaksi, jonka sielu ja sydän olivat hänelle suljetut. Hän ajatteli ja mietti usein, mistä johtui, että he, näin kohdattuina toisensa, rakastuttuaan toinen toiseensa ja mentyään lemmenhurmassa naimisiin, yht'äkkiä taas olivat miltei yhtä tuntemattomat toinen toiselleen kuin eivät olisi koskaan

toistensa aviopuolisoita olleetkaan.

Ja miks'ei hän, Jeanne, kärsinyt enemmän siitä, että hänet näin oli hyljätty? Semmoistako oli elämä? Olivatko he erehtyneet? Eikö hänellä tulevaisuudessa sitten ollut enää mitään?

Jos Julien edelleen olisi ollut kaunis, siisti, hieno, miellyttävä, ehkäpä hän silloin olisi paljonkin kärsinyt?

Oli päätetty, että vastanaineet uudelta vuodelta jäisivät yksin ja että isä ja äiti matkustaisivat muutamiksi kuukausiksi Rouen'iin. Nuoren pariskunnan oli sinä talvena määrä asua koko ajan Peoples'issa lopullisesti siellä järjestääkseen kotinsa, tottuakseen oloon siellä ja mieltyäkseen seutuun, missä koko heidän elämänsä oli kuluva. Heillä oli lähistöllä muutamia naapureita, joille Julienin oli esiteltävä vaimonsa. Ne olivat Briseville'n, Coutelier'n ja Fourville'n perheet.

Nuori pariskunta ei kuitenkaan vielä voinut alkaa vierailujaan, sillä tähän saakka oli ollut mahdotonta saada käsiinsä maalaria, joka olisi laittanut vaunujen oven vaakunan toisenlaiseksi.

Paroni oli näet luovuttanut langolleen perheen vanhat vaunut, eikä Julien millään ehdolla olisi suostunut ajamaan naapurikartanoihin, ennenkuin de Lamare-suvun kilpi oli sovitettu yhteen Les Perthuis des Vauds-suvun vaakunan kanssa.

Mutta koko seudulla oli vain yksi ainoa mies, jonka erikoisalana oli vaakunataide, ja se oli eräs maalari Bolbec, jota nimitettiin Bataille'ksi. Häntä käytettiin vuoronperään kaikissa Normandien aatelishoveissa maalaamassa noita arvokkaita koristeita ajoneuvojen oviin.

Vihdoin eräänä joulukuun aamuna, kun aamiainen oli loppumaisillaan, nähtiin erään henkilön avaavan pihan portin ja tulevan suoraa tietä taloon. Hänellä oli arkku selässään. Se oli Bataille.

Hänet saatettiin ruokasaliin ja hänelle tarjottiin syötävää kuin herralle ainakin, sillä hänen erikoisalansa, hänen alituiset suhteensa sen maakunnan koko ylimystöön, hänen tietonsa vaakunataiteen, sen vanhojen oppisanojen ja vertauskuvien alalla olivat tehneet hänestä eräänlaisen vaakunahenkilön, jonka kättä kaikki aateliset puristivat.

Oitis tuotiin lyjykynä ja paperia, ja sillä aikaa kuin hän söi, tekivät paroni ja Julien neliruutuisen vaakunansa luonnoksen. Paronitar, joka joutui aivan haltioihinsa, kun oli kysymys tämäntapaisista asioista, ilmaisi myöskin mielipiteensä. Jopa Jeannekin otti osaa neuvotteluun, aivan kuin joku salaperäinen mielenkiinto olisi yht'äkkiä herännyt hänessäkin.

Koko ajan syödessäänkin Bataille lausui ajatuksiansa, tarttui välistä lyjykynään, piirsi luonnoksia, mainitsi joitakin esimerkkejä, selitti kaikki sen seudun ylimystön vaunut ja tuntui olemuksessaan, jopa äänessäänkin kantavan mukanaan jotakin aateliston ilmapiiristä.

Hän oli pienikasvuinen mies, jolla oli harmaa, lyhyt tukka ja värintahraamat, hiukan öljylle haisevat kädet. Kerrottiin, että hänellä aikoinaan oli ollut joku ruma siveellisyshorjahdus, mutta kaikkien ylhäisten perheitten häntä kohtaan osoittama yleinen kunnioitus oli aikoja sitten poistanut hänestä tämän tahran.

Kun hän oli juonut kahvinsa, saatettiin hänet vaunuvajaan, ja vaunujen päältä otettiin pois vahavaate, jonka peitossa ne olivat. Bataille tarkasti vaunuja ja ilmaisi päättävästi ajatuksensa siitä, kuinka suureksi hänen mielestään vaakuna oli tehtävä. Kun asiasta vielä oli keskusteltu, ryhtyi hän työhönsä.

Kylmästä ilmasta huolimatta antoi paronitar tuoda vajaan tuolin katsellakseen, kuinka maalari työskenteli. Vieläpä hän sitten tuotti sinne lämmityslaitteenkin jalkojensa alle, joita alkoi palella. Sitten ryhtyi hän rauhallisesti puhelemaan maalarin kanssa, kyseli häneltä ihmisten sukulaisuussuhteista, joista hän itse ei ollut selvillä, kuolleista ja syntyneistä ja täydensi saamallaan tiedoilla sen sukupuun, jota hän säilytti muistissaan.

Julien oli siellä anoppinsa seurassa ja istui hajareisin tuolilla, poltteli piippuaan, syljeskeli lattialle, kuunteli ja seurasi silmillään vaakunansa värittämistä.

Kohta tuli tätä työtä katsomaan itse ukko Simonkin, joka lapio olkapäällään oli menossa perunamaalle, ja kun tieto Bataille'n tulosta oli levinnyt molempiin moisioihinkin, niin ei kestänyt kauan, ennenkuin niiden emännät liittyivät katselijoihin. He olivat kovin ihastuksissaan seisoessaan työn ääressä molemmin puolin paronitarta ja toistelivat:

— Tarvitaanpas siinä taitavuutta ripotellakseen noita laitoksia.

Molemmat vaunujen ovien vaakunat valmistuivat vasta seuraavana päivänä yhdentoista aikaan.

Silloin olivat kaikki läsnä, ja vaunut vedettiin ulos vajasta, jotta voitiin työtä paremmin arvostella.

Suoritus oli onnistunut erinomaisesti. Bataille'lle lausuttiin kiitokset, ja hän lähti tiehensä laatikko selässään. Paroni, hänen vaimonsa, Jeanne ja Julien olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että maalari oli hyvin pystyvä mies ja että hänestä, jos olosuhteet olisivat sallineet, epäilemättä olisi tullut taiteilija.

Säästäväisyyttä silmällä pitäen oli Julien pannut toimeen parannuksia, jotka vaativat uusia muutoksia.

Vanhasta ajomiehestä oli tehty puutarhuri, koska varakreivi tahtoi ajaa hevosiaan itse, ja parihevosekset oli myyty, jottei tarvitsisi niiden ruokkimiseen rahoja käyttää.

Kun tarvittiin joku pitämään hevosia herrasväen noustessa vaunuista, niin oli hän sitä varten ottanut palvelijaksi erään nuoren lehmäpaimenen, jonka nimi oli Marius. Saadakseen taas itselleen hevosia pani hän Couillard'in ja Martin'in kanssa tekemiinsä välikirjoihin erityisen pykälän, joka velvoitti nämä molemmat alustalaiset antamaan hänen käytettäväkseen kumpikin yhden hevosen yhtenä päivänä kuukaudessa hänen määräämäänsä aikana, jota palvelusta vastaan heidät vapautettiin maksamasta kanaveroa.

Kun sitten Couillard toi hänelle ison luisevan voikon, ja Martin pienen pörröisen valkoisen hevosen, niin valjastettiin molemmat nämä elukat parina vaunujen eteen, ja Marius, joka oli kuin uponnut ukko Simonin vanhaan kauhtanaan, ajoi nämä ajoneuvot kartanon portaikon eteen.

Julien, joka oli siistinyt itsensä ja käyttäytyi ryhdikkäästi, näytti jälleen komealta kuin ennen, mutta hänen pitkä partansa teki hänet kaikesta huolimatta alhaisen näköiseksi.

Hän tarkasti valjaat, vaunut ja palvelijansa, ja oli niihin tyytyväinen, sillä tärkeätä oli hänestä vain äsken uudelleen maalattu vaakuna.

Paronitar, jota hänen miehensä talutti käsivarresta, pääsi vaivoin nousemaan vaunuihin ja istuutui selän taakse pantujen tyyntyneen varaan. Sitten saapui vuorostaan Jeanne. Hän naurahti ensin parihevosille, joista valkoinen, niinkuin hän sanoi, oli voikon lapsen lapsi. Kun hän sitten huomasi Mariuksen, joka oli kokonaan hautautunut kokardilla koristettuun korkeaan hattuunsa, niin että vain pikkusen nenän päätä näkyi hatun reunan alta, ja jonka molemmat jalat olivat kuin hameissa kauhtanan liepeiden sisällä, niin että suunnattoman suuret saappaat eriskummallisesti töröttivät niiden alta esiin, ja kun hän näki pojan kallistavan päätään taaksepäin voidakseen käyttää silmiään, kurottavan kaulaansa voidakseen astua aivan kuin harpatakseen ojan yli, ja hapuilevan kuin sokea käskyjä täyttäessään, joutuen siinä kokonaan päästä pyörälle ja kadoten väljiin vaatteisiinsa, niin purskahti hän semmoiseen hillitsemättömään nauruun, ettei siitä tahtonut tulla loppua ollenkaan.

Paroni kääntyi, silmäili pientä hölmistynyttä poikaa ja naurun tartuttua häneenkin, päästi semmoisen hohotuksen, ettei ollut saada puhutuksikaan sanoessaan vaimolleen:

— Ka ... ka ... katsos Ma ... Ma ... Mariusta! Se ... se ... sekös on ly ... ly ... lystikkään näköinen!

Silloin paronitarkin, joka kumartui ulos vaunun ovesta ja katseli poikaa, sai semmoisen naurunpuuskan, että vaunut jysähdellen hytkyivät vieterieillä.

Kasvot kalpeina kysyi Julien:

— Mikä teitä noin naurattaa? Olettehan aivan hulluja.

Jeanne, jota nauru puistatti niin, että hän oli melkein sairas, ja joka ei voinut hillitä itseään, istuutui portaikon astimelle. Samoin teki paronikin, ja vaunusta kuuluva hermoisa aivastelu ja lakkaamaton kotkotus ilmaisivat, että paronitar oli vähällä läikähtyä. Ja yht'äkkiä alkoi Mariuksenkin kauhtana hyppiä. Hän oli varmaan käsittänyt asian, sillä hän nauroi itsekin minkä jaksoi isoon päähineeseensä uponneena.

Silloin vihastui Julien ja hyökkäsi esille. Paiskaten poikaa korvalle hän lennätti pojan päästä ison hatun, joka vierähti maahan. Kääntyen sitten appensa puoleen änkytti hän vihasta vapisevalla äänellä:

— Minun mielestäni ei teillä ole mitään naurun aihetta. Ei oltaisi tässä tilassa, ellette olisi omaisuuttanne tuhlanut. Kenen on syy, että olette joutunut häviöön?

Koko ilo oli kuin pois pyyhkäisty. Ei kukaan sanonut enää sanaakaan. Jeanne, joka nyt oli ruveta itkemään, nousi hiljaksen vaunuihin äitinsä viereen. Paroni, joka ällistyi ja oli vaiti, istuutui naisia vastapäätä, ja Julien asettui ajopenkille, hinattuaan sinne viereensä itkevän pojan, jonka poski oli turvoksissa.

Matka oli ikävä ja tuntui pitkältä. Vaunuissa ei puhuttu mitään. Kaikki kolme synkkinä ja hämillään,

he eivät tahtoneet toisilleen ilmaista, mitä heidän sydämissään liikkui. He tiesivät hyvin, etteivät olisi voineet muusta puhua, siihen määrin tuo ikävä ajatus oli vallannut heidän mielensä, ja heistä oli parempi olla alakuloisesti vaiti kuin kosketella tätä kiusallista kysymystä.

Hevosten epätasaisesti juostessa kulkivat vaunut moisioiden ohi, karkoittivat tieltään pitkin askelin juoksemaan mustat pelästyneet kanat, jotka hyykistyen katosivat aitojen taakse, ja saivat välistä ulvomaan peräänsä jonkun äkäisen koiran, joka sitten karvat pystyssä palasi kotiinsa kääntyen tuon tuostakin haukkumaan ajoneuvoja. Lokaisissa puukengissä kävelevä pitkäkoipinen poika, joka astua retusteli kädet taskussa ja sininen pusero selkäpuolelta tuulen pullistamana, väistyi myös vaunujen edestä tiepuoleen ja paljasti kömpelösti tahmeiden, litistyneiden hiusten peittämän päänsä.

Näin sivuutettiin talo toisensa perästä uusien tasankojen yhä auetessa eteen, kunnes vihdoinkin saavuttiin suureen kuusikujanteeseen, joka yhtyi maantiehen. Rapakkoiset, syvät kuopat saivat vaunut yhtä mittaa kallistelemaan ja äidin tavan takaa huudahtelemaan. Kujanteen päässä oli valkoinen suljettu portti, jonka Marius hyppäsi avaamaan, ja kiertämällä ympyrän muotoisen suuren nurmikon ajettiin korkean, ison ja kolkonnäköisen rakennuksen eteen, jonka ikkunaluukut olivat kiinni.

Talon keskiovi avautui samassa, ja vanha, halvattu palvelija, yllään puna- ja mustajuovikkaiset liivit, jotka osaksi katosivat hänen työesiliinansa alle, tulla köntysteli syrjittäin alas portaita. Hän tiedusteli, keitä vieraat olivat ja saattoi heidät avaraan saliin, jonka suljetut sälekaihtimet hän vaivoin sai avatuiksi. Huonekalut olivat päällisillä peitetyt, pöytäkello ja kyntteliköt valkoisiin liinahuntuihin verhotut ja ummehtunut, kylmänkosteaa ilma imeytyi keuhkoihin, sydämeen ja ihoon tehden mielen alakuloiseksi.

Kaikki istuutuivat odottamaan. Ylhäältä väliköstä kuului askeleita, joista arvasi, että taloon oli tullut tavallista enemmän kiirettä: kartanonväki oli tullut yllätetyksi ja alkoi nopeasti pukeutua. Se kesti kuitenkin kauan. Kello helähti usean kerran. Ja portaita noustiin ja laskeuduttiin. Paronitar, jota salin kylmä ilma puistatti, aivasteli tuon tuostakin. Julien käveli edestakaisin pitkin askelin. Jeanne istui synkkänä äitinsä vieressä. Ja paroni nojautui pää kumarassa marmorista uunia vasten.

Vihdoinkin avautui yksi salin suurista ovista, ja varakreivi ja varakreivitär de Briseville astuivat sisälle. He olivat molemmat pieniä, laihanpuoleisia ihmisiä, joiden ikää oli mahdoton määritellä ja jotka käyttäytyivät hyvin kursailevasti ja arkaillen.

Rouva oli puettu kukitettuun silkkihameeseen ja hänen päässänsä oli pieni, nauhoilla kiinnitetty myssy. Hän puhui sukkelaan ja hiukan happamalla äänellä.

Hänen miehensä, jonka vartaloa kiristi upea pitkä takki, kumarsi kuin niahtaen. Hänen nenänsä, silmänsä, ikeniä myöten näkyvät hampaansa, aivan kuin vahalla voideltu tukkansa ja kaunis juhlapukunsa loistivat hyvästi ja tarkasti hoidettuina.

Kun ensimmäiset tervetuliaiset ja naapuruuskohteliaisuudet oli lausuttu, ei kukaan tietänyt enää mitä sanoa. Silloin ruvettiin muun puutteessa toisiaan kehuskelemaan. Toivottiin, että näitä erinomaisia välejä jatkuisi aina. Olihan mieluista käydä toistensa luona, kun asuttiin maalla vuodet umpeensa.

Ja salin kylmä ilma tunki luihin ja teki äänet käheiksi. Paronitar yski eikä ollut vielä kokonaan lopettanut aivastelemistaan. Silloin antoi paroni lähtömerkin. Briseville'n herrasväki koetti estellä:

— Kuinka? Joko nyt? Istukaa toki vielä vähän aikaa!

Mutta Jeanne oli jo noussut huolimatta Julienin viittauksista, jonka mielestä vierailu oli liian lyhyt.

Yritettiin soittaa palvelijaa määräyksen antamiseksi vaunujen esille ajamisesta, mutta kello ei soinut. Herra juoksi silloin ulos ja tuli sitten ilmoittamaan, että hevoset oli viety talliin.

Täytyi siis odottaa. Jokainen koetti keksiä jonkun lauseen, sanoa jonkun sanan. Puhuttiin sateisesta talvesta. Jeanne, jota tuskallisen tunteen synnyttämä väristys ehdottomasti puistatti, kysyi, miten herrasväki kahden kesken ollen sai koko vuoden ajan kulumaan. Tämä kysymys hämmästytti kovin Briseville'n herrasväkeä, sillä heillä oli tekemistä lakkaamatta. He kirjoittivat usein kirjeitä ylhäisille sukulaisilleen, joita oli tiheässä pitkin koko Ranskan maata, viettivät päivänsä kaikenlaisissa pikku töissä ja olivat nähtävästi yhtä kursailevia toisiaan, kuin vieraitakin ihmisiä kohtaan, puhellessaan juhlallisesti kaikkein vähäpätöisimmistäkin asioista.

Ja tämän avaran, asumattoman, verhoihin peitetyn salin himmentyneen, korkean katon alla tuntuivat Jeannesta nuo kaksi pientä, siistiä ja säntillistä ihmistä vanhoilta, aatelisilta säilyketölkeiltä.

Vihdoinkin ajoivat nuo kahden ruman hevosluuskan vetämät vaunut ikkunan ohitse portaiden eteen. Mutta Marius oli kadoksissa. Luullen olevansa vapaa iltaan asti hän oli varmaankin lähtenyt

kävelemään pellolle.

Kiukustuneena tästä pyysi Julien, että ajopoika lähetettäisiin jalkaisin kotia, ja pitkien hyvästelyjen jälkeen lähdettiin matkalle Peoples'iin.

Heti kun vaunujen ovet oli suljettu, alkoivat Jeanne ja hänen isänsä, huolimatta heitä painostavasta mielialasta, jonka Julienin raakuus oli synnyttänyt, jälleen nauraa matkien Briseville-herrasväen liikkeitä ja puhetapaa. Paroni jäljitteli herraa, Jeanne näytteli rouvaa, mutta paronitar, jonka arvoa tämä hieman loukkasi, sanoi:

— Ei ole oikein, että näin teette pilkkaa säädyllisistä ihmisistä, jotka kuuluvat ylhäisiin sukuihin.

Paroni ja Jeanne vaikenivat, mutta vähän väliä ryhtyivät he näyttelemään uudelleen, kun vain katsahtivat toisiinsa. Paroni kumarsi hienostelevasti ja lausui juhlallisella äänellä: — "Teidän hovissanne Peoples'issa on varmaan hyvin kylmä, rouva, kun kova merituuli puhaltaa sinne joka päivä?" — Jeanne taas sanoi veikistellen ja päättään nyökytellen kuin kylpevä sorsa: "Oi, herra, täällä minulle riittää työtä pitkin vuotta. Sitä paitsi meillä on niin paljon sukulaisia, joiden kanssa olemme kirjevaihdossa. Ja herra de Briseville antaa minun tehdä kaikki, sillä hän harrastaa tieteellisiä tutkimuksia rovasti Pelle'n kanssa. He valmistavat yhdessä Normandie'n uskonnonhistoriaa".

Paronitar hymyili pahastuneena, mutta suopeasti, ja lausui jälleen:

— Ei ole oikein tehdä tuolla tavalla pilkkaa oman säätyämme ihmisistä.

Yht'äkkiä vaunut pysähtyivät, ja Julien huusi jollekin takanaan. Kun Jeanne ja paroni kumartuivat katsomaan, huomasi he kummallisen olennon, joka näytti melkein kuin pyörivän heitä kohti. Sieltä tuli Marius juosten minkä jaloista pääsi. Hänen koipensa olivat takertua kauhtanan hulmuaviin helmoihin, silmät olivat ison hatun peitossa, joka yhtä mittaa vaappui puolelle ja toiselle, hänen kätensä huitoivat kuin myllyn siivet, hänen jalkansa pärskäyttelivät lätäköitä hänen niiden yli huimasti harpatessaan ja töksähtelivät kaikkia kiviä vastaan; poika vapisi ja oli aivan loian peittämä tästä laukkaamisestaan.

Kun hän oli saavuttanut vaunut, kumartui Julien, tarttui häntä kauluksesta, nosti hänet viereensä, heitti ohjakset ja alkoi nyrkillään lyödä häntä hattuun, joka painui aivan olkapäihin asti ja kaikui kuin rumpu. Poika ulvoi hatun sisällä, koetti päästä pakoon ja hypätä alas ajolaudalta, sillä aikaa kuin hänen isäntänsä piti häntä kiinni toisella kädellään ja toisella yhä vain lyödä paukutteli häntä.

Jeanne joutui aivan suunniltaan ja änkytti:

— Isä ... voi, isä!

Ja harmistuneena tarttui paronitar miehensä käsivarteen sanoen:

— Estä häntä toki, Jacques!

Silloin laski paroni nopeasti vaunujen etuikkunan alas ja ottaen vävyään kiinni kädestä, huusi hänelle vapisevalla äänellä:

— Ettekö jo herkeä lyömästä sitä lasta!

Ällistyneenä kääntyi Julien:

— Ettekö te sitten näe, missä siivossa sen kauhtana on?

Mutta pistäen päänsä ikkunasta ulos paroni jatkoi:

— Vähät siitä! Ei sovi tuolla tavalla raivostua!

Mutta Julien vihastui uudelleen:

— Pyydän! Antakaa minun olla! Tämä ei liikuta teitä!

Ja hän kohotti vieläkin kätensä, mutta silloin tarttui hänen appensa nopeasti siihen kiinni, veti sen alas semmoisella voimalla, että se iski ajolautaa vasten, ja huusi ankarasti:

— Ellette nyt lopeta, niin tulen alas, ja sen tiedätte, että minä kyllä saan teidät hillityksi.

Varakreivi rauhoittui tästä yht'äkkiä, kohotti mitään vastaamatta olkapäitään ja sivalsi piiskalla hevosta, jotka lähtivät juoksemaan täyttä laukkaa.

Molemmat naiset olivat purppuranpunaiset, he eivät hievahtaneetkaan, ja selvään saattoi kuulla

paronittaren sydämen jysähtelevät lyönnit.

Päivällistä syödessä oli Julien jälleen miellyttävä, aivan kuin ei mitään olisi tapahtunut. Jeanne, hänen isänsä ja rouva Adélaïde, jotka ylevässä hyvänsuopaisuudessaan unohtivat asian ja heltyivät nähdessään hänet ystävällisenä, mukautuivat iloon tuntien mielihyvää aivan kuin toipuvat sairaat. Ja kun Jeanne taas alkoi puhua Briseville'n herrasväestä, niin yhtyi hänen miehensäkin laskemaan leikkiä, mutta lisäsi pian:

— Yhdentekevää, mutta heissä on ylhäistä sävyä.

Muita vierailuja ei sitten enää tehty, sillä kaikki pelkäsivät Mariuksen jutun uudistuvan. Päätettiin vain lähettää naapureille kortteja uudeksi vuodeksi ja lykätä vieraskäynnit seuraavan kevään ensimmäisiksi lämpimiksi päiviksi.

Tuli jouluku. Päivällisille kutsuttiin kirkkoherra, kunnallislautakunnan esimies ja hänen vaimonsa. Heidät kutsuttiin vielä uudenkin vuoden päiväksi. Siinä olivatkin sitten kaikki huvit, jotka katkaisivat heidän elämänsä yksitoikkoista menoa.

Isän ja äidin oli määrä lähteä Peoples'ista 9 päivänä tammikuuta. Jeanne ei tahtonut heitä laskea, mutta kun Julien ei lainkaan puuttunut asiaan, ja nähdessään vävynsä yhä kasvavan välinpitämättömyyden heitä kohtaan, tilasi paroni Rouenista matkavaunun heitä noutamaan.

Lähtöpäivän aattona, kun tavarat jo olivat valmiit ja kun oli kaunis pakkasilma, päättivät Jeanne ja hänen isänsä kävellä Yport'iin saakka, jossa he eivät olleet kertaakaan käyneet, siitä lähtien kuin Jeanne oli palannut Korsikasta.

He kulkivat saman metsän läpi, jossa Jeanne oli kävellyt häpäpäivänään, silloin kokonaan kiintyneenä häneen, jonka elämäkumppaniksi hän tuli, sen metsän läpi, jossa hän oli saanut ensimmäisen rakkauden hyväilyn, tuntenut ensimmäisen lemmen väristyksen, saanut aavistuksen siitä aistillisesta rakkaudesta, jonka hän oli tunteva vasta Ota'n jylhässä laaksossa sen lähteen partaalla, josta yhdessä olivat juoneet sekoittaen suudelmansa veteen.

Nyt ei ollut enää puissa lehtiä, ei maassa tuuheaa ruohoa, ei mitään muuta kuin oksien ritinää ja tuota kuivaa kahinaa, jota talvella kuulee lehdettömässä metsässä.

He tulivat pieneen kylään. Raitit olivat tyhjä ja hiljaiset, ja ilmassa tuntui suolaisen veden, meriruohon ja kalan hajua. Suuret, ruskeat nuotat riippuivat kuten ennenkin kuivamassa ovien edessä tahi olivat levitetyt kallionkielekkeille. Harmaa kylmä meri ikuisine, möyryävine hyrskyineen oli laskemaisillaan ja paljasti Fécamp'in puolella rantakallioiden vihertävät juuret. Ja pitkin rannikkoa olivat isot veneet kyljellään, näyttäen äärettömän suurilta kuolleilta kaloilta. Ilta pimeni ja kalastajat tulivat ryhmittäin alas meren partaalle, astuen raskaasti isoissa vesisaappaissaan, villaliina kaulan ympäri käärittynä, litra paloviinaa toisessa ja venelyhty toisessa kädessä. Kauan kiertelivät he kallellaan olevia aluksiaan, ja hitaasti, normandilaisten tapaan, he asettelivat niihin verkkojaan, ankkurimerkkinsä, ison leipäkyrsän, voipyty, lasit ja viinapullonsa. Sitten lykkäsivät he vesille veneet, jotka ratisten painuivat rantakiviä myöten veteen, halkaisivat hyrskkeen, kohosivat aalloille, keinuivat jonkun ajan, levittivät sitten ruskeat siipensä ja katosivat yön pimeyteen pieni tuli maston nenässä.

Ja kalastajien rotevat naiset, joiden luisevat raajat näkyivät heidän ohuitten hameittensa alta, seisoivat rannalla siksi kunnes viimeinenkin mies oli lähtenyt ja palasivat sitten unteloon kyläänsä, häiriten kirkuvilla äänillään mustien raittien painostavaa unta.

Paroni ja Jeanne katselivat hievahtamatta noita yön pimeyteen loittonevia kalastajia, jotka näin joka ilta lähtivät merelle henkensä uhalla elatustaan etsimään ja olivat niin kurjia kuitenkin, ettei heillä ollut koskaan panna lihapalaa suuhunsa.

Haltioissaan valtamerta katsellen paroni lausui:

— Se on hirvittävä ja kaunis. Kuinka tuo meri, jota yön varjot peittävät, jossa niin moni ihmiselämä on vaarassa, onkaan suurenmoinen! Eikö totta, Jeanne?

Tämä vastasi viluisella hymyllä:

— Ei se ole Välimereen verrattava.

Mutta hänen isänsä pahastui:

— Välimeri! Se on öljyä, sokerivettä, sinistä solkkua huuhtoma-astiassa verrattuna tähän. Katsohan kuinka peloittava se on vaahtoharjoineen! Ja ajattele kaikkia noita miehiä, jotka tuonne ulapalle lähtivät ja jo ovat poissa näkyvistä!

Huohtaen myönteli Jeanne:

— Niin, ehkä olet oikeassa.

Mutta tuo sana "Välimeri", joka oli hänen huulilleen tullut, oli jälleen koskettanut hänen sydäntään ja kantanut hänen ajatuksensa kauas noille etäisille maille, missä hänen unelmansa lepäsivät.

Sen sijaan, että olisivat palanneet metsän läpi kulkivat isä ja hänen tyttärensä, maantielle ja nousivat hiljaisin askelin rinnettä ylös. He eivät puhuneet enää mitään; lähenevä eron hetki teki mielen surulliseksi.

Heidän kulkiessaan moisioiden ojien ohi tuoksahti paikoitellen heitä vastaan survottujen omenain haju, tuo vereksen omenajuoman haju, joka siihen vuodenaikaan koko sille seudulle oli ominainen, toisin paikoin taas väkevä navetanhaju, lehmäin lantatunkioista nouseva lämmin, hyvä lemu. Pienestä valaistusta ikkunasta arvasi asuinrakennuksen olevan pihan perällä.

Ja Jeannesta näytti, että hänen henkensä avautui käsittämään näkymättömiä asioita. Nuo siellä täällä tuikkivat tulet loivat häneen yht'äkkiä elävän tunteen kaikkien ihmisolentojen yksinäisyydestä, siitä, että kaikki hajottaa, kaikki erottaa ja kaikki vetää heidät kauas siitä, mikä heille on rakasta.

Alistuvalla äänellä lausui hän silloin:

— Ei ole elämä aina hauskaa.

Paroni vuorostaan huohti ja sanoi:

— Minkä sille voimme, tyttöseni.

Ja seuraavana päivänä isä ja äiti lähtivät, ja Jeanne ja Julien jäivät yksin.

VII.

Silloin tulivat kortit käytäntöön nuoren pariskunnan elämässä. Joka päivä aamiaisen syötyään, piippuaan poltellen ja särpiskellen konjakkia vähitellen jo kuusi, jopa kahdeksankin ryyppyllistä, pelasi Julien vaimonsa kanssa bésigue'a. Jeanne lähti sen jälkeen ylös huoneeseensa, istuutui ikkunan ääreen ja ompeli ahkerasti alushameen pitsireunustetta sateen pieksäessä ja tuulen rämistellessä ikkunaruujuja. Levähtäessään toisinaan hän loi silmänsä kauas synkälle merenselälle, jossa aallot vihaisina vyöryivät. Jonkun hetken sinne tuijotettuaan hän jälleen ryhtyi työhönsä.

Ei hänellä muutoin ollutkaan muuta tekemistä, sillä Julien oli ottanut käsiinsä koko talouden hoidon, täydellisesti tyydyttääkseen arvovallan tarvettaan ja säästäväisyyden haluaan, joka häntä syyhytti. Hän oli aivan rajattoman ahne, ei antanut koskaan juomarahaa ja supisti elannon kaikkein vähimpään. Ja kun Jeanne, Peoples'iin tultuaan, oli leipurilta joka aamu tilannut itselleen pienen normandilaisen piirakkaan, niin lakkautti hän nyt senkin menon ja pakoitti Jeannen tyytymään käristettyyn leipään.

Jeanne ei sanonut mitään koettaen välttää selityksiä, keskustelua ja riitaa, mutta hän kärsi joka kerta kuin neulan pistoista nähdessään miehensä sairautta. Hänestä se tuntui halpamaiselta ja inhoittavalta, sillä hänet oli kasvatettu perheessä, jossa rahalla ei ollut mitään arvoa. Ennen oli hän usein kuullut sanottavan: "käytettäväksi raha on tehtykin." Ja nyt toisteli Julien alati: "Etkö sinä sitten koskaan voi oppia olemaan heittämättä rahaa ikkunasta pellolle?". Ja joka kerta kun oli saanut vähennetyksi muutaman sou'n [viiden centimes'in (pennin) raha. Suom.] jonkun palkasta tahi jostakin laskusta, lausui Julien ilomielin pistäessään rahan taskuunsa:

— Pienistä puroista syntyvät suuret virrat.

Oli kuitenkin päiviä, jolloin Jeanne jälleen alkoi haaveilla. Hän keskeytti hiljakseen työnsä ja kätet rentonaan, silmät sameina eli hän uudelleen lapsuuden aikaiset romaaninsa, siirtyen kauas suloisten seikkailujen maille. Mutta yht'äkkiä kuuli hän Julienin antavan käskyjään ukko Simonille, ja tuo ääni tempasi hänet pois tuodittavista unelmista. Ja hän ryhtyi jälleen kärsivällisyyttä kysyvään työhönsä miettien itsekseen: "Se on ollut ja mennyt kaikki." Ja kyynel putosi hänen sormilleen, jotka liikuttelivat neulaa.

Myöskin Rosalie, joka ennen oli ollut niin iloinen ja aina hyräili, oli muuttunut. Hänen pulleat poskensa olivat kadottaneet verevyytensä ja näyttivät syvälle vajonneina joskus aivankuin mullalla

hierotuilta.

Usein kyseli Jeanne häneltä; "Oletko, lapseni, sairas?" Siihen vastasi sisäkkö aina: "En, rouva", jolloin puna nousi hänen poskipäilleen ja hän livisti nopeasti tiehensä.

Ennen hän aina juoksi, mutta nyt laahasi jalkojaan eikä näyttänyt enää olevan turhamainen; hän ei enää ostanut kuljeksivilta kaupustelijoilta silkkinauhoja, kureliivejä eikä minkäänlaisia hajuvesiä. Ja koko avara talo tuntui niin tyhjältä ja kolkolta ja sen julkisivutkin olivat tahraantuneet pitkillä harmailla juovilla.

Tammikuun lopussa alkoivat lumisateet. Jo kaukaa näki pohjoisesta synkän meren ylitse kiitävän paksuja pilviä, joista rupesi satelemaan valkoisia hiutaleita. Yhtenä ainoana yönä oli koko tasanko lumen alle haudattu, ja puut näyttivät aamulla kuin hyiseen vaahtoon verhotuilta.

Pitkävartiset saappaat jalassa, pörröisennäköisenä turkkeihinsa kääriytyneenä vietti Julien aikansa metsässä, jossa hän pellon laidalla ojan taakse piiloutuneena väijyi muuttolintuja. Silloin tällöin kajahti sieltä talvi-ilmaan pyssynlaukaus, ja pelästyneitä mustia korppia lensi korkeista puista laumoittain pakoon.

Ikävään nääntyen tuli Jeanne toisinaan ulos portaikolle. Elämän kohina kuului sinne vain äärettömän kaukaa kuin kaikuna tämän sinertävän, synkän meren unteloon hiljaisuuteen. Sitten hän ei kuullut enää muuta kuin etäisten aaltojen kuorsailua ja yhäti putolevien, hyytyneiden vesihahtuvien alituista hämäräperäistä suhinaa ilmassa. Ja kinokset kasvoivat lakkaamatta tässä tiheässä ja kevyessä lumiryöpyssä, jolla ei tuntunut loppua olevan.

Eräänä tällaisena valjuna aamuna lämmitteli Jeanne paikaltaan liikkumatta jalkojaan huoneessaan uunin edessä, sillä aikaa kuin Rosalie, joka päivästä päivään oli muuttunut, verkalleen korjasi hänen vuodettaan. Yht'äkkiä kuuli Jeanne takaansa tuskaisen huoahduksen. Päätään kääntämättä hän kysyi:

— Mikä sinua vaivaa?

Kuten tavallista sisäkkö vastasi:

— Ei mikään, rouva.

Mutta hänen äänensä kuulosti särkyneeltä ja ahdistuneelta.

Jeanne ajatteli jo muita asioita, kun hän huomasi, ettei kuullut enää tytön liikkuvan. Hän lausui:

— Rosalie!

Ei hiiskahdustakaan. Ja kun hän luuli tytön hiljaa menneen pois, huusi hän kovemmin:

— Rosalie!

Ja hän ojensi jo kätensä soittaakseen, kun kova valitus, joka kuului aivan hänen läheltään, sai hänet pelästyneenä hypähtämään ylös.

Hänen palvelijattarensa istui lattialla kasvot sinisinä, silmät tuijottavina, jalat suorina ja nojaten selin sängyn laita vasten.

Jeanne kiirehti hänen luokseen:

— Mikä sinun on, mikä sinun on?

Toinen ei sanonut sanaakaan, ei hievahtanutkaan, tuijotti vain rouvaansa hurjin katsein ja lähätti kuin hirveän kivun valtaamana. Yht'äkkiä oikaisi hän sitten ruumiinsa, luisui maahan selälleen ja hampaitaan kiristäen koetti pidättää tuskan huudahdusta.

Silloin liikahti jotakin hänen hameensa alla, joka oli kiristynyt hänen hajalle levitettyjen reisiensä ylitse. Ja sieltä kuului samassa omituista ääntä, ikäänkuin molskahtelua, kuin kuristetun kurkun kulahdusta, ja yht'äkkiä oli se kuin kissan pitkä naukuminen, hento, mutta valittava huuto, elämään ilmestyneen lapsen ensimmäinen tuskan ääni.

Heti käsitti Jeanne, mitä oli tapahtunut, ja kuin päästä pyörällä juoksi hän portaille huutaen:

— Julien, Julien!

Tämä vastasi alhaalta:

— Mitä sinä tahdot?

Jeanne sai töintuskin lausutuksi:

— Täällä... Rosalie on...

Julien kiirehti ylös, harpaten kaksi astinta kerrallaan ja, tultuaan äkkiä huoneeseen, syöksyi hän tarkastamaan Rosalieta. Tämä oli synnyttänyt lapsen, joka käpristyneenä ja kouristuneena itki ja liikahteli lattialla äidin helmoissa. Julien nousi ylös vihaisen näköisenä ja sysäsi ulos huoneesta pelästyneen vaimonsa, sanoen:

— Tämä ei sinuun koske. Mene tiehesi! Lähetä tänne Ludivine ja ukko Simon!

Vapisten koko ruumiiltaan riensi Jeanne keittiöön ja kun ei enää uskaltanut palata ylös huoneeseensa, meni hän saliin, jota ei oltu lämmitetty siitä saakka kuin hänen vanhempansa olivat lähteneet, ja odotti siellä peloissaan, mitä oli tapahtuva.

Hän näki ukko Simonin kohta juoksevan ulos talosta. Viiden minuutin kuluttua palasi hän mukanaan paikkakunnan kättilö, leskirouva Dentu.

Sitten kuului portailta liikettä aivan kuin sairasta olisi kannettu, ja sitten tuli Julien ilmoittamaan vaimolleen, että tämä saattoi palata huoneeseensa.

Jeanne vapisi aivan kuin hän olisi nähnyt jonkun kamalan näyn. Hän kävi jälleen istumaan uunin eteen ja ajatteli: "Kuinka hän jaksanee?"

Levottomana ja hermostuneena käveli Julien huoneita pitkin edestakaisin ja oli aivan suunniltaan vihasta. Ensimmäin ei hän puhunut mitään, mutta muutamien hetkien kuluttua hän pysähtyi ja kysyi:

— Mitä sinä aiot tuolle tytölle tehdä?

Jeanne ei ymmärtänyt ja katsahti mieheensä.

— Kuinka? Mitä sinä tarkoitat? Minä en ymmärrä.

Ja aivan kuin kiukustuen huudahti silloin hänen miehensä:

— Emmehän toki voi pitää äpärää talossamme.

Jeanne oli aivan ällistynyt. Pitkän äänettömyyden jälkeen sanoi hän sitten:

— Emmeköhän, ystävänä, voisi antaa sitä elätettäväksi?

Mutta Julien ei antanut hänen jatkaa.

— Ja kuka sen maksaa? Sinä varmaankin?

Jeanne mietti vielä kauan, etsien jonkinlaista ratkaisua.

Vihdoin hän sanoi:

— Isä tietenkin pitää siitä huolen, lapsen isä. Ja jos hän nai Rosalien, niin on kaikki hyvin.

Julien menetti silloin kokonaan malttinsa ja sanoi raivostuneena:

— Isä!... Isä!... Tunnetko sinä sen ... isän... — Tietysti, et. No niin, mitäs silloin?...

Liikutettuna Jeanne innostui:

— Hän ei varmaankaan jätä tyttöä. Silloin olisi hän kunnoton. Otamme selkoa hänen nimestään ja etsimme hänet käsiimme. Hänen kyllä täytyy selvittää asia.

Julien oli tyyntynyt ja ryhtyi jälleen kävelemään:

— Kultaseni, ei tyttö sitä sano, sen miehen nimeä. Ei hän sitä ilmaise sinulle eikä minulle, — ehkäpä hän ei siitä miehestä välitäkään. Missään tapauksessa emme voi talossamme pitää naimatonta naista äpärensä kanssa, sen kai ymmärrät?

Mutta Jeanne intti vastaan:

— Se mies on sitten kurja raukka. Meidän on kuitenkin saatava tietää, kuka hän on, ja silloin joutuu hän meidän kanssamme tekemisiin.

Julien tuli tästä ihan punaiseksi ja kiihtyi kovasti.

— Entä ... siihen saakka?

Jeanne ei tietänyt, miten hän ratkaisisi asian, ja kysyi:

— Mitä sinun mielestäsi on tehtävä?

Hänen miehensä lausui heti mielipiteensä:

— Minun mielestäni on asia hyvin yksinkertainen: pistän hänelle vähän rahaa kouraan ja lähetän hänet hiiteen kakaransa kanssa.

Mutta Jeanne joutui siitä pahoille mielin, hänen sydämensä kuohahti:

— Se ei tapahdu koskaan, ei koskaan. Tuo palvelustyttö on minun rintasiskoni ja me olemme kasvaneet yhdessä. Hän on, ikävä kyllä, hairahtunut, mutta sen tähden minä en hylkää häntä. Ja jos niiksi tulee, niin otan minä kasvattaakseni tuon lapsen.

Nyt puhkesi Julienin viha:

— Kylläpä me saisimme hyvän maineen, me, joilla on tämmöinen nimi ja tämmöiset sukulaissuhteet! Joka paikassa sanottaisiin meidän suosivan pahetta ja suojaavan kaikenlaisia ruojia talossamme, eikä yksikään kunnan ihminen enää tulisi luoksemme. Mitä sinä oikein ajattelet? Olet ihan mieletön!

Jeanne oli pysynyt levollisena ja vastasi:

— Minä en salli koskaan heittää Rosalieta pellolle, ja ellet sinä tahdo häntä pitää, niin ottaa äitini hänet uudelleen palvelukseensa. Me lopulta kyllä saamme selkoa tuon lapsen isästä.

Silloin lähti Julien vimmastuneena ulos ja paiskasi oven kiinni huutaen:

— Naiset ovat aina järjettömiä mielijohteineen!

Jälkeen puolisen meni Jeanne nuoren äidin luo, joka leskirouva Dentu'n valvomana, makasi liikkumatta, silmät selällään, vuoteessaan, lapsenhoitajan sylkytellessä vastasyntyntä sylissään.

Huomattuaan rouvansa tulevan alkoi Rosalie nyyhkyttää ja kätki epätoivosta väristen kasvonsa lakanoihin. Jeanne tahtoi suudella häntä, mutta hän ei antanut, vaan peittäytyi. Silloin tuli hoitaja ja paljasti hänen kasvonsa, ja nyt Rosalie myöntyi, yhä vielä itkien, vaikka hiljakseen.

Liedessä paloi heikko valkea. Oli kylmä. Lapsi itki. Jeanne ei uskaltanut puhuakaan pikkusesta peläten aikaansaavansa uuden itkukohtauksen. Hän piteli sisäkköään kädestä ja toisteli koneellisesti:

— Ei se ole mitään, ei se ole mitään.

Tyttöparka katsoi salaa hoitajaan päin ja vapisi lapsen huutaessa. Häntä kuristi yhä tuska, joka hänessä vielä ajottain synnytti suonenvedontapaisia nyyhkytyksiä, samalla kun esiinpuhjenneet kyyneleet kulisivat hänen kurkussaan. Jeanne suuteli häntä vielä kerran ja kuiskasi hänelle ihan hiljaa korvaan:

— Me kyllä pidämme siitä huolen, tyttö kulta.

Ja kun siiloin uusi itkunpuuska alkoi, pujahti Jeanne kiireesti pois.

Hän kävi siellä sitten joka päivä, ja joka päivä purskahti Rosalie itkemään, kun näki rouvansa.

Lapsi annettiin elätettäväksi erään naapurivaimon luo.

Julien tuskin puhuttelikaan nyt vaimoaan, aivan kuin hän olisi kantanut kovaa kaunaa häntä kohtaan sen jälkeen, kun hän oli kieltäytynyt lähettämästä sisäkköään pois talosta. Eräänä päivänä ryhtyi hän taas puhumaan siitä asiasta, mutta Jeanne veti taskustaan paronittaren kirjeen, jossa tämä pyysi viipymättä lähettämään tytön hänen luokseen, ellei häntä pidettäisi Peoples'issa. Raivoissaan huudahti silloin Julien:

— Äitisi on yhtä hullu kuin sinäkin.

Mutta jätti asian sikseen.

Kahden viikon kuluttua saattoi lapsensynnyttäjä jo nousta vuoteesta ja ryhtyä työhönsä.

Eräänä aamuna pani Jeanne hänet sitten istumaan viereensä, tarttui häntä käsistä ja sanoi, katsellen

häntä syvälle silmiin:

— No, lapseni, sano minulle nyt kaikki!

Rosalie alkoi vavista ja änkytti:

— Mitä niin, rouva?

— Kuka on lapsen isä?

Silloin valtasi tytön jälleen kauhea epätoivo, ja hän koetti kaikin tavoin irroittaa kätensä peittääkseen niillä kasvonsa.

Mutta puoleksi väkisin Jeanne suuteli häntä ja lohdutteli:

— Se on kyllä onnettomuus, kultaseni. Olit liian heikko, mutta samahan tapahtuu monelle muullekin. Jos lapsesi isä nai sinut, niin ei kukaan sitä ajattelekaan enää. Ja me voimme ottaa hänet palvelukseemme sinun kanssasi.

Rosalie valitti aivan kuin häntä olisi kidutettu ja riuhtoili käsiään päästäkseen irti ja pakenemaan. Jeanne jatkoi:

— Ymmärrän varsin hyvin, että sinua hävettää, mutta näethän, etten ole sinulle ollenkaan suutuksissa ja että puhuttelen sinua lempeästi. Kun tiedustelen sen miehen nimeä, niin teen sen sinun tähtesi, sillä surustasi arvaan, että hän tahtoo sinut hylätä ja haluan estää sitä. Julien hakee hänet, näetkös, ja me pakoitamme hänet naimaan sinut. Ja kun sitten pidämme teidät molemmat, niin pakoitamme kyllä hänetkin tekemään sinut onnelliseksi.

Nyt tempaisihe Rosalie niin rajusti, että hän sai kätensä irti rouvansa käsistä ja juoksi kuin hullu ulos huoneesta. Illalla päivällistä syödessä sanoi Jeanne Julienille.

— Koetin taivuttaa Rosalien ilmaisemaan minulle viettelijänsä nimen, mutta se ei minulle onnistunut. Koeta nyt sinä puolestasi, voidaksemme pakoittaa sen kurjan naimaan hänet.

Mutta Julien vihastui heti:

— Minä en tahdo kuulla puhuttavankaan enää tuosta jutusta. Kun olet halunnut pitää tytön täällä, niin pidä, mutta älä kiusaa minua enää sillä asialla.

Tuon synnytyksen jälkeen tuntui Julien entistään kiukkuisemmalta. Ja hän oli ottanut tavakseen olla enää puhuttelematta vaimoaan muutoin kuin huutamalla aivan raivostuneen tavoin, kun taas hänen vaimonsa päinvastoin alensi ääntään ja koetti olla lempeä ja sovinnollinen välttääkseen kiistaa. Ja usein Jeanne öisin itkikin vuoteessaan.

Vaikka Julien alati olikin näin kiukustunut, niin oli hän uudistanut jonkun aikaa unhotuksissa olleet lemmensuhteensa vaimoonsa.

Rosalie oli pian jälleen aivan terve; hän ei ollut enää niin surullinen, vaikka olikin edelleen ikäänkuin hämmennyksissään ja ikäänkuin salainen pelko olisi häntä vaivannut. Ja vielä kahdesti karkasi hän Jeannen käsistä tämän yrittäessä uudelleen ottaa selkoa asiasta.

Julien tuntui odottamatta käyneen paljoa ystävällisemmäksi, ja hänen nuorena vaimossaan heräsi hiukan parempia toiveita. Jeanne muuttui iloisemmaksi, vaikka toisinaan tunsikin omituista pahoinvointia, josta kuitenkin ei puhunut mitään. Suojat ilmat eivät olleet vielä alkaneet, ja jo kohta viiden viikon ajan oli taivas päivisin pysynyt sinisen kirkkaana kuin kristalli ja öisin ollut huurteisia tähtiä täynnä, niin ankara kylmä vallitsi avaruudessa, joka levisi tasaisen, kovan, loistavan lumikentän yli.

Moisioiden rakennukset näyttivät ikäänkuin valkoisiin vaatteisiin verhotuilta, eristettyinä neliskulmaisten pihojensa keskellä, härmän peittämien suurten puitten takana. Ei ihmisiä, ei elukoita näkynyt ulkosalla. Savutorvet vain, joista suoraan ylös kylmään talvi-ilmaan kohosi hienoja lepereitä, tiesivät kertoa sisälle piiloutuneesta elämästä.

Kedot, pensas-aidat, puut, kaikki näyttivät kuolleilta, pakkasen panemilta. Aika-ajoin kuuli puitten rysähtelevän, aivan kuin niiden jäykistyneet jäsenet olisivat murtuneet, ja toisinaan taittuikin joku suuri oksa ja putosi maahan, kun ylivoimainen pakkasen oli kivityttänyt puiden mahlaajan ja säikeet särkenyt.

Jeanne odotti ahdistunein mielin lämpimäin ilmaa tuloa, pitäen kovien pakkasien aiheuttamina kaikki ne oudot taudin oireet, jotka häntä vaivasivat.

Toisinaan hän ei voinut syödä mitään ja hänelle oli vastenmielistä jo nähdäkin ruokaa. Toisinaan sykki hänen valtimonsa kovin rajusti. Toisinaan taas etoi häntä, kun ei saanut paljon mitään syödyksi. Ja hänen hermonsä olivat semmoisessa alituisessa jännityksessä ja väräjäimistilassa, että häntä vaivasi lakkaamaton, sietämätön kiihtymys.

Eräänä iltana, kun ilmapuntari yhä oli laskeutunut ja Julien viluisena nousi pöydästä (sillä ruokasalia ei oltu lainkaan lämmitetty, säästäväisyssyistä), hieroi hän käsiään ja sanoi:

— Nyt on hyvä maata kahden, eikö totta, muruseni?

Hän nauroi entistä hyvänsuopaa nauruaan, ja Jeanne heittäytyi hänen kaulaansa. Mutta koska hän juuri sinä iltana voi kovin pahoin, oli kovin sairas ja omituisen hermostunut, niin pyysi Jeanne aivan hiljaa ja suudellen miestään huulille, että hän antaisi hänen maata yksin. Hän selitti miehelleen muutamalla sanalla, että hän voi pahoin:

— Minä pyydän sinua, rakkaani. Vakuutan sinulle, etten ole terve. Ehkä voin paremmin jo huomenna.

Julien jätti asian sikseen, sanoen:

— Kuinka tahdot, kultaseni. Jos olet sairas, niin on sinun hoidettava itseäsi.

Ja puhe siirtyi muihin asioihin.

Jeanne pani aikaiseen maata. Vastoin tavallisuutta antoi Julien tehdä valkean omaan huoneeseensa. Kun hänelle ilmoitettiin, että uuni lämpisi, suuteli hän vaimoaan otsalle ja poistui.

Koko talo tuntui olevan pakkasen vallassa. Se oli tunkeutunut seinien läpi, jotka aivan kuin värisivät vilusta. Ja Jeannea se puistatti hänen maatessaan vuoteessaan.

Kaksi kertaa nousi hän lisätäkseen puita pesään ja etsiäkseen hameita ja vanhoja vaatteita, jotka hän keräsi peitteensä päälle. Ei mikään riittänyt lämmittämään häntä. Hänen jalkansa jäykistyivät, samalla kun pohkioissa ja reisissä tuntui väristyksiä, jotka panivat hänen lakkaamatta kääntymään vuoteessaan ja saivat hänet kiihtymään ja hermostumaan.

Kohta alkoivat hänen hampaansa kalista, hänen kätensä vapisivat, hänen rintaansa ahdisti; hänen sydämensä sykki rajusti ja tuntui toisin vuoroin kuin pysähtyvän, ja hänen kurkkuansa kuristi niin, ettei henki tahtonut päästä kulkemaan.

Hirveä ahdistus valtasi hänen sielunsa samalla kun ylivoimainen kylmyys turrutti häntä luihin ja ytimiin saakka. Tämöistä ei hän ollut koskaan kokenut, ei ollut koskaan tuntenut itseään näin hylätyksi, ja hän oli valmis päästämään viimeisen huokauksensa. Hän ajatteli: "Minä kuolen... Minä kuolen ...". Ja pelon valtaamana kavahti hän ylös vuoteestaan, soitti Rosalieta, odotti, soitti uudelleen, odotti yhäti vavisten ja kylmeten.

Rosalieta vain ei kuulunut. Hän nukkui varmaan alkuyön sikeätä unta, josta ei millään saa hereille. Ja menettäen malttinsa syöksyi Jeanne paljain jaloin ulos portaille.

Hän nousi niitä ylös hapuellen, löysi oven, avasi sen ja huusi: "Rosalie!" astui vielä etemmäksi, satutti vuoteeseen, tunnusteli sitä käsillään ja huomasi sen tyhjäksi. Se oli tyhjä ja ihan kylmä, niinkuin ei kukaan olisi siinä maannut.

Hämmästyneenä ajatteli hän: "Kuinka?! Onko hän vielä juossut ulos tämmöisellä ilmalla?!" Ja kun hänen sydämensä äkkiä alkoi vieläkin rajummin sykkiä, jyskyttäen niin, että hän oli tukehtua, palasi hän jälleen horjuvin askelin alas herättääkseen Julienin.

Hän syöksähti kiireesti hänen huoneeseensa aivan kuin hänet olisi sinne ajanut varma tunne, että hän oli kuoleva, ja halu saada nähdä miehensä ennenkuin menisi tainnoksiin.

Sammuvan hiiloksen valossa huomasi hän silloin miehensä pään vieressä pieluksella Rosalien pään. Hänen huudahtaessaan kavahtivat he molemmat ylös. Jeanne seiso i hetkisen hievahtamatta, tyrmistyneenä tästä näystä. Sitten pakeni hän pois ja palasi huoneeseensa. Ja kun Julien ällistyneenä oli huutanut hänelle: "Jeanne!" niin valtasi hänet julma pelko nähdä hänet, kuulla hänen äänensä, hänen selityksiään, hänen valehtelevan, kohdata hänen katseensa silmästä silmään. Ja silloin syöksyi hän uudelleen portaille.

Hän kiirehti portaita alas niin nopeasti, että oli vähällä kaatua pimeässä ja taittaa jalkansa. Hän riensi yhä, sisällinen pakko ajoi häntä eteenpäin, hän tahtoi paeta, päästä mitään kuulemasta, ketään näkemästä.

Ehdittyään alas istuutui hän eräälle astimelle paitasillaan ja paljain jaloin ja jäi siihen paikalleen

tietämättä, mitä tehdä.

Julien oli sillä välin hypännyt ylös vuoteestaan ja pukeutui kiireesti. Jeanne nousi silloin jälleen paetakseen. Hänen miehensä astui jo portaita alas ja huusi hänelle:

— Kuule, Jeanne!

Mutta Jeanne ei tahtonut kuulla, ei edes antaa sormen päilläkään itseänsä koskettaa. Ja hän syöksyi ruokasaliin juosten aivan kuin murhaajan tieltä. Hän etsi ulospääsyä, piilopaikkaa, pimeätä soppea, jotakin keinoa päästä Julienista. Hän kyykistyi pöydän alle. Mutta samassa avasi Julien jo oven, kynttilä kädessään, ja toistaen yhä: "Jeanne!" Ja kuin jänis lähti Jeanne jälleen juoksemaan, syöksyi keittiöön, kiersi sen ympäri kahdesti kuin takaa-ajettu otus, ja kun hänen miehensä jälleen ehätti hänet, avasi hän nopeasti puutarhan oven ja juoksi ulos.

Lumen kylmä kosketus, hänen jalkainsa upotessa kinoksiin polvia myöten, loi häneen yht'äkkiä hurjaa tarmoa. Hänen ei ollut enää vilu, vaikka hän olikin ihan alasti, eikä hän tuntenut enää mitään, siihen määrin oli sielun ahdistus turruttanut hänen ruumiinsa. Ja hän juoksi valkoisena kuin lumi.

Hän juoksi suurta kujannetta myöten, läpi metsikön, yli ojanteen ja suuntasi tiensä kentän halki.

Kuu ei paistanut, tähdet vain tuikkivat tiheään kylvettyinä tummalla taivaalla, mutta kenttä oli kuitenkin valoisa leviten himmeän valkoisena ja kuin liikkumattomaksi hyytyneenä äänettömässä hiljaisuudessa.

Jeanne riensi rientämistään, henkeään pidättäen, tietämättä, ajattelematta mitään. Ja yht'äkkiä huomasi hän olevansa rantakallion äyräällä. Hän pysähtyi siihen vaistomaisesti ja kyykistyi maahan ajatuksettomana, tahdottomana.

Hänen edessään olevasta kolkosta onkalosta tunki näkymättömän, äänettömän meren pakoveden aikainen suolainen haju.

Hän jäi siihen pitkäksi aikaa istumaan herpoutuneena sielultaan ja ruumiiltaan. Sitten alkoi häntä yht'äkkiä puistattaa niin rajusti, että hänen ruumiinsa lepatti kuin tuulen pieksemä purje. Hänen käsivartensa, kätensä, jalkansa värisivät ja vapisivat jonkun näkymättömän voiman vaikutuksesta nopein äkillisin nykähdyksin, ja yhtäkkiä palasi häneen jälleen tietoisuus selvänä ja sydäntä kouristavana.

Silloin kulkivat entiset tapahtumat näkyinä hänen henkisen katseensa ohi: purjehdusmatka Julienin kanssa ukko Lastique'en veneellä, heidän tarinansa, hänen alkava rakkautensa ja purjeveneen ristiäisjuhla; sitten siirtyi hän ajatuksissaan vieläkin kauemmas, aina tuohon yöhön saakka, joka tuuditti häntä unelmiin hänen tultuaan ensi kerran Peoples'iin. Ja nyt, nyt! Oi, hänen elämänsä oli murtunut, hänen ilonsa kokonaan lopussa, kaikki tulevaisuuden toiveet hävinneet. Vastainen elämä näytti hänestä kauhealta, se oli täynnä tuskia, petosta ja epätoivoa. Parempi kuolla, niin oli kaikki heti lopussa.

Mutta kaukaa kuului ääni huutavan:

— Tänne, täällä ovat hänen jälkensä; pian, pian tänne!

Julien etsi häntä.

Oi, häntä ei Jeanne tahtonut enää nähdä. Edestään, kuilun pohjalta kuuli hän nyt hiljaista kohinaa aaltojen solahdellessa kallion kupeisiin.

Hän nousi ylös, valmistautui jo syöksymään syvänteeseen, sanomaan elämälle epätoivoon joutuneitten hyvästin, ja hänen huuliltaan pääsi kuolevain viimeinen valitus, tuo taistelussa haavoittuneiden nuorten sotilaitten viimeinen sana: "Äiti!"

Yht'äkkiä muistui hänen mieleensä hänen äiti raukkansa ja hän näki hänen itkevän edessään, näki isänsä polvillaan hänen hukkuneen ruumiinsa ääressä, ja hetkiseksi valtasi hänet epätoivon ääretön tuska.

Silloin vaipui hän rentonaan lumihangelle eikä yrittänytkään enää juosta pakoon, kun Julien ja ukko Simon, joiden perässä tuli Marius lyhty kädessä, tarttuivat häntä käsivarsista ja vetivät häntä taaksepäin, sillä hän oli jo aivan kuilun partaalla.

Jeanne ei enää hievahtanutkaan eikä vastustanut heitä lainkaan. Hän tunsu, että he kantoivat hänet pois, panivat hänet vuoteeseen ja hieroivat häntä kuumilla liinoilla; sitten ei hän muistanut enää mitään ja menetti tajuntansa kokonaan.

Hänet valtasi painajainen. Lieneekö se ollut painajainen? Hän oli makaavinaan huoneessaan. Oli

valoisa päivä, mutta hän ei voinut nousta ylös. Miksi, sitä hän ei tietänyt. Sitten kuuli hän jotakin ääntä lattialta, aivan kuin nakertelua, kihnutusta, ja samassa juoksi nopeasti hänen lakanansa yli pieni harmaa hiiri. Kohta tuli sen jäljessä toinen, sitten kolmas ja ne lähestyivät nopeasti sipsutellen hänen rintaansa. Jeanne ei pelästynyt, vaan tahtoi ottaa hiiren käteensä ja hän kurotti jo kättään, mutta ei saanut hiirtä kiinni.

Silloin alkoi toisia hiiriä, kymmenittäin, sadottain, tuhansittain, ilmestyä joka haaralta. Ne kapusivat ylös sängyn pylväitä myöten, pujahtelivat sen verhoihin ja peittivät vuoteen täpötäyteen. Pian tunkeutuivat ne peitteenkin alle, ja Jeanne tunsu niiden hiipivän hänen ihoaan pitkin, kutittavan hänen sääriään, juoksentelevan hänen ruumistaan myöten edestakaisin. Hän näki niiden tulevan vuoteen jalkopuolelta ja pyrkivän hänen kaulaansa kohti. Ja hän koetti puolustautua, huitoi käsillään eteensä ottaakseen yhden niistä kiinni ja sulkeakseen sen kouraansa, mutta aina oli hänen kätensä tyhjä.

Hän joutui siitä epätoivoon, tahtoi paeta ja huusi, ja hänestä tuntui, että häntä pidettiin kiinni, että voimakkaat kädet kiertyivät hänen ruumiinsa ympäri ja estivät häntä, mutta ketään hän ei kuitenkaan nähnyt. Hänellä ei ollut mitään tietoa ajan kulusta, mutta varmaan tätä painajaista kesti kauan, hyvin kauan.

Sitten hän heräsi, mutta kovin väsyneenä, riutuneena, ja kuitenkin oli tämän heräämisen tunne suloinen. Hän oli hyvin, hyvin heikko. Hän aukaisi silmänsä eikä hämmästynyt lainkaan nähdessään rakkaan äitinsä istuvan hänen huoneessaan erään lihavan herran kanssa, jota hän ei ollenkaan tuntenut.

Hän ei tietänyt omaa ikäänsäkään ja uskotteli vielä olevansa pikku tyttö. Ja muistikin oli häneltä kokonaan kadonnut.

Lihava herra sanoi:

— No, nyt hän tulee tajuihinsa.

Ja hänen rakas äitinsä alkoi itkeä. Mutta lihava herra jatkoi:

— Rauhoittukaahan toki, rouva paronitar! Sanon teille, että nyt vastaan hänestä. Mutta älkää puhuko hänelle mitään, ei mitään! Antakaa hänen vain maata!

Ja Jeannesta tuntui, että hän oli vielä hyvin kauan horrostilassa, painostavan unen vallassa. Hän ei yrittänytkään mitään muistella, aivan kuin hän olisi pelännyt sitä elämän todellisuutta, joka uudelleen heräsi hänen aivoissaan.

Mutta kerran havahtuessaan huomasi hän Julienin yksin olevan hänen luonaan ja yht'äkkiä muistui hänelle mieleen kaikki, aivan kuin olisi avautunut esirippu, joka verhosi hänen entisen elämänsä. Hän tunsu sydämessään kauheata tuskaa ja tahtoi jälleen lähteä pakoon. Hän heitti päältään peitteen, hyppäsi lattialle ja kaatui maahan, sillä hänen jalkansa eivät kannattaneet häntä.

Julien kiirehti hänen luokseen, mutta hän alkoi kovasti huutaa, ettei Julien saisi koskea häneen. Hän kiemurteli ja väänteli itseään. Silloin aukeni ovi. Täti Lison juoksi huoneeseen leskirouva Dentu'n kanssa, sitten tuli paroni ja vihdoin äiti hengästyneenä, hätääntyneenä.

Jeanne pantiin uudelleen vuoteeseen, ja hän sulki heti salakavalasti silmänsä, ettei hänen tarvitsisi puhua ja että hän saisi miettiä mielensä mukaan.

Hänen äitinsä ja tätinsä hoitivat häntä, pitivät huolta hänestä ja tekivät hänelle kysymyksiä:

— Kuuletko meitä nyt, Jeanne, pikku Jeannemme?

Jeanne ei ollut kuulevinaan eikä vastannut mitään. Hän huomasi kyllä, että tuli pimeä ja yö ja että hoitaja tuli hänen luokseen ja antoi hänelle juomista. Ja hän joi sanomatta mitään, mutta ei nukkunut. Hänen järkensä toimi vaivaloisesti ja hänen oli vaikea käsittää kaikkia asioita, aivan kuin hänen muistissaan olisi ollut aukkoja, suuria valkoisia ja tyhjiä paikkoja, joihin tapahtumat eivät olleet lainkaan merkityt.

Pitkien ponnistusten jälkeen hän vähitellen kuitenkin sai niistä kiinni. Ja hän alkoi miettiä niitä hellittämättömän itsepintaisesti.

Hänen äitinsä, täti Lison ja paroni olivat saapuneet; hän oli siis ollut kovin sairas. Mutta Julien? Mitä oli hän sanonut? Tiesivätkö hänen vanhempansa? Ja Rosalie? Missä oli hän? Ja mitä oli tehtävä, mitä tehtävä? Hänessä välähti ajatus: palata isän ja äidin kanssa Roueniin, elää siellä kuin ennen vanhaan. Hän oli oleva leski, siinä kaikki.

Sitten hän odotti, ja kuunteli mitä hänen ympärillään puhuttiin, ja hän ymmärsi kaikki varsin hyvin, ja kärsivällisesti, viekastellen, iloitsi hän ajatuskykynsä palaamisesta.

Iltasella vihdoinkin oli hän yksin paronittaren kanssa, ja silloin kuiskasi hän hiljaa:

— Äiti kulta!

Ja hänen oma äänensä hämmästytti häntä, tuntui hänestä muuttuneelta.

Paronitar tarttui hänen käsiinsä:

— Tyttäreni! Rakas Jeannen! Tunnetko minut?

— Kyllä, äiti kulta, mutta et saa itkeä! Meillä on paljon puhuttavaa. Onko Julien kertonut sinulle, miksi karkasin ulos lumikinoksiin?

— Kyllä, sirkkuseni; sinussa on kova, vaarallinen kuumetauti.

— Ei äiti, ei. Kuumeen sain perästäpäin. Mutta eikös hän ole sinulle sanonut, mistä sen kuumeen sain ja miksi karkasin ulos?

— Ei, kultaseni

— Se oli siksi, että tapasin Rosalien hänen vuoteessaan makaamasta.

Paronitar luuli hänen vielä hourailevan ja silitteli häntä sanoen:

— Nuku, sirkkuseni, rauhoitu, koeta nukkua!

Mutta Jeanne jatkoi itsepäisesti:

— Minulla on nyt jo järkeni selvä, äiti kulta. En puhu mitään hullutuksia, niinkuin varmaan olen edellisinä päivinä puhunut. Olin eräänä yönä sairas ja läksin silloin Julieniä hakemaan. Rosalie makasi silloin hänen vieressään. Surusta jouduin aivan suunniltani ja karkasin ulos lumihankeen syöksyäkseni rantakalliolta syvänteeseen.

Siihen paronitar vain sanoi:

— Niin, sirkkuseni, olet ollut kovin sairas.

— Ei, ei, äiti. Minä näin Rosalien makaamassa Julienin vuoteessa. Enkä tahdo enää jäädä hänen luokseen. Sinun täytyy viedä minut Roueniin; tulen asumaan siellä kuten ennenkin.

Paronitar, jolle lääkäri oli sanonut, ettei Jeannea saisi vastustella, vastasi:

— Niin, sirkkuseni, niin.

Mutta sairas kiihtyi siitä:

— Minä näen, ettet sinä usko minua. Mene hakemaan isää, hän varmasti tulee ymmärtämään minua.

Ja vaivoin pääsi hänen äitinsä ylös, otti molemmat sauvansa ja mennä laahusti ulos. Muutaman minuutin kuluttua palasi hän paroni muassaan ja hänen taluttamanaan.

He istuutuivat sairaan vuoteen viereen, ja Jeanne alkoi heti puhua. Hän kertoi kaikki hiljaiseen, heikolla äänellä, mutta selvästi: Julienin omituisen luonteen, hänen tylyytensä, sairautensa ja lopuksi hänen uskottomuutensa.

Kun hän oli lopettanut, huomasi paroni hyvin, ettei hän hourailut, mutta hän ei tietänyt, mitä ajatella, mitä päättää, mitä vastata.

Hän tarttui Jeannea kädestä hellästi kuten ennen vanhaan, kun hän viihdytti hänet tarinoillaan uneen, ja sanoi:

— Kuule, rakas lapsi, nyt täytyy olla varovainen. Ei saa toimia liian kiireesti. Koeta sietää miestäsi siksi, kunnes ehdimme jotakin päättää...! Lupaatko sen minulle?

Jeanne kuiskasi:

— Kyllä. Mutta tänne en enää jää, sitten kun olen tullut terveeksi.

Ja sitten jatkoi hän ihan hiljaa:

— Missä on Rosalie nyt?

Paronitar vastasi:

— Häntä et enää tule näkemään.

Mutta Jeanne kysyi itsepintaisesti:

— Missä hän on? Minä tahdon tietää.

Silloin tunnusti isä, että hän edelleen oli talossa, mutta vakuutti hänen kohta lähtevän pois.

Sairaana luota poistuttuaan meni paroni, kiihtyneenä vihasta ja isäntunteissaan loukattuna, tapamaan Julieniä ja lausui hänelle tuimasti:

— Minä tulen, herraseni, vaatimaan teiltä tiliä käytöksestänne tytärtäni kohtaan. Olette pettänyt häntä palvelijattarenne kanssa, ja se on kaksin verroin halpamaista.

Mutta Julien tekeytyi viattomaksi, kielsi innostuneena ja vannoi ottaen Jumalan todistajaksi. Mitä todisteita muuten oli? Eikö Jeanne ollut aivan järjiltään? Eikö hänellä ollut aivokuume? Eikös hän ollut kuumeenhoureessa, kun hänen tautinsa alkoi, karannut ulos talvipakkaseen? Ja juuri sen kohtauksen aikana, juoksi hän melkein alasti läpi koko talon, väittäen nähneensä sisäkkönsä miehensä vuoteessa!

Ja Julien kiivastui niin, että uhkasi oikeudenkäynnillä, sanoen olevansa syvästi loukattu. Hämillään pyyteli paroni anteeksi tarjoten sovinnon kättä, jonka Julien kuitenkin hylkäsi.

Kun Jeanne sai kuulla miehensä vastauksen, ei hän ollenkaan vihastunut, vaan vastasi:

— Hän valehtelee, isä, mutta me saamme kyllä lopuksi hänen väitteensä kumotuksi.

Ja kahden päivän kuluessa oli Jeanne vaitelias, ajatuksiinsa vajonnut ja mietiskeleväinen.

Kolmannen päivän aamuna hän sitten tahtoi nähdä Rosalien. Paroni ei tahtonut antaa hänen tulla ylös ja selitti, että hän oli lähtenyt talosta. Mutta Jeanne ei antanut myöten, vaan toisti:

— Lähettäkää sitten hakemaan häntä!

Ja hän oli jo vihastua, kun tohtori astui huoneeseen. Asia esitettiin hänelle hänen ratkaistavakseen. Silloin alkoi Jeanne yhtäkkiä itkeä ylenmäärin hermostuneena ja miltei huusi:

— Minä tahdon nähdä Rosalien! Tahdon nähdä hänet!

Lääkäri tarttui hänen käteensä ja sanoi hiljaisella äänellä:

— Rauhoittukaa, rouva hyvä! Jokainen mielenliikutus voi olla teille vaarallinen, sillä te olette raskaana.

Jeanne ällistyi tästä, aivan kuin hän olisi saanut iskun päähänsä ja samassa tuntui hänestä kuin jotakin hänen sisässään olisi liikahtanut. Sitten oli hän hiljaa eikä edes kuullut, mitä hänelle sanottiin, vaipuen kokonaan ajatuksiinsa. Yöllä hän ei voinut nukkuakaan. Hänet piti hereillä tuo uusi ja outo ajatus, että hänen kohdussaan eli lapsi; häntä painosti suru, että se oli oleva Julienin poika, ja hän oli levoton ja pelkäsi, että se tulisi olemaan isänsä näköinen. Päivän tultua kutsutti hän luokseen isänsä ja sanoi:

— Isä kulta, olen tehnyt päätökseni. Nyt tahdon kaikki tietää, kuuletko, minä tahdon. Ja sinä tiedät, että minua ei saa vastustella tässä tilassa. Kuule siis! Sinun on mentävä hakemaan kirkkoherraa. Minun täytyy saada tavata häntä estääkseni Rosalieta valehtelemasta. Kohta kun hän on tullut, tuo Rosalie tänne, ja sinun ja äidin on oltava täällä läsnä. Mutta ole varovainen, ettei Julien saisi vihiä tästä!

Tunnin perästä saapui pappi, joka oli vieläkin lihonnut ja läähötti yhtä paljon kuin Jeannen äitikin. Hän istuutui tämän viereen nojatuoliin vatsa riipuksissa levällään olevien jalkojen välissä ja alkoi puhua laskien leikkiä ja tapansa mukaan pyyhkien otsaansa nenäliinallaan:

— Näyttääpä siltä, rouva paronitar, kuin emme ollenkaan laihtuisi. Minusta tuntuu, että me siinä suhteessa olemme oiva pari.

Ja kääntyen sitten sairaan puoleen hän sanoi:

— Kas, kas! Olenpa kuullut kerrottavan, nuori rouvaseni, että kohta saamme taas ristiäiset. Ha, ha, ha! Ja tällä kertaa ne eivät ole purjeveneen ristiäisiä. — Ja siihen hän vielä lisäsi juhlallisella äänellä:

— Saamme isänmaan puolustajan. — Ja vielä vähän aikaa mietittyään jatkoi hän: — Ellei siitä tule hyvä perheen äiti, — ja kumartaen paronittarelle — niin kuin te, rouva.

Samassa aukeni peräovi. Rosalie, joka oli aivan suunniltaan, itki ja tarttui oven pieleen paronin sysätessä häntä sisään, ja rimpui vastaan. Kärsimättömänä tuuppasi paroni hänet silloin yhdellä survauksella huoneeseen. Ja Rosalie peitti kasvonsa käsiinsä ja jäi itkien paikalleen seisomaan.

Huomattuaan tytön, nousi Jeanne heti nopeasti istualleen, ja hänen kiihtynyt sydämensä sykki niin, että hänen ohut paitansa, joka oli piukasti kiinni hänen ruumissaan, kohoili sen lyönneistä. Hän ei saanut sanaa suustaan ja oli tukehtua, voiden töin tuskin hengittää. Vihdoin puhkesi hän puhumaan mielenliikutuksesta katkeavalla äänellä:

— Mi! ... mi ... minun ... ei tarvitse ... ky ... kysellä sinulta ... mi ... mitään. Rii ... riittää jo ... nä ... nähdä sinut ... tuossa ... hä ... hä... häpeävän ... edessäni.

Lyhyen väliajan jälkeen, koska hän ei voinut hengittää, jatkoi hän:

— Mutta minä tahdon tietää kaikki ... kaikki. Olen pyytänyt herra kirkkoherraa tänne, jotta tämä olisi sinulle ikäänkuin rippi, kuuletko.

Hievahtamatta paikaltaan Rosalie melkein huudahteli kouristuneisiin käsiinsä.

Vihan valtaamana tarttui paroni hänen käsiinsä, tempasi ne rutosti hänen silmiltään ja heitti tytön polvilleen lattialle vuoteen viereen:

— Puhu nyt sitten...! Vastaa!

Rosalie jäi paikalleen lattialle samaan asemaan kuin missä Magdaleena mainitaan olleen. Hänen myssynsä oli luisunut syrjään, hänen esiliinansa riippui lattialla, ja hän peitti jälleen kasvonsa saatuaan kätensä vapaiksi.

Silloin alkoi kirkkoherra puhua:

— No, tyttöseni, kuulehan mitä sinulle sanotaan ja vastaa! Emme tahdo sinulle mitään pahaa, mutta meidän on saatava tietää, mitä on tapahtunut.

Kumartuen vuoteensa laidalle katseli Jeanne häntä ja sanoi:

— Onhan totta, että olit Julienin vuoteessa, kun minä yllätin teidät.

Käsiensä lomitse päästi Rosalie valituksen:

— On, rouva.

Silloin purskahti paronitar yht'äkkiä itkuun hengästyen niin, että hänen kurkkunsa korisi, ja hänen kouristuksen tapaiset nyhkytyksensä säestivät Rosalien nyhkytyksiä.

Palvelijaansa tuijottaen kysyi Jeanne:

— Mistä asti sitä on kestänyt?

Rosalie änkytti:

— Siitä saakka kuin hän tuli...

Jeanne ei ymmärtänyt oikein ja kysyi:

— Siitä saakka kuin hän tuli...? Siis ... aina ... aina keväältä saakka?

— Niin, rouva.

— Siitä saakka kuin hän tähän taloon tuli?

— Niin, rouva.

Ja kuin kysymysten ahdistamana jatkoi hän tiedusteluaan yhä nopeammalla äänellä:

— Miten se tapahtui? Miten tahtoi hän saada sinut? Miten otti hän sinut? Mitä sanoi hän sinulle? Milloin, miten antauduit hänelle? Kuinka saatoit sinä antautua hänelle?

Ottaen pois kätensä silmiltään alkoi Rosalie, aivan kuin hänetkin olisi vallannut jonkinlainen puhumiskuume ja tarve saada vastata:

— Mist' mä tiedän? Se ol' sinä päivänä, jolloin hän ens' kertaa söi tääll' päivällist', kun hän tul' luokseni kamariini. Hän ol' piiloss' ullakoll'. Enkä mä huutaa uskaltann'. Hän tul' maate kanssan' enkä mä tienn' enää mitä mä sill' hetkell' tein. Hän tek', mitä tahtoi. Enkä mä mitää sanonn', sill' hän ol' minust' niin pulska...

Silloin huudahti Jeanne:

— Entäs sinun ... sinun lapsesi? Onko se hänen?

Rosalie nyyhkytti:

— On, rouva.

Sitten he molemmat vaikenivat. Ei kuulunut enää muuta kuin Rosalien ja paronittaren nyyhkytys.

Jeanne oli nyt aivan masennuksissaan, ja hän tunsu vuorostaan kyynelidensä alkavan vuotaa; hiljaa tipahtelivat ne hänen poskilleen.

Hänen palvelijansa lapsella oli siis sama isä, kuin hänen omalla lapsellaan oli oleva! Hänen vihansa oli lauhtunut, mutta hän tunsu nyt koko sielussaan synkkää, kalvavaa, syvää, ääretöntä epätoivoa.

Vihdoin ryhtyi hän taas puhumaan, mutta muuttuneella itkevän naisen äänellä:

— Kun olimme palanneet ... sieltä ... matkaltamme, ... milloin hän sitten alkoi uudelleen?

Sisäkkö raukka, joka oli aivan luhistunut maahan, änkytti:

— En ... ensimmäisenä iltana hän tuli.

Joka ainoa sana raateli Jeannen sydäntä. Siis jo ensimmäisenä yönä, heidän palattuaan Peoples'iin, oli hänen miehensä hänet jättänyt tuon tytön tähden. Siksipä hän antoikin hänen maata yksin.

Nyt Jeanne oli saanut kuulla tarpeekseen ja huusi:

— Mene tiehesi! Mene tiehesi!

Ja kun Rosalie, joka oli aivan lamassa, ei hievahtanut paikaltaan, sanoi Jeanne isälleen:

— Vie hänet pois! Saata ulos hänet!

Silloin arveli kirkkoherra, joka siihen saakka ei ollut vielä sanonut sanaakaan, ajan tulleen pitääkseen pienen saarnan.

— On kovin pahoin, — sanoi hän, — mitä olet tehnyt, tyttöseni, kovin pahoin. Ja Jumala ei anna sitä sinulle helposti anteeksi. Ajattele helvettiä, joka sinua odottaa, ellet tästä lähin tule käyttäytymään hyvin. Kun sinulla nyt on lapsi, on sinun elettävä siivosti. Rouva paronitar on varmaan tekevä jotakin hyväksesi, ja me koetamme löytää sinulle aviomiehen...

Hän olisi puhunut kauankin, mutta paroni tarttui jälleen Rosalieta olkapäistä, nosti hänet seisalleen, veti hänet ovelle ja heitti kuin mytyn välikköön.

Paronin palattua takaisin huoneeseen kalpeampana kuin hänen tyttärensä, jatkoi kirkkoherra:

— Mitäpä tehdä? He ovat tällä seudulla kaikki samanlaisia. Se on todellakin surkeata, mutta sille ei mahda mitään. Täytyy vain hieman suopeasti suhtautua luonnon heikkouksiin. Tytöt eivät täällä koskaan joudu naimisiin olematta raskaina, eivät koskaan, rouva hyvä. — Ja hymyillen jatkoi hän: — Se on aivan kuin paikallinen tapa. — Ja närkästyneenä lisäsi hän vielä: — Jopa lastenkin keskuudessa. Niinpä tapasin viime vuonna kaksi nuorta rippikoululaista, pojan ja tytön, hautuumaan puistikosta. Ilmoitin asian vanhemmille. Mutta tiedättekö, mitä he minulle vastasivat: "Minkäs sille voi, herra kirkkoherra? Emme me ole heille noita siivottomia asioita opettaneet. Emme voi sille mitään." — Siinä näette, herra paroni, että palvelijanne tekee niinkuin kaikki muutkin.

Hermostuneena ja vavisten keskeytti hänet silloin paroni:

— Palvelijani? Hän ei minua liikuta. Julien minua närkästyttää. On kunnottomia se, mitä hän on tehnyt, ja minä aion viedä tyttäreni täältä pois.

Ja hän käveli yhä kiivaammin edestakaisin ja lausui raivostuneena:

— On kunnottomia pettää sillä lailla tyttäreni, se on kunnottomia! Hän on lurjus, roisto, kurja raukka, tuo mies. Ja minä sanon sen hänelle, annan hänelle korville, pieksän hänet kepilläni kuoliaaksi.

Pappi, joka hiljaksen veti nuuskaa nenäänsä istuessaan itkevän paronittaren vieressä ja koettaen suorittaa rauhoitustehtävänsä, puuttui puheeseen:

— Nähkääs, herra paroni, meidän kesken sanoen on hän tehnyt niinkuin kaikki muut. Vai tunnetteko te monta aviomiestä, joka olisi vaimolleen uskollinen? Ja hyvänsävyisen häijyisti lisäsi hän: — Niinpä olen valmis lyömään vetoa, että te itsekin olette vähän kujeita pitänyt. Käsi sydämellenne! Eikö se ole totta?

Paroni oli pysähtynyt hämmästyksissään papin eteen, joka jatkoi:

— Tietysti olette tehnyt niinkuin kaikki muutkin. Kuka tietää, ettekö tekin joskus ole koetellut tuollaista pikku sisäkköä kuin tämä. Sanon teille, että kaikki tekevät samalla lailla. Ei ole oma vaimonnekaan ollut vähemmin onnellinen eikä häntä ole vähemmin rakastettu, vai kuinka?

Paroni ällistyi niin, ettei saanut sanaakaan suustaan. Olikin, lempo soikoon, totta, että hän oli tehnyt samalla lailla, jopa montakin kertaa, niin usein kuin vain oli voinut, eikä hänkään sen enempää ollut aviovuodetta arvossa pitänyt, ja kun palvelijattaret vain olivat sieviä, niin ei hän koskaan hyljeksinyt heitä vaimonsa tähden. Oliko hän silti mikään kurja raukka? Miksi hän sitten tuomitsi näin ankarasti Julienin käytöstä, koska ei milloinkaan ollut tullut edes ajatelleeksikaan, että hänen oma käyttöksensä saattoi olla rikoksellinen?

Ja paronitar, joka itkustaan oli vielä ihan hengästynyt, sai huulilleen vienon hymyn muistellessaan miehensä vallattomuuksia, sillä hän oli sitä hentomielistä, helposti heltyvää ja hyvänsävyistä lajia naisia, joille lemmenseikkailut ovat osa elämää.

Jeanne taas, joka masentuneena ja eteensä tuijottaen makasi selällään ja kädet hervottomina, oli tuskallisiin mietteihinsä vajonnut. Yksi Rosalien lause muistui hänelle mieleen, loukkasi häntä syvästi ja tunkeutui kuin myrkyt hänen sydämeensä, tämä: "Enkä mä mitää sanonn', sill' hän ol' minust' niin pulska".

Hänestäkin Julien oli kaunis ja sen vuoksi vain oli hän itse hänelle antautunut, yhdistänyt häneen elämänsä, luopunut kaikista muista toiveista, kaikista suunnitelmista ja vastaisuuden tuntemattomista mahdollisuuksista. Hän oli langennut tähän avioliittoon, tähän pohjattomaan kuiluun noustakseen sieltä taas tähän kurjuuteen, tähän suruun, tähän epätoivoon, sentähden, että hänestäkin, niinkuin Rosaliesta, Julien oli kaunis.

Vimmatusta sysäyksestä aukeni ovi ja Julien syöksyi julmistuneena sisään. Hän oli nähnyt Rosalien portailla itkevän ja tuli ottamaan asiasta selkoa, sillä hän aavisti jotakin olevan tekeillä ja tytön varmaan jotakin puhuneen. Papin huomattuaan pysähtyi hän kuin naulattuna paikalleen.

Väräjäväällä, mutta levollisella äänellä kysyi hän:

— No, mikä on?

Paroni, joka juuri oli ollut niin raivostunut, ei uskaltanut sanoa mitään, sillä hän pelkäsi saada kuulla vävyiltään saman väitteen omasta käytöksestään kuin oli kuullut papilta. Äiti itki yhä kovemmin, mutta Jeanne oli kohottautunut käsiensä varaan ja katsoi hengästyneenä häneen, joka oli tuottanut hänelle nämä julmat tuskat, ja änkytti:

— Me kyllä jo tiedämme ihan kaikki, kaikki teidän inhoittavat tekonne siitä ... siitä päivästä saakka, jolloin tähän taloon tulitte ... tiedämme, että sisäkkömme lapsi on teidän niinkuin ... niinkuin minunkin ... lapseni... Ne ovat siis veljeksiä.

Ja äärettömän tuskan valtaamana tuon ajatuksen johdosta hän vaipui vuoteeseen ja alkoi rajusti itkeä.

Julien seiso i suu auki eikä tietänyt, mitä sanoa, mitä tehdä. Pappi puuttui silloin vielä asiaan:

— Kas niin, kas niin! Älkää toki olko noin murheissanne, nuori rouvaseni! Olkaahan järkevä!

Ja hän nousi paikaltaan, meni vuoteen luo ja laski lämpimän kätensä epätoivoisen sairaan otsalle. Tämä kosketus yksistään teki häneen omituisen raukaisevan vaikutuksen ja hän tunsi väsähtyneensä, aivan kuin tuo karkea talonpoikaikäsi, joka oli tottunut tekemään synninpäästöliikkeitä ja virkistävästi hyväilemään, olisi tuottanut hänelle salaperäisen lievennyksen.

Jääden paikalleen seisomaan sanoi pappi:

— Rouvaseni, täytyy aina antaa anteeksi. Teitä on kohdannut suuri onnettomuus, mutta armoissaan on Jumala palkinnut teitä suurella onnella, koska olette tuleva äidiksi. Lapsenne on oleva lohdutuksenne. Hänen nimessään minä nyt rukoilen teitä, vannotan teitä antamaan herra Julienin hairahduksen

anteeksi. Lapsi on oleva uusi side teidän välillänne ja hänen vastaisen uskollisuutensa pantti. Voitteko elää erossa sen miehen sydäimestä, jonka lasta kohdussanne kannatte?

Jeanne ei vastannut mitään, niin runneltu, masentunut, nääntynyt hän oli, jopa kykenemätön edes suuttumaan, kantamaan vihaa. Hänen hermonsensa tuntuivat höltyneiltä, hiljakseen katkenneilta, hänessä töin tuskin pysyi enää henkikään.

Paronitar, josta kaikenlainen kaunan kantaminen tuntui mahdottomalta ja jonka luonto ei enää kauemmin jaksanut kestää ponnistusta, kuiskasi:

— No, Jeanne!

Silloin tarttui pappi nuorta miestä kädestä, veti hänet vuoteen ääreen ja laski hänen kätensä hänen vaimonsa käteen ikäänkuin tällä ratkaisevalla teolla yhdistäen heidät. Ja jättäen virallisen saarnaajansä hän lausui tyytyväisen näköisenä:

— Kas niin! Nyt se on tehty! Uskokaa minua, näin on paremmin.

Mutta sitten nuo hetkeksi yhteen liitetyt kädet kohta taas erosivat. Julien, joka ei uskaltanut syleillä Jeannea, suuteli anoppiaan otsalle, pyörähti kantapäillään ja tarttui paronin käsivarteen tämän sitä estämättä, tyytyväinen kun pohjaltaan oli, että asia näin tuli ratkaistuksi, ja he lähtivät yhdessä ulos huoneesta polttamaan sikarin.

Silloin sairas, joka oli aivan menehtynyt, nukkui papin ja äidin hänen vuoteensa ääressä hiljaa puhellessa.

Kirkkoherra selitteli ja kehitteli mielipiteitään, ja paronitar myönteli aina päänyökkäyksellä. Päätökseksi lausui pappi vihdoin:

— Se on siis päätetty: te annatte tuolle tytölle Barville'n moision, ja minä otan toimekseni hankkia hänelle miehen, siivon, kunnan pojan. Kahdenkymmenen tuhannen frangin omaisuudella ei ole puutetta halukkaista ottajista. Pahin on vain valinta.

Ja nyt paronitar jo hymyili onnellisena. Pari kyyneltä oli vielä pudonnut hänen poskilleen, mutta niiden kostea jälki oli jo kuivunut.

Pappi selitti vielä edelleen:

— Niin, se on päätetty. Barville on vähintään kahdenkymmenen tuhannen frangin arvoinen. Mutta maatila on pantava lapsen nimelle. Vanhemmat saavat nauttia siitä etuja niin kauan kuin he elävät.

Ja kirkkoherra nousi paikaltaan ja puristi paronittaren kättä sanoen:

— Älkää vaivatko ollenkaan itseänne, rouva paronitar, älkää vaivatko ollenkaan itseänne! Minä tiedän, mitä käveleminen on.

Hänen ulosmennessään tuli häntä vastaan Lison täti, joka oli matkalla sairaan luo. Mutta täti ei huomannut mitään, hänelle e: sanottu mitään eikä hän tietänyt mitään, niinkuin aina.

VIII.

Rosalie oli lähtenyt talosta, ja Jeanne eleli vaivaloista raskauden aikaansa. Hän ei tuntenut sydämessään mitään iloa siitä, että tiesi tulevansa äidiksi, sillä liian suuri surunkuorma oli hänet kokonaan lamauttanut. Hän odotti ilman uteliaisuutta lapsensa syntymistä, peläten yhä edelleen, että häntä saattoivat kohdata vieläkin jotkut uudet onnettomuudet.

Kevät oli tullut aivan huomaamatta. Puut värisivät vielä lehdettöminä koleassa ilmassa, mutta märissä ruohikoissa ojien partailla, missä syksyn lehdet mätänivät, alkoivat jo elpyä eloon keltaiset leskenlehdet. Kedoilta, talojen pihamailta ja liuenneilta pelloilta kohosi kostea, hapatuksen makuinen tuoksu. Ja pienen pieniä vihreitä ruohonkärkiä nousi joukottain ruskeasta maasta ja loisti päivän paisteessa.

Iso jyrkävärumiinen nainen oli otettu Rosalien sijalle ja talutteli paronitarta hänen yksitoikkaisilla kävelyillään pitkin kujannetta, missä hänen raskaan jalkansa jälki lakkaamatta pysyi märkänä ja

lokaisena.

Isä käveli käsitysten Jeannen kanssa, jonka nyt oli vaikea astua ja joka alati voi pahoin. Ja tati Lison, joka levottomana ajatteli tulevaa tapausta, piteli Jeannea toisesta kädestä, tuntien tuon salaperäisen, jota hän ei koskaan ollut kokeva, kokonaan häntäkin painostavan.

Näin he kävelivät kaikki mitään puhumatta tuntikausia, kun taas Julien, jonka äkkiä oli vallannut uusi halu ratsastella, ajeli hevosellaan pitkin seutua.

Ei mikään ollut häirinnyt enää heidän alakuloista elämäänsä. Paroni, hänen vaimonsa ja varakreivi kävivät vierailulla Fourville'n perheessä, jonka Julien näkyi jo tuntevan hyvin, vaikk'ei voitu oikein selittää, kuinka tämä tuttavuus oli syntynyt. Toinen juhlallinen vierailu vaihdettiin Briseville'n perheen kanssa, joka edelleen pialeskeli untelossa rakennuksessaan.

Eräänä päivänä neljättä käydessä, kun kaksi henkeä, herra ja nainen, ratsain ajoi kartanon etupihaan, juoksi Julien innostuneena Jeannen huoneeseen huutaen:

— Pian, pian alas! Meille tulivat Fourville'laiset. Naapureina tulivat he yksinkertaisesti vain kuulustelemaan vointiasi. Sano, että olen mennyt ulos, mutta että tulen kohta takaisin. Laitan pukuni kuntoon.

Hämmästyneenä meni Jeanne alas. Eräs nuori kalpea, kaunis, surullisen näköinen nainen, jolla oli kiihtynyt katse silmissä ja jonka vaaleat hiukset olivat kiillottoman himmeät niinkuin ei päivän säde olisi niitä koskaan hivellyt, esitti tynesti miehensä, joka oli oikea jättiläinen, suurilla punaisilla viiksillä varustettu variksen pelätin. Sitten hän lisäsi:

— Olemme useita kertoja kohdanneet herra de Lamare'n, joka on kertonut meille teidän olevan sairaan. Emme ole tahtoneet enää viivytellä käydäksemme naapureina, näin aivan kursailematta, teitä tervehtimässä. Niinkuin näette tulimme ratsain. Muutoin oli minulla toissa päivänä ilo saada vastaan ottaa kotiimme äitinne rouva paronitar ja herra paroni.

Hän puhui tavattoman vaivattomasti, tuttavanomaisesti ja hienosti. Jeanne ihastui häneen heti. "Siinä minulle ystävätär", ajatteli hän.

Sensijaan oli kreivi Fourville kuin saliin tullut karhu. Kun hän oli istunut, pani hän lakkinsa viereiselle tuolille, epäröi hetkisen, minne panisi kätensä, laski ne ensin polvilleen, sitten tuolin käsinojalle ja lopuksi hän pani sormensa ristiin kuin rukoukseen.

Samassa tuli Julien sisään. Jeanne hämmästyi eikä ollut tuntea häntä. Hän oli ajanut partansa, oli kaunis, komea ja miellyttävä kuin kihloissa ollessaan. Hän puristi kreivin karvaista kämmentä, tämän aivan kuin herättyä hänen sisään tulostaan, ja suuteli kreivittären kättä tämän kalpeiden poskien lievästi punastuessa ja silmäluomien rävähdellessä.

Julien puheli ja oli herttainen kuin ennen aikaan. Hänen suuret silmänsä, nuo rakkauden kuvastimet, olivat käyneet rukoileviksi, ja hänen hiljan vielä kiillottomat, kankeat hiuksensa olivat äkkiä harjan ja tuoksuvan öljyn vaikutuksesta muuttuneet lienteiksi, loistaviksi laineiksi.

Pois lähtiessään kääntyi kreivitär Fourville hänen puoleensa sanoen:

— Tahtoisitteko, rakas varakreivi, torstaina lähteä ratsastamaan?

Ja sillä välin kuin Julien sopersi:

— Tietysti, rouva.

Hän tarttui Jeannen käteen ja sanoi lempeällä sydämeen käyvällä äänellä, teeskennellysti hymyillen:

— Kun te tulette terveeksi, niin ratsastelemme kaikki kolme pitkin seutua. Se tulee olemaan ihanaa. Haluatteko?

Ja sirolla kädenliikkeellä hän kohotti ratsastuspukunsa laahusta, hyppäsi kuin lintu kevyesti satulaan, sillä välin kuin hänen miehensä kömpelösti hyvästelyänsä, istuutui sääret hajallaan ison hevosensa selkään valtavana kuin mikäkin tarunomainen olento.

Kun he olivat kadonneet aidan nurkan taakse, huudahti Julien ihastuksissaan:

— Mitä miellyttäviä ihmisiä! Siinä tuttavat, joista meille on oleva hyötyä.

Jeanne, joka tuntemattomasta syystä myöskin oli hyvillään, vastasi siihen:

— Pikku kreivitär on hurmaava. Minusta tuntuu, että tulen häntä rakastamaan. Mutta hänen miehensä on pedon näköinen. Missä olet sinä heihin tutustunut?

Julien hykersi ilomieliin käsiään:

— Näin heidät sattumalta Briseville'n perheessä. Mies kyllä näyttää hieman raa'alta. Hän on innokas metsästäjä, mutta todellinen aatelismies.

Ja päivällinen oli miltei iloinen, aivan kuin kadoksissa ollut onni olisi jälleen ilmestynyt taloon.

Sitten ei tapahtunut mitään uutta heinäkuun loppupuolelle.

Kun he silloin eräänä tiistai iltana istuivat plataanin juurella puupöydän ympärillä, jossa oli kaksi ryyppyasiaa ja mehuviina-karahviini, huudahti Jeanne yht'äkkiä ja käyden aivan kalpeaksi tarttui molemmin käsin kylkeensä. Hän tunsu äkillisen pistoksen, joka kohta kuitenkin katosi.

Mutta kuuden minuutin kuluttua tunsu hän uutta kipua, joka kesti kauemmin, vaikka ei ollut niin voimakas. Hän pääsi niin vaivaloisesti sisään, että hänen miehensä melkein täytyi kantaa häntä. Lyhyt matka plataanin juurelta hänen huoneeseensa tuntui hänestä melkein loppumattomalta. Hän vaikeroi, tahtoi istuutua ja pysähtyi aivan voimattomana sietämättömästä, painavasta tunteesta vatsassaan.

Aika ei ollut vielä tullut, sillä synnytyksen odotettiin tapahtuvan vasta syyskuussa. Mutta koska pelättiin onnettomuutta, valjastettiin rattaat, ja ukko Simon lähetettiin kiireesti noutamaan lääkäriä. Tämä tuli likemmä kello kaksitoista ja totesi heti paikalla ennenaikaisen synnytyksen oireet.

Kun Jeanne oli päässyt vuoteeseen, hiljeni kipu hiukan, mutta hirveä ahdistus vaivasi häntä, ylenmääräinen raukeus oli koko hänen olemuksessaan, jokin kuoleman aavistuksen tapainen salaperäinen tunne kosketti häntä. On hetkiä, jolloin kuolema hipaisee meitä niin läheltä, että sen henkäys jäädyttää jo sydämemme.

Huone oli ihmisiä täynnä. Äiti oli vaipunut nojatuoliin ja hengitti raskaasti. Paroni, jonka kädet vapisivat, juoksi joka haaralle, toi, mitä tarvittiin, neuvotteli lääkärin kanssa ja oli aivan päästä pyörällä. Julien käveli edestakaisin huolestuneen näköisenä, mutta mieleltään tyynenä. Ja leskirouva Dentu seisoi vuoteen jalkopuolella, kasvoissaan asianhaarain mukainen ilme kuin sellaisella naisella ainakin, jolla näissä asioissa on kokemusta ja jota ei mikään kummastuta. Ollen sairaanhoitajatar, kättilö ja kuolleitten ääressä valvoja, toimenaan ottaa vastaan maailmaan tulijat, kuulla heidän ensimmäiset huutonsa, pestä ensimmäisessä vedessä heidän nuoret ruumiinsa, kääriä heidät ensimmäisiin kapaloliinoihin, kuulla yhtä levollisin mielin maailmasta eroavien viimeisiä sanoja, viimeisiä henkäyksiä, nähdä heidän viimeiset vavahduksensa, suorittaa heidän viimeinen pukemisensa, heidän viimeinen pesemisensä sienellä ja etikalla ja heidän peittämisenä viimeisellä lakanalla, oli hän käynyt järkkymättömän välinpitämättömäksi kaikkia tapauksia kohtaan syntymisestä kuolemaan saakka.

Keittäjätär Ludivine ja tati Lison pysyivät vaatimattomasti kätkeytyneinä eteisen oven takana.

Aika ajoin pääsi sairaalta heikko valitus. Kahden tunnin kuluessa saattoi luulla, että asia kestäisi vielä kauan, mutta ennen päivän koittoa poltot kävivät yht'äkkiä rajuiksi ja kehittyivät pian aivan hirvittäviksi.

Ja Jeanne, joka hampaitaan yhteen purren ei voinut pidättää huudahduksiaan, ajatteli koko ajan Rosalieta, joka ei ollut kärsinyt lainkaan näin, joka tuskin oli valittanutkaan ja jonka lapsi, äpärä lapsi, oli tullut maailmaan vaivatta ja tuskitta.

Kurjassa, ahdistetussa sieluntilassaan vertasi hän lakkaamatta heitä toisiinsa, ja hän kirosi Jumalaa, johon ennen oli uskonut, ja oli vihoissaan sallimukselle siitä, ettei se ollut yhtä oikeamielinen kaikkia kohtaan, ja harmissaan rikollisista valheista niille, jotka saarnaavat oikeutta ja kohtuutta.

Toisinaan poltot kävivät niin rajuiksi, että ajatuskyky hänessä kokonaan sammui. Hänellä ei ollut enää voimaa, elämää eikä tajuntaa muuhun kuin kärsimiseen.

Helppoitusten hetkinä hän ei voinut luoda katsettaan Julienista. Ja toinen, sielullinen tuska ahdisti silloin häntä muistuttaen hänelle siitä päivästä, jolloin hänen sisäkkönsä, lapsi jalkojensa välissä, sen pikku olennon veli, joka nyt näin julmasti raateli hänen sisälmyksiään, makasi maassa hänen vuoteensa jalkopuolella. Hän näki hengessään selvästi miehensä kaikki liikkeet, silmäykset ja sanat tytön viruessa lattialla, ja huomasi nyt hänessä, aivan kuin hänen ajatuksensa olisivat olleet kirjoitettuna hänen liikkeisiinsä, saman kyllästyneisyyden, saman välinpitämättömyyden, kuin jota hän oli osoittanut tuota toistakin naista kohtaan, saman huolettomuuden, joka on ominainen itsekkäille miehille, joita isyys vain ärsyttää.

Mutta silloin valtasi Jeannen kauhea kouristus, niin hirveä, että hän ajatteli itseksensä: "Minä kuolen,

minä kuolen". Ja hänen sielunsa täytti hurja raivo, halu kirota tuota miestä, ääretön viha miestänsä kohtaan siitä, että tämä oli hänet turmioon saattanut, ja sitä tuntematonta lasta kohtaan, joka nyt oli hänet tappamaisillaan.

Hän oikaisi itsensä äärimmäisellä ponnistuksella vapautuakseen tuosta taakastaan. Ja yht'äkkiä hänestä tuntui, että hänen vatsansa tyhjeni yhdellä kertaa, ja hänen tuskansa rauhoittui.

Hoitajatar ja lääkäri seisoivat kumartuneina hänen vieressään ja hoitelivat häntä. He ottivat jotakin pois, ja se tukahdutettu ääni, jonka hän oli kuullut, sai hänet säpsähtämään, ja sitten tuo pieni vikinä, tuo vasta syntyneen lapsen heikko äännäntä tunkeutui hänen sieluunsa, hänen sydämeensä, koko hänen nääntyneeseen, viheliäiseen ruumiiseensa, ja kuin tietämättään kurotti hän lasta kohti kätensä.

Ilon tunne tulvahti läpi hänen ruumiinsa, ponnahtus kohti uutta onnea, joka nyt puhkesi ilmoille. Silmänräpäyksessä tunsu hän olevansa vapautettu, rauhoitettu ja onnellinen, onnellisempi kuin koskaan ennen oli ollut. Hänen sydämensä, hänen ruumiinsa sai uutta eloa: hän tunsu olevansa äiti!

Hän tahtoi nähdä lapsensa. Sillä ei ollut hiuksia, eikä kynsiä, sillä se oli syntynyt liian aikaiseen. Mutta kun hän näki tuon toukan liikahtavan, kun hän näki sen avaavan suutaan, kuuli sen valittavat äännähdykset, kun hän kosketti tuohon kurttuiseen, irvistelevään, elävään sikiöön, niin valtasi hänet vastustamaton ilo, ja hän tunsu olevansa pelastettu, turvattu kaikkea epätoivoa vastaan ja että hän nyt oli saanut, mitä saattoi rakastaa välittämättä mistään muusta.

Siitä saakka oli hänellä vain yksi ainoa ajatus: hänen lapsensa. Hänestä tuli äkkiä kiihkomielinen äiti, sitäkin kiihkeämpi, kun hän oli pettynyt rakkaudessaan ja toiveissaan. Hän tahtoi aina pitää kätkyen vuoteensa vieressä, ja kun hän sitten pääsi jalkeille, istui hän päiväkaudet ikkunan luona, kehdon ääressä, sitä keinutellen.

Hän oli oikein kateellinen imettäjälle, ja kun tuo pikku janoinen olento kurotti käsivartensa imettäjän täyteläistä rintaa kohti ja alkoi ahnaasti imeä, niin katseli hän kalpeana ja vavisten tuota rotevaa ja rauhallista talonpoikaisnaista, ikäänkuin olisi tahtonut siepata hänen käsistään poikansa ja lyödä, raapia kynsillään tuota vierasta rintaa, jota lapsi niin himokkaasti imi.

Sitten tahtoi hän itse ommella lapselle hienoja pukuja, koristaa sitä kaikilla keinoin. Se käärittiin karikkoihin kuin pilviin, ja päähän pantiin sieviä myssyjä. Hän ei puhunutkaan enää muusta kuin siitä, katkaisi keskustelut pyytääkseen katsomaan jotakin kaunista kapaloa, kuulalappua tahi ylenmäärin taidokkaasti valmistettua nauhaa, ja kuulematta lainkaan, mitä hänen ympärillään puhuttiin, innostui hän niin jostakin rievusta, että käänteli ja katseli sitä kauan aikaa, tarkastaakseen sitä oikein hyvin. Ja yht'äkkiä saattoi hän sanoa: "Luuletteko, että tämä kaunistaa häntä?"

Isä ja äiti hymyilivät tälle intohimoiselle hellyydelle, mutta Julien, tullen häirityksi tavoissaan, menettäen hallitsijan arvonsa tämän kirkuvan, kaikkivaltiaan tyrannin ilmestymisen johdosta ja tietämättään kateellisena tälle miehen murulle, joka vei häneltä hänen paikkansa talossa, toisti alinomia kärsimättömänä ja suutuksissaan:

"Sekös kiusaa meitä vesallaan".

Jeanne joutui kohta siihen määrin tämän rakkautensa valtaan, että vietti yötkin istuen kätkyen ääressä ja katsellen nukkuvaa lastansa. Kun hän tästä intohimoisesta ja sairaanomaisesta katselemisestaan ja liiallisesta valvomisesta heikkeni, laihtui ja alkoi yskiä, niin määräsi lääkäri, että hänet oli erotettava pojastaan.

Jeanne siitä vihastui, itki ja rukoili, mutta hänen pyyntöjään ei otettu kuuleviin korviin. Poika vietiin joka ilta imettäjän viereen, ja joka yö nousi äiti vuoteestaan ja meni paljain jaloin painamaan korvansa avaimenreiän kohdalle kuunnellakseen, nukkuiko lapsi rauhallisesti, eikö hän ollut herännyt ja eikö tarvinnut jotakin.

Kerran tapasi hänet sillä matkalla Julien, joka oli tullut myöhään kotiin päivällisiltä Fourville'n perheessä, ja sen jälkeen suljettiin nuori äiti lukon taa huoneeseensa, jotta hän pysyisi vuoteessaan.

Ristiäiset tapahtuivat elokuun lopulla. Paroni oli isäkummina, täti Lison äitikummina. Lapsi sai nimet: Pierre Simon Paul, mutta häntä oli nimitettävä Pauliksi.

Syyskuun alkupäivinä matkusti täti Lison ilman melua pois. Hänen poissaolonsa herätti yhtä vähän huomiota kuin hänen siellä olonsa.

Eräänä iltana, päivällisen jälkeen saapui kirkkoherra. Hän oli hämillään, aivan kuin hänen sydämellään olisi ollut jokin salaisuus. Pitkän, tyhjäänpäiväisen puhelun jälkeen pyysi hän paronittaren ja hänen miehensä suomaan hänelle muutamia minutteja yksityistä keskustelua varten.

Hiljakseen kävelivät he kaikki kolme vilkkaasti tarinoiden ison kujanteen päähän, sillä välin kuin Julien, joka oli jäänyt yksin Jeannen kanssa, oli ihmeissään, huolissaan ja kiihdyksissään tästä salaperäisyydestä.

Kun pappi hyvästeli, sanoi Julien tahtovansa saattaa häntä, ja he katosivat yhdessä kirkolle päin, jossa iltakelloa soitettiin.

Ilma oli viileä, melkein kylmä, ja toiset menivät kohta sisään saliin. Siellä he kaikki istuivat torkuksissaan, kun Julien äkkiä astui huoneeseen punaisena ja vihaisen näköisenä. Ajattelematta, että Jeanne istui siellä, huudahti hän appivanhemmilleen:

— Te olette hulluja, Herran nimessä, kun menette heittämään kaksikymmentätuhatta frangia tuolle tytölle!

Kaikki ällistyivät niin, ettei kukaan vastannut mitään. Vihasta ulvoen jatkoi hän sitten:

— Niin typerä ei saa olla! Vai tahdotteko jättää meidät ilman ropoa!

Silloin koetti paroni, joka oli tointunut hämmästyksestään, puuttua puheeseen ja keskeyttää hänet sanomalla:

— Olkaa vaiti! Muistakaa, että puhutte vaimonne läsnäollessa!

Mutta Julien polki jalkaansa raivostuneena:

— Minä välitän siitä viis! Hän tietää muuten hyvin asian. Se on varkautta, joka tuottaa hänelle vahinkoa.

Jeanne oli hämmästynyt, katseli neuvottomana ympärilleen ja sopersi:

— Mistä nyt on puhe?

Silloin kääntyi Julien häneen päin ja otti hänet todistajaksi, aivan kuin hän olisi ollut liikekumppani, jonka odottamaa voitto-osuutta myöskin oli kähvelletty. Hän kertoi tuota pikaa salajuonesta Rosalien naittamiseksi ja Barville'n, ainakin kahdenkymmenen tuhannen frangin arvoisen alustilan lahjoittamisesta tytölle. Ja hän jatkoi:

— Vanhempasi ovat hulluja, ihan pätkähulluja! Kaksikymmentä tuhatta frangia! Kaksikymmentä tuhatta frangia? He ovat kokonaan menettäneet järkensä! Kaksikymmentä tuhatta frangia äpärälle!

Jeanne kuunteli kiihtymättä, vihastumatta ja ihmetteli itsekkin, että oli niin levollinen. Mutta hän oli nyt välinpitämätön kaikesta, mikä ei koskenut hänen omaa lastaan.

Paroni hengästyivät eikä tietänyt, mitä vastata. Vihdoin hänen mielenmalttinsa loppui ja polkien jalkaansa hän huusi:

— Ajatelkaa, mitä sanotte! Tuo on jo mieltä kuohuttavaa. Kenen on syy, että on täytynyt antaa tytölle myötäjäisiä? Kuka on hänen lapsensa isä? Te kai olisitte nyt tahtonut jättää hänet ilman muuta!

Julien, joka hämmästytti paronin kiivaudesta, katsoa tuijotti häneen ja jatkoi nyt sävyisämmällä äänellä:

— Viisitoista tuhatta frangia olisi hyvin riittänyt. Heillä on kaikilla lapsia, ennenkuin naimisiin menevät. Yhdentekevää siis, kuka lapsen isä on. Sen sijaan nyt annatte pois yhden moisioistanne, jonka arvo on kaksikymmentä tuhatta frangia, lukuunottamatta vielä meille tuottamaanne vahinkoa, sillä tuo lahjoitus kertoo koko maailmalle, mitä on tapahtunut. Teidän olisi ainakin pitänyt ajatella meidän nimeämme ja meidän asemaamme.

Ja hän puhui ankaralla äänellä kuin oikeudestaan ja sanojensa johdonmukaisuudesta varma mies ainakin. Paroni, joka joutui hämilleen tästä odottamattomasta todistelusta, istui suu auki hänen edessään. Ja tuntien etevämmyytensä lausui Julien silloin johtopäätöksensä:

— Kaikeksi onneksi ei mitään vielä ole tehty. Minä tunnen miehen, joka tuon tytön aikoo naida. Hän on kunnan poika ja hänen kanssaan voidaan asia kyllä järjestää. Sen otan minä toimekseni nyt.

Ja hän lähti heti ulos, peläten varmaankin jatkaa keskustelua ja tyytyväisenä siitä, että kaikki olivat vaiti, minkä hän piti hyväksymisen merkinä.

Niin pian kuin hän oli mennyt, huudahti paroni äärimmäisyyteen asti yllätettynä ja vavisten:

— Tämä on jo liikaa! Tämä on jo liikaa!

Mutta Jeanne, joka oli luonut silmänsä isänsä hämmästyneisiin kasvoihin, purskahti yht'äkkiä heleään nauruun, niinkuin ennen nauraessaan jollekin hassunkuriselle. Ja hän toisti:

— Isä, isä! Kuulitko, kuinka hän lausui: kaksikymmentä tuhatta?

Ja hänen äitinsä, joka oli yhtä herkkä nauramaan kuin itkemään ja joka oli iloinen Jeannen hyväntuulisuudesta, sai, muistellessaan vävynsä raivostumista, hänen harmistuneita huudahduksiaan ja kiivasta kieltoaan antamasta hänen itsensä viettelemälle tytölle rahoja, jotka eivät olleet lainkaan hänen, semmoisen naurun puistatuksen, että kyyneleet nousivat hänen silmiinsä. Nyt tarttui nauru paroniinkin, ja kuin entisinä hyvinä aikoina nauroivat kaikki kolme niin, että olivat pakahtua.

Kun he olivat hiukan tyyntyneet lausui Jeanne ihmetellen:

— On kummallista, ettei se koske minuun enää lainkaan. Katselen häntä nyt kuin jotakin vierasta. En voi uskoa olevani hänen vaimonsakaan. Nähkääs, minua oikein huvittavatkin nämä ... nämä ... nämä hänen epäkohteliaisuutensa.

Ja, tietämättä oikein miksi, äiti ja tytär suutelivat toisiaan yhä hymyillen ja heltyneinä.

Kaksi päivää myöhemmin, aamiaisen jälkeen, kun Julien lähti ratsastamaan, hyppäsi muuan iso nuorukainen, joka oli iältään siinä kahdenkymmenen kahden ja kahdenkymmenen viiden välillä ja oli puettu uuden uutukaiseen siniseen puseroon, joka oli vasta kangistettu, niin että sen hihatkin pulloilivat, ja ranteista napitettu, salakähmäisesti aidan yli, aivan kuin hän aamusta saakka olisi ollut pensaiden takana piilossa, hiipi pitkin Couillard'in moision puoleista ojannetta, kiersi kartanon nurkan ympäri ja lähestyi varovin askelin paronia ja molempia naisia, jotka istuivat plataanin juurella.

Huomattuaan heidät mies otti lakin päästään ja astui likemmäksi kumarrellen ja hämillään. Tultuaan tarpeeksi lähelle, että saattoi kuulla hänen puhettaan, hän mongersi:

— Hyvää päivää, herra paroni, rouva ja koko herrasväki!

Kun ei hänelle mitään vastattu, sanoi hän:

— Minä olen justiinsa se Désiré Lecoq.

Kun tästä nimestä ei käynyt sen enempää selville, kysyi paroni:

— Mitä on asiaa?

Siitä joutui mies kokonaan hämille, sillä hän oli nyt pakotettu asiansa selittämään. Hän änkytti, luoden silmiään lakistaan, jota pyöritteli käsissään, kartanon katon rajaan, vuoroin ylös, vuoroin alas, lausuen:

— Mulle, tuota noin, kirkk'herra, otti niinkuin puheeksi sen jutun, että...

Ja sitten hän vaikeni kuin pelosta höllittää liika paljon ja turmella asiansa.

Vieläkään mitään käsittämättä jatkoi paroni:

— Minkä jutun? Minä en tiedä mitään.

Silloin ratkesi toinen puhumaan ja sanoi ääntään hiljentäen:

— Sen sisäkkönne ... Rosalien jutun...

Arvattuaan asian nousi Jeanne ylös ja lähti lapsi sylissään pois. Ja paroni lausui:

— Tulkaa likemmäksi.

Ja hän osoitti miehelle tuolia, jolta hänen tyttärensä juuri oli noussut.

Mies istuutui heti ja jupisi:

— Ootte hyvin kohtelias.

Sitten odotti hän aivan kuin ei hänellä olisi ollut enää mitään sanottavaa. Vihdoin, pitkän äännettömyyden jälkeen, päätti hän jälleen ruveta puhumaan ja loi silmänsä sinistä taivasta kohti.

— On nyt oikein kaunis ilma ollakseen tähän vuoden aikaan. Maa siitä ottaakin hyötyäkseen, kun, näetsen, kylvökin jo on tehty.

Ja sitten hän taas oli vaiti. Paroni tuskaantui ja iski kuivasti kiinni asiaan:

— Siis te aiotte naida Rosalien?

Mies hätääntyi tästä heti, jouduttuaan pois tolalta, sillä hän oli tottunut normandieläisten viekasteleviin tapoihin. Ja käyden epäluuloiseksi, vastasi hän vilkkaammalla äänellä:

— Se nyt on siin', ehkäpä, ehkäpä ei, se nyt on siin'.

Silloin paroni kyllästyi hänen luikerteluihinsa:

— Vastatkaa, lempo soikoon, suoraan! Senkö vuoksi olette tänne tulleet? Niinkö vai ei? Otatteko hänet vai ette?

Ällistyneenä ei mies katsellut enää muuta kuin jalkojaan!

— Jos se on niin, kuin kirkk'herra sanoi, niin otan, mutt' jos se on niin, kuin herra Julien sanoo, niin en ota.

— Mitäs herra Julien teille sanoi?

— Herra Julien sanoi, ett' mä saan viistoist'tuhatt' frangia, ja herra kirkk'herra sanoi, ett' mä saan kaks'kymment'tuhatt'. Kahdest'kymmenest'tuhannest' otan, vaan viidest'toist'tuhannest' en mä hänest' huoli.

Silloin alkoi paronitar, joka oli vajonnut syväälle nojatuoliinsa, nauraa hytkytellä nähdessään tuon moukan huolestuneen muodon. Mies taas katseli häntä syrjäsilmillä, tyytymättömänä ja käsittämättä hänen nauruaan, ja odotti.

Paroni, jota tämä tinkiminen vaivasi, ratkaisi asian pitemmittä puheitta:

— Olen sanonut herra kirkkoherralle, että saatte Barville'n moision elinajaksenne ja että se sitten on joutuva lapselle. Se on kahdenkymmentuhannen frangin arvoinen. Mitä olen sanonut, se pysyy. Tyydyttekö vai ette?

Mies hymyili nöyrän ja tyytyväisen näköisenä, käyden samalla puheliaaksi:

— Siin' tapauksess' en mä kieltäydy. Ei siin' muut' estett' ollukkaan. Kun herra kirkk'herra siit' mull' puhui, olin, hitto vie, kyll' het' valmis, ja halusin kyll' oll' mieliks' herra paronill'ki, joka, mä sanoin, sen mull' viel' palkitsee. Sill' on tos' se, ku ihmiset toissii auttaa, ett' viel' toistekki toisens' tapaa ja toisens' palkitsee. Mut' sitt' tul' herra Julien mun luo, ja sitt' ei ollunn' kun viis'tois'tuhatt' jälell'. Ja mä sanoin: "Täytyy menn' kuulustaa". Ja niin mä tänn' tulin. Ei sen vuoks' ett'en mä luottais', mut mä tahdoin kuull'. Hyvist' väleist' vain hyvät ystävät tulee, herra paroni...

Hänet täytyi keskeyttää, ja paroni kysyi:

— Milloin tahdotte mennä vihille?

Mies muuttui taas äkkiä ujoksi ja joutui aivan ymmälle. Vihdoin viimein sai hän epäröiden sanotuksi:

— Eik's' mun ens' olis saatav' paperi?

Nyt paroni suuttui:

— Tehän saatte, hiisi vie, naimakirjan. Sehän on paras kaikista papereista.

Mies ei hellittänyt kuitenkaan:

— Sill' välin olis' vai' hyvä saada pien' lappu. Ei se vai' haittais'.

Paroni nousi silloin tehdäkseen lopun keskustelusta.

— Vastatkaa heti: niinkö vai ei! Ell'ette tahdo, sanokaa se! Minulla on kyllä tiedossa toinenkin ottaja.

Silloin sai kilpailun pelko kavalan normandielaisen pään pyörälle. Hän teki oitis päätöksensä ja ojensi kätensä sopiaksensa asiasta kuin lehmäkaupasta.

— Tuohon käteen sitt', herra paroni, se on päätett'. Konna se, ku sanans' takas' ottaa.

Paroni löi kättä päälle ja huusi:

— Ludivine!

Keittäjätär kurotti päätään ulos ikkunasta.

— Tuokaa pullo viiniä!

Kaupanpäättäjäisiksi kilistettiin, ja mies lähti kevein askelin tiehensä.

Julienille ei puhuttu tästä käynnistä mitään. Naimasopimus kirjoitettiin kaikessa hiljaisuudessa, ja kun kuulutus oli tapahtunut, vietettiin häät eräänä maanantaiaamuna. Muuan naapurinnainen kantoi lapsen kirkkoon nuoren pariskunnan perässä, ikäänkuin varmana takeena luvatusista omaisuuksista. Eikä tästä asiasta kukaan sillä paikkakunnalla ollut ihmeissään. Päinvastoin kadettiin Désiré Lecoq'ia. Hän oli onnenkantamoinen, arvelivat ihmiset, huulillaan viekas hymy, jossa ei piillyt vähääkään ilkeyttä.

Julien nosti tapahtuman johdosta hirveän melun, joka lyhensi hänen appivanhempiansa oloa Peoples'issa. Jeannessa ei heidän lähtönsä synnyttänyt kovin syvää surua, sillä Paulista oli hän nyt saanut tyhjentyneen onnen lähteen.

IX.

Kun Jeanne oli täydellisesti toipunut lapsivuoteestaan, päätettiin käydä vastavierailulla Fourville'n perheessä ja myöskin esitellä itsensä markiisi Coutelier'ille.

Julien oli eräästä huutokaupasta ostanut uudet yhden hevosen vedettävät vaunut, voidakseen ajella kahdesti kuukaudessa. Ne valjastettiin nyt eräänä kirkkaana syyskuun päivänä ja, kun oli ajettu kaksi tuntia Normandien lakeuksien poikki, saavuttiin pieneen alhoon, jonka molemmilla puolilla kasvoi metsää. Pian muuttuivat sitten kylvömaat tasangoiksi, ne taas rämeeksi, joka kasvoi korkeata, siihen vuoden aikaan kuivaa ruohoa, jonka keltaisten nauhain kaltaiset pitkät lehdet kahisivat tuulella.

Yht'äkkiä teki alho jyrkän käänteen ja eteen ilmestyi Vrilette'n hovi, takanaan metsäinen rinne ja toisella puolellaan iso lampi, jonka vesirajasta rakennuksen seinä yleni ja jota etupuolelta rajoitti korkea, laakson toiselle rinteelle kapuava kuusikko.

Oli ajettava vanhan nostosillan yli ja kuljettava sisään Ludvig XIII ajan malliin tehdyn avaran portaikon kautta päästäkseen hovin etupihaan, komean päärakennuksen eteen, joka oli samalta aikakaudelta kuin portaikkokin. Sen ikkunakehykset olivat tiilestä ja sen molemmissa päissä kohosi liuskakivillä katetut tornit.

Julien selitti Jeannelle rakennuksen kaikki eri osat kuin asiaan hyvin perehtynyt talossakäviä ainakin. Hän käyttäytyi aivan kuin olisi ollut talon isäntä ja puhui ihastuneena sen kauneuksista.

— Katsopas tuota portaikkoa! Eikös olekin suurenmoinen rakennus! Koko toinen julkisivu on lampeen päin oikein kuninkaallisine portaineen, jotka vievät ihan veden partaalle saakka, ja neljä venettä on siellä alimpaan astimeen kiinnitetty, kaksi kreiviä ja kaksi kreivitärtä varten. Tuolla oikealla, missä näet poppelirivin, päättyy lampi ja sieltä alkaa joki, joka juoksee Fécamp'iin asti. Seutu on ihan täynnä metsänriistaa, ja kreivi on innokas metsästäjä. Tässä vasta oikea herraskartano.

Pääovi avautui ja kalpea kreivitär tuli vieraitaan vastaan hymysuin ja puettuna laahushameeseen kuin entisaikain hovirouvat. Hän oli todellakin kaunis ja aivan kuin syntynyt tätä kreivin hovia varten.

Salin kahdeksasta ikkunasta oli neljä lammen puolella, ja niistä näkyi jylhä kuusikko, joka yleni vastapäätä olevalla rannalla ja jonka tummanvehreä havupuku loi syvän, synkän varjon veteen. Kun tuuli kävi, synnyttivät kuusikon huokaukset suomaan sävyn.

Kreivitär tarttui Jeannea molemmista käsistä, aivan kuin Jeanne olisi ollut hänelle vanha lapsuudenystävä, vei hänet istumaan ja asettui itse matalalle tuolille hänen viereensä, sillä välin kuin Julien, jossa koko entinen unhotettu hienous jo viisi kuukautta sitten oli uudelleen elpynyt eloon, puheli ja hymyili herttaisena ja ystävällisenä.

Kreivitär ja hän puhuivat ratsastusmatkoistaan. Pyssynlaukaus, joka pamahti ikkunain edessä, sai Jeannen huudahtamaan. Kreivi oli ampunut tavisorsan.

Hänen vaimonsa huusi hänelle.

Kuului airojen kolinaa, veneen sysäys kiveä vastaan, ja jättiläiskokoinen kreivi ilmestyi pitkävartisissa saappaissaan, kahden märän koiran seurassa, jotka olivat punertavat kuin hänkin ja jotka kävivät pitkälleen matolle oven suuhun.

Kotonaan tuntui kreivi luontevammalta ja oli ihastunut vieraidensa tulosta. Hän antoi laittaa pesään tulen ja tuoda madeiraa ja leivoksia. Yht'äkkiä huudahti hän:

— Teidän täytyy syödä päivällistä luonamme!

Jeanne, joka lakkaamatta ajatteli lastaan, kieltäytyi, kreivi taas vaati vaatimistaan, ja kun Jeanne ei antanut myöten, niin teki Julien tuskastuneena äkkinäisen kädenliikkeen. Silloin pelkäsi Jeanne hänen häijyn, riitaisan luonteensa puhkeavan ja taipui jäämään, vaikka häntä kiusasikin ajatus, ettei saisi nähdä Paulia ennenkuin vasta seuraavana aamuna.

Päivä oli ihana. Käytiin ensin katsomassa lähteitä, jotka pulppusivat esille sammaleisen kallion kyljestä kirkkaaseen altaaseen, jossa vesi lakkaamatta poreili. Sitten tehtiin soutumatka oikeita kanavia pitkin, jotka olivat avatut kuivan kaislikkometsän läpi. Kreivi istui soutamassa molempien koiriensa välissä, jotka kuono pystyssä vainuivat. Jokaisesta airojen vetäisystä vene oikein kohosi ja kiiti eteenpäin. Toisinaan kasteli Jeanne kättään kylmään veteen ja nautti sen jäätävästä kosketuksesta, joka juoksi sormista sydämeen asti. Veneen perässä istuivat Julien ja, huiveihinsa kääriytyneenä, kreivitär, joka hymyili tuota ikuista, keskeytymätöntä hymyään, ominaista tyytyväisille ihmisille, joille onni ei suo enää mitään toivomisen varaa.

Tuli sitten viluinen, värisyttävä ilta, tuulen puhaltaessa pohjoisesta kuihtuneisiin kaisloihin. Aurinko oli uponnut kuusien taakse, ja punainen taivas, jossa siellä täällä tulisina hohti kummallisia pieniä pilvenhattaroita, synnytti ruumiissa väristyksen jo pelkästä näkemisestä.

Mentiin sisään avaraan saliin, jossa suuri uunivalkea loimusi. Lämmittävä mielihyvän tunne synnytti ilon heti kynnyksen yli tultua. Ja kreivi, jonka riemu puhkesi ilmi, koppasi vaimonsa jättiläissyliinsä, kohotti hänet kuin lapsen ylös ja painoi hänen molemmille poskilleen tyytyväisenä kaksi kaikuvaa suudelmaa.

Hymyillen katseli Jeanne tuota kunnon jättiläistä, jota olisi luullut oikeaksi peikoksi pelkästään jo hänen viiksistään, ja ajatteli:

— Kuinka helposti ihmisistä erehtyykään!

Ja luotuaan melkein tietämättään katseensa Juliiniin, hän näki miehensä seisovan oven suussa hirveän kalpeana, tuijottaen kreiviin. Huolestuneena meni hän miehensä luo ja kysyi häneltä hiljaisella äänellä:

— Oletko sairas? Mikä sinua vaivaa?

Johon toinen vihastuneena vastasi:

— Ei mikään Anna minun olla. Minun on kylmä.

Kun he olivat siirtyneet ruokasaliin, pyysi kreivi saada laskea koiransa sisään. Ne tulivatkin sitten kohta ja kävivät istumaan toinen oikealle, toinen vasemmalle puolelle isäntäänsä, joka lakkaamatta antoi niille jonkun palasen ja silitteli niiden pitkiä, silkkisiä korvia, niiden kurottaessa päätään, heiluttaessa häntäänsä ja väristessä tyytyväisyydestä.

Kun Jeanne ja Julien päivällisen jälkeen tahtoivat lähteä, pidätti herra de Fourville heitä vielä näyttääkseen heille tuohuskalastusta. Sitä varten sijoitti hän heidät ja kreivittären lammenpuoleiselle portaikolle ja astui veneeseen palvelijan kanssa, jolla oli käsissään haavi ja palava soihtu. Yö oli kirkas, pakkaneen nipisteli ja tähdet kimaltelivat taivaalla.

Tuohus loi veden pinnalle ja kaislikkoon kummallisesti loimuavia valoläikkiä ja valaisi tiheän kuusikon. Ja veneen kääntyessä ilmestyi yht'äkkiä tuon valaistun metsän rinteeseen äärettömän iso, aaveen tapainen miehen varjo. Sen pää ulottui yli puitten, hävisi taivaalle ja jalat upposivat lampeen. Sitten tuo suunnattoman suuri olento kohotti käsivarttaan ikäänkuin ottaakseen tähtiä taivaalta. Nopeasti kohosivat nuo äärettömän pitkät käsivarret ja vaipuivat sitten alas. Samassa kuului hiljaista loisketta kuin vettä olisi kuohutettu.

Vene kääntyi hiljakseen, ja kummallinen aave näkyi juoksevan pitkin metsän rinnettä, jota tuohus veneen kääntyessä valaisi, sitten se katosi näkymättömälle taivaan rannalle ilmestyäkseen taas pienempänä, epäselvempänä, omituisesti liikkuen pitkin kartanorakennuksen julkisivua.

Ja kreivin kova ääni kajahti:

— Gilberte, minulla on jo kahdeksan.

Airot loiskuivat vedessä. Iso varjo pysyi nyt paikallaan rakennuksen seinällä, mutta pieneni

pienenemistään, himmeni himmenemistään; sen pää näkyi alenevan, ruumis laihtuvan, ja kun herra de Fourville, palvelijansa seuraamana, joka kanto tuohusta, nousi portaikon astimille, oli varjo jo hänen kokoisensa ja jäljitteli kaikki hänen liikkeensä. Ja hänellä oli haavissaan kahdeksan isoa, sätkähtelevää kalaa.

Kun Jeanne ja Julien, kääriytyneinä kaapuihin ja peitteisiin, jotka heille oli lainattu, olivat paluumatkalla kotiin, sanoi Jeanne melkein tietämättään:

— Hän on oikein kelpo mies, tuo jättiläinen.

Ja Julien, joka ajoi hevosta, vastasi:

— Kyllä, mutta hän ei osaa aina käyttäytyä ihmisten seurassa.

Viikon perästä kävivät he Coutelier'in perheessä, jonka sanottiin olevan seudun ensimmäinen aatelisperhe. Heidän tilansa Reminil sijaitsi aivan Cany'n ison kauppalan vieressä. Uusi kartanorakennus, joka oli Ludvig XIV ajoilta, seisoi kuin piiloutuneena muurien ympäröimässä suurenmoisessa puistossa. Mäellä näkyi entisen hovin raunioita. Juhlapukuiset palvelijat saattoivat vieraat valtavan isoon saliin. Keskellä tätä huonetta oli pylvään tapainen laite, jonka päällä lepäsi äärettömän iso, Sèvres'ssa valmistettu maljakko ja jonka jalustalla oli, kristallikuvukon suojaamana, kuninkaan omakätinen kirje, jossa markiisi Léopold-Hervé-Joséph-Germer de Varneville, de Rollebosc de Coutelier'ta pyydetään vastaanottamaan tämä hallitsijan lahja.

Jeanne ja Julien tarkastelivat tätä kuninkaan lahjaa, kun markiisi ja markiisitar astuivat huoneeseen. Rouva oli puuteroitu, virallisen ystävällinen ja käytökseltään teeskennelty, tahtoen näyttää alentuvaiselta. Hänen puolisonsa, joka oli suurikasvuinen, vaaleatukkainen mies, osoitti liikkeillään, äänellään ja koko ryhdillään ylevyyttä, joka ilmaisi hänen tietävän oman arvonsa. He olivat molemmat hienoja seuratapoja noudattavia ihmisiä, joiden ajatukset, tunteet ja sanat alati näyttivät liikkuvan kuin puujaloilla.

He puhuivat yksin, odottamatta vastausta, hymyilivät välinpitämättömän näköisinä ja tuntuivat aina vain täyttävän heille heidän syntymänsä kautta annettua tehtävää ottaa kohteliaasti vastaan seudun pikku aatelistoa.

Jeanne ja Julien tästä lamautuneina ponnistelivat voimiaan ollakseen miellyttäviä. Heitä vaivasi vierailun pitkittyminen, mutta he eivät tietäneet, milloin oli soveliasta lähteä. Silloin lopetti markiisitar itse vierailun luontevasti, yksinkertaisesti, keskeyttäen puhelun pisteeseen, aivan kuin kohtelias kuningatar päättää vastaanottonsa.

Kotiin palatessa sanoi Julien:

— Jos tahdot, lopetamme tähän vierailumme. Fourville'n perhe riittää ainakin minulle.

Samaa mieltä oli Jeannekin.

Joulukuu kului hitaasti, tuo pimeä kuukausi, joka on kuin synkkä luola vuoden pohjalla. Kuten edellisenäkin vuonna, alkoi taas suljettu elämä. Jeannella ei kuitenkaan ollut lainkaan ikävä, sillä hän askarteli koko ajan Paulin kanssa, jota Julien syrjästä katseli levottomalla, tyytymättömällä silmällä.

Usein, pidellessään poikaa sylissään ja hyväillessään sitä tuolla intomielisellä rakkaudella, jota äiti osoittaa lapselleen, nosti Jeanne lapsen isän eteen ja sanoi:

— Suutelehan toki sitä! Näyttää aivan siltä kuin et sitä rakastaisikaan.

Isä kosketti silloin huulillaan vastahakoisesti lapsen hiuksetonta päätä, kumartuen sitä kohti etäältä, jottei lapsi liikkuvilla, levottomilla, kiemurtelevilla pikku käsillään satuttaisi häneen. Sitten äiti lapsineen poistui. Näytti siltä kuin Julien olisi tuntenut inhoa heitä kohtaan.

Aika ajoin olivat kunnallislautakunnan esimies, tohtori ja kirkkoherra heillä päivällisillä. Toisinaan taas kävi heillä Fourville'n perhe, jonka kanssa tuttavuus kasvoi kasvamistaan.

Kreivi näkyi olevan ihastunut Pauliin ja piteli häntä polvellaan koko vierailuajan, jopa koko päiväkaudenkin. Hän piteli hellävaroin poikaa isoissa jättiläiskäsissään, kutitteli hänen nenänpäätänsä pitkien viiksiensä kärjillä ja suuteli häntä äidin tapaan oikein intohimoisesti. Kreivi kärsi kovin siitä, ettei heillä itsellään ollut yhtään lasta.

Maaliskuussa ilma oli kirkas ja kuiva, miltei lauha. Kreivitär Gilberte alkoi jälleen puhua ratsastusmatkoista, joita heidän kaikkien neljän oli yhdessä tehtävä. Jeanne, joka oli kyllästynyt pitkiin, aina samanlaisiin, yksitoikkoihin iltoihin, öihin ja päiviin, suostui mielihyvällä tähän esitykseen, ja

viikon päivät valmisteli hän ihastuneena ratsastuspukuaan.

Sitten alkoivat heidän huvimatkinsa. He ratsastelivat aina kaksi rinnan, kreivitär ja Julien edellä, kreivi ja Jeanne sadan askeleen päässä jäljessä. Viimeksi mainitut puhelivat keskenään kuin kaksi ystävää ainakin, sillä heistä oli tullut ystävykset heidän suoran luonteensa ja vilpittömien sydämiensä vuorovaikutuksesta; jälkimmäiset taas puhelivat useimmiten hiljaa keskenään, mutta nauroivat välistä kovasti, katsoivat yht'äkkiä toisiinsa, aivan kuin heidän silmillään olisi ollut toisilleen jotain sanottavaa, jota ei heidän suunsa ilmaissut. Ja odottamatta lähtivät he silloin nelistämään aivan kuin haluten paeta jonnekin, päästä jonnekin kauas, hyvin kauas.

Silloin tuntui Gilberte kiivastuvan. Hänen kova äänensä kaikui toisinaan tuulen kantamana jäljelle jääneiden korviin. Sen kuullessaan kreivi hymyili ja sanoi Jeannelle:

— Vaimoni ei ole joka päivä hyvällä tuulella.

Kun kreivitär eräänä iltana kotiin palatessa kannusti tammaansa, iskien sitä kylkiin ja taas äkkiä pysäyttäen sen, kuului Julien useita kertoja sanovan hänelle:

— Varokaa, varokaa! Hevosenne voi hurjistua!

Siihen vastasi kreivitär:

— Yhdentekevää. Ei se teitä koske.

Ja hänen sanansa kaikuvat avokentällä niin kimakkoina, kovina ja selvinä, että ne olivat kuin ilmaan naulatut.

Hänen ratsunsa karkasi pystyyn ja potki kuolan valuessa suusta. Silloin tuli kreivi levottomaksi ja huusi voimakkailla keuhkoillaan hänelle:

— Ole toki varovainen, Gilberte!

Kuin uhallaan, hermostuneen naisen tavalla, löi Gilberte silloin ruoskalla hevostaan molempien korvien väliin. Ratsu raivostui, karkasi pystyyn, polki ilmaa etujaloillaan ja laskeutui jälleen maahan, syöksähti hirveään juoksuun ja kiiti nuolen nopeudella kenttää pitkin. Ensin ajoi Gilberte yli niityn ja sitten peltojen poikki. Ratsastaessaan kohotti hän paksun kostean mullan pölypilveksi ja etäännytti niin nopeasti, että pian tuskin enää eroitti ratsua ja ratsastajarta.

Julien jäi ällistyneenä paikalleen ja huudahteli epätoivoissaan:

— Rouva, rouva!

Mutta kreivi murahti itsekseen, painautui etunojaan ison ratsunsa niskalle ja syöksi hevosen ruumiinsa koko voimalla juoksuun. Ja hän lennätti sitä, kannusti, hoputti, kiihdytti äänellään, liikkeillään, kannuksilla niin, että tuo kookas ratsastaja näkyi ikäänkuin kantavan suurta hevostaan sääriensä välissä, kiidätteessään sitä aivan kuin lentoon. Ja hevonen ja mies kiitivät käsittämättömän nopeasti, syöksyen suoraa tietä eteenpäin. Jeanne näki enää vain kaukana kaksi varjoa, naisen ja miehen, etenevän etenemistään, pienenevän, hälvenevän, häviävän kuin kaksi lintua, jotka toisiaan takaa ajavat, katoavat ja häipyvät taivaan avaruuteen.

Silloin ajoi Julien vaimonsa luo ja sopersi vihaisen näköisenä:

— Luulen, että hän on tänään hullu.

Ja molemmat läksivät sitten ystäviensä jälkeen, jotka nyt olivat painuneet alavaan lakeuteen.

Neljännestunnin kuluttua näkivät he heidän jälleen tulevan takaisin ja saavuttivat heidät pian.

Kreivi, joka oli aivan punainen ja hikinen ja hymyili tyytyväisenä, voiton riemu katseessaan, piteli lujalla kädellään vaimonsa vapisevaa ratsua suitsista. Kreivitär oli kalpea ja hänen kasvojansa mursi tuska. Hän nojasi toisen kätensä miehensä olkapäähän aivan kuin olisi ollut menehtymäisillään.

Sinä päivänä käsitti Jeanne, että kreivi rakasti vaimoaan kiihkeästi.

Sitä seuraavana kuukautena oli kreivitär iloisempi kuin koskaan ennen. Hän kävi usein Peoples'issa, hymyili alituisesti ja suuteli Jeannea hellästi ja innostuneesti. Näytti kuin hänet olisi vallannut salaperäinen hurmio. Hänen miehensä, joka myöskin oli ihastunut, katseli häntä hellittämättä, tavoitteli alinomaa hänen kättään, ja kosketti hänen pukuaan. Näytti kuin rakkaus olisi kasvanut hänessä kaksinkertaiseksi.

Eräänä iltana hän sanoi Jeannelle:

— Tämä on onnemme päivä. Gilberte ei ole koskaan ollut näin herttainen. Hän ei ole enää huonolla tuulella eikä vihainen. Tunnen, että hän rakastaa minua. Tätä ennen en ollut siitä varma.

Myöskin Julien näytti olevan muuttunut, iloisempi, malttavampi, aivan kuin molempien näiden perheiden hyvät välit olisivat tuoneet ilon ja rauhan kumpaiseenkin.

Kevät oli tavattoman aikainen ja lämmin. Suloisesta aamusta tyyneen, lauhaan iltaan asti synnytti aurinko kaikki päivät ituja maan pintaan. Nopea ja valtava oli kaikkien kasvien puhkeaminen samalla kertaa, tuo elämän nesteen vastustamaton nousu, jälleen syntyminen kiihko, mikä luonnossa ilmenee muutamina erityisesti hyvinä vuosina, jotka saavat uskomaan maailman uudelleen nuortumiseen.

Jeanne tuntui olevan aivan kuin suunniltaan tästä elämän käymistilasta. Kun hän näki ruohikossa pienen kukkasen, valtasi hänet äkkiä mielen raukeus, suloinen alakuloisuus, tuntikausia kestävä velto unelmoiminen.

Ja sitten saivat hänen mielensä helymään muistot hänen rakkautensa ensimmäisiltä ajoilta. Ei niin, että hänen sydämessään olisi herännyt uusi rakkaus Julienia kohtaan, sillä kaikki tuo oli ollut ja mennyt ainiaaksi, mutta koko hänen ruumiinsa joutui tuulen hyväilevästä kosketuksesta ja kevään tuoksujen vaikutuksesta aivan kuin kuohuksiin. Tuntui kuin joku näkymätön, hellä ääni olisi häntä kutsunut ja kiihdyttänyt.

Hän tahtoi mielellään olla yksin, heittäytyä päivän helteeseen ja antautua kokonaan tunteitten, epämääräisten, ihanain ilojen valtaan.

Kun hän eräänä aamuna näin unelmoi, heräsi hänessä näky, pikainen muisto tuosta päivänpaisteisesta kolkasta puitten siimeksessä metsikössä lähellä tretat'ta. Siellä oli hän ensimmäisen kerran tuntenut ruumiissaan rakkauden väristyksen sen miehen rinnalla, joka häntä silloin rakasti, siellä tuo mies ensimmäisen kerran ilmaisi hänelle sydämensä ujut tunteet ja siellä hän itsekkin luuli yht'äkkiä saavuttaneensa valoisan tulevaisuuden.

Ja hänen teki mieli taas nähdä tuo metsä, tehdä sinne jonkinlainen pyhiinvaellusmatka, aivan kuin siellä käynti olisi aikaansaava muutoksen hänen elämässään.

Julien oli lähtenyt ulos jo aamun koittaessa, — minne, sitä hän ei tietänyt. Jeanne antoi siis satuloida Martinin pienen valkoisen hevosen, jolla hän joskus ratsasteli, ja lähti matkalle.

Oli tuollainen tyyni päivä, jolloin ei mikään missään liikahda, ei ruoho, ei lehti; kaikki tuntui pysähtyneen paikalleen, aivan kuin tuuli olisi kuollut. Yksin hyönteisetkin näyttivät hävinneen.

Polttava, valtava lepo laskeutui kultahuuruina alas auringosta, ja Jeanne ajoi käyden tyytyväisenä keinueen hevosen selässä. Silloin tällöin loi hän ylös silmänsä katsellakseen pientä, valkoista pilvenhattaraa, joka unhotettuna riippui siellä ylhäällä, ypö yksin keskellä sinistä taivaan lakea.

Hän ratsasti laaksoon, joka aleni merelle päin korkeiden rantakallioiden välitse, joita nimitetään tretat'n porteiksi; aivan hiljaa ajoi hän sitten metsään, jonne sateli päivän säteitä vehreiden lehvien lomitse, jotka olivat vielä vaaleita. Hän etsi tuttua paikkaa, löytämättä sitä, ajellen polkuja pitkin sinne tänne.

Ajaessaan pitkän kujanteen poikki hän huomasi yht'äkkiä aivan sen perällä kaksi ratsuhevosta, jotka olivat sidotut kiinni puuhun, ja hän tunsu ne heti: ne olivat Gilberten ja Julienin hevoset. Yksinäisyys alkoi häntä jo painostaa; hän oli tyytyväinen tähän odottamattomaan kohtaukseen ja kannusti ratsunsa juoksuun.

Tultuaan molempien hevosten kohdalle, jotka tottuneina tämmöisiin pitkiin pysähdyksiin, kärsivällisesti odottivat, huusi hän, mutta kukaan ei vastannut.

Naisen hansikas ja kaksi ratsuruoskaa makasi tallatulla nurmella. He olivat siis siinä istuneet ja sitten menneet etemmäksi, jättäen hevoset paikalleen.

Jeanne odotti neljännestunnin, kaksikymmentä minuttia, ja oli ymmällä siitä, mitä he mahtoivat tehdä. Hän oli laskeutunut alas hevosen selästä ja seisoi hievahtamatta paikallaan, puunrunkoon nojautuen, kun kaksi pikkuista lintua häntä huomaamatta lensi alas nurmelle aivan lähelle häntä. Toinen niistä hypiskeli toisen ympärillä, siivet harallaan ja väristen, nyökytellen päätään ja piipatellen.

Jeanne joutui hämilleen, ikäänkuin lintujen rakkaus olisi ollut hänelle tuntematon asia, mutta sitten ajatteli hän itsekseen: "Se on totta; nyt on kevät". Mutta pian heräsi hänessä toinenkin ajatus: epäluulo. Hän näki jälleen hansikkaan, ruoskat ja molemmat hevoset, jotka olivat yksikseen jätetyt, ja kiireesti

nousi hän satulaan tuntien vastustamatonta halua paeta pois.

Hän ajoi nyt nelisten takaisin Peoples'iin. Aivot työskentelivät hänen päässään, harkitsivat asioita, yhdistivät tapahtumia toisiinsa ja tekivät päätelmiä. Kuinka ei hän ollut sitä aikaisemmin arvannut? Kuinka ei ollut mitään huomannut? Kuinka ei ymmärtänyt Julienin poissaoloa, hänen entisen hienoutensa uudistumista ja sitten hänen mielialansa rauhoittumista? Ja hän muisti myöskin Gilberten äkilliset hermostumiset, hänen ylenpalttiset hellyydenosoituksensa ja sen jo jonkun aikaa kestäneen auvoisen mielentilan, jossa Gilberte oli ja josta kreivi oli niin iloinen.

Hän pidätti hevosensa käymään, sillä hän tahtoi tarkkaan miettiä, ja nopea juoksu häiritsi hänen ajatuksiensa. Kun ensimmäinen mielenliikutus oli ohi, oli hänen sydämensä melkein rauhallinen, ilman mustasukkaisuutta, ilman vihaa, mutta täynnä ylenkatsetta. Hän ei ajatellut Julienia lainkaan: ei mikään häneen nähden enää ihmetyttänyt häntä, mutta kreivittären, hänen ystävättärensä kaksinkertainen petos kuohutti hänen mieltään. Koko maailma oli siis kavala, valheellinen ja petollinen. Ja kyyneleet kiertyivät hänen silmiinsä. Kuvitelmiaan suree välistä yhtä syvästi kuin rakkaita vainajiaan.

Hän päätti kuitenkin olla olevinaan, kuin ei asiasta mitään tietäisi, sulkea sielunsa kaikilta muilta tunteilta ja rakastaa ainoastaan Paulia ja vanhempiaan, ja sietää muita rauhallisen näköisenä.

Heti kotiin tultuaan riensi hän poikansa luo, vei hänet omaan huoneeseensa ja suuteli häntä rajusti pitkän aikaa. Julien palasi päivälliseksi herttaisena, hymyilevänä, ystävällisenä ja kysyi:

— Eivätkö isä ja äiti tänä vuonna tulekaan tänne?

Tämä kohtelias kysymys miellytti Jeannea niin, että hän melkein antoi miehelleen anteeksi sen, mitä metsässä sai tietää, ja yht'äkkiä valtasi hänet kova halu saada jo kohta nähdä ne molemmat henkilöt, joita hän Paulin jälkeen eniten rakasti, ja hän käytti koko sen illan kirjoittaakseen heille ja kiirehtiäkseen heitä tulemaan Peoples'iin.

He vastasivat tulevansa 20 p:nä toukokuuta. Nyt oli saman kuun 7 päivä.

Jeanne odotti heitä yhä kasvavalla kärsimättömyydellä, aivan kuin hän olisi tuntenut, paitsi lapsen rakkautta heitä kohtaan, uutta tarvetta saada keventää sydäntään rehellisille ihmisille, puhella avoimin sieluin puhtaille, kaikenlaisesta riettaudesta vapaille ihmisille, joiden elämä ja kaikki teot, kaikki ajatukset ja kaikki pyrinnot aina ovat olleet suorat ja oikeat.

Se, mitä hän nyt tunsu, oli eristäytymistä kaikista noista horjuvista omistatunnoista, joiden keskellä hän eli. Ja vaikka hän äkkiä oli oppinutkin teeskentelemään, vaikka hän ottikin vastaan kreivittären ojennetuin käsin ja hymyilevin huulin, niin tunsu hän tuon tyhjyyden ja ylenkatseen tunteen ihmisiä kohtaan yhä kasvavan ja kehittyvän. Niinpä synnyttivät hänessä joka päivä sen paikkakunnan pikku juorutkin yhä suurempaa inhoa, yhä suurempaa halveksumista ihmisiä kohtaan.

Couillard'in tytär oli saanut lapsen ja pian oli vietettävä häät. Martinin palvelijatar, muuan orpopyttö, oli raskaana. Eräs viisitoista vuotias naapurin tyttö oli raskaana. Eräs köyhä, ontuva ja siivoton leskivaimo, jota sanottiin "Likaiseksi" hänen hirveän likaisen ulkomuotonsa tähden, oli myöskin raskaana. Yhtämittaa kerrottiin muista raskaudentapauksista tahi jonkun nuoren tytön, jonkun talonpoikaisvaimon ja perheenäidin tahi jonkun rikkaan, arvossapidetyn talonpojan lemmenseikkailuista. Tämä lämmin kevät tuntui herättävän elämännesteen yhtä paljon ihmisissä kuin kasveissakin liikkeelle.

Ja Jeanne, jonka tunteet olivat sammuneet, jonka masentunutta sydäntä ja hentomielistä sielua näkyivät liikkuttavan ainoastaan leudot tuulenhenkäykset, joka vain unelmoi ihastuneena, mutta haluttomana ja oli innostunut haaveilemiseen, mutta kuollut lihan himoille, hän oli kaikesta tuosta petomaisesta saastaisuudesta hämmästyksissään ja täynnä inhoa, joka muuttui hänessä vihaksi. Parittelemisen luomakunnassa kuohutti hänen mieltään ikäänkuin se olisi ollut jotakin luonnonvastaista. Ja kun hän oli vihoissaan Gilbertelle, niin se ei johtunut siitä, että tämä tahtoi riistää häneltä hänen miehensä, vaan siitä, että Gilberte'kin oli vajonnut tuohon yleiseen, yhteiseen lokaan. Eihän hän ollut enää tuota alhaisen rahvaan sukua, jossa vaistot ovat vallanpitäjinä. Kuinka oli hän siis voinut alentua samalle tasolle kuin millä nuo raavaat olivat?

Samana päivänä, jolloin hänen vanhempainsa oli määrä saapua, kiihoitti Julien vielä hänen inhontunteitansa iloisesti kertomalla erään heidän leipurinsa luona sattuneen siveettömän tapahtuman aivankuin jonkun ihan luonnollisen ja hauskan jutun. Ja Julien lisäsi nauraen:

— He syöttävät meille lemmeleipää, nuo veitikat. Tämä on oikea La Fontainen tarina.

Jeanne ei uskaltanut enää kajotakaan leipään.

Kun sitten matkavaunut pysähtyivät portaikon eteen ja paronin iloiset kasvot näkyivät vaunujen ovesta, syntyi Jeannen sydämessä niin syvä mielenliikutus, niin raivoisa rakkauden puuska, ettei hän ollut semmoista koskaan ennen tuntenut. Mutta hän hämmästyi niin, että oli melkein mennä tainnoksiin, kun näki äitinsä. Paronitar oli, näet, näiden kuuden kuukauden kuluessa käynyt kymmentä vuotta vanhemmaksi. Hänen isot, veltot, riippuvat poskensa olivat alkaneet punoittaa aivan kuin olisivat verestä turvonneet, hänen katseensa näytti sammuneelta, ja hän saattoi liikkua vain kahden hengen taluttamana. Hänen raskas hengityksensä oli käynyt vinkuvaksi ja niin vaikeaksi, että tuntui oikein tukalalta olla hänen lähellään. Paroni, joka oli nähnyt hänet joka päivä, ei ollut huomannut tätä hänen huonontumistaan, ja kun paronitar valitteli alati tukehtuvansa ja yhä työläämmin voivansa liikkua, niin vastasi paroni vain:

— Eihän toki, kultaseni, tämmöinenhän sinä olet ollut aina.

Kun Jeanne oli saattanut heidät heidän huoneeseensa, poistui hän omaan huoneeseensa itkemään, niin masentunut ja toivoton oli hän nyt. Sitten meni hän uudelleen isäänsä tapaamaan, heittäytyi hänen kaulaansa silmät vielä täynnä kyyneleitä ja sanoi:

— Voi, kuinka äiti on muuttunut! Mikä häntä vaivaa, sano, mikä häntä vaivaa?

Isä hämmästyi kovin ja vastasi:

— Niinkö?! Turhia hätäilet! Olen koko ajan ollut hänen kanssaan, ja vakuutan sinulle, ettei hän minusta ole entistään huonompi. Hän on samanlainen kuin aina.

Illalla sanoi Julien vaimolleen:

— Äitisi on alaspäin menossa. Taitaa jo läheta loppuaan.

Ja kun Jeanne purskahti itkuun, tuskaantui hän:

— No, no, enhän sillä sano, että hän jo olisi kokonaan mennyt. Sinä nyt aina liioittelet mahdottomiin. Hän on muuttunut, ei muuta, se kuuluu jo hänen ikäänsä.

Viikon kuluttua ei Jeanne enää tätä asiaa ajatellut, sillä hän tottui äitinsä uuteen ulkomuotoon ja kentiesi ehkäisi pelkonsa, niinkuin ihmisen on tapa, jonkinlaisen itsekkään tunteen vaistomaisesta vaikutuksesta ja luonnollisesta sielun rauhan tarpeesta, ehkäistä, lykätä luotaan aina pelkonsa ja mieltä ahdistavat huolensa.

Paronitar, joka ei juuri enää voinut kävellä, oli ulkona päivittäin vain puoli tuntia. Tehtyään yhden ainoan matkan kujanteensa läpi ei hän enää jaksanut liikkua ja halusi istuutua penkille. Ja kun hän tunsii olevansa kykenemätön päättämään kävelynsä, sanoi hän:

— Pysähtykäämme! Sydänvikani on tehnyt jalkani voimattomiksi.

Nyt ei hän enää nauranut lainkaan, hymyili vain asioille, joille hän vielä vuosi sitten olisi nauranut oikein sydämensä pohjasta. Mutta hänen silmänsä olivat pysyneet mainiossa kunnossa ja hän lueskeli kaikki päivät *Corinne'*a tai Lamartine'n runoja *Méditations*, ja sitten pyysi hän, että hänelle tuotaisiin "muistojen" laatikko. Tyhjennettyään siitä helmaansa vanhat, rakkaat kirjeensä hän asetti laatikon viereensä tuolille ja pani sitten "pyhäinjäännöksensä", tarkastettuaan verkalleen jokaisen niistä, yksitellen takaisin laatikkoon. Ja kun hän joskus oli yksin, aivan yksin, suutelikin hän muutamia noista muistoesineistä niinkuin salassa suudellaan rakkaiden vainajien hiuksia.

Kun Jeanne joskus tuli odottamatta huoneeseen, tapasi hän äitinsä itkemästä, itkemästä vetreitä kyyneleitä. Hän kysyi silloin:

— Mikä sinun on, äiti kulta?

Johon paronitar pitkään huoaiten vastasi:

— Se on vanhain muistojen vaikutusta. Ne herättävät eloon niin paljon suloisia asioita, jotka nyt ovat ainiaaksi menneet. Henkilöitäkin, joita ei lainkaan enää ole ajatellut, tulee yht'äkkiä jälleen mieleen. Luulee näkevänsä heidät, kuulevansa heidän puhuvan, ja se tekee niin tuskallisen vaikutuksen. Sen sinäkin myöhemmin saat kokea.

Kun paroni näinä alakuloisina hetkinä sattui tulemaan sisään sopersi hän:

— Jeanne kulta, usko minua, polta kirjeesi, kaikki, äitisi kirjeet ja minun, kaikki! Ei ole mitään kauheampaa kuin pistää vanhoilla päivillään nenänsä omaan nuoruuteensa.

Mutta Jeanne säilytti myöskin kirjeensä ja valmisti itselleen oman "pyhäinjäännösten lippaan",

noudattaen siinä, vaikka muuten olikin kaikessa äitinsä vastakohta, jotakin haaveksivaa hentomielisyyden perinnöllistä vaistoa.

Muutaman päivän kuluttua oli paronin lähdeävä matkalle toimittamaan eräitä asioita.

Ilma oli siihen vuoden aikaan ihana. Leudot yöt, taivaan ollessa tähtiä täynnä, seurasivat tyyniä kirkkaita iltoja, jotka vuorostaan seurasivat hohtavista aamunkoitoista alkaneita säteileviä päiviä. Äiti alkoi piakkoin voida paremmin, ja Jeanne, joka unhotti Julienin rakkausjutun ja Gilberten petollisuuden, oli melkein täydellisesti onnellinen. Maa oli kaikkialla täynnä tuoksuavia kukkia ja aava, alati tyyni meri loisti aamusta iltaan auringon paisteessa.

Eräänä päivänä otti Jeanne Paulin käsivarrelleen ja lähti ulos kedolle. Hän katseli vuoroin poikaansa, vuoroin pitkin maantien vartta kasvavaa nurmea, joka oli kirjavanaan kukkasia, ja hänen mielensä täytti rajaton auvon tunne. Vähä väliä suuteli hän lastaan ja painoi häntä intohimoisesti povelleen. Kedolta tuulahti häntä vastaan omituinen makea tuoksu, joka raukaksi häntä, vaivutti hänet äärettömän mielihyvän tilaan. Ja hän alkoi haaveksia poikansa tulevaisuudesta. Mikä oli hänestä tuleva? Milloin toivoi hän hänestä suurta, kuuluisaa, mahtavaa miestä, milloin taas halusi saada pitää hänet vain vaatimattomana, rakastavana, aina uskollisena, äitiään kohti käsiään hellästi ojentavana lapsenaan. Rakastaessaan häntä äidin itsekkään sydämen tunteilla toivoi hän, että hän pysyisi hänen poikanaan, pelkästään hänen poikanaan, mutta rakastaessaan häntä intohimoisesti järkensä mukaan, syttyi hänessä samalla kunnianhimo, ja hän toivoi, että pojasta tulisi jotakin suurta maailmassa.

Hän istuutui ojan reunalle ja alkoi katsella lastaan. Hänestä tuntui, ettei hän ollut häntä koskaan ennen nähnyt. Ja äkkiä ihmetteli hän sitä, että tuosta pienestä olennosta oli kerran tuleva suuri, että hän oli kävelevä varmoin askelin, että parta oli kasvava hänen poskilleen ja että hän oli puhuva kovalla äänellä.

Kaukaa kuuli hän jonkun huutavan hänelle ja hän kohotti päätään. Marius tuli juosten häntä kohden. Jeanne luuli jonkun vieraan odottamatta saapuneen ja nousi ylös tyytymättömänä, että häntä häirittiin. Mutta poika juoksi, minkä jaloista pääsi, ja kun oli tullut lähelle, huusi hän:

— Rouva, rouva paronitar on hyvin sairas!

Jeannesta tuntui kuin kylmä vesi olisi valunut pitkin hänen selkäänsä, ja aivan pyörällä päästä kiirehti hän kotiin.

Kaukaa jo huomasi hän ihmisjoukon seisovan plataanin juurella. Hän juoksi sinne, ja kun ihmiset väistyivät syrjään, näki hän äitinsä makaavan maassa kaksi tyynyä pään alla. Hänen kasvonsa olivat ihan mustat, silmät olivat kiinni, ja hänen rintansa, joka kahdenkymmenen vuoden ajan aina läähötti, ei, kohonnut enää. Imettäjä otti lapsen syliinsä ja vei pois.

Jeannen katse harhaili, kun hän kysyi:

— Mitä on tapahtunut? Mitenkä hän kaatui? Juoskaa hakemaan lääkäriä!

Ja kääntyessään huomasi hän kirkkoherran, jolle oli lähetetty sana, ei tiedetty miten. Hän tahtoi auttaa ja kääri innokkaasti ylös kauhtanansa hihoja. Mutta ei ollut apua etikasta, ei hajuvedestä eikä hieromisesta.

— Täytyy riisua vaatteet ja panna hänet vuoteeseen, — sanoi pappi.

Moision vuokraaja Joseph Couillard, ukko Simon ja Ludivine olivat myöskin läsnä. Kirkkoherra Picot'n kanssa tahtoivat he kantaa paronittaren pois, mutta kun he yrittivät nostaa häntä, niin vaipui hänen päänsä taaksepäin ja hame, josta he olivat ottaneet kiinni, repesi, sillä hänen iso ruumiinsa oli kovin painava ja vaikea kantaa. Silloin valtasi Jeannen kauhu, ja hän alkoi itkeä ja valittaa. Suuri, hervoton ruumis täytyi laskea jälleen maahan.

Salista oli tuotava nojatuoli, ja kun ruumis oli pantu siihen, saatiin se vihdoinkin kannetuksi. Käyden askel askeleelta pääsivät kantajat portaikolle, sitten ylös portaita, ja tultuaan paronittaren huoneeseen panivat he hänet sänkyyn.

Kun keittäjätär ei saanut vaatteita riisutuksi hänen päältään, niin ryhtyi häntä auttamaan leskirouva Dentu, joka sattui olemaan paikalla, ja joka oli tullut sinne yht'äkkiä samoin kuin kirkkoherrakin, aivan kuin he olisivat "tunteneet kuoleman hajun", niinkuin palvelusväki sanoi. Joseph Couillard lähti kiireen kaupalla lääkäriä hakemaan, mutta kun pappi aikoi mennä noutamaan öljyä viimeistä voittoa varten, kuiskasi sairaanhoitajatar hänelle korvaan:

— Älkää vaivatko itseänne, herra kirkkoherra; minä kyllä tiedän, että henki on jo lähtenyt.

Jeanne oli aivan suunniltaan eikä tietänyt mitä tehdä, mitä koettaa, mitä lääkettä käyttää. Kirkkoherra antoi oli miten oli, synninpäästön paronittarelle.

Kahden tunnin ajan odotettiin ruumiin ääressä, joka oli aivan sininen ja hengetön. Jeanne oli laskeutunut polvilleen ja itkeä nyyhkytti surun ja tuskan masentamana.

Kun ovi aukeni ja lääkäri astui huoneeseen, tuntui hänestä kuin hän olisi nähnyt pelastuksen, lohdutuksen ja toivon tulevan sisään. Hän juoksi lääkäriä vastaan ja kertoi hänelle änkyttäen kaikki, mitä tiesi tapahtuneen.

— Hän oli kävelyllä kuten tavallisesti joka päivä ... käveli hyvin ... jopa oikein hyvin ... oli syönyt lihalientä ja kaksi muna aamiaiseksi ... yht'äkkiä kaatui hän maahan ... muuttui mustaksi kuten näette ... eikä sitten enää ole hievahtanut ... koetimme virvoittaa häntä ... turhaan.

Hän vaikenä hämmästyneenä, kun näki sairaanhoitajattaren kädenliikkeellä osoittavan lääkärille, että kaikki oli lopussa, ja kun hän ei voinut vielä uskoa sitä, kysyi hän hätäntyneenä:

— Onko se vaarallista? Luuletteko, että se on vaarallista?

Johon lääkäri lopulta vastasi:

— Kovin pelkään, että se on ... että se on ... lopussa. Mutta rohkaiskaa, rohkaiskaa itseänne!

Levittäen kätensä heittäytyi Jeanne äitinsä ruumiin yli.

Julien tuli huoneeseen. Hän pysähtyi hämmästyneenä, nähtävästi pahoilla mielin, mutta ei ilmaissut mitään surua eikä huomattavaa epätoivoa, sillä kaikki oli tapahtunut liian nopeasti ja odottamatta, jotta hän yhdellä kertaa olisi ehtinyt ottaa sitä varten tarvittavan ilmeen ja asennon. Hän sopersi vain:

— Tätä odotinkin. Tiesin hyvin, että loppu oli lähellä.

Sitten otti hän esille nenäliinansa, pyyhki silmiään, polvistui, teki ristinmerkin, jupisi jotakin ja tahtoi noustessaan nostaa ylös myöskin vaimonsa. Mutta Jeanne piteli ruumiista molemmin käsin ja suuteli sitä miltei maaten sen päällä. Hänet oli vietävä väkisin pois. Hän oli aivan kuin mieletön.

Tunnin kuluttua sallittiin hänen tulla takaisin. Ei mitään toivoa ollut enää olemassa. Asunto oli nyt järjestetty ruumishuoneeksi. Julien ja pappi puhelivat hiljaa ikkunan ääressä. Leskirouva Dentu, joka mukavasti oli sijoittautunut nojatuoliin kuin ainakin nainen, joka on tottunut valvojaisiin ja tuntee olevansa kuin kotonaan talossa, niin pian kuin kuolema on siellä käynyt, näytti jo torkahtelevan.

Tuli yö. Kirkkoherra astui Jeannen luo, tarttui häntä kädestä ja rohkaisi häntä vuodattaen hänen toivottomaan sydämeensä kirkon runsasta lohdutusvoidetta. Hän puhui vainajasta, ylisti häntä hartain sanoin ja tarjoutui, papin teeskennelty suru ilmeessään, hänelle kun kuollut aina oli vain hyvä tulolähde, viettämään yönsä rukoilemalla ruumiin ääressä.

Mutta Jeanne antoi, yhä rajusti itkien, kieltävän vastauksen. Hän tahtoi olla yksin, ihan yksin tänä jäähyväisyönä. Silloin lähestyi Julien:

— Se on mahdotonta. Me jäämme tänne molemmat.

Jeanne teki vain päällään kieltävän liikkeen, sillä hän ei voinut enää puhua. Vihdoin sai hän sanotuksi:

— Hän on minun äitini, minun äitini. Tahdon valvoa yksin hänen luonaan.

Silloin puuttui lääkäri puheeseen:

— Antakaa hänen tehdä, niinkuin hän tahtoo! Hoitajatarhan voi olla viereisessä huoneessa.

Pappi ja Julien suostuivat nyt siihen ajatellen kumpikin omaa vuodettaan. Sitten polvistui kirkkoherra vuorostaan, rukoili, nousi ylös ja lähti pois lausuen: "Hän oli hurskas nainen", samalla tavoin kuin oli sanonut: "Herra olkoon kanssanne!"

Julien kysyi sitten tavallisella äänellään:

— Tahdotko syödä jotakin?

Mutta Jeanne ei vastannut mitään, ei ollut tietävinäänkään, että häntä oli puhuteltu. Julien jatkoi:

— Sinun olisi kuitenkin hyvä syödä vähän voimiasi ylläpitääksesi.

Harhailevin katsein vastasi Jeanne:

— Lähetä heti hakemaan isää!

Ja Julien poistui lähettääkseen miehen Rouen'iin.

Jeanne vaipui nyt jonkinlaisen herkeämättömän tuskan valtaan, aivankuin hän olisi odottanut viimeisen kahden kesken olon hetkeä voidakseen kokonaan antautua sen epätoivoisen surun valtaan, jonka aallokko kuohui hänen rinnassaan.

Yön varjot olivat vallanneet huoneen verhoten vainajan pimeydellä. Leskirouva Dentu alkoi siellä liikuskella kevein askelin, etsi ja sijoitteli Jeannelle näkymättömiä esineitä sairaanhoitajattaren hiljaisiin liikkein. Sitten sytytti hän kaksi kynttilää, jotka asetti valkoisella pyyhkeellä peitetylle yöpöydälle vuoteen pääpuoleen.

Jeanne ei näyttänyt huomaavan mitään, ei tuntevan mitään eikä käsittävän mitään. Hän odotti vain saadakseen olla yksin. Julien tuli sisään. Hän oli syönyt ja kysyi uudelleen:

— Etkö tahdo syödä mitään?

Hänen vaimonsa vastasi päätään pudistaen "en".

Julien istuutui enemmän alistuvaisen kuin murheellisen näköisenä eikä puhunut mitään.

Ja kaikki kolme istuivat kaukana toisistaan liikahtamatta tuoleillaan. Toisinaan torkahti hoitajatar ja kuorsasi heräten sitten äkkiä.

Vihdoin nousi Julien paikaltaan, meni Jeannen luo ja sanoi:

— Tahdotko nyt jäädä yksin!

Jeanne tarttui kuin ihastuneena häntä kädestä:

— Niin, niin! Jättäkää minut yksin!

Julien suuteli häntä otsalle jupisten:

— Käyn sinua silloin tällöin katsomassa.

Ja hän poistui rouva Dentun kanssa, joka siirsi nojatuolinsa toiseen huoneeseen.

Jeanne sulki oven ja meni aukaisemaan molemmat ikkunat selkoselälleen. Oli juuri heinänteon aika, ja vasten hänen kasvojaan tuulahti leuto ilma. Edellisenä päivänä tehty heinä oli karheella kuutamossa. Tämä suloinen tunne koski häneen ja pahoitti häntä kuin iva. Hän palasi vuoteen viereen, tarttui äitinsä toiseen, hervottomaan käteen ja alkoi katsella häntä.

Hän ei ollut enää turvoksissa niinkuin silloin kohtauksen jälkeen. Hän näytti nukkuvan rauhallisemmin kuin koskaan ennen. Kynttiläin kelmeä valo loi tuulenhengen käydessä tuon tuostakin varjoja hänen kasvoilleen, niin että ne näyttivät kuin eläviltä.

Jeanne katseli häntä herkeämättä, ja hänen lapsuutensa etäisiltä ajoilta heräsi joukko muistoja hänen mieleensä. Hän muisti, kuinka äiti kävi häntä tervehtimässä luostarikoulussa ja kuinka hän antoi hänelle paperipussin, joka oli täynnä leivoksia; hän muisti koko joukon pikku seikkoja, pieniä yksityistapauksia, pieniä hellyyden osoituksia, sanoja, äänenpainoja, kurtut hänen silmäinsä pielissä, kun hän nauroi, ja hänen syvän huokauksensa, kun hän hengästyneenä kävi istumaan tuolille.

Ja hän katseli herkeämättä äitiään ja toisteli itsekseen kuin tylsistyneenä:

— Hän on kuollut, kuollut...

Ja tämän sanan koko kauhea sisällys aukeni hänen eteensä.

Tuo, joka makasi tuossa, hänen äitinsä, rouva Adélaïde, oli kuollut? Hän ei hievahda enää, ei puhu enää, ei naura enää, ei syö enää koskaan pöydässä häntä vastapäätä, ei sano koskaan enää: "Hyvää huomenta, Jeannette". Hän oli kuollut.

Hänet pannaan arkkuun, joka naulataan kiinni, ja lasketaan hautaan, ja kaikki on lopussa. Häntä ei saa nähdä enää. Onko se mahdollista? Eikö hänellä ollut siis enää äitiä? Nuo armaat, tuttavalliset kasvot, jotka hän oli nähnyt siitä saakka, kuin silmänsä aukaisi, joita oli rakastanut siitä saakka, kuin kätensä kurotti, olivat poissa, tuo suuri hellyyden lähde, tuo ainokainen olento, äiti, sydämelle kalliimpi kuin mitkään muut olennot, oli kadonnut. Muutamia hetkiä vielä sai hän katsella hänen kasvojaan, noita liikkumattomia, ilmeettömiä kasvoja, ja sitten ei ollut enää mitään, ei mitään muuta kuin muisto jäljellä.

Ja hän vaipui maahan polvilleen hirveän epätoivon valtaamana. Kouristunein käsin puserteli hän lakanaa, painoi suutaan vuodetta vastaan ja huusi sydäntä särkevällä, peitteeseen tukehtuvalla äänellä:

— Voi, äiti, äiti raukka, äiti!

Kun hän sitten tunsu ikäänkuin tulevansa hulluksi samalla tavalla kuin silloin yöllä ulos lumikinoksiin paetessaan, niin nousi hän ylös ja meni ikkunan luo vilvoitellakseen ja imeäkseen keuhkoihinsa toisenlaista ilmaa kuin tämä kuolinvuoteen ilma oli.

Kaadettu heinä, puut, lakeus ja meri tuolla etäällä lepäsivät hiljaisina, rauhallisina, uinuivat hurmaavassa, leppoisassa kuutamossa. Tätä viihdyttävää suloista rauhaa tunki hieman myöskin Jeanneen, ja hän alkoi hiljaa itkeä.

Hän palasi jälleen vuoteen ääreen ja otti käteensä äitinsä käden, aivan kuin olisi valvonut sairaan vieressä. Iso hyönteinen oli kynttiläin valon houkuttelemana lentänyt huoneeseen, iski kuin pallo seiniin ja syöksyi paikasta toiseen. Sen surina herätti Jeannen ajatuksistaan, hän nosti silmänsä nähdäkseen hyönteisen, mutta ei huomannut muuta kuin sen varjon, joka kuvastui valkoiselle katolle...

Sitten hän ei kuullut siitä enää mitään. Hän kuuli vain pöytäkellon kevyen tikutuksen ja erään toisen hiljaisen äänen tahi oikeammin melkein huomaamatonta sihinää. Se tuli äidin kellosta, joka kävi edelleen unhotettuna hänen hameeseensa, joka oli heitetty tuolille vuoteen jalkopuoleen. Ja samassa herätti jonkinlainen vertauskuva vainajasta ja tuosta kellosta kirpeän tuskan tunteen Jeannen sydämessä.

Hän katsoi kelloa. Se ei ollut vielä puolta yhtätoistakaan. Ja hänet valtasi kauhea pelko ajatellessaan, että hänellä oli vielä koko yö valvottavana.

Vielä muitakin muistoja heräsi hänen mieleensä: muistot hänen omasta elämästään, — Rosalie, Gilberte — hänen sydämensä katkerat pettymykset. Kaikki oli siis vain kurjuutta, surua, onnettomuutta, kuolemaa. Kaikki petti, kaikki valehteli, kaikki tuotti kärsimyksiä ja kyyneleitä. Missä oli löydettävissä hiukankaan lepoa ja iloa? Jossakin toisessa elämässä varmaankin, kun sielu oli vapautettu maallisen elämän koettelemuksista. Sielu! Hän alkoi miettiä tuota käsittämätöntä salaisuutta ja heittäytyi äkkiä runollisiin todisteluihin, jotka toiset yhtä epämääräiset otaksumiset heti paikalla kumosivat. Missä oli nyt äidin sielu, tuon liikkumattoman, kylmän ruumiin sielu? Kenties hyvin kaukana, jossakin avaruudessa. Mutta missä? Hävinnytkö kuin joku näkymätön lintu, joka on päässyt häkistään irti? Vaiko kutsuttu Jumalan luo? Hajoitettu kenties uusien luomusten joukkoon, sekoitettu juuri puhkeamaisillaan oleviin ituihin? Tahi kenties oli se hyvinkin likellä, tässä huoneessa, tuon hengettömän ruumiin läheisyydessä, jonka se oli jättänyt? Ja yht'äkkiä tuntui Jeannesta kuin häntä olisi jokin henkäys hipaissut, koskettanut. Hänet valtasi pelko, niin julma, niin kova, ettei hän uskaltanut enää hievahtakaan, ei hengittää, ei kääntyä katsomaan taakseen. Hänen sydämensä sykki kauhistuksesta.

Ja yht'äkkiä alkoi sama näkymätön hyönteinen jälleen lentää, kierrellä ja iskeä seiniin. Jeannea värisytti läpi koko ruumiin, mutta tunnettuaan taas tuon siivekkään eläimen surinan, hän nousi ylös ja kääntyi. Hänen silmänsä sattuivat kirjoituspöytänsä, jonka laatikossa äidin "pyhäinjäännökset" olivat.

Hänet valtasi omituinen ajatus: lukea tänä viimeisenä valvojais yönä vainajan rakkaat, vanhat kirjeet aivan kuin jonakin hartauskirjana. Hänestä tuntui, että hän siten täytti arkaluontoisen, pyhän velvollisuuden, oikean tyttären tehtävän, joka oli äidille tuottava iloa toisessa maailmassa. Siinä oli hänen isoisänsä ja isoäitinsä kirjeenvaihto. Hän ei ollut heitä lainkaan tuntenut ja tahtoi näin yli heidän tyttärensä ruumiin ojentaa heille kätensä, lähestyä heitä tänä kalman yönä, aivan kuin hekin olisivat nyt kärsineet, luoda salaperäisen rakkauden siteen noiden ammin jo kuolleiden, tämän vastaeronneen ja hänen itsensä välille, joka vielä oli maan päällä.

Hän nousi, avasi pöydän kannen ja otti alalaatikosta kymmenkunnan pientä keltaista paperipakettia, jotka olivat sääntillisesti kiinni sidotut ja järjestetyt vierekkäin.

Hän pani ne kaikki vuoteelle paronittaren käsien väliin, aivankuin osoittaen hellää hienotunteisuutta, ja ryhtyi sitten lukemaan niitä. Ne olivat noita vanhoja kirjeitä, joita löytää vanhanaikuisista pöytälaatikoista ja joista tuulahtaa edellisen vuosisadan henki.

Ensimmäinen alkoi sanoilla: "Rakkaani", toinen: "Kultainen lapsukaiseni", sitten seuraavat: "Rakas tyttöseni", — "Muruseni", — "Armas lapseni", sitten: "Rakas Adélaïde", — "Rakas tyttäreni", aina sen mukaan, kenelle kirjeet olivat kirjoitetut, joko pikku tytölle tahi kasvavalle tahi myöhemmin nuorelle vaimolle.

Ja kaikki nuo kirjeet olivat täynnä intohimoista, lapsellista rakkautta, tuhansia pikkuseikkoja ja noita suuria, mutta tavallisia kodin tapahtumia, jotka muille ovat aivan arvottomia. "Isässä on yskä; Hortenseraukka poltti sormensa; kissa 'Croquerat' kuoli; aidan oikealla puolella oleva kuusi hakattiin

poikki; äiti hukkasi kirkosta tullessaan virsikirjansa ja luulee, että se on häneltä varastettu".

Niissä puhuttiin myöskin ihmisistä, joita Jeanne ei tuntenut, mutta joista hän hämärästi muisti kuulleensa puhuttavan lapsuudessaan.

Hän heltyi lukiessaan näistä yksityisseikoista, jotka tuntuivat hänestä ilmestyksiltä, aivan kuin hän yht'äkkiä olisi siirtynyt menneeseen, salaiseen elämään, äitinsä sydämen elämään. Hän katseli vuoteessa lepäävää ruumista ja alkoi äkkiä lukea ääneen, vainajaa varten, ikäänkuin huvittaakseen, lohduttaakseen häntä.

Ja liikkumaton ruumis näytti onnelliselta.

Yksitellen viskasi Jeanne kirjeet vuoteen jalkopuoleen ja ajatteli, että ne piti panna arkkuun niinkuin sinne lasketaan kukkiakin.

Hän aukaisi toisen kääryn. Siinä oli toinen käsiala. Hän alkoi lukea: — "En voi enää elää ilman sinun hyväilyjäsi. Rakastan sinua niin, että olen tulla hulluksi."

Eikä mitään muuta, ei nimeäkään.

Hän käänsi paperin mitään ymmärtämättä. Siinä oli osoite: "Rouva Paronitar Le Perthuis des Vauds".

Sitten aukaisi hän seuraavan: "Tule tänä iltana heti kun hän on lähtenyt ulos. Meillä on tunti aikaa. Jumaloin sinua."

Toisessa taas hän luki: "Olen viettänyt yöni kuin kuumeessa sinua himoiten. Tunsin ruumiisi sylissäni, huulesi huulillani, silmäsi silmiäni edessä. Ja minut valtasi semmoinen vimma, että olin heittäytyä ulos ikkunasta, ajatellessani, että sillä hetkellä makasit hänen vieressään ja että hän sai omistaa sinut mielin määrin..."

Jeanne oli aivan ymmällä eikä käsittänyt mitään.

Mitä tuo oli? Kelle ja keitä olivat nuo rakkauden ilmaisut?

Jeanne luki edelleen, löysi yhä uusia intohimoisia tunnustuksia, sopimuksia tapaamisesta kahden kesken kehoituksineen olla varoillansa ja lopussa aina nämä sanat: "Muista polttaa tämä kirje!"

Vihdoin aukaisi hän tavallisen kirjeen, jossa kiitettiin kutsusta päivällisille ja joka oli samaa käsialaa. Siinä oli allekirjoitus: "Paul d'Ennemare", sama henkilö, jonka paroni aina mainitsi puhuessaan hänestä: "Vanha Paul parka" ja jonka vaimo oli ollut paronittaren paras ystävätär.

Silloin heräsi Jeannesssa yht'äkkiä epäluulo, joka oitis muuttui varmuudeksi. Tuo mies oli ollut äidin rakastaja.

Joutuen aivan suunniltaan hän viskasi yht'äkkiä pois nuo inhoittavat kirjeet, aivankuin olisi heittänyt luotaan jonkun myrkyllisen eläimen, joka oli tullut hänen päälleen, juoksi ikkunan luo, purskahti itkuun eikä voinut pidättää huudahduksia, jotka kuristivat hänen kurkkuaan. Aivan masennuksissaan vaipui hän sitten seinustalle, peitti kasvonsa, ettei hänen valituksensa kuuluisi, ja itkeä nyhkytti äärettömän epätoivon näännyttämänä.

Siihen olisi hän ehkä jäänyt koko yöksi, ellei viereisestä huoneesta olisi kuulunut askeleita, jotka saivat hänen nousemaan ylös. Tuliko ehkä hänen isänsä? Ja siinä olivat kaikki kirjeet vuoteella ja lattialla! Hänen ei tarvinnut avata muuta kuin yksi, niin hän tiesi jo kaikki, hän!

Jeanne hypähti paikaltaan, kahmaisi käsiinsä kaikki nuo vanhat, kellastuneet paperit, äidin vanhempain ja hänen rakastajansa kirjeet, ja ne, joita ei vielä ollut avannut, ja nekin, jotka vielä olivat sidottuina laatikossa, ja viskasi ne kaikki uuniin. Sitten otti hän yöpöydältä toisen kynttilän ja sytytti koko kirjekasan palamaan. Iso liekki loimahti valaisten huoneen, vuoteen ja ruumiin kirkkaalla, lekottelevalle valolla ja luoden sängyn pään valkoiselle verholle mustan, häilyvän varjon vainajan jäykistyneistä kasvoista ja hänen lakanan alta näkyvän suuren ruumiinsa piirteistä.

Kun uunin pohjalla ei ollut jäljellä enää muuta kuin tuhkaläjä, palasi Jeanne avonaisen ikkunan luo, ikäänkuin hän ei enää olisi uskaltanut jäädä ruumiin viereen, ja alkoi itkeä kasvot peitettyinä käsiinsä, valittaen sydäntä särkevällä, epätoivoisella äänellä:

— Voi, äiti raukka, voi äiti raukka!

Ja hänen päähänsä juolahti hirveä ajatus: mitäs, jos äiti ei ollutkaan kuollut, jos hän vain oli nukkunut unitautiin, jos hän yht'äkkiä nousisi ylös ja alkaisi puhua? Eikö silloin se, että hän nyt tiesi tuon

inhoittavan salaisuuden, vähentäisi hänen lapsenrakkauttaan? Suutelisikohan hän äitiä silloin yhtä hartain tuntein? Rakastaisikohan hän äitiä samalla pyhällä rakkaudella? Ei. Se oli mahdotonta. Ja tämä ajatus särki hänen sydäntään.

Yö kului loppuun, tähdet kalpenivat, ilma kävi viileäksi aamun sarastaessa. Kuu oli painunut alas ja oli oppoamaisillaan mereen, jonka koko pinnan se valaisi helmiäisväriseksi.

Ja Jeanne muisti sen yön, jonka hän vietti ikkunan ääressä Peoples'iin tultuaan. Kuinka siitä oli pitkä aika, kuinka kaikki oli muuttunut, kuinka tulevaisuus hänestä nyt näytti toisenlaiselta!

Kas, tuolla kävi taivas jo ruskottamaan, hohtaen hempeänä, hurmaavana kuin rakastunut. Hän katseli hämmästyneenä, kuin jotakin ilmiötä, tuota hehkuvaa päivän koittoa, ajatellen itsekseen, oliko mahdollista, että tämän maan päällä, missä tuollaisia aamuruskokkoja näkyi, ei ollut iloa, ei onnea.

Hän säpsähti oven narahduksesta. Julien astui huoneeseen ja kysyi:

— No, etkö ole kovin väsynyt?

Jeanne vastasi vain lyhyesti:

— En.

Mutta hän oli tyytyväinen, ettei ollut enää yksin.

— Mene nyt makaamaan, — sanoi hänen miehensä.

Ja Jeanne suuteli hiljakseen, verkalleen, tuskallisin tuntein äitiään ja poistui huoneeseensa.

Päivä kului sitten niissä ikävissä toimissa, joita kuolemantapaus vaatii. Paroni saapui iltasella. Hän itki kovin.

Hautajaiset olivat seuraavana päivänä. Suudeltuaan äitiään viimeisen kerran hänen kylmälle otsalleen ja katsottuaan, kuinka arkun kansi naulattiin kiinni, meni Jeanne pois. Kutsuvieraat alkoivat saapua.

Gilberte tuli ensimmäisenä ja heittäytyi nyyhkyttäen ystävättärensä kaulaan.

Ikkunasta näki vaunujen kääntyvän portista pihaan ja ajavan ravia ylös. Ja suuresta eteisestä kuului ääniä. Mustiin puettuja naisia, joita ei Jeanne tuntenut, tuli sisään huoneeseen. Markiisitar de Coutelier ja varakreivitär de Briseville suutelivat häntä.

Yht'äkkiä huomasi hän tätti Lisonin hiipivän hänen taakseen. Ja hän suuteli vanhaa neitiä niin hellästi, että tämä oli mennä tainnoksiin.

Julien astui sisään surupukuun puettuna, komeana, häärivänä ja tyytyväisenä siitä, että oli saapunut niin paljon vieraita. Hän puhui vaimolleen hiljakseen kysyen häneltä jotakin neuvoa. Ja salaperäisellä äänellä lisäsi hän:

— Koko aatelisto on saapuvilla. Se on oikein hyvä.

Tervehdittyään mahtavasti naisia poistui hän jälleen.

Tätti Lison ja kreivitär Gilberte jäivät yksin Jeannen viereen, siksi aikaa kun hautajaismenot toimitettiin. Kreivitär suuteli häntä vähä väliä toistaen:

— Rakas ystävä raukkani, rakas ystävä raukkani!

Kun kreivi de Fourville tuli takaisin noutamaan vaimoaan, itki hän itse aivan kuin olisi kadottanut oman äitinsä.

X.

Seuraavat päivät olivat kovin ikävät ja kolkot, kuin päivät ainakin talossa, joka tuntuu tyhjältä perheen jäsenen kadottua ainiaaksi, nuo päivät, jolloin suru raatelee joka kerta, kun näkee jonkun esineen, jota vainaja alati oli käsitellyt. Vähä väliä johtuu mieleen masentava muisto. Tuossa hänen tuolinsa, tuossa

nurkassa hänen päivänvarjostimensa, tuossa hänen lasinsa, joka on pysynyt ehjänä. Joka huoneessa tapaa joitakin esineitä: sakset, käsineet, kirjan, jonka lehdet ovat hänen sormiensa kuluttamat, ja tuhansia vähäpätöisyyksiä, jotka saavat surullisen merkityksensä sen vuoksi, että herättävät muistoon tuhansia pikkuasioita. Hänen äänensäkin kaikuu vielä korvissa; on kuin kuulisi sen ja tahtois paeta jonnekin, päästä pois talosta. Mutta siellä täytyy yhä edelleenkin olla, ja siellä on muitakin, jotka kärsivät samalla tavalla.

Lisäksi masensi Jeannea alati muisto siitä, mitä oli löytänyt ja saanut tietää. Tuo ajatus painosti häntä, ja hänen murtunut mielensä ei ottanut parantuakseen. Yksinäisyyden tunne kasvoi hänessä nyt vielä enemmän kauhean salaisuuden vaikutuksesta. Viimeinenkin luottamus oli hänessä luhistunut viimeisen uskon mukana.

Jonkun ajan kuluttua matkusti isä pois, sillä hän tarvitsi vaihtelua, ilman muutosta, vapautumista tästä kolkosta ikävästä, johon hän vaipumistaan vaipui.

Ja näin katosivat vähitellen asukkaat tuosta suuresta kartanosta, jossa jälleen alkoi hiljainen ja säännöllinen elämä.

Sitten sairastui Paul. Siitä oli Jeanne kadottaa järkensä; hän ei nukkunut eikä syönyt kahteentoista vuorokauteen.

Poika parani, mutta Jeannea pelotti edelleen se ajatus, että poika saattoi kuolla. Mitä tekisi hän silloin? Mitä tulisi hänestä silloin? Ja vähitellen heräsi hänen sydämessään hämärä halu saada toinen lapsi. Hän alkoi siitä jo haaveksia, ja kohta valtasi hänet kokonaan hänen vanha toiveensa nähdä ympärillään kaksi pientä olentoa, pojan ja tytön. Hän oli aivan hullaantunut.

Mutta Rosalien jutun jälkeen eli hän erillään miehestään. Läheneminen tuntui hänestä aivan mahdottomalta silloisissa olosuhteissa: Julienin rakkaus oli muualla, sen hän tiesi, ja pelkkä ajatus joutua hänen hyväiltäväkseen sai hänet inhosta vapisemaan.

Häntä kiusasi halu tulla vielä äidiksi siihen määrin, että hän olisi ehkä alistunutkin, mutta hän ei tietänyt, kuinka alkaisi. Ennen hän vaikka kuolisi nöyrytyksestä, kuin antaisi miehensä arvata hänen aikeensa. Ja Julien ei näyttänyt enää ajattelevankaan häntä.

Hän olisi ehkä jättänytkin kaikki sikseen, mutta joka yö rupesi hän haaveksimaan tytöstä, ja hän oli jo näkevinään hänen leikkivän Paulin kanssa plataanin juurella. Ja toisinaan tunsikin hän vastustamatonta halua nousta ja mennä sanaakaan sanomatta miehensä luo. Kahdesti hän jo hiipikin ovelle, mutta palasi takaisin häpeästä sykkivin sydämin.

Paroni oli lähtenyt, äiti oli kuollut eikä Jeannella ollut enää ketään, kenen kanssa neuvotella, kenelle puhua sydämensä salaisuuksista. Silloin päätti hän mennä kirkkoherra Picot'n luo ja ilmaista hänelle ripin varjolla nämä vaikeat asiat.

Jeanne saapui juuri kun pappi oli lukemassa rukouskirjaansa pienessä hedelmäpuistossaan. Puhuttuaan hänen kanssaan muutamia minuutteja kaikenlaisista muista asioista, sanoi Jeanne punastuen:

— Tahtoisin, herra kirkkoherra, ripittää itseni.

Pappi ällistyi ja korjasi silmälasejaan häntä tarkastaakseen. Sitten purskahti hän nauruun:

— Teillä ei suinkaan saata olla suuria syntejä omallatunnollanne.

Jeanne joutui kokonaan hämille ja jatkoi:

— Ei, mutta minun on kysyttävä neuvoa eräässä asiassa ... niin ... niin ... niin vaikeassa, etten voi puhua teille siitä näin ilman muuta.

Kirkkoherra muutti oitis hyvänsävyisen muotonsa papillisen juhlalliseksi, sanoen:

— Hyvä on, lapsukaiseni; kuuntelen teitä sitten rippituolissa.
Menkäämme sinne.

Silloin Jeanne pidätti häntä epäröiden. Hänet valtasi yht'äkkiä jonkinlainen arkuus puhua noista hieman hävettävistä asioista kirkon hartautta herättävien holvien alla ja hän jatkoi:

— Tai ei ... herra kirkkoherra ... minä voin ... jos niin tahdotte, ... sanoa teille täällä asian. Voimmehan istuutua tuonne teidän lehtimajaanne.

He astuivat sinne verkalleen. Jeanne mietti, kuinka ilmaisisi asiansa, kuinka alkaisi. Ja he istuutuivat.

Aivan kuin ripittäytyen alkoi Jeanne:

— Isä!

Mutta sitten hän epäröi ja alkoi taas:

— Isä!

Nyt hän joutui kokonaan hämille ja oli vaiti. Pappi odotti kädet ristissä vatsallaan. Huomattuun Jeanneen epäröivän hän lausui rohkaisten:

— No, lapseni, näyttää siltä kuin ette uskaltaisi puhua. Rohkaiskaa nyt mielenne!

Jeanne teki silloin päätöksensä aivan kuin pelkuri, joka heittäytyy vaaraan:

- Isä, minä tahtoisin saada toisen lapsen.

Pappi ei vastannut mitään, sillä hän ei käsittänyt asiaa.

Silloin alkoi Jeanne selittää joutuen hämille ja sekautuen puheessaan:

— Minä olen nyt yksin elämässä. Isäni ja mieheni eivät sovi ollenkaan keskenään. Äitini on kuollut ja ... ja ... — hän jatkoi aivan hiljaa ja vavisten, — äskettäin olin kadottanut poikani. Kuinka minun silloin olisi käynyt?

Hän vaikenä. Pappi katseli häntä ihan ymmällään ja sanoi:

— No, käykää asiaan!

Jeanne lausui:

— Minä tahtoisin vielä toisen lapsen.

Silloin vastasi kirkkoherra, joka oli tottunut rahvaan mehevään, ujostelemattomaan leikinlaskuun, päätään kujeilevasti nyökyttellen:

— No, minusta nähden, se riippuu vain teistä itsestänne.

Jeanne loi häneen viattomat silmänsä ja sopersi hämillään:

— Mutta ... mutta ... ymmärrättehän, että ... että ... niinkuin tiedätte ... tuon sisäkön jutun jälkeen ... mieheni ja minä ... elämme erillämme toisistamme.

Kirkkoherra, joka tunsikin maalaisrahvaan epäsiiveelliset tavat ja olot, hämmästytti ensin tästä tiedosta, mutta luuli yht'äkkiä arvanneensa nuoren rouvan oikeat toivomukset. Hän katseli häntä syrjäsilmillä hyvänsuopaisesti ja myötätuntoisesti hänen onnettomuutensa johdosta, ja lausui:

— Niin, minä käsittän täydellisesti. Ymmärrän, että teidän ... teidän leskeyttenne vaivaa teitä. Olette vielä nuori ja terve. Sehän on siis luonnollista, ihan luonnollista.

Hän alkoi taas nauraa, voimatta hillitä rivoa maalaispapin luonnettaan, ja taputteli Jeannea hiljakseen kädelle jatkaen:

— Se on teille luvallista, hyvinkin luvallista kymmenien käskyjen mukaan. Liha himoitsee ainoastaan avioliitossa. Ja teidän olette naimisissa, eikö totta? Sehän ei ole vain sitä varten, että kävisi nauriita varastamassa.

Jeanne vuorostaan ei ensin ymmärtänyt papin kaksimielistä puhetta, mutta heti kun hän oli päässyt asiasta selville, punastui hän niin, että kyyneleet kiertyivät hänen silmiinsä, ja hän sanoi:

— Mutta, herra kirkkoherra, mitä te puhuttekaan? Mitä te ajattelette?

Minä vannon ... minä vannon...

Ja hän nyyhkytti aivan tukehtuakseen.

Silloin pappi hämmästytti ja alkoi lohduttaa häntä:

— Enhän minä toki tahtonut loukata teitä. Laskin vain hiukkasen leikkiä, eikä se ole rehellisiltä ihmisiltä kielletty. Mutta luottakaa minuun; voitte luottaa minuun. Minä käyn tapaamassa herra Julienia.

Jeanne ei tietänyt enää, mitä sanoa. Hän tahtoi nyt kieltää kirkkoherraa ryhtymästä välittäjäksi, sillä

hän piti tuon toimen sopimattomana ja vaarallisena, mutta ei uskaltanut. Ja hän kiirehti tiehensä soperrettuaan:

— Kiitän teitä, herra kirkkoherra.

Kului viikko. Jeanne vaivasi koko ajan levottomuus ja huoli.

Eräänä päivänä päivällistä syödessä katseli Julien häntä omituisilla silmillä, suupielissä hymynväre, jonka Jeanne aina oli nähnyt, kun hänen miehensä oli kujeilevalla tuulella. Jopa Julien suhtautui häneen hieman ivallisen kohteliaastikin, ja kun he sitten olivat kävelemässä äidin kujanteessa, kuiskasi hän vaimolleen hiljaa korvaan;

— Tuntuu siltä kuin olisimme sopineet.

Jeanne ei vastannut mitään, katsoi vain maahan pitkin suoraa, melkein jo näkymätöntä jälkeä, johon oli kasvanut ruohoa. Se oli paronittaren jalan jälki, joka oli kadonnut kuten muisto katoaa. Ja Jeannen sydäntä kouristi kirpeä suru. Hän tunsii olevansa yksin elämässä, kaukana poissa koko maailmasta.

Julien jatkoi:

— En toivo sen parempaa. Pelkäsin sen olevan sinulle vastenmielistä.

Aurinko oli mailleen menossa. Ilma oli lauha. Jeannen teki mieli itkeä. Hän kaipasi rakastavaa sydäntä, hän tunsii tarvetta saada puristaa jonkun povelleen ja ilmaista surunsa. Itku kuristi häntä kurkusta. Hän levitti kätensä ja vaipui Julienin rintaa vasten.

Ja hän itki. Hämmästyneenä katseli Julien hänen hiuksiaan voimatta nähdä hänen kasvojaan, jotka Jeanne oli kätkenyt hänen povelleen. Ja Julien uskoi, että Jeanne vielä rakasti häntä ja painoi alentuvasti suudelmaa hänen tukalleen.

Sitten palasivat he sisään sanaakaan sanomatta. Julien seurasi vaimoaan hänen huoneeseensa ja oli hänen luonaan koko yön.

Sen jälkeen alkoivat heidän entiset välinsä taas. Julien eli kuin olisi täyttänyt jonkun velvollisuuden, joka ei kuitenkaan ollut hänelle vastenmielinen; Jeanne taas tyytyi siihen kuin johonkin eltovaan, tuskalliseen välttämättömyyteen, josta päätti tehdä lopun heti, kun tuntisi jälleen olevansa raskaana.

Pian huomasi hän kuitenkin, että hänen miehensä kävi häntä kohtaan välinpitämättömäksi niinkuin ennenkin. Hänen hyväilynsäkin muuttuivat kylmemmiksi. Hän kohteli häntä kuin varovainen rakastaja eikä kuin tyyni aviopuoliso.

Jeanne ihmetteli tätä kovin ja huomautti siitä kerran miehelleen. Julien ilmoitti silloin hänelle suoraan, että pelkäsi hänen joutuvan uudelleen raskaaksi. Kuullessaan sitten, että se juuri olikin hänen vaimonsa hartain toivomus, Julien melkein raivostui.

Jeanne vaikenä, mutta päätti käyttää viekkautta saavuttaakseen haaveksimansa uuden onnen. Sekin oli turhaa.

Vielä kerran kääntyi hän silloin kirkkoherra Picot'n puoleen ja saikin häneltä neuvon uskotella sekä miehelleen että tuttavilleen olevansa jo raskaana. Tämä kavala keino onnistuikin niin, että hän parin viikon kuluttua jo tunsii tulewansa äidiksi. Julien ei vaimonsa vakuutuksista huolimatta ottanut sitä vieläkään uskoakseen, mutta kuukauden perästä Jeanne kertoi jo kaikille tämän uutisen, ja raivostuneena huudahti silloin hänen miehensä:

— Sepä tuli pyytämättä!

Papin ennustus toteutui siis täydellisesti.

Huumaavan ilon valtaamana sulkeutui Jeanne nyt joka ilta huoneeseensa ja kiitollisuuden hurmassa sitä jumaluutta kohtaan, jota hän ihasteli, pyhitti hän itsensä ikuiselle puhtaudelle.

Hän tunsii uudelleen olevansa melkein onnellinen ja ihmetteli, että hänen surunsa äidin kuoleman johdosta oli niin pian vaimentunut. Hän oli uskonut, ettei koskaan enää löytäisi lohdutusta, ja nyt kun tuskin vielä oli kaksi kuukauttaakaan kulunut, tuo kipeä haava jo oli kasvamassa umpeen. Hänessä oli jäljellä vain viono alakuloisuus, joka oli kuin suruharso hänen elämänsä yllä. Ei mitkään järkyttävät tapaukset enää näyttäneet hänestä mahdollisilta. Hänen lapsensa tulisivat kasvamaan suuriksi ja rakastamaan häntä. Ja itse tulisi hän vanhenemaan rauhassa, tyytyväisenä, välittämättä miehestään enää laisinkaan.

Syyskuun lopulla tuli kirkkoherra Picot juhallisesti vieraisille puettuna uudenuutukaiseen

kauhtanaan, jossa oli vasta yhden viikon tahrat, ja esitteli seuraajansa kirkkoherra Tolbiac'in. Tämä oli vielä aivan nuori, laiha ja kasvultaan hyvin pieni pappi, joka puhui mahtipontisesti ja jonka sisäänvajonneet, mustain kehäin ympäröimät silmät ilmaisivat rajua luonnetta.

Vanha kirkkoherra oli nimitetty Goderville'n ylikirkkoherraksi. Hänen poislähtönsä herätti Jeannessa todellista mielipahaa. Olihan tuon kunnan ukon hahmo yhteydessä kaikkien hänen muistojensa kanssa siitä asti kuin hän naimisiin joutui. Picot oli hänet vihkinyt, hän oli ristinyt Paulin ja siunannut paronittaren hauraan. Hän ei voinut kuvitella itselleen Étouvent'ia ilman kirkkoherra Picot'ta kävelemässä möhömahoineen kyläntiellä. Ja hän rakasti häntä hänen hilpeän, teeskentelemättömän luonteensa tähden..

Vaikka hänen nimityksensä olikin virkaylennys, ei kirkkoherra Picot näyttänyt iloiselta, ja hän lausui:

— Minuun se koskee, minuun se koskee, rouva varakreivitär. Olen, nähkääs, ollut täällä jo kahdeksantoista vuotta. Totta on, että tulot täällä eivät ole suuret ja että seurakunta ei ole paljon mistään kotoisin. Miehet eivät tiedä uskonnosta muuta kuin mikä on ihan välttämätöntä, ja naiset, naiset taas eivät osaa ollenkaan siivosti käyttäytyä. Tytöt tulevat vihille vasta sitten, kun ovat tehneet pyhiinvaelluksen Hedelmöittävän Neitsyen luo ja myrttiseppeleellä ei ole suurta arvoa tällä paikkakunnalla. Yhtäkaikki minä viihdyin täällä hyvin.

Uusi kirkkoherra teki kärsimättömiä kädenliikkeitä ja kävi aivan punaiseksi. Tylysti sanoi hän:

— Minun tultua tänne täytyy kaiken tuon muuttua.

Hän näytti kiukkuiselta lapselta, oli kovin hento ja laiha kuluneessa, mutta siistissä kauhtanassaan.

Kirkkoherra Picot katsoi häneen syrjäsilmillä niinkuin hänen oli tapa katsoa iloisina hetkinään ja lausui:

— Nähkääs, kirkkoherra, ehkäistäkseen noita asioita täytyisi seurakuntalaiset panna rautoihin, eikä siitäkään vielä mitään apua lähtisi.

Pikku pappi vastasi räikeällä äänellä:

— Pianpahan nähdään.

Ja vanha kirkkoherra hymyili vetäen nuuskaa nenäänsä:

— Ikä kyllä teidät vielä taltuttaa, kirkkoherra, ja kokemus myöskin. Karkoitatte vain kirkosta viimeisetkin uskolliset ystävät, ei muuta. Tällä seudulla ihmiset ovat uskovaisia, mutta heittiöitä, olkaa siis varovainen. Totta totisesti, kun minä näen tulevan saarnaa kuulemaan jonkun tytön, joka minusta näyttää hiukan paksulta, niin ajattelen näin: "Hän tuo minulle yhden seurakuntalaisen lisää", ja minä koetan toimittaa hänet naimisiin. Sillä, nähkääs, hairahtumasta heitä ei saa estetyksi, mutta voitte kyllä mennä hakemaan miehen käsiinne ja estää häntä äitiä hylkäämästä. Naittakaa vain heidät, kirkkoherra, naittakaa vain heidät älkääkö välittäkö muusta!

Uusi pappi vastasi jäykästi:

— Meillä on eri mielipiteet; ei maksa vaivaa siitä puhua.

Silloin alkoi kirkkoherra Picot säälitellen puhua paikkakunnasta ja merestä, jonka hän näki pappilan ikkunoista, ja pienistä kallion rotkoista, joissa hänen oli tapa kävellä lukien rukouskirjaansa ja katsellen laivoja, jotka kulkivat kaukana ulapalla.

Sitten molemmat papit hyvästelivät, ja vanha kirkkoherra suuteli Jeannea, jonka teki mieli itkeä.

Viikon kuluttua tuli kirkkoherra Tolbiac uudelleen. Hän puheli uudistuksista, jotka hänellä oli aikomus panna toimeen, niinkuin ruhtinas, joka ryhtyy valtakuntaansa hallitsemaan. Hän pyysi, ettei varakreivitär jäisi pois jumalanpalveluksista ja että hän kävisi ehtoollisella kaikkina juhlina:

— Te ja minä, — sanoi hän, — olemme tämän seudun päähenkilöitä. Meidän täytyy täällä hallita ja olla aina esimerkkinä muille. Meidän täytyy liittyä yhteen ollaksemme voimakkaat ja arvossa pidetyt. Kun kirkko ja aatelisto käyvät käsi kädessä, niin rahvas pelkää ja tottelee meitä.

Jeannen uskonto oli yksinomaan hentomielisyyttä. Hänessä oli tuo haaveksiva usko, joka aina on naiselle ominainen. Ja jos hän jossakin määrin täyttikin velvollisuuksiaan, niin johtui se tottumuksesta, joka oli jäänyt häneen luostarikoulun ajoilta. Paronin uhmaileva tieteilijä oli näet jo aikoja sitten kumonnut hänen vakaumuksensa.

Kirkkoherra Picot tyytyi siihen vähään, jonka Jeanne voi hänelle antaa, eikä koskaan häneltä liikoa vaatinut. Mutta hänen seuraajansa, joka ei ollut nähnyt varakreivitärtä edellisenä sunnuntaina kirkossa, tuli nyt levottomana ja ankarana hänen luokseen.

Jeanne ei tahtonut joutua pappilan kanssa huonoihin väleihin ja antoi lupauksen, vaikka päättikin kohteliaisuudesta olla ahkera kirkossa kävijä vain ensimmäisinä pyhinä.

Vähitellen tottui hän kuitenkin kirkossa käyntiin ja joutui tuon hintelän, taipumattoman ja vallanhimoisen papin vaikutuksen alaiseksi. Mystikko kun tuo mies oli, miellytti hän Jeannea tulisen kiihkomielisyytensä tähden. Hän sai Jeannessä värjäämään sen runollisuskonnollisen kielen, joka on olemassa kaikkien naisten sielussa. Hänen lahjomaton ankaruutensa, hänen kaiken maailmallisen ja aistillisen halveksimisensa, hänen inhonsa kaikkia inhimillisiä askareita kohtaan, hänen rakkautensa Jumalaan, hänen nuorekas, riihoton kokemattomuutensa, hänen kova puhetapansa ja hänen luja tahtonsa herättivät Jeannessä käsityksen siitä, mitä marttyyrit mahtoivat olla. Ja hän, tuo loppuun kärsinyt olento, hurmaantui tuon lapsekkaan taivaan lähetin ankarasta uskonkiihkosta.

Pappi johti hänet pelastusta tuovan Vapahtajan luo, näytti hänelle, kuinka uskon hurskaat riemut vaimentavat sielun tuskat, ja Jeanne polvistui rippituolin viereen nöyränä, tuntien itsensä pieneksi, heikoksi tuon papin edessä, joka näytti tuskin viidentoista vuoden vanhalta.

Koko paikkakunta alkoi kuitenkin kohta pappiaan vihata. Ollen lahjomattoman ankara itseään kohtaan osoitti hän muita kohtaan säälimätöntä suvaitsemattomuutta. Yksi asia varsinkin herätti hänessä vihaa ja suuttumusta. Se oli rakkaus. Siitä puhui hän saarnoissaan kiivastuneena peittelemättömin sanoin, kirkontavan mukaan, huutaen maalaiskuulijakuntansa korviin jylyseviä lauseita lihan himoa vastaan, ja hän oikein vapisi ja polki jalkaansa raivosta, manatessaan esille kauhun kuviaan.

Nuoret pojat ja tytöt loivat salakähmäisiä katseita toisiinsa, ja vanhat rahvaan miehet, jotka aina mielellään pistävät pilapuheita, lausuiivat paheksumisensa pikku papin suvaitsemattomuudesta palatessaan kirkosta kotiin sinipuseroisen poikansa ja mustiin puetun vaimonsa vieressä käyden. Ja koko paikkakunta oli oikein kuohuksissaan.

Hiljakseen kuiskailtiin keskenään hänen ankaruudestaan rippituolissakin ja hänen määräämistään kovista katumusohjeista. Ja kun hän itsepintaisesti kieltäytyi antamasta synninpäästöä tytöille, joiden siveys oli saanut jonkin tahrin, niin ruvettiin häntä jo ivaamaan. Jopa suurina juhlapäivinä nähtiin, että nuorisot pysyi penkissään sen sijaan, että olisi muitten kanssa mennyt ehtoolliselle.

Kohta alkoi hän väijyä rakastuneita estääkseen heitä tapaamasta toisiaan, aivankuin metsänvahti väijyy salametsästäjiä. Hän ajoi heitä takaa kuutamoihin pitkin ojanvarsia, riihennurkkia ja ranta-äyräiden tiheätä ruohikkoa. Niinpä hän kerran sai kiinni kaksi, jotka eivät hänen tieltään toisistaan eronneet. He kävelivät, kätet toistensa vyötäisillä ja suudellen toisiaan, pitkin kivistä rotkoa.

Kirkkoherra huusi heille:

— Ettekö jo lopeta, senkin moukat!

Poika kääntyi pappiin päin ja vastasi:

— Hoitakaa omia asioitanne, herra kirkkoherra, tämä ei teitä liikuta.

Silloin keräsi pappi kiviä ja heitteli heitä niillä kuin koiria.

Molemmat rakastuneet juoksivat nauraen pakoon. Mutta seuraavana sunnuntaina ilmoitti pappi koko seurakunnalle kirkossa heidän nimensä.

Kaikki sen seudun nuoret miehet lakkasivat sen jälkeen käymästä kirkossa.

Torstaisin oli kirkkoherra aina päivällisellä varakreivin kartanossa ja kävi siellä usein muutenkin viikon kuluessa puhelemassa katuvaisten rouvan kanssa. Jeanne oli myöskin intomielinen, keskusteli kernaasti hengellisistä asioista ja käänteli ylösalasin uskonnollisten riitakysymysten koko vanhan ja sekavan varaston.

He kävelivät kahden kesken pitkin paronitarvainajan kujannetta puhellen Kristuksesta, apostoleista, Pyhästä Neitsyestä ja kirkonisista, aivan kuin olisivat tunteneet heidät. Toisinaan pysähtyivät he tehdäkseen toisilleen syvämielisiä kysymyksiä, jotka saivat heidät hämärästi jaarittelemaan, jolloin Jeanne eksyi runollisiin, pilviä tavoitteleviin kuvitelmiin, pappi taas täsmällisemmin teki johtopäätöksiä kuin härkääpää asianajaja, joka on ryhtynyt matemaattisesti todistamaan ymprän neliöitsemistä.

Julien suhtautui uuteen kirkkoherraan suurella arvonnalla ja toisteli alinomaa:

— Tuo pappi on minulle mieleen; hän ei tingi vakaumuksistaan.

Ja hän kävi usein ripillä ja ehtoollisella, antaen siten ylenpalttisesti hyvää esimerkkiä muille.

Nyt kävi hän melkein joka päivä Fourville'n perheessä, metsästeli herran kanssa, joka ei enää voinut elää ilman häntä, ja ratsasteli kreivittären seurassa sekä myrskyssä että sateessa. Kreivi sanoi sen johdosta:

— He ovat hullaantuneet ratsastamiseen, mutta se on vaimolleni terveellistä,

Paroni tuli takaisin marraskuun puolivälissä. Hän oli muuttunut, vanhentunut, ja oli raskaan surun runtelema, joka oli tunkenut syvälle hänen sydämeensä. Ja kohta näytti rakkaus hänen tyttärtään kohtaan hänessä kasvaneen, aivan kuin nämä muutamat kuukaudet, jonka ajan hän oli ollut yksin, olisivat äärimmäisyyteen asti kiristäneet hänen hellyyden ja luottamuksen tarvettaan.

Jeanne ei puhunut hänelle mitään uusista ajatuksistaan, ei läheisestä tuttavuudestaan kirkkoherra Tolbiac'in kanssa eikä uskonnollisesta innostuksestaan. Mutta heti ensimmäisen kerran papin nähtyään tunsu paroni itsessään heräävän häntä kohtaan voimakkaan vastenmielisyyden. Ja kun hänen tyttärensä illalla kysyi häneltä:

— Kuinka hän miellyttää sinua?

Niin paroni vastasi:

— Se mies on oikea inkvisiittori. Hän on varmaan hyvin vaarallinen henkilö.

Ja kun hän sitten kuuli talonpojilta, joiden kanssa hän oli hyvissä väleissä, kuinka ankara ja tily tuo nuori pappi oli ja kuinka hän tavallaan oikein vainosi luonnon lakeja ja vaistoja, niin syttyi hänen sydämessään todellinen viha häntä kohtaan.

Itse, näet, hän oli vanhojen, luontoa ihailevain filosoofien sukua. Luomakunta käsitti itsessään kaikki idut, aatteet ja elämän, kehittyen itse itsestään kuin kukat ja hedelmät puussa. Hänestä oli siis siitos se mahtava yleinen laki, pyhä, kunnioitusta ansaitseva, jumalallinen toimitus, joka täyttää korkeimman olennon salaisian, ainaisen tahdon. Ja siksi alkoi hän käydä talosta taloon taistelemassa tuota suvaitsematonta, elämää vainoavaa pappia vastaan.

Epätoivoissaan rukoili Jeanne Jumalaa ja rukoili isäänsä, mutta tämä vastasi aina:

— Tuommoisia miehiä vastaan on taisteltava; se on sekä oikeutemme että velvollisuutemme. He eivät ole inhimillisiä. — Ja ravistellen pitkää, valkoista tukkaansa hän jatkoi: — he eivät ole inhimillisiä, he eivät ymmärrä mitään, ei kerrassaan mitään. — Ja vielä huudahti hän aivan kuin kirouksen singoten: — he ovat luonnonvastaisia olentoja.

Pappi huomasi hyvin hänet viholliseksi, mutta koska halusi edelleen olla kartanon ja sen nuoren rouvan valtijaana, niin päätti hän odottaa tuonnetuksi, ollen varma siitä, että lopulta kuitenkin voittaisi. Lisäksi oli hänellä muuan päänäpääntymä. Hän oli, näet sattumalta päässyt Julienin ja Gilberten rakkaussuhteiden perille ja tahtoi hinnalla millä tahansa tehdä niistä lopun.

Hän tuli eräänä päivänä Jeannea tapaamaan, ja pitkän, salaperäisen keskustelun jälkeen kehoitti hän Jeannea yksissä neuvoin hänen kanssaan ryhtymään taisteluun, hävittämään paheen omasta talostaan, pelastamaan kaksi sielua uhkaavasta vaarasta.

Jeanne ei ensin ymmärtänyt ja pyysi häntä selittämään asian. Pappi vastasi:

— Hetki ei ole vielä tullut. Käyn luonanne kohta uudelleen.

Ja hän poistui kiireesti.

Talvi alkoi silloin lähetä loppuaan, räntäinen, leuto talvi.

Kirkkoherra tuli muutamien päivien kuluttua uudelleen ja puheli hämärin sanoin sopimattomista suhteista ihmisten kesken, joiden olisi käyttäydyttävä nuhteettomasti. Hän oli muka niitä, jotka hyvin tuntevat asiat, ja hän kykeni tekemään niistä lopun. Sitten ryhtyi hän korkealentoisiin tutkisteluihin, tarttui vihdoon Jeannea kädestä ja vannotti häntä aukaisemaan silmänsä, ymmärtämään ja auttamaan häntä.

Silloin Jeanne kyllä jo käsitti, mutta oli vaiti, pelästyneenä ajatuksesta, mitä kaikkea kiusallista saattoi tapahtua hänen nyt jo rauhallisessa talossaan, ja hän tekeytyi tietämättömäksi siitä, mitä pappi puhui. Mutta silloin kirkkoherra ei enää malttanut, vaan alkoi puhua selvästi:

— Minulla. on täytettävänä ikävä velvollisuus, rouva varakreivitär, mutta en voi menetellä toisin. Pappina minun on pakko ilmoittaa teille asia, josta te voitte tehdä lopun. Tietäkää siis, että miehenne elää rikollisissa väleissä rouva de Fourville'n kanssa.

Jeanne painoi päänsä alas alistuvaisena, masentuneena.

Pappi jatkoi:

— Mitä aiotte siis tehdä?

Silloin sopersi Jeanne:

— Mitä minun sitten, herra kirkkoherra, teidän mielestänne pitää tehdä?

Pappi vastasi lyhyesti:

— Estää rikoksellinen rakkaus jatkumasta.

Jeanne purskahti itkuun ja lausui murtuneella äänellä:

— Mieheni on jo ennen pettänyt minut sisäkköni kanssa ja sanoistani hän ei välitä. Hän ei minua rakasta enää, kohtelee minua tylysti niin pian kuin vain ilmaisen hänelle tahtoni, joka ei häntä miellytä. Mitä voin sille tehdä?

Vastaamatta kysymykseen huudahti pappi:

— Te siis alistutte, taivutte, myönnytte?! Aviorikos tapahtuu oman kattonne alla ja te sen siedätte! Rikos tehdään omien silmienne edessä ja te käännätte katseenne siitä pois! Oletteko näin ollen aviopuoliso, kristitty, äiti!

Jeanne nyyhkytti:

— Mitä minun sitten on tehtävä?

Pappi vastasi:

— Kaikki paitsi ei sallia tuon inhoittavan asian tapahtumista. Kaikki sanon minä. Hylätkää hänet! Paetkaa tästä saastutetusta talosta.

Jeanne lausui siihen:

— Minulla ei ole rahaa, herra kirkkoherra. Ja sitäpaitsi puuttuu minulta siihen nyt rohkeuttakin. Kuinka muutoin voin lähteä ilman todisteita! Siihen minulla ei edes ole oikeutta.

Pappi nousi ja sanoi vapisten:

— Tuo on vain keuhkoa pelkuruutta teissä, rouva; luulin teitä toisenlaisiksi. Te ette ole kelvollinen saamaan Jumalalta armoa.

Jeanne vaipui polvilleen:

— Oi, minä rukoulen teitä, älkää hylätkö minua, neuvokaa minua!

Lyhyesti lausui silloin pappi:

— Avatkaa herra de Fourville'n silmät! Hänen on tehtävä loppu tuosta rakkaussuhteesta.

Jeannen valtasi tuon ajatuksensa johdosta kauhu, ja hän sanoi:

— Mutta silloin hän tappaa heidät, herra kirkkoherra. Ja minähän olisin ilmiantaja. Oi, ei, sitä en tee koskaan.

Vihasta raivostuneena nosti pappi silloin kätensä kuin kirotakseen hänet:

— Jääkää sitten häpeäänne ja rikokseenne, sillä te olette vieläkin rikokellisempi kuin he! Minulla ei ole enää mitään täällä tekemistä.

Ja hän poistui niin hurjistuneena, että koko hänen ruumiinsa vapisi.

Aivan päästä pyörällä seurasi Jeanne hänen jäljessään, ollen valmis suostumaan ja alkaen jo taipua. Mutta harmista väristen astui pappi nopein askelin tiehensä ja puristeli vihasena suurta sinistä sateensuojaansa, joka oli melkein yhtä pitkä kuin hän itse.

Aidan luona näki hän Juliengin johtamassa puiden oksimista. Silloin kääntyi hän vasemmalle kulkeakseen Couillard'in pihan läpi ja toisti vielä itsekseen: "Antakaa minun olla, rouva, minulla ei ole enää mitään täällä tekemistä."

Keskellä pihaa, aivan hänen tiellään, seisoi joukko talon ja naapurien lapsia, ryhmittyneinä Mirzanimisen koiran kopin eteen ja katsellen jotakin uteliaina, tarkkaavina ja äänettöminä. Keskellä heitä, kädet selän takana, seisoi myöskin paroni uteliaasti katsellen ja näyttäen aivan kuin koulunopettajalta. Mutta huomattuaan kaukaa papin tulevan, lähti hän tiehensä, ettei tarvitsisi tavata, tervehtiä ja puhutella pappia.

Seuraten papin jäljessä, Jeanne sanoi silloin rukoillen:

— Antakaa minun muutamia päiviä ajatella, herra kirkkoherra, ja tulkaa sitten uudelleen. Sanon teille, mitä voin tehdä ja mitä siihen mennessä olen toiminut. Neuvottelemme sitten yhdessä.

He saapuivat silloin lapsilauman kohdalle, ja kirkkoherra meni lähemmäksi katsomaan, mikä heitä niin huvitti. Siinä oli narttu synnyttämässä penikoita. Kopin edessä ryömi jo viisi pentua emänsä ympärillä, joka heitä hellästi nuoleskeli maaten kyljellään kovissa poltteissa. Samalla hetkellä, kun pappi kumartui katsomaan, oikaisi koira kouristuksissa itseään pitkälleen ja kuudes pieni penikka tuli ulos. Riemastuneina alkoivat silloin kaikki nulikat huutaa käsiään taputtaen:

— Vielä tuli yksi, vielä tuli yksi.

Se oli heistä hauska, aivan luonnollinen leikki, jossa ei ollut mitään epäsiiveellistä. He katselivat tätä synnytystä aivan kuin olisivat nähneet omenain putoavan maahan.

Kirkkoherra Tolbiac jäi ensin ällistyneenä seisomaan paikalleen, mutta sitten valtasi hänet hillitön raivo, hän kohotti ison sateensuojansa ja alkoi sillä huitoa minkä jaksoi lapsilaumaa. Pelästyneinä lähtivät pojat pakoon minkä kypälistä pääsivät, ja pappi huomasi silloin yht'äkkiä seisovansa synnyttämässä olevan nartun edessä, joka yritti nousta jaloilleen. Mutta hän ei antanut sen edes nousta, vaan alkoi, aivan kuin olisi menettänyt järkensä, kaikin voimin lyödä sitä. Kahleiltaan ei koira päässyt juoksemaan pakoon, vaan uikutti kauheasti ja reuhtoi iskuja vastaan. Lyödessään taittoi pappi sateensuojansa, astui koiran päälle, tallasi sitä hurjasti, survoi ja ruhjoi. Hänen ahdistellessaan synnytti koira vielä viimeisen penikkansa. Vihan vimmassa polki pappi silloin koroillaan kuoliaaksi nartun verisen ruumiin, joka vielä nytkähteli, vastasyntyneiden, sokeiden pentujen ynistessä sen ympärillä ja etsiessä emänsä nisiä.

Jeanne oli paennut pois; mutta yht'äkkiä tunsu pappi, että joku tarttui häntä niskasta, ja korvapuusti lennätti hänen hattunsa maahan. Aivan suunniltaan ollen kantoi paroni hänet aidan luo ja viskasi hänet maantielle.

Käännettyään näki paroni tyttärensä, polvillaan maassa, pienien koiranpentujen keskellä nyyhkyttävän ja keräävän niitä hameensa helmaan. Hän riensi hänen luokseen pitkin askelin ja huusi käsiään huitoen:

— Semmoinen hän on, semmoinen hän on, tuo mustatakki! Näetkös sen nyt?

Talonpojat olivat rientäneet paikalle, ja kaikki katselivat kuollutta eläintä. Couillard'in emäntä sanoi silloin:

— Voiko sitä olla noin julma?!

Jeanne oli kerännyt kaikki seitsemän penikkaa ja sanoi tahtovansa kasvattaa ne suuriksi.

Niille koetettiin antaa maitoa, mutta kolme kuoli jo seuraavana päivänä. Silloin juoksi ukko Simon ympäri kylää löytääkseen imettävän nartun. Semmoista ei hän kuitenkaan saanut käsiinsä, mutta toi naaraskissan, jonka vakuutti kyllä tekevän saman. Sitten tapettiin vielä kolme muuta penikkaa, ja viimeinen annettiin toista eläinlajia olevan imettäjän hoitoon. Kissa ottikin pennun heti omakseen, kellahti kyljelleen ja tarjosi sille nisää.

Ettei koiranpentu kuitenkaan rasittaisi kasvattiemäänsä liiaksi, vieroitettiin se jo kahden viikon kuluttua, ja Jeanne otti itse huolekseen syöttää sitä imukkeella. Hän oli antanut sille nimeksi "Toto", mutta paroni muutti sen omalla vallallaan ja risti sen "Massacre'ksi". [Massacre = joukkosurma, verilöyly. Suom.]

Pappi ei tullut takaisin, mutta seuraavana sunnuntaina sinkoili hän saarnastuolista kirouksia, manauksia ja uhkauksia Peoples'in kartanon yli; hän sanoi, että haavat siellä olivat tulisilla raudoilla poltettavat, tuomitsi kadotukseen paronin, joka tälle kaikelle vain nauroi, ja teki salavijhauksia Juliengin uusista rakkaussuhteista. Varakreivi oli siitä kovin harmissaan, mutta peläten hirveän häväistysjutun

leviämistä hillitsi hän vihansa.

Joka ainoassa saarnassaan jatkoi pappi sen jälkeen kostoaan ja ennusti hetken lähestyvän, jolloin kaikki Herran vihamiehet tulevat lyödyiksi.

Julien kirjoitti arkkipiispalle kunnioitusta osoittavan mutta ankaran kirjeen, jonka johdosta kirkkoherra Tolbiac'ia uhattiin rangaista epäsuosiolla. Sen jälkeen hän lakkasi pauhaamasta.

Mutta sitten nähtiin hänen tekevän kauas yksinäisiä kävelymatkoja pitkin askelin ja kasvat kiihtyneinä. Gilberte ja Julien näkivät hänet ratsastusmatkoillaan vähä väliä, milloin pienenä mustana pisteenä kaukana lakeudella tahi kallion reunalla, milloin lukien rukouskirjaansa jossakin ahtaassa laaksossa, juuri kun he olivat sinne tulossa, ja he kääntyivät takaisin, ettei heidän tarvinnut ajaa hänen ohitsensa.

Kevät oli tullut elvyttäen eloon heidän rakkautensa ja heittäen heidät joka päivä toistensa syliin missä milloinkin heidän tiellään sattui suojaa olemaan.

Kun puitten lehvät vielä olivat hatarat ja nurmi kostea ja he näin ollen eivät saattaneet kuin kesäsydännä painua metsän peittoon, olivat he, saadakseen olla kahden kesken, vakituiseksi suojapaikakseen valinneet erään paimenen kojun, joka oli siirrettävä ja joka syksystä oli jätetty tyhjilleen Vaucotte'n rantaäärälle.

Se seisoi siinä yksin korkeilla pyörillään viiden sadan metrin päässä rannikolta, ihan jyrkänteen partaalla. Siellä oli heitä vaikea yllättää, sillä sinne näkyi koko lakeus. Molemmat hevoset seisovivat kiinni sidottuina kojun aisoihin ja odottivat, kunnes he olivat rakasteluunsa väsyneet.

Mutta eräänä päivänä, juuri kun he olivat lähtemässä suojapaikastaan, näkivät he kirkkoherra Tolbiac'in istuvan piilossa rannan ruohikossa.

— Täytyy toiste jättää hevoset notkoon, — sanoi Julien, — muuten voi hän etäältä huomata meidät.

Ja sen jälkeen panivat he aina ratsunsa kiinni notkoon, joka oli täynnä risuja.

Kun he sitten eräänä iltana yhdessä palasivat Vrilleden, jossa heidän oli määrä syödä päivällistä, kohtasivat he Étouvent'in kirkkoherran, joka juuri oli kartanosta pois tulossa. Hän väistyi syrjään antaakseen heille tietä ja tervehti katsomatta heitä silmiin.

Heidät valtasi levottomuus, joka kuitenkin pian haihtui.

Mutta eräänä iltapäivänä toukokuun alussa, kovan tuulen vallitessa, istui Jeanne lukien uunin edessä, kun hän yht'äkkiä näki kreivi de Fourville'n tulevan jalkaisin ja niin kiireesti, että hän luuli jonkun onnettomuuden tapahtuneen.

Jeanne riensi häntä vastaan, ja kun oli tullut hänen eteensä, luuli hän kreivin tulleen hulluksi. Hänellä oli päässä iso karvalakki, jota hänen oli tapana käyttää vain kotonaan, yllään metsästystakki ja hän oli niin kalpea, että hänen punaiset viiksensä, jotka tavallisesti eivät eroittautuneet hänen punakoista kasvoistaan, nyt olivat kuin tulenliekki. Hänen katseensa harhaili, silmät pyörivät päässä aivan ilmeettöminä. Hän sopersi:

— Onhan vaimoni täällä, eikö niin?

Jeanne joutui aivan ymmälle ja vastasi:

— Eikä ole. En ole häntä tänään lainkaan nähnyt.

Silloin kreivi istuutui, aivan kuin hänen jalkansa olisivat katkenneet, otti lakin päästään ja pyyhki nenäliinalla otsaansa useaan kertaan koneellisesti. Sitten hypähti hän äkkiä paikaltaan, astui Jeanne kohti kädet ojossa, suu ammollaan kuin puhuakseen, ilmaistakseen hänelle jonkin hirveän onnettomuuden, mutta äkkiä katsoa tuijotti häneen ja lausui aivan kuin hourailen:

— Mutta hänhän on teidän miehenne... Tehän myöskin...

Ja lähti juoksemaan merenrannalle päin.

Jeanne juoksi perässä pidättäkseen häntä, huutaakseen häntä takaisin, rukoillakseen häntä, ja hänen sydäntänsä kouristi kauhu hänen ajatellessaan: "Hän tietää kaikki. Mitä tekee hän nyt? Oi, jospa hän ei heitä löytäisi!"

Mutta Jeanne ei saanut enää kiinni häntä, eikä kreivi kuullut hänen huutojansa. Hän kiirehti vain eteenpäin epäröimättä, varmana päämäärästään. Hän hyppäsi ojan yli, harppasi ruohikon läpi

jättiläisaskelin ja riensi jyrkännettä kohti.

Jeanne seiso i mäenrinteellä, jossa kasvoi puita, ja katsoi kauan hänen jälkeensä. Kun häntä ei enää näkynyt, palasi hän tuskan ahdistamana takaisin.

Kreivi oli kääntynyt oikealle ja alkanut juosta. Merellä kävi korkea aallokko, ja paksut mustat pilvet kiitivät hurjaa vauhtia toinen toisensa perässä, huuhtoen rantaa rajulla rankkasateella. Tuuli vinkui ja vonkui ja repeli ruohikkoa, painoi maahan nuoren laihon ja lennätti kuin vaahtoa suuria valkoisia lintuja kauas maanpuolelle.

Taajat vihurin puuskat pieksivät kreivin kasvoja, kastelivat hänen poskiaan ja viiksiään, niin että vesi virtanaan valui, ja täyttivät hänen korvansa kohinalla, ja hänen sydämensä hurjalla raivolla.

Tuolla hänen edessään oli Vaucotten laakson syvä kuilu. Tällä puolen ei näkynyt muuta kuin muuan paimenen koju tyhjän lammastarhan vieressä. Kaksi hevosta oli sidottu tuon pyörillä kulkevan kojun aisoihin. Mitäpä oli pelättävää tällaisella myrskyllä?

Heti hevoset huomattuaan painautui kreivi maahan ja ryömi käsillään ja polvillaan kuin mikäkin iso likainen karvapäinen hirviö. Hän konttasi tuon yksinäisen kojun luo ja piiloutui sen alle, ettei häntä huomattaisi lautojen raoista.

Nähtyään hänet kävivät hevoset rauhattomiksi. Silloin leikkasi hän hiljakseen niiden suitset poikki veitsellä, joka hänellä oli valmiina kädessään, ja kun samassa puhalsi kova tuulispää, lähtivät ratsut karkuun pelästyneinä rakeista, jotka rapisten pieksivät kojun kattoa ja tärisyttivät koko rakennetta.

Nousten polvilleen painoi kreivi silmänsä oven alaraon kohdalle ja katseli sisään. Hän ei hievahtanut; hän näkyi jotakin odottavan. Kului pitkänlainen aika, kun hän yht'äkkiä nousi ylös tahraisena päästä jalkoihin asti. Rajulla kädenliikkeellä paiskasi hän oven ulkopuolisen pienapuun säppiin, tarttui aisoihin ja alkoi ravistella kojua, aivan kuin olisi tahtonut ruhjoa sen mäsäksi. Yht'äkkiä kävi hän sitten itse kuin hevonen aisojen väliin, painoi isoa vartaloaan eteenpäin hurjalla voimalla ja veti kuin juhta läähättäen tuon pyörillä kulkevan kojun ja ne, jotka sen sisällä olivat, jyrkänteen partaalle.

He huusivat siellä sisällä ja jyskyttivät nyrkeillään seiniin ymmärtämättä, mitä oli tekeillä.

Kun kreivi oli saanut vedetyksi kojun kuilun reunalle, sysäsi hän sen menemään, ja se alkoi vieriiä jyrkännettä alas.

Sen vauhti alkoi kiihtymistään kiihtyä, ja hurjasti kiitäen horjui se ja hyppi kuin peto aisojen pieksäessä maata.

Vanha kerjäläinen, joka istui kyyristyneenä ojan reunalla, näki sen pompahtaen lentävän päänsä yli, ja kojun sisältä kuuli hän kamalaa huutoa.

Yht'äkkiä irtaantui tästä sysäyksestä kojun toinen pyörä, koju kaatui kyljelleen ja alkoi pyöriä kuin pallo, kuin kivijalaltaan luhistunut talo, suistuen alas vuoren harjalta. Ehdittyään viimeisen jyrkänteen reunalle, pompahti se ilmaan ja lensi kaarena alas kuilun pohjalle, jossa se meni mäsäksi kuin muna.

Heti kun se oli särkynyt kivikkoon, laskeutui kerjäläinen, joka oli nähnyt sen vierivän ohitsensa, hiljakseen orjantappurapensaikon läpi alas ja uskaltamatta, varovainen rahvaan mies kun oli, lähestyä rikkoutunutta kojua, meni hän läheiseen taloon tapauksesta ilmoittamaan.

Väki juoksi sinne, ja kun kojun pirstaleita kohotettiin, löydettiin niiden alta kaksi ruumista, jotka olivat ruhjoutuneet ja veriset. Miehen otsassa oli ammottava reikä ja hänen kasvonsa olivat musertuneet. Naisen leuka oli repeytynyt ja riippui irrallaan, ja molempien jäsenet olivat niin murtuneet ja pehmeät, kuin ei niissä lihan sisällä olisi luuta ollutkaan.

Heidät tunnettiin kuitenkin, ja tämän onnettomuuden tapauksen syistä keskusteltiin pitkälti.

Muuan nainen lausui:

— Mitä niillä lie siinä kopissa ollut tekemistä!

Silloin arveli vanha käypäläinen, että nähtävästi olivat he etsineet sieltä suojaa myrskyltä ja sateelta ja että kova tuulispää oli varmaankin huojuttanut kojua ja syössyt sen kalliolta alas. Ja vielä selitti hän, että oli itse aikonut sinne piiloutua, mutta näki hevoset sidottuina aisoihin ja siitä ymmärsi siellä jo olevan toisia. Ja tyytyväisenä lisäsi hän:

— Muuten oisin minä sinne mennyt.

Muuan ääni sanoi:

— Se oisi ehkä ollut parempi.

Mies parka vihastui siitä ja kysyi:

— Miks' oisi se ollut parempi? Siksikö, että minä olen köyhä ja he ovat rikkaita? Katsokaa heitä nyt tuossa!...

Ja sateesta märkänä, väristen, risaisena, likaisena, parta pörröisenä ja pitkät hiukset roikkumassa repaleisesta hatusta osoitti hän molempia ruumiita väärän sauvansa kärjellä sanoen:

— Kaikki olemme yhdenarvoisia lopulta.

Siihen oli tullut vielä muitakin ihmisiä, jotka katselivat syrjäsilmillä, salakähmäisesti, peloissaan ja arastellen. Sitten neuvoteltiin siitä, mitä oli tehtävä, ja päätökseksi tuli, että ruumiit olivat vietävät hoviin, sillä he toivoivat saavansa tästä työstään palkinnon. Valjastettiin siis kahdet rattaat, mutta nyt tuli uusi vaikeus eteen. Toiset tahtoivat panna vain olkia rattaiden pohjalle, toiset taas arvelivat, että säädylisyyden vuoksi niihin asetettaisiin patjat.

Nainen, joka aikaisemmin jo oli puhunut, huusi:

— Patjathan käyvät niin veriseksi että ne pitää lipiässä liuottaa!

Silloin puuttui muuan iloisennäköinen emäntä puheeseen ja sanoi:

— Nehän ne maksavat. Mitä arvokkaampia ovat, sitä kalliimpi niillä on hinta.

Ja se lause tepsii.

Molemmat rattaat, jotka olivat korkeapyöräisiä ja ilman viereitä, lähtivät liikkeelle, toinen oikealle, toinen vasemmalle, tärisyttäen ja viskellen jokaisen maantien kuopan kolahduksesta noiden kahden olennon maallisia jäännöksiä, jotka juuri olivat toisiaan halailleet eivätkä koskaan enää saa toisiaan kohdata.

Heti kun oli nähnyt kojun vierivän jyrkännettä alas, pakeni kreivi, minkä jaloista pääsi, sateessa ja myrskyssä. Hän juoksi siten tuntikausia poikki teiden, vuoren rinteitä viistäen ja yli aitojen, ja hän saapui kotiaan illan suussa käsittämättä itse miten.

Palvelijat odottivat häntä pelästyksissään ja ilmoittivat hänelle, että molemmat hevoset olivat tulleet takaisin ilman ratsastajia. Julienin ratsu oli, näet, seurannut toisen mukana.

Silloin horjahti kreivi de Fourville ja sanoi murtuneella äänellä:

— Heille on varmaankin tapahtunut jokin onnettomuus tällä hirveällä ilmalla. Kaikkien on lähdeävä heitä etsimään.

Ja hän lähti itsekin taas ulos. Mutta päästyään pois ihmisten näkyvistä piiloutui hän erään orjanruusupensaas peittoon ja alkoi tuijottaa tielle, mistä oli tuleva kuolleena tahi kuolevana tahi ehkäpä raajarikkoisena, ainiaaksi muodottomaksi muuttuneena se, jota hän vieläkin hurjan intohimoisesti rakasti.

Ja kohta ajoivatkin hänen ohitsensa rattaat, joissa oli jotakin omituisennäköistä. Ne pysähtyivät kartanon eteen ja ajoivat sitten pihaan. Siinä se oli, siinä viedään hänen vaimonsa! Mutta kauhea tuska piti hänet kuin kiinninaulattuna paikallaan, hirveä pelko saada tietää, kammo saada kuulla totuus. Ja hän ei hievahtanut paikaltaan, hyykistyi vain alas kuin jänis ja vapisi kuullessaan vähäisimmänkin äänen.

Hän odotti siinä tunnin, kenties kaksi. Rattaat eivät ajaneet takaisin. Hän ajatteli itsekseen, että hänen vaimonsa oli kuolemaisillaan, ja tuo ajatus, että oli näkevä hänet, kohtaava hänen katseensa, synnytti hänessä semmoisen kauhun, että hän yht'äkkiä alkoi pelätä tulevansa löydetyksi piilopaikastaan ja pakotetuksi tulemaan kotiin vaimonsa kuolinvuoteen luo, ja silloin hän pakeni vielä kauemmaksi metsään. Mutta yht'äkkiä juolahti taas hänen päähänsä, että hänen vaimonsa kenties tarvitsi apua ja ettei varmaan kukaan voinut hoitaa häntä, ja silloin lähti hän juoksemaan takaisin huimaavaa vauhtia.

Kun hän saapui kotia, tuli häntä vastaan hänen puutarhurinsa, jolle hän huusi:

— No?

Mies ei uskaltanut vastata mitään. Silloin kreivi miltei ärjäisi:

— Onko hän kuollut?

Johon palvelija änkyttäen vastasi:

— On, herra kreivi.

Hän tunsi siitä ääretöntä helpoitusta. Äkillinen rauha valahti hänen vereensä ja hänen väräjäviin hermoihinsa, ja varmoin askelin astui hän suuren portaikon astimia ylös.

Toiset rattaat olivat saapuneet Peoples'iin. Jeanne oli huomannut kaukaa niiden tulevan, näki patjan, arvasi ruumiin olevan sen päällä ja ymmärsi heti kaikki. Se synnytti hänessä semmoisen mielenliikutuksen, että hän meni tainnoksiin.

Kun hän tuli tajuihinsa, piteli hänen isänsä hänen päätään ja kostutti hänen ohimojaan etikalla. Hän kysyi Jeannelta varovasti:

— Tiedätkö sinä?

Jeanne jupisi:

— Kyllä, isä.

Mutta kun hän tahtoi nousta ylös, ei hän voinut, niin kovin kärsi hän.

Samana iltana synnytti hän kuolleen lapsen, tytön.

Julienin hautajaisista ei hän nähnyt mitään eikä saanut tietää mitään. Hän huomasi vain päivän, parin kuluttua, että tati Lison oli tullut takaisin, ja kuumeen houreessaan koetti hän alinomaa muistella, milloin hänen tätinsä oli matkustanut pois Peoples'ista, mihin aikaan ja minkälaisissa oloissa. Mutta siitä hän ei päässyt selville, ei edes silloin, kun oli vähän enemmän tajuissaan. Hän oli kuitenkin varma siitä, että oli nähnyt hänet äitinsä kuoleman jälkeen.

XI.

Jeanne ei kolmeen kuukauteen päässyt ulos huoneestaan. Hän oli niin heikko, niin kalpea, että jo luultiin ja sanottiin hänen olevan kuoleman oman. Vähitellen hän kuitenkin virkistyi. Isä ja tati Lison eivät enää lähteneet hänen luotaan, vaan asettuivat molemmat asumaan Peoples'iin. Tuon järkyttävän tapauksen jälkeen oli hän saanut hermotaudin; vähimmästäkin melusta hän oli mennä tainnoksiin, ja usein aiheuttivat mitättömätkin seikat hänessä pitkiä pyörtymiskohtauksia.

Hän ei ollut koskaan tahtonut tarkempia tietoja Julienin kuolemasta. Mitäpä se häntä liikutti? Johan hän siitä tiesi tarpeeksi. Kaikki uskoivat sen onnettomuuden tapaukseksi, mutta hän oli asian oikeasta laidasta varma ja säilytti visusti sydämessään tuon kamalan salaisuuden: tietonsa aviorikoksesta ja hirveän näyn, kun kreivi äkkiä tuli hänen luokseen samana päivänä, jolloin loppuratkaisua tapahtui.

Nyt oli hänen sydämensä täynnä helliä, suloisia, alakuloisia muistoja niistä lyhyistä rakkauden päivistä, jotka hän ennen muinoin oli elänyt yhdessä miehensä rinnalla. Alinomaa värähdytti hänen sieluaan jokin odottamatta herännyt ajatus. Hän näki miehensä semmoisena kuin hän oli sulhasena ja semmoisena kuin hän häntä rakasti noina ainoina hetkinä Korsikan hehkuvan auringon alla. Kaikki hänen vikansa ja virheensä pienenevät hänen silmissään, Julienin tylyys katosi, jopa hänen uskottomuutensakin nyt hälveni umpeen luodun haudan kasvavaan kaukaisuuteen. Ja omituisen, epämääräisen, kuoleman jälkeisen kiitollisuuden valtaamana tuota miestä kohtaan, joka häntä sylissä oli hellitellyt, antoi Jeanne anteeksi kaikki menneet kärsimyksensä muistellen vain onnenhetkiään. Vähitellen kylvi aina eteenpäin rientävä aika, kuukaudet kuukausien perässä, unhetta kuin paksunevaa pölyä kaikkien hänen muistojensa ja surujensa yli, ja hän alkoi elää yksinomaan poikaansa varten.

Paulista tuli häntä ympäröivän kolmen henkilön epäjumala, ainoa ajatus, ja hän hallitsi itsevaltiaana. Jopa jonkinlainen toistensa kadehtiminen ilmeni hänen kolmessa orjassaan. Jeanne katseli hermostuneesti kuinka poika hellästi suuteli paronia, saatuaan ratsastaa hänen polvellaan. Ja tati Lison, jota poikakin kohteli välinpitämättömästi niinkuin kaikki muut aina olivat tehneet ja johon tuo pikku herra, joka ei vielä puhuakaan osannut, toisinaan suhtautui kuin lapsenhoitajattareen, katosi usein huoneeseensa itkemään ja vertaamaan niitä vähäpätöisiä hyväilyjä, jotka hän kerjäämällä ja töintuskin pojalta sai, niihin halailuihin, jotka hän soi äidilleen ja isoisälleen.

Kaksi rauhallista vuotta kului ilman erikoisempia tapahtumia lasta vain ajatellessa ja hoitaessa. Kolmannen vuoden alussa päätettiin muuttaa asumaan Rouen'iin kevääseen asti, ja koko perhe siirtyi sinne. Mutta heidän saavuttuaan tuohon vanhaan asumattomaan ja kosteaan taloon sai Paul ankaran yskän, jota pelättiin keuhkopussin tulehdukseksi, ja epätoivoisina päättivät kaikki kolme sukulaista, ettei Paul voinut elää muualla kuin Peoples'issa. Hänet vietiin siis sinne takaisin niin pian kuin hän oli parantunut.

Sitten alkoi kokonainen sarja yksitoikkoisia, mutta ihania vuosia. Aina olivat he kaikki yhdessä pienokaisen seurassa, vuoroin hänen huoneessaan, vuoroin isossa vierassalissa, vuoroin puutarhassa, ja olivat innostuksissaan hänen lepertelystään, hänen hullunkurisista lauseistaan ja leikeistään.

Hänen äitinsä antoi hänelle hyväilynimen Paulet, joka sitten jäikin hänen nimekseen, eikä häntä muuksi koskaan nimitettykään.

Kun poika sitten alkoi nopeasti kasvaa, oli noiden kolmen sukulaisen tahi, niinkuin paroni sanoi, "hänen kolmen äitinsä" ainoana toimena mitata lapsen pituutta. Niinpä oli oven pieleen kynäveitsellä tehty koko joukko merkkejä, joista näki, kuinka paljon hän kunkin kuukauden aikana oli kasvanut. Tuolla asteikolla oli melkoinen merkitys heidän kaikkien elämässään.

Sitten tuli vielä muuan uusi olento tärkeäksi tekijäksi perheessä. Se oli koira "Massacre", jonka Jeanne oli jättänyt syrjään omistaessaan kaiken huolensa pojalleen. Keittäjätar Ludivine oli elättänyt koiraa, jota pidettiin vanhassa tynnyrissä tallin edessä ja joka eleli siellä aikojaan aivan yksin ja aina kahleissa.

Eräänä aamuna oli Paul huomannut sen ja alkoi huutaen vaatia saada hyväillä sitä. Hänet vietiin varovasti koiran luo. Koira puolestaan ihastui kovin, ja poika alkoi kauheasti parkua, kun hänet sitten tahdottiin viedä pois. Silloin päätettiin Massacre irti ja siirrettiin taloon.

Siitä tuli Paulin eroittamaton, ainainen toveri. He piehtarivat yhdessä ja makasivat vierekkäin lattiamatolla. Jopa Massacre kohta nukkuikin ystävänsä vuoteessa, joka ei tahtonut koirasta enää lainkaan luopua. Jeanne oli tästä toisinaan kirppujen pelosta kovin huolissaan, tati Lison taas oli pahoillaan koiralle siitä, että se otti itselleen niin suuren osan pojan rakkautta, varasti sitä, niin kuin hänestä näytti, häneltä, joka sitä niin kovin halusi itselleen.

Ylen harvoin oli heillä vuorovierailuja Briseville'n ja Coutelier'n perheiden kanssa. Ainoastaan kunnallislautakunnan esimies ja tohtori kävivät säännöllisesti häiritsemässä tuon vanhan hovin yksinäisyyttä. Ja Jeanne ei enää käynyt kirkossa tuon koiran tapon ja niiden epäluulojen jälkeen, jotka hänessä pappi oli herättänyt kreivittären ja Julienin kuolemaan nähden, sillä hän oli ikäänkuin vihainen Jumalalle siitä, että hänellä saattoi olla semmoisia palvelijoita.

Aika ajoin julisti kirkkoherra Tolbiac peiteltyin sanoin kirouksensa tuon vanhan hovin yli, jossa asusti paheenhenki, erhetyn henki, vääryyden henki, synnin ja turmeluksen henki. Sillä hän tarkoitti paronia.

Hänen kirkkonsa oli muuten käynyt autioksi, ja kun hän käveli peltojen ohi, missä kyntäjät astuivat auransa kurjessa, niin eivät talonpojat pysähtyneet hänen kanssaan tarinoimaan, eivät kääntyneet edes tervehtimään häntä. Häntä pidettiin muutoin noitana, sillä hän oli ajanut pahan hengen erästä sen riivaamasta naisesta. Hänen sanottiin osaavan loihtia ja ehkäistä saatanan salaiset juonet, niinkuin hän itse sanoi, parantaa lemmiä, jotka lypsivät sinistä maitoa ja pitivät häntänsä kippurassa, ja salaperäisillä taikasanoilla löytää kadonneita esineitä.

Ahdas- ja kiihkomielinen kun hän oli, antautui hän intohimoisesti tutkimaan uskonnollisia teoksia, joissa puhuttiin perkeleen ilmestymisestä maan päällä, hänen valtansa eri muodoista, hänen salaisista, moninaisista mahtikeinoistaan ja hänen kavaluutensa kaikista eri puolista. Ja kun hän uskoi olevansa erityisesti kutsuttu taistelemaan tuota salaperäistä, turmiollista voimaa vastaan, niin oli hän harjaantunut käyttämään kaikkia niitä manauskeinoja, joista kirkon käsikirjoissa puhuttiin.

Hän luuli alati tuntevansa, milloin rietas henki liikkui pimeässä, ja yhtämittaa oli hänen huulillaan latinankielinen lause: *Sicut leo rugiens circuit quaerens quem devoret* (Niinkuin kiljuva jalopeura ympäri käy etsien, kenen hän saisi niellä).

Näin levitti hänen salainen voimansa pelkoa ja kauhua. Jopa hänen virkaveljensäkin, nuo vähätietoiset maalaispappit, joille Belsebul on uskonkappale ja jotka pikkumaisiin kirkonohjeisiin takertuneina, tuon paheen voiman ilmestyessä, joutuvat sekoittamaan uskonnon ja taikauskon toisiinsa, pitivät kirkkoherra Tolbiacia noitana. Ja he kunnioittivat häntä yhtä paljon sen salaperäisen voiman vuoksi, jonka luulivat hänessä olevan, kuin hänen ankaran, moitteettoman elämänsä takia.

Tullessaan Jeannea vastaan ei pappi häntä tervehtinyt.

Tämä asiointila vaivasi ja huolestutti täti Lisonia, joka arkana vanhanapiikana ei voinut käsittää sitä, että saattoi olla käymättä kirkossa. Hän oli epäilemättä hurskas ja kävi ripillä ja ehtoollisella, mutta siitä ei kukaan tietänyt mitään eikä halunnutkaan saada tietää.

Ollessaan yksin, ihan yksin Paulin kanssa puheli täti hänelle hiljaksen Jumalasta. Poika tuntui kyllä jossakin määrin kuuntelevan, kun hän hänelle puhui maailman ensimmäisten aikojen ihmeellisistä tapahtumista, mutta kun hän pojalle sanoi, että täytyi paljon, paljon rakastaa Jumalaa, niin kysyi poika: "Missä hän on, täti?" Ja silloin osoitti täti sormellaan taivasta sanoen: "Tuolla ylhäällä, Paulet, mutta älä puhu siitä kellekään". Hän, näet, pelkäsi paronia.

Mutta eräänä päivänä lausui Paulet:

— Jumala on joka paikassa, mutta ei kirkossa.

Hän oli silloin puhunut isoisälleen tädin salaisista kertomuksista.

Lapsi oli kymmenennellä vuodella; hänen äitinsä näytti silloin neljänkymmenen vanhalta. Poika oli väkevä, riehakas ja rohkea kiipeämään puihin, mutta ei osannut paljon mitään. Luvut eivät häntä miellyttäneet, ja hän jätti ne pian kesken. Ja kun paroni tavallista pitemmän aikaa piti häntä kirjan ääressä, tuli Jeanne kohta ja sanoi:

— Päästä hänet jo leikkimään. Ei häntä saa rasittaa, hän on niin nuori.

Jeannesta poika oli aina vain puolenvuoden tahi vuoden vanha. Hän tuskin oli selvillä siitä, että poika käveli, juoksi ja puhui kuin suuri lapsi ainakin. Ja alati pelkäsi hän, että poika kaatuisi tahi vilustuisi tahi että hänen tulisi kuuma juostessaan tahi että hän söisi liiaksi ja hänen vatsansa tulisi kipeäksi tahi söisi liian vähän eikä kasvaisi tarpeeksi.

Kun poika tuli kahdentoista vuoden vanhaksi, oli edessä pulmallinen kysymys: hänen ensimmäinen ehtoollisella käyntinsä.

Eräänä aamuna, näet, tuli täti Lison Jeannen luo ja huomautti hänelle, ettei voinut enää jättää lasta ilman uskonnon opetusta ja olla täyttämättä kaikkein ensimmäisiä velvollisuuksia, Hän selitteli kaikin tavoin asiaa ja esitti tuhansia syitä, ennen kaikkia niiden ihmisten mielipiteet, jotka hän oli tavannut. Mutta äiti epäröi, joutui suunniltaan ja vakuutti puolestaan, että varsin hyvin vielä saattoi odottaa.

Kuukautta myöhemmin, hänen käydessään varakreivitär Brisevillen luona, kysyi tämä sivumennen:

— Tänä vuonna teidän Paulinne varmaankin pääsee ensimmäisen kerran ehtoolliselle?

Tämä kysymys, joka tuli aivan odottamatta, ällistytti Jeannea niin, että hän vastasi:

— Niin, rouva.

Ja tuo sana tuli ratkaiseeksi kysymyksen. Puhumatta asiasta mitään isälleen, pyysi hän täti Lisonin viemään pojan rippikouluun.

Kuukauden ajan kävi kaikki hyvin. Mutta eräänä iltana saapui Paul kotia ääni ihan painuksissa. Ja seuraavana päivänä hänessä oli yskä. Aivan päästä pyörällä koetti äiti ottaa asiasta selkoa ja sai tietää, että kirkkoherra oli lähettänyt pojan lopputunniksi seisomaan kirkon ovelle eteiseen, jossa kävi kova uho, siitä syystä, että hän oli käyttäytynyt pahasti.

Äiti piti sen jälkeen pojan kotona ja opetti hänelle itse uskonnon ensimmäiset alkeet. Mutta täti Lisonin rukouksista huolimatta ei kirkkoherra Tolbiac päästänyt poikaa ripille, koska hän muka ei ollut riittävästi siihen valmistettu.

Samoin kävi seuraavanakin vuonna. Silloin vihastui paroni ja sanoi kiroten, ettei pojan tarvinnut lainkaan uskoa noita loruja, tuota lapsellista vertauskuvaa leivän ja viinin muuttumisesta lihaksi ja vereksi, ollakseen kunnan ihminen. Ja päätökseksi tuli, että hänet oli kasvatettava kristityksi, mutta ei katolisen kirkon oppiin, ja että hän täysi-ikäiseksi tultuaan itse vapaasti saisi valita, mitä halusi olla.

Kun sitten Jeanne jonkun ajan kuluttua kävi vierailulla Brisevillen perheessä, ei hänen luo enää tultu vastavierailulle. Hyvin tuntien naapuriensa tarkan kohteliaisuuden oli Jeanne tästä kovin ihmeissään, mutta markiisitar de Coutelier ilmaisi hänelle korskeasti tämän laiminlyönnin todellisen syyn.

Markiisitar, joka miehensä aseman, ylhäisen arvonimensä ja melkoisen omaisuutensa nojalla piti itseään jonkinlaisena Normandien aateliston kuningattarena, hallitsikin kuin oikea kuningatar, puhui mitä mieli, oli muita kohtaan armollinen tahi tyly aina asianhaarain mukaan, nuhteli, neuvoi tahi lausui hyväksymisensä joka tilaisuudessa. Kun Jeanne kävi vierailulla hänen luonaan, sanoi tuo rouva muutaman jättävän lauseen jälkeen:

— Yhteiskunnassa ihmiset jakautuvat kahteen luokkaan: niihin, jotka uskovat Jumalaan ja niihin, jotka eivät Häneen usko. Toiset, alhaisimmatkin, ovat ystäviämme ja vertaisiamme, toiset taas eivät ole meille mitään.

Jeanne käsitti hyvin iskun tarkoituksen ja vastasi:

— Mutta eikö voi uskoa Jumalaan käymättä kirkossa?

Siihen lausui markiisitar:

— Ei, rouva. Uskovaiset käyvät kirkossa rukoilemassa Jumalaa, aivan samoin kuin ihmiset käyvät toisiaan tervehtimässä heidän kodeissaan.

Pahastuneena vastasi silloin Jeanne:

— Jumala on kaikkialla, rouva. Mitä minuun tulee, joka sydämeni pohjasta uskon Hänen hyvyyteensä, niin en tunne Hänen läsnäoloaan enää, jos eräänlaiset papit asettuvat Hänen ja minun välilleni.

Markiisitar nousi ylös:

— Pappi kantaa kirkon lippua, rouva. Joka ei sitä seuraa, hän on sitä vastaan ja meitä vastaan.

Jeanne oli myöskin noussut ja sanoi väräjäväällä äänellä:

— Te, rouva, uskotte yhden puolueen Jumalaan, minä uskon hyvien ihmisten Jumalaan.

Ja hän kumarsi ja lähti.

Myöskin talonpojat keskenään soimasivat Jeannea siitä, ettei hän ollut antanut Paulin käydä ehtoollisella. He eivät itse lainkaan käyneet kirkossa, eivät käyttäneet sakramentteja tahi menivät ehtoolliselle ainoastaan pääsiäisenä, kirkon muodollisia määräyksiä täyttääkseen. Mutta lapsiin nähden oli asianlaita toinen. Kaikki olisivat he arastelleet kasvattaa lapsensa tuon yhteisen lain ulkopuolella, sillä uskonto on uskonto.

Jeanne huomasi varsin hyvin heidän paheksumisensa ja oli vihoissaan kaikista noista sovitteluista omantunnon kanssa, tuosta yleisestä pelosta, suuresta arkuudesta, joka piili kaikkien sydänten pohjalla ja näyttäytyessään koreili arvokkaasti naamioituna.

Paroni otti sitten ohjatakseen Paulin opintoja ja pani hänet latinaa lukemaan. Äidillä puolestaan oli vain yksi neuvo: "Älä rasita häntä liiaksi!" Ja levottomana liikkui hän lukuhuoneen läheisyydessä, sillä hänen isänsä oli kieltänyt häntä tulemasta sisään siitä syystä, että hän alinomaan keskeytti opetuksen kysymällä: "Eikö jalkojasi palele, Paulet?" tahi: "Eikö päätäsi kivistä?" tahi opettajan puoleen kääntyen: "Älä pakoita häntä niin paljon puhumaan, hänen kurkkunsa voi tulla kipeäksi."

Heti kun poika oli päässyt vapaaksi, meni hän alas hoitamaan kasvitarhaa äitinsä ja tätinsä kanssa. Heillä oli nyt lempitehtävänään viljellä maata, ja kaikki kolmisin istuttivat he keväisin puita, kylvivät siemeniä, mielenkiinnolla seuraten niiden nousemista ja kasvamista, karsivat puita ja poimivat kukkia.

Pojan pääaskare oli kasviksien viljely, ja sitä varten oli hän laittanut neljä suurta sarkaa, joihin oli istutettu kaikki mahdolliset vihanneslajit. Siellä hän kuokki, kasteli, kitki ja istutti uudelleen äitinsä ja tati Lisonin avulla, joilla hän teetätti työtä kuin päiväläisillä. Tuntikaudet näki heidät siellä polvillaan penkereiden keskellä, jossa likasivat hameensa ja kätensä pannessaan istukkaita multa, johon ensin sormellaan pistelivät reikiä.

Paul kasvoi suureksi; hän oli nyt jo viidentoista vuoden vanha. Salin ovipielen asteikko näytti jo metrin ja viisikymmentäkahdeksan, mutta henkisesti oli hän yhä vielä vähätietoinen, tyhmä lapsi, joka ei päässyt kehittymään noiden kahden naisen ja tuon vanhan herran parissa, joka ei kuulunut samaan vuosisataan.

Eräänä iltana otti paroni vihdoin puheeksi koulun käynnin, mutta Jeanne purskahti heti itkuun. Tati Lison pysyi pelästyksissään pimeässä nurkassaan.

Äiti vastasi:

— Eihän hänen tarvitse niin paljon tietää. Tulokoon hänestä maanviljelijä, maalaisaatelismies. Hän voi hoitaa tilaansa kuten monet muutkin aateliset, elää ja vanheta tässä talossa, jossa me olemme vanhenneet ennen häntä ja jossa tulemme kuolemaan. Mitä muuta hän kaipaakaan?

Mutta paroni ravisti päätään.

— Mitäs hänelle vastaat, jos hän tultuaan viidenkolmatta vanhaksi sanoo sinulle: "En ole mitään enkä osaa mitään, ja siihen olet sinä äidillisessä itsekkäisyydessäsi syyppää. Olen kykenemätön tekemään työtä, tulemaan joksikin, ja yhtä kaikki en ole luotu tätä pimeää, alhaista ja kuolettavan surullista elämää varten, johon sinun lyhytnäköinen rakkautesi on minut tuominut".

Jeanne itki vain ja kääntyi poikansa puoleen:

— Sano, Paulet, ethän koskaan tule soimaamaan minua siitä, että olen sinua liiaksi rakastanut, mitä?

Ja hämmästyneenä vakuutti tuo iso lapsi:

— En, äiti.

— Vannotkos sen?

— Kyllä, äiti.

— Tahdot siis jäädä kotiin, mitä?

— Niin, äiti.

Silloin alkoi paroni puhua vakavasti ja kovalla äänellä:

— Jeanne, sinulla ei ole oikeutta määrätä hänen elämänsä mielesi mukaan. Minkä nyt teet, on keho, milt'ei rikoksellinen teko: uhraat lapsesi oman yksityisen onnesi tähden.

Jeanne katki kasvonsa käsiinsä, ja itkeä nyyhkytteli rajusti ja sopersi läpi kyyneleittensä:

— Olen ollut niin onneton ... niin onneton! Nyt olen levollinen, kun minulla on hän, mutta hänet tahdotaan riistää minulta pois. Miten minun käy ... ypä yksin ... nyt?

Hänen isänsä nousi, istuutui hänen viereensä ja tarttui häntä käsistä:

— Enkö minä ole luonasi, Jeanne?

Silloin heittäytyi Jeanne nopeasti hänen kaulaansa, suuteli häntä rajusti ja yhä nyyhkyttellen, itkun kuristaessa hänen kurkkuaan hän änkytti:

— Niin, olet oikeassa ... ehkä, ... isä. Olen kuin mieletön, sillä olen niin paljon kärsinyt. Suostun siihen, että hänet viedään kouluun.

Käsittämättä liioin, mitä hänelle aiottiin tehdä, alkoi Paulet vuorostaan parkua. Silloin nuo kaikki kolme äitiä kävivät suutelemaan häntä, hyväilivät ja lohduttelivat häntä. Ja kun sitten mentiin makuulle, ahdisti kaikkien sydäntä, ja kaikki itkivät vuoteissaan, jopa paronikin, joka oli tähän asti hillinnyt itseään.

Päätökseksi tuli, että poika lukukauden alkaessa pantaisiin Havre'n kouluun. Ja koko sen kesän häntä hemmoiteltiin enemmän kuin koskaan ennen.

Äiti itki usein ajatellessaan eroa. Hän valmisteli poikansa vaatteita, aivan kuin tämä olisi ollut lähdössä kymmenen vuotta kestäväälle matkalle. Eräänä lokakuun aamuna, unettoman yön jälkeen, nousivat sitten nuo molemmat naiset ja paroni vaunuihin, jotka kahden hevosen vetäminä lähtivät tielle.

Aikaisemmin tehdyllä matkalla Havre'en oli siellä jo valittu pojalle vuode opiston makuuhuoneessa ja paikka luokalla. Jeanne järjesteli yhdessä täti Lisonin kanssa kokonaisen päivän pojan vaatteita säilikköön. Kun ei siihen kuitenkaan: sopinut neljättä osaakaan mukana tuoduista tavaroista, meni äiti johtajan luo hankkiakseen toisen lisää. Taloudenhoitaja kutsuttiin esille, ja hän selitti, että semmoinen joukko liinavaatteita ja muuta tavaraa oli vain vastukseksi tuottamatta koskaan vastaavaa hyötyä, ja sääntöjen perusteella kieltäytyi hän antamasta toista säilikköä. Epätoivoissaan päätti äiti silloin vuokrata huoneen läheisestä hotellista ja antoi hotellin omistajalle toimeksi itse viedä Paulille kaikki, mitä hän tarvitsi, niinpian kuin poika vain jotakin tahtoi.

Sitten kävivät he laivalaiturilla katsomassa, kuinka laivat lähtivät ja tulivat.

Surullisena pimeni ilta yli kaupungin, jossa valot syttyivät vähitellen toinen toisensa jälkeen. Palattiin takaisin syömään erääseen ravintolaan. Ei kellekään maistunut ruoka. He katselivat vain toisiaan kostein silmin vatien kulkiessa heidän ohitsensa palatakseen melkein täysinä pois.

Aterian päätyttyä lähdettiin verkalleen astumaan koulua kohti. Kaikenkokoisia lapsia kerääntyi sinne vanhempiensa tahi palvelijain saattamina. Monet itkivät niin, että kuului vain kovaa nyyhkytystä koulutalon melkein pimeältä pihalta.

Jeanne ja Paulet syleilivät toisiaan kauan. Täti Lison oli kokonaan unhotettu ja pysytteli takana, kasvot nenäliinaan kätkeytyinä. Mutta paroni, joka myöskin oli hetyymäisillään, keskeytti hyvästelyn ja veti tyttärensä pois. Vaunut odottivat portilla, he nousivat niihin kaikki kolme ja palasivat yötä myöten Peoples'iin.

Vähä väliä kuului vaunujen pimennossa nyyhkytystä.

Seuraavana päivänä Jeanne itki iltaan asti, Sitä seuraavana päivänä antoi hän valjastaa kiesit ja ajoi Havre'en. Paulet tuntui jo tottuneen eroon. Ensimmäisen kerran elämässään oli hänellä nyt tovereita, ja istuessaan vastaanottohuoneen tuolilla äitinsä seurassa hän oikein värisi halusta päästä pois leikkimään.

Näin kävi Jeanne siellä sitten joka toinen päivä ja niinä sunnuntaina, jolloin Paul pääsi käymään kaupungilla. Tietämättä kuinka kuluttaa aikansa tuntien kestäessä, kunnes välitunnit tulivat, istui Jeanne aina vain vastaanottosalissa, sillä hän ei jaksanut eikä uskaltanut poistua opistolta. Johtaja pyysi hänen tulemaan luokseen ja kehoitti häntä käymään opistossa harvemmin, mutta Jeanne ei tästä neuvosta välittänyt.

Silloin ilmoitti johtaja, että jos äiti edelleenkin esti poikaansa leikkimästä loma-aikoina ja häiritsi lakkaamatta hänen opintojaan, niin oli hän pakoitettu lähettämään pojan kotia. Siitä ilmoitettiin kirjeellisesti paronillekin. Ja sen jälkeen pidettiin Jeannea Peoples'issa tarkasti silmällä aivan kuin vankia.

Kaikkia lupa-aikoja odotti äiti kärsimättömämmin kuin poika itse. Ja alituinen levottomuus vaivasi hänen mieltään. Hän alkoi kuljeksia pitkin seutua kävellen yksin "Massacre"-koiran kanssa päiväkaudet ja haaveksien aavoilla lakeuksilla. Välistä istui hän koko iltapäivän kallion partaalla katsellen merta. Toisinaan taas käveli hän metsän kautta Yport'iin asti verestäen vanhoja muistojaan kulkiessaan entisiä teitä. Kuinka kaukana olikaan tuo aika, jolloin hän nuorena tyttönä haaveittensa hurmassa juoksenteli näillä samoilla seuduilla!

Joka kerta kun hän tapasi poikansa, tuntui hänestä aivan kuin he olisivat olleet erossa kymmenen vuotta. Paulet miehityi kuukausi kuukaudelta, hän taas vanheni kuukausi kuukaudelta, jopa siinä määrin, että hänen isänsä näytti ikäänkuin hänen veljeltään, ja täti Lison, joka ei vanhentunut lainkaan, hän kun oli lakastunut jo viidenkolmatta vuoden ikäisenä, oli aivan kuin hänen vanhempi sisarensa.

Paulet ei viitsinyt lukea ollenkaan. Neljännellä luokalla oli hän kaksi vuotta, kolmannen läpäisi hän miten kuten, mutta toiselle jäi hän toiseksi vuodeksi. Ja hän oli jo kahdenkymmenen vanha, kun pääsi retoriikkaluokalle.

Hän oli silloin iso, vaaleaverinen nuorukainen, jolla oli jo tuuheita poskikarvoja ja huomattavat viikset; hän kävi nyt Peoples'issa joka sunnuntai. Hän harjoitteli ratsastamista ja vuokrasi sentähden itselleen ratsuhevoson, jolla pääsi kahdessa tunnissa kotia.

Varhain aamulla meni Jeanne aina häntä vastaan tädin ja paronin kanssa, joka vähitellen kävi yhä kumarammaksi ja astui kuin vanha ukko, kädet selän takana ikäänkuin estääkseen, ettei kaatuisi nenälleen.

He kävelivät hiljakseen tietä pitkin, istuutuivat silloin tällöin ojan reunalle ja katselivat etäisyyteen, eikö sieltä jo näkyisi ratsastaja tulevan. Heti kun he sitten huomasivat aivan kuin pienen mustan pisteen valkoisella juovalla, alkoivat he huiskutella nenäliinojaan, ja poika taas hoputti ratsunsa laukkaamaan tullen kuin tuulispää, niin että Jeannen ja tädin sydämet pelosta sykkivät ja isoisä innostui huutamaan hyväksymistään heikolla äänellään.

Vaikka Paul olikin äitiään päätä pitempi, kohteli tämä häntä yhä vielä kuin lasta kysellen alati:

— Eivätkö jalkasi ole kylmät, Paulet?

Ja kun poika käveli pihalla aamiaisen jälkeen savukettaan poltellen, aukaisi Jeanne ikkunan ja huusi hänelle:

— Älä ole, kultaseni, ulkona paljainpäin, voit saada nuhan.

Ja hän oikein vapisi pelosta, kun Paul palasi ratsain yötä myöten:

— Älä vain, — sanoi hän, — aja liian kovaa, pikku Paulet! Ole varovainen ja ajattele äiti raukkaasi, joka tulisi aivan hulluksi, jos sinulle jotakin tapahtuisi.

Mutta sitten tuli eräänä lauantaiaamuna Paulilta kirje, jossa hän ilmoitti, ettei hän seuraavana päivänä saapuisikaan kotiin, koska toverit aikoivat panna toimeen huviretken ja hänet oli kutsuttu

mukaan. Jeanne vaivasi kauhea tuska koko sunnuntaipäivän, aivan kuin joku onnettomuus olisi tapahtunut, ja kun tiistai tuli, ei hän enää malttanut, vaan lähti Havre'en.

Paulet näytti hänestä muuttuneelta, vaikk'ei hän oikein voinut selittää, missä suhteessa. Hän tuntui Jeannesta vilkkaammalta, ja puhui miehekkäämmällä äänellä. Ja yht'äkkiä ilmoitti hän äidilleen kuin aivan luonnollisena asiana:

— Tiedätkö, äiti, koska sinä tulit tänään täällä käymään, niin en minä vielä ensi sunnuntaina tulekaan Peoples'iin, sillä me panemme toimeen uuden huviretken.

Jeanne joutui aivan ymmälle ja nyyhkytti, aivan kuin hänen poikansa olisi sanonut lähtevänsä Amerikkaan. Kun hän vihdoinkin kykeni puhumaan, sanoi hän:

— Voi, mikä sinun on Paulet? Sano minulle, mitä on tekeillä?

Paulet alkoi nauraa ja suuteli äitiään lausuen:

— Ei kerrassaan mitään, äiti. Huvittelen vain toverieni kanssa. Sehän kuuluu ikääni.

Jeanne ei saanut vastatuksi mitään, ja kun hän istui yksin rattaissaan, heräsi hänessä kummallisia ajatuksia. Hän ei tuntenut Paulet'aan enää samaksi entiseksi pikku Paulet'kseen. Ensimmäisen kerran huomasi hän nyt, että hänen poikansa oli tullut suureksi, ettei hän ollut enää hänen ja että hän alkoi elää omaa elämäänsä välittämättä heistä vanhoista. Hänestä tuntui, että Paulet yhtenä päivänä oli muuttunut. Niin, se oli hänen oma poikansa, hänen pikku lapsiraukkansa, joka ennen muinoin pani hänet vihanneskasveja istuttamaan, tuo iso parrakas nuorukainen, jonka tahto nyt yhä vahvistui.

Kolmeen kuukauteen ei Paul sitten käynyt omaistensa luona kuin ani harvoin ja silmännähtävästi halusi hän aina matkustaa takaisin mahdollisimman pian, koettaen joka ilta lähteä tuntia aikaisemmin. Jeanne kauhistui siitä ja paroni lohdutteli häntä aina:

— Anna hänen tehdä, mitä tahtoo! Poikahan on jo kahdenkymmenen vanha.

Mutta eräänä aamuna tuli sitten muuan vanha, huonosti puettu mies ja kysyi saksanvoittoisella ranskankielellä rouva varakreivitärtä. Kauan juhlallisesti kumarreltuaan veti hän taskustaan esille likaisen lompakon selittäen:

— Mine on bikku baberi tesse teille.

Ja hän aukaisi pienen tahraisen paperiliuskan, jonka ojensi Jeannelle. Tämä luki ja luki uudelleen, katsahti juutalaiseen ja luki vielä kerran ja sanoi:

— Mitä tämä merkitsee?

Luikerrellen alkoi mies selittää:

— Mine tahto sanno teille. Teide poikka ole tarvis rahha ja ku mine tiede, te on hyvve eiti, niin mine lainas hen bikkuse, mite hen tarvis.

Jeanne vapisi ja lausui:

— Miks'ei hän pyytänyt rahaa minulta?

Juutalainen selitti pitkälti, että oli kyseessä pelivelka, joka oli ollut maksettava seuraavana päivänä ennen kello kahtatoista, että kun Paul vielä oli alaikäinen, niin ei kukaan tahtonut antaa hänelle rahaa lainaksi, ja että hänen kunniansa olisi tullut tahratuksi ilman tuota pientä palvelusta, jonka hän nuorukaiselle oli tehnyt.

Jeanne tahtoi pyytää paronin puheilleen, mutta mielenliikutus lamautti hänet niin, ettei hän päässyt nousemaan paikaltaan. Vihdoinkin sai hän sanotuksi koronkiskurille:

— Tahdotteko tehdä hyvin ja soittaa?

Mies epäröi peläten jotakin salajuontaa ja änkytti:

— Jos mine teite heiri, mine tule toine kertta.

Jeanne pudisti kieltävästi päätään. Mies soitti, ja äänettöminä odottivat he vastakkain istuen.

Kun paroni tuli, käsitti hän heti asian. Vekseli oli puolentoista tuhannen arvoinen. Hän maksoi tuhat ja sanoi miehelle katsoen häntä terävästi silmiin:

— Varoitan teitä tulemasta toiste.

Toinen kiitti, kumarsi ja katosi.

Isoisä ja äiti lähtivät heti Havre'en, mutta saavuttuaan kouluun, kuulivat he, ettei Paul enää kuukauteen ollut siellä käynyt. Rehtori oli saanut neljä Jeannen allekirjoittamaa kirjettä, joissa ilmoitettiin oppilaan olevan sairaana ja annettiin tietoja taudin kulusta. Jokaiseen kirjeeseen oli liitetty lääkärin todistus. Kaikki oli tietysti petosta. Omaiset seisoivat kuin kivettyneinä ja katselivat toisiaan.

Rehtori, joka tästä oli kovin masentunut, saattoi heidät poliisikomissariuksen luo. Yön nukkuivat he hotellissa.

Seuraavana aamuna tavattiin nuorukainen erään ilotyön luota. Hänen isoisänsä ja äitinsä veivät hänet Peoples'iin puhumatta sanaakaan koko matkalla. Jeanne itki kasvot nenäliinan peitossa. Paul katseli vain maisemaa välinpitämättömän näköisenä.

Viikon kuluessa selvisi, että hän kolmen viimeisen kuukauden aikana oli tehnyt velkoja viisitoistatuhatta markkaa. Velkamiehet eivät siihen mennessä olleet vielä ilmaantuneet, koska tiesivät, että hän kohta tulisi täysi-ikäiseksi.

Asiasta ei keskusteltu lainkaan. Tahdottiin lempeydellä voittaa hänet. Hänelle annettiin herkkuruokia, häntä vaalittiin ja hemmoiteltiin. Silloin oli kevätaika. Hänelle vuokrattiin, Jeannen pelosta huolimatta, purjevene Yport'issa, jotta hän mielinmäärin saisi purjehtia merellä. Ratsua ei hänelle annettu sen vuoksi, ettei hän pääsisi käymään Havre'essa.

Hän kuljeksi joutilaana, oli kiukkuinen, jopa toisinaan rajukin. Paroni oli huolissaan hänen keskeytyneistä opinnoistaan. Jeanne taas, joka joutui suunniltaan ajatellessaan eroa hänestä, ei kuitenkaan päässyt selville siitä, mitä hänelle oli tehtävä.

Eräänä iltana ei Paul tullutkaan kotiin. Saatiin tietää, että hän oli lähtenyt veneellä kahden merimiehen kanssa. Hänen äitinsä oli siitä aivan kuin järjiltään ja juoksi paljain päin yöaikaan Yport'iin. Muutamia miehiä oli siellä rannalla odottamassa veneen paluuta. Tulen pilke tuikahti ulapalla ja vene läheni huojuen rantaa. Paulia ei siinä ollut. Hän oli antanut viedä itsensä Havre'en.

Poliisi ei saanut häntä käsiinsä, vaikka kuinka etsi. Tyttö, jonka luona hän ensimmäisen kerran oli ollut, oli kadonnut jäljettömiin, myynyt huonekalunsa ja maksanut vuokransa. Paulin huoneesta Peoples'issa löydettiin kaksi tuon naikkosen kirjottamaa kirjettä, joka niistä päättäen tuntui olevan häneen aivan hullaantunut. Tyttö puhui matkasta Englantiin ja sanoi jo saaneensa sitä varten tarvittavat varatkin.

Ja sen jälkeen nuo hovin kolme asukasta elivät hiljakseen, synkkämielisinä tunnon tuskien kolkossa helvetissä. Jeannen jo harmaat hiukset olivat käyneet valkoisiksi. Miksi, ajatteli hän naivisti, oli sallima häntä näin rangaissut.

Hän sai kirjeen kirkkoherra Tolbiac'ilta, joka kirjoitti:

"Arvoisa rouva! Jumalan käsi on raskaana laskeutunut päällemme. Te kielsitte Häneltä lapsenne; sen tähden on Hän vuorostaan ottanut poikanne teiltä heittääkseen hänet portolle. Etteköhän nyt aukaise silmiänne taivaan opetuksia näkemään? Herran armo on rajaton. Kentiesi antaa Hän teille vielä anteeksi, jos tulette ja lankeatte polvillenne Hänen eteensä. Olen Hänen nöyrä palvelijansa ja aukaisen teille Hänen asuntonsa oven, kun tulette siihen kolkuttamaan."

Jeanne istui kauan tämä kirje kädessään. Ehkä olikin totta, mitä pappi sanoi. Ja kaikki häilyvät uskonnolliset käsitteet alkoivat raadella hänen omaatuntoaan. Voikohan Jumala olla kostonhimoinen ja kateellinen kuin ihmiset? Mutta ell'ei Hän olisi sellainen, niin eihän kukaan Häntä pelkäisi, ei kukaan rakastaisi Häntä. Varmaankin oppiaksemme paremmin tuntemaan Häntä Hän ilmoittaa itsensä ihmisille heidän omien käsitteidensä avulla. Ja kun tuo arkamainen epäily, joka ajaa horjuvat, hämmentyneet sielut kirkkoon, oli vallannut Jeannen, juoksi hän eräänä iltana, pimeän tultua, salaa pappilaan, polvistui pienen laihan kirkkoherran eteen ja anoi häneltä synninpäästöä. Pappi lupasi anteeksiannon vain puoleksi, sillä Jumala ei voi vuodattaa kaikkea armoaan sen talon yli, joka soi suojaa semmoiselle miehelle kuin paroni oli, ja hän vakuutti:

— Kohta tulette tuntemaan Jumalan laupeuden vaikutuksen.

Kahden päivän kuluttua sai Jeanne todellakin kirjeen pojaltaan ja, ollen surustaan hulluksi tulemaisillaan, piti hän sen nyt papin lupaaman huojennuksen ensimmäisenä alkuna.

"Rakas äiti! Älä ole minun tähteni huolissasi! Olen nyt Lontoossa ja olen terve, mutta kovassa rahan tarpeessa. Meillä ei ole enää yhtään mitään, niin ett'emme voi edes syödä joka päivä. Nainen, joka on seurassani ja jota rakastan kaikesta sielustani, on antanut kaikki, mitä hänellä oli, ollakseen kanssani: viisi tuhatta frangia, ja sinä ymmärrät varsin hyvin, että kunniani velvoittaa minua ennen muuta maksamaan tuon summan hänelle takaisin. Tahdotko siis olla niin hyvä ja antaa minulle etukäteen viisitoistatuhatta frangia isäni perintöä, koska piakkoin tulen täysi-ikäiseksi. Siten pelastat minut kovasta pulasta.

Hyvästi, rakas äiti! Suutelen Sinua kaikesta sydämestäni, samoin myös isoisää ja tati Lisonia. Toivon kohta saavani nähdä Sinut.

Poikasi Varakreivi Paul de Lamare".

Hän sai siis pojaltaan kirjeen! Paul ei siis ollut unhoittanut häntä. Jeanne ei ollenkaan ajatellut sitä, että poika pyysi häneltä rahaa. Pitihän sitä hänelle lähettää, kosk'ei hänellä sitä enää ollut. Vähät rahoista! Olihan hän vihdoinkin äidilleen kirjoittanut!

Ja itkien juoksi hän näyttämään tätä kirjettä paronille. Tati Lison pyydettiin myöskin sisään, ja tuo paperi, joka puhui Paulista, luettiin uudelleen, sana sanalta. Sen joka ainoasta lauseesta keskusteltiin erikseen.

Jeanne, joka täydellisestä epätoivosta joutui jonkinlaiseen toivon hurmaan, puolusti Paulia:

— Hän tulee, hän tulee varmasti takaisin, koska kerran kirjoitti.

Paroni tyynempänä lausui:

— Se on yhdentekevä. Hän jätti meidät tuon heittiön tähden. Hän siis rakastaa häntä enemmän kuin meitä, koska uskalsi menetellä sillä lailla.

Äkillinen, hirvittävä kivun tunne viilsi Jeannen sydäntä ja hänessä syttyi äkkiä viha tuota naikkosta kohtaan, joka oli varastanut häneltä hänen poikansa, hurja, leppymätön viha, mustasukkaisen äidin viha. Siihen saakka oli hän vain ajatellut Paulia. Tuskin oli muistanutkaan tyttökutaleen olevan syyppään hänen poikansa hairahduksiin. Mutta yht'äkkiä tuo paronin lause muistutti hänelle kilpailijattaresta, paljasti hänen tuhoisan valtansa, ja Jeanne tunsu, että tuon naisen ja hänen välillään nyt alkoi taistelu, tunsu myöskin, että hän mieluummin kadotti poikansa kuin tahtoi jakaa hänet toisen kanssa.

Ja koko hänen riemunsa luhistui maahan.

He lähettivät hänelle viisitoista tuhatta frangia, eivätkä saaneet häneltä senjälkeen enää mitään tietoja viiteen kuukauteen.

Sitten ilmestyi muuan asiamies järjestämään Julienin jälkeenjääneen perinnön yksityisseikkoja. Jeanne ja paroni tekivät ilman vastaväitteitä tiliä kaikesta, jopa luopuivat leskelle tulevasta koroistakin. Ja palattuaan Pariisiin sai Paul periä satakaksikymmentätuhatta frangia. Sen jälkeen kirjoitti hän neljä kirjettä puolen vuoden kuluessa, antaen lyhyesti tietoja itsestään ja lopettaen aina kylmillä rakkauden vakuutuksilla, tähän tapaan. "Teen työtä; olen saanut paikan pörssissä. Toivon voivani tulla muutamaksi päiväksi Peoples'iin tervehtimään teitä, rakkaat omaiseni".

Sanaakaan ei hän maininnut naisestaan, ja tämä vaikeneminen ilmaisi enemmän kuin jos hän olisi kirjoittanut hänestä neljä sivua täyteen. Jeanne huomasi näiden kylmien kirjeiden takana piilevän tuon leppymättömän naisen, äidin ikuisen vihollisen, porton.

Nuo kolme yksinäistä henkilöä keskustelivat usein siitä, mitä Paulin pelastamiseksi voisi tehdä, mutta eivät keksineet mitään. Matkustaako Pariisiin? Mutta mitä se hyödyttäisi?

Paroni sanoi:

— On annettava vain hänen rakkautensa kuluttaa itsensä loppuun. Kyllä hän vielä itsestään tulee takaisin.

Heidän elämänsä oli yhä edelleen surullista. Jeanne ja Lison kävivät kirkossa paronin tietämättä. Ja pitkä aika kului sitten ilman tietoja Paulista, kunnes eräänä aamuna seuraava epätoivoinen kirje tuli ja masensi heidät kokonaan.

"Äiti kulta! Olen hukassa. Ei ole enää muuta jäljellä kuin ampua kuula otsaani, ellet sinä tahdo auttaa minua. Minulla oli suuria toiveita eräästä yrityksestä, joka on mennyt myttyyn, ja nyt olen velkaa kahdeksankymmentäviisi tuhatta frangia. Ellen sitä saa maksetuksi, seuraa siitä minulle

häpeä ja häviö, ja minun on sen jälkeen enää mahdotonta yrittää mitään. Olen hukassa, ja sanon sen vielä kerran, että ammun kuulan otsaani ennemmin kuin jään tuon häpeän jälkeen eloon. Olisin sen ehkä jo tehnytkin, ellei minulle vielä olisi antanut rohkeutta ja voimaa muuan nainen, josta en koskaan ennen ole sanaakaan maininnut ja joka on minun kaitselmukseni.

Suutelen Sinua, rakas äiti, sydämeni pohjasta. Tämä on ehkä viimeinen kirjeeni. Hyvästi!

Paul."

Tämän kirjeen mukana tuli joukko asiakirjoja, joissa oli erikoistietoja häntä kohdanneesta onnettomuudesta.

Paroni vastasi heti seuraavassa postissa, että koetettiin asiaa harkita. Sitten matkusti hän Havre'en tiedustelemaan ja sai kiinnityslainan. Näin hankitut rahat lähetettiin Paulille.

Kolme kirjettä kirjoitti Paul vastaukseksi, ilmaisten ihastuneena kiitollisuutensa ja hellän rakkautensa, ja lupasi viipymättä käydä tervehtimässä omaisiaan.

Mutta hän ei käynyt. Kokonainen vuosi kului sen jälkeen. Jeanne ja paroni olivat jo lähtemäisillään Pariisiin etsiäkseen häntä ja tehdäkseen viimeisen ponnistuksensa, kun tuli kirje, joka ilmoitti, että hän jälleen oli Lontoossa, jossa aikoi avata höyrylaivakonttorin liikanimellä, "Paul Delamare ja Kump." Hän kirjoitti;

"Tämän kautta on vastainen toimeen tuloni turvattu, ehkäpä tulen rikkaaksikin. Eikä tässä ole mitään menettämisen vaaraa. Näette tästä kaikki edut. Kun teidät jälleen tapaan, on minulla hyvä asema maailmassa. Asioimalla vain voi nykyjään tulla elämässä toimeen."

Kolme kuukautta myöhemmin teki laivayhtiö vararikon, ja sen johtaja pantiin syytteeseen väärästä kirjanpidosta. Jeanne sai sen johdosta hermokohtauksen, joka kesti monta tuntia, ja joutui sitten vuoteen omaksi.

Paroni lähti taaskin Havre'en ottaakseen asiasta selkoa, kävi asianajajain ja liikemiesten puheilla ja sai tietää, että Delamare-yhtiön vaillinki teki kaksisataa kolmekymmentäviisi tuhatta frangia. Ja taaskin otti hän uuden kiinnityslainan. Peoples'in kartano ja sen molemmat moisiot joutuivat nyt vastaamaan suuresta velkasummasta. Kun hän eräänä iltana oli lopullisesti järjestämässä tätä asiaa erään asioitsijan luona, sai hän halvauksen ja kaatui maahan.

Jeannelle lähetettiin ratsastaja viemään kiireen kautta sana. Kun hän saapui, oli paroni kuollut.

Hän vei isänsä Peoples'iin ja oli nyt niin lamassa, että hänen surunsa oli pikemmin henkistä tylsyyttä kuin epätoivoa.

Kirkkoherra Tolbiac kielsi ruumiilta kirkollisen hautauksen, vaikka molemmat naiset sitä mitä kiihkeimmin rukoilivat. Paroni haudattiin sitten iltahämärässä ilman mitään juhlallisia menoja.

Paul sai kuulla tästä kuoleman tapauksesta eräältä asiamieheltä, joka hoiti hänen vararikkopesänsä. Hän oli silloin vielä piilossa Englannissa. Sieltä kirjoitti hän ja pyysi anteeksi, ettei ollut saapunut, koska muka liian myöhään oli saanut tietää tuosta onnettomuudesta; ja hän lisäsi: "Koska muutoin, rakas äiti, nyt pelastit minut pulasta, niin palaan Ranskaan ja saan siis kohta suudella sinua."

Jeanne oli kuitenkin siihen aikaan niin masennuksissa, että näytti tuskin käsittävän mitään.

Talven lopulla sai sitten täti Lison, joka silloin oli kuudenkymmenen kahdeksan vuoden vanha, henkitorven tulehduksen, joka paheni ja muuttui keuhkokuumeeksi. Hän kuoli siihen hiljakseen sopertaen: "Rakas Jeanne parka, rukoilen Jumalaa, että hän sinua säälisi."

Jeanne saattoi hänet hautaan, näki mullan putoavan hänen arkulleen, ja kun hänenkin voimansa olivat niin loppuun rauenneet, että hän vain halusi kuolla, päästä kärsimyksistään ja kaikista ajatuksista, niin täytyi erään väkevän talonpoikaisnaisen tukea häntä käsillään ja kantaa lopulta pois kuin pienen lapsen.

Kotia palattuaan antoi Jeanne, joka oli valvonut viisi yötä täti vainajansa kuolinvuoteen ääressä, tuon tuntemattoman, häntä hellävaroen ja taitavasti hoitavan naisen vastustelematta panna itsensä vuoteeseen ja vaipui väsymyksestä ja kärsimyksistä lamautuneena, nääntyneenä uneen.

Hän heräsi puoliyön aikaan. Yölamppu paloi uunin reunalla. Nojatuolissa nukkui nainen. Kuka oli tuo nainen? Jeanne ei tuntenut häntä, ja kumartuen vuoteensa laidalle koetti hän tarkastaa naisen kasvopiirteitä lekottavan liekin valossa, joka paloi sydämen kärjessä tavalliseen lasiin kaadetun öljyn pinnalla.

Hänestä tuntui kuitenkin, että hän joskus ennen oli nähnyt nuo kasvot. Mutta milloin ja missä?

Nainen nukkui rauhallisesti, pää kallistuneena toiselle olkapäälle ja myssy maahan pudonneena. Hän näytti olevan neljäkymmenen tai neljäkymmenen viiden vuoden vanha. Hän oli roteva, verevä, tanakka ja lihava. Hänen suuret kätensä riippuivat molemmin puolin tuolia. Hänen hiuksensa olivat hieman harmahtavat. Jeanne katseli häntä katselemistaan kuumeentapaisessa unenhorroksessaan, jommoinen usein seuraa suuria onnettomuuksia.

Varmasti oli hän ennen nähnyt nuo kasvot. Oliko siitä pitkä aika vaiko äskettäin? Sitä hän ei tietänyt, ja tuo ajatus kiusasi, hermostutti häntä. Hän nousi hiljaksen katsellakseen lähemmältä tuota nukkuvaa ja hiipi varpaisillaan hänen luo. Se oli sama nainen, joka oli auttanut häntä hautausmaalla ja sitten pannut hänet vuoteeseen. Sen hän muisti nyt hämärästi.

Mutta oliko hän nähnyt hänet vielä muualla, toiseen aikaan elämässään? Vai kuvitteliko hän vain tuntevansa hänet vasta kuluneen päivän sekavassa muistossa? Ja kuinka oli tuo nainen tullut hänen huoneeseensa? Ja minkä tähden?

Nainen raotti silmäluomiansa, huomasi Jeannen ja hypähti äkkiä paikaltaan. He seisoivat siinä toisiaan vastapäätä ja niin lähellä, että heidän rintansa koskettivat toisiinsa. Tuntematon sopersi:

— Kuinka?! Miks' ootte nousset? Voitte täss' viel' sairastua. Tehkää hyvin, käykää jälleen nukkuun!

Jeanne kysyi:

— Kuka te olette?

Mutta nainen levitti käsivartensa, koppasi hänet syliinsä, otti ja kantoi hänet taas miehen voimalla vuoteeseen. Ja laskiessaan hänet hiljaksen lakanoilte, kumartuen melkein hänen ylitsensä, alkoi hän itkeä ja suudella Jeannea poskille, hiuksille ja silmille, kastellen hänen kasvojansa kyynelillään ja sopertaen:

— Kultainen rouva, pikku neiti Jeanne, kultainen rouva, ettekö enää tunnekaan mua?

Silloin huudahti Jeanne:

— Rosalie tyttöseni!

Ja heittäen molemmat käsivartensa hänen kaulaansa hän syleili ja suuteli häntä, ja molemmat itkivät halaillen kovasti toisiaan, voiden tuskin irroittaakaan käsiään toisistaan.

Rosalie rauhoittui kuitenkin ensiksi ja sanoi:

— No, täytyy oll' kiltti ny', ei saa vilustuu!

Ja hän otti peitteen, tukki vuoteen reunat, korjasi pielukset Jeannen pään alla, vaali entistä rouvaansa, joka itkeä nyyhkytti ja oikein värisi vanhojen muistojen herätessä hänen mieleensä.

Vihdoin kysyi Jeanne:

— Mitenkä sinä tulit takaisin, lapsi raukka?

Rosalie vastasi:

— Totta kai! En maar mä ois' ny' jättänn' teitt' ihka yksin.

Jeanne jatkoi:

— Sytytähän sitten kynttilä, että näen sinut!

Ja kun kynttilä oli tuotu yöpöydälle, katselivat he kauan toisiaan sanaakaan sanomatta. Sitten ojensi Jeanne kätensä entiselle sisäkölleen ja sanoi:

— En olisi sinua koskaan tuntenut, lapsi kulta, niin olet muuttunut, mutta et kuitenkaan likimainkaan niin paljon kuin minä.

Ja katsellessaan tuota valkotukkaista, laihaa ja kuihtunutta naista, jonka luota hän oli lähtenyt, kun hän vielä oli nuori, kaunis ja kukkea, vastasi Rosalie:

— On totta kyll', rouva Jeanne, ett' ootte muuttunn', enemp' kuin totta. Mut muistakaa seki, ett' on jo enemp' kuin kaksikymment' neljä vuott' siit' kuin me toistemme nähtiin.

He vaikenivat ja vaipuivat jälleen mietteisiinsä. Vihdoin sopersi Jeanne?

— Oletko edes ollut onnellinen?

Peläten herättävänsä eloon joitakin ikäviä muistoja, jupisi Rosalie epäröiden:

— No ... kyl ... lä, rouva. En mä voi valittaa. Oon vissist' ollu onnellisempi kuin te. Yks asja vain on mun sydäntän' vaivannu', se ett'en mä tänne jäänn'...

Sitten hän äkkiä vaikeni pelästyneenä, että oli koskettanut siihen kovin ajattelematta. Mutta Jeanne jatkoi leppeästi:

— Minkäs sille voi, lapseni? Ei voi aina tehdä mitä tahtoo. Olethan leski myöskin, vai?

Ja tuskasta väräjäväällä äänellä jatkoi hän:

— Onko sinulla muita ... muita lapsia?

— Ei, rouva.

— Entä hän, poikasi, ... mikä hän nyt on? Oletko tyytyväinen?

— Kyll', rouva, hän on kovast' työteliäs poika. Hän meni naimisiin puol' vuott' sitte ja ottaa ny' moision, kun mä tul' takas teidän luo.

Mielenliikutuksesta vapisevalla äänellä sopersi Jeanne:

— Sinä siis et enää lähde luotani, lapseni?

Siihen vastasi Rosalie:

— En tietenkään, rouva, kosk' mä jo olen kaikk' sitä varte tehny'.

Sitten he eivät vähään aikaan puhuneet mitään.

Tahtomattaan alkoi Jeanne verrata heidän elämänsä toisiinsa, mutta ilman mitään mielenkarvautta ja nöyränä kohtalon julman vääryyden edessä. Hän sanoi:

— Minkälainen oli sinun miehesi sinua kohtaan?

— Kyll' hän ol' kelpo mies, rouva, eik' ollenkaan turhanpäinen ja osas' hyvin varallisuutt' kerät'. Hän kuol' rintatautiin.

Silloin halusi Jeanne tietää enemmän ja nousi istumaan vuoteessaan:

— Kuule, — sanoi hän, — kerro minulle, kultaseni, kaikki, koko elämäsi! Tahtoisin tänään niin mielelläni kuulla.

Siirtäen likelle vuodetta tuolin, istuutui Rosalie siihen ja alkoi puhua itsestään, talostaan ja tuttavistaan, mainitsi kaikki maalaisille tärkeät, pienet yksityisseikatkin, kuvasi heidän pihamaansa, nauroi välistä muutamille jo vanhoille asioille, jotka muistuttivat hänelle menneitä aikoja, ja korotti vähitellen äänensä niinkuin ainakin emäntä, joka on tottunut talossa komentoa pitämään. Lopuksi selitti hän:

— Niin, kyll' mä ny' oon hyväss' turvass'. En pelkää enää mitää.

Sitten joutui hän taas hämilleen ja jatkoi hiljaisemmalla äänellä:

— Teille mä täst' oon kiitollisuuden velass' kuitenkin. Siks' mä en mistää palkkaaka tahdo, en, en. Ja jos ette minust' lainka huoli, niin kyll' mä poiski lähden.

Jeanne sanoi silloin:

— Et suinkaan sinä aio minua ilmaiseksi palvella?

— Kyll' tietenki, rouva. Rahaako?! Antaisitteko te mull' rahaa?! On maar' sit' mull' likimain yhtä paljo kuin teill' itselläki. Tiedättekö te, kuin paljo teill' jälell' on kaikist' kiinnelainnoist' ja muist' koroist', jotk' ei oo maksettu ja joka vuos' vain kasvaa lisää. Tiedättekö te? Ette vain! Mut' mä kyll' voin teill' vakuuttaa, ettei teill' oo enämp' kuin kymmenen tuhat' tuloja vuodess', tuskin sitäkää, kuulettekos sen. Mut' mä kyll' järjestän teill' kaikk' ja hyvin sukkelaan.

Hän oli jälleen alkanut puhua kovalla äänellä, kiihtyen ja kiivastuen noiden maksamattomien korkojen ja uhkaavan rappiotilan tähden. Ja kun hän huomasi rouvansa huulilla sen johdosta lempeän hymynväreen, huudahti hän kuuhuksissaan:

— Ei se mikä naurun paikk' oo, rouva, sill' ilman rahaa ei sit' oo muu kuin moukka vain.

Jeanne tarttui häntä käsistä ja piteli niitä käsissään. Sitten lausui hän verkalleen, yhä tuon saman ajatuksen pyöriessä hänen päässään, joka häntä aina ahdisti:

— Minulla ei ole ollut onnea elämässä. Kaikki on ollut vastoinkäymistä vain. Kova kohtalo on minua aina vainonnut.

Mutta Rosalie pudisti päätään, sanoen:

— Ei saa niin puhua, rouva, ei saa. Teill' ol' vain huono lykky naimisiss'. Sill' viisi ei pidä naimisii mennä, ettei lain tunne sulhastans'.

Ja he puhelivat yhä puhelemistaan kuin kaksi vanhaa ystävätärtä.

Aurinko nousi jo heidän vielä tarinoidessa keskenään.

XII.

Rosalie oli viikon kuluttua täydellisesti alkanut hallita kartanon asioita ja väkeä. Jeanne alistui ja totteli vastaansanomatta. Ollen heikko voimiltaan ja käydä laahustaen niinkuin ennen aikaan hänen oma äitinsä, hän käveli ulkona verkkaisin askelin palvelijattarensa taluttamana, joka antoi hänelle neuvoja, lohdutteli häntä sekä jäyhin että lempein sanoin ja kohteli häntä aivan kuin sairasta lasta.

He puhelivat aina entisistä ajoista. Jeannella oli itku kurkussa, Rosalie taas oli tyyni kuin kylmäluontoinen talonpoikaisnainen ainakin. Vanha sisäkkö otti usein puheeksi nuo maksamattomat korot ja sitten vaati hän, että hänen haltuunsa annettaisiin ne paperit, jotka Jeanne, kaikkiin asioihin perehtymättömänä, piti salassa häveten poikaansa.

Viikon ajan kävi Rosalie sen jälkeen joka päivä Fécamp'issa ottamassa noista asioista selkoa eräältä notaarilta, jonka hän tunsi.

Pantuaan sitten eräänä iltana rouvansa vuoteeseen, istuutui hän hänen sänkynsä pääpuoleen ja sanoa tokaisi yht'äkkiä:

— Nyt kun ootte, rouva, vuoteessa, niin jutellaan vähän.

Ja sitten hän selitti asian.

Kun kaikki oli maksettu, tuli Jeannelle jäämään noin seitsemän tahi kahdeksan tuhatta frangia korkoja. Siinä kaikki.

Jeanne vastasi:

— Minkäs sille, lapsi hyvä, voi? Minä tunnen varsin hyvin, etten tule olemaan pitkäikäinen; siinä on minulle kylliksi.

Mutta Rosalie vihastui:

— Teille, rouva, ehkä, mut ettekös sitt' aio herra Paulille mitään jättää?

Jeanne värisytti, kun hän sanoi:

— Minä pyydän sinua, älä puhu minulle koskaan hänestä! Minun sydämeeni koskee liian paljon, kun vain häntä ajattelen.

— Mä tahdon päinvastoin hänestä puhua, rouva, — sanoi Rosalie, — sillä te ootte kovin vähän järkevä, nähkääs, rouva Jeanne. Hän kyll' tekee tuhmuuksia, mut ei niit' aina tekemään tu'. Sitt' hän menee naimisiinki ja häll' tulee lapsii olemaan ja niit' kasvattaakse pitää häll' olla rahaa. Kuulkaas ny' sitt'. Teidän pitää myydä Peoples!

Jeanne hypähti istualleen vuoteessaan:

— Myydäkö Peoples? Mitä sinä ajattelet? En, sitä en ikinä tee.

Rosalie vain ei joutunut ymmälle:

— Mut mä sano, rouva, mä, ett' kyll' te myytte, sill' se pitää myydä.

Ja hän esitti laskelmansa, suunnitelmansa ja perustelunsa. Kun Peoples siihen kuuluvine molempine moisioineen myytäisiin halulliselle ostajalle, jonka hän oli saanut käsiinsä, jäisi jäljelle vielä neljä Saint-Léonard'issa olevaa moisiota, jotka, kun niiden kiinnityslainat maksettaisiin, tuottaisivat kahdeksantuhatta kolmesataa frangia tuloja. Vuosittain olisi niistä varattava tuhat kolmesataa frangia korjaustoihin ja tilojen hoitoon. Näin jäisi jäljelle seitsemän tuhatta frangia, joista vuotuisiin menoihin käytettäisiin viisi tuhatta, ja kaksi tuhatta pantaisiin sitä varten muodostettavaan vararahastoon. Ja hän lisäsi:

— Kaikk' muu on syöty, se on siis lopuss'. Ja sitt' tulen mä pitää avaimen, nähkääs. Herra Paul, hän ei saa enää mitään, ei ikinä mitään. Hän kyll' ottais teilt' viimeisenki rovon.

Jeanne, joka itki hiljakseen, sopersi:

— Mutta ellei hänellä ole mitään syötävää.

— Kyll' hän sitt' tulee meill' syömään, ku nälkä kuristaa. Häntä varte meill' ain' on vuode ja keittoa. Luulekkos te, ett' hän ois' kaikk' nuo tuhmuutens' tehny', jos ette te ois' aluks' häll' rahaa antann'?

— Hänellähän oli velkoja. Hän olisi menettänyt kunniansa.

— Kun teill' ei enää mitää ole, ei hän sitt' voi velkoj' tehdä. Ootte maksann', hyvä on, mut nyt ette enää maksa, sen mä vain sanon, mä. Ja hyvää yöt' ny' sitt', rouva!

Ja hän poistui.

Jeanne ei nukkunut lainkaan, siihen määrin saattoi hänet suunniltaan ajatus, että Peoples oli myytävä, että hänen oli lähdeittävä sieltä pois, jätettävä tämä talo, johon koko hänen elämänsä oli kiinnitetty.

Kun Rosalie seuraavana aamuna tuli hänen luokseen, sanoi Jeanne hänelle:

— Rakas lapseni, minä en voi koskaan lähteä täältä.

Mutta hänen sisäkkönsä vastasi siihen vihaisesti:

— Niin sentää täytyy, rouva. Heti kohta saapuu notaarikin sen kanss', jok' on halukas ostaan kartanon. Muuss' tapauksess' ei teill' neljän vuoden peräst' oo yht' ainoata suupalaakaan.

Jeanne oli aivan lamassa vastatessaan:

— Minä en voi, en voi sitä koskaan tehdä.

Tunnin kuluttua toi kirjeenkantaja hänelle kirjeen Paulilta, joka vielä pyysi kymmenen tuhatta frangia. Mitä oli tehtävä? Epätoivossaan neuvotteli hän Rosalien kanssa, joka hämmästyen kohotti käsiään ja sanoi:

— Enkö mä sanonn', rouva? Kyll' te oisitte olleet putipuhaat molemmat, ell'en mä ois väliin tullu'.

Ja alistuen sisäkkönsä tahtoon, vastasi hän pojalleen:

"Rakas poikani! En voi sinulle enää mitään antaa. Olet saattanut minut häviöön ja olen nyt pakoitettu myymään Peoples'in. Mutta muista kuitenkin, että saat aina suojaa, milloin vain tahdot turvautua vanhaan äitiisi, jolle olet paljon kärsimyksiä tuottanut.

Jeanne."

Kun notaari tuli entisen sokeritehtailijan herra Jeoffrin'in kanssa, niin otti hän itse heidät vastaan ja näytti heille kaikki kartanon eri paikat.

Kuukautta myöhemmin allekirjoitti hän kauppakirjan ja osti samaan aikaan pienen talon läheltä Goderville'a, valtamaantien varrelta Batteville'n kylästä.

Iltaan asti käveli hän sitten aivan yksin äitivainajansa kujanteessa pakahtuvin sydämin ja mieli masennuksissa, ja lausui epätoivossaan nyhkyttäen hyvästit avaruudelle, puille, plataanin juurella seisovalle madonsyömälle penkille, kaikille noille tutuille esineille, jotka tuntuivat kuin painuneen hänen silmiinsä ja sieluunsa, pensaikolle mäenrinteellä, josta näkyi koko lakeus, jossa hän niin usein oli istunut ja josta oli nähnyt kreivi Fourville'n juoksevan Julienin hirveänä kuolinpäivänä, vanhalle

latvattomalle jalavalle, johon hän niin usein oli nojautunut, ja koko herttaiselle puistolleen.

Rosalien täytyi tulla ottamaan häntä käsivarresta viedäkseen hänet sieltä pois.

Portilla odotti roteva viidenkolmatta vuoden vanha talonpoika, joka tervehti ystävällisellä äänellä, aivan kuin hän olisi tuntenut Jeannen jo kauan:

— Hyvää päivää, rouva Jeanne; kuinka voitte? Äiti käsk' mun tulla tänne muuttoa hommaamaan. Tahtoisin tietää, mitä kaikkea viette täältä' pois, ett' mä voisın tehdä kaikk' vähin erin maatöit' vahingoittamatt'.

Se oli hänen sisäkkönsä poika, Julienin poika ja Paulin veli.

Hänestä tuntui kuin hänen sydämensä olisi tauonnut sykkimästä, ja kuitenkin teki hänen mieli suudella tuota nuorta miestä.

Jeanne katseli häntä koettaen nähdä, oliko hän hänen miesvainajansa näköinen, oliko hän hänen poikansa näköinen. Nuori mies oli verevä ja voimakas, ja hänellä oli vaaleat hiukset ja siniset silmät kuin hänen äidilläänkin. Ja kuitenkin oli hän Julienin näköinen; mutta missä suhteessa ja miten, siitä ei Jeanne saanut selkoa. Jotakin oli vain Julienista hänen kasvojensa yleispiirteissä.

Mies jatkoi:

— Oisin mä kovin kiitollinen, jos voisitte näyttää kaikk' mull' heti.

Jeanne ei kuitenkaan vielä tietänyt, mitä aikoi ottaa mukaansa, koska hänen uusi talonsa oli kovin pieni, ja hän pyysi nuoren miehen tulemaan viikon lopulla.

Silloin alkoi hänellä muuttohuolet, tuoden surullista vaihtelua hänen synkkään elämäänsä, jolla ei enää ollut mitään tarjottavaa.

Hän kulki huoneesta huoneeseen katsellen kalustoja, jotka muistuttivat hänelle kaikenlaisista tapahtumista, noita rakkaita esineitä, jotka ovat kuin osa elämäämme, milt'ei olemustammekin, jonka nuoruudestamme saakka tunnemme, joihin liittyvät muistot iloista ja suruista, elämämme merkkipäivistä, jotka ovat olleet suloisten ja ikävien hetkiemme äänettömiä seuralaisia, ja jotka ovat vanhentuneet ja kuluneet meidän rinnallamme niin, että niiden päällystä on paikoitellen rikki ja vuorikin repeytynyt, kehykset huojuvat ja värit tyystin haalistuneet.

Hän valikoi niitä yksitellen, usein epäröiden, epävarmana aivan kuin olisi pitänyt tehdä jokin suuri tärkeä päätös, muuttaen yhtämittaa jo tekemänsä ratkaisun, ja punniten kahden nojatuolin tahi kahden vanhan kirjoituspöydän arvoja vertaamalla niitä johonkin vanhanaikuiseen työpöytään.

Hän aukoi laatikoita ja koetti muistella eri seikkoja, ja kun hän vihdoin sai sanotuksi: "Niin, minä otan tämän", vietiin esine ruokasaliin.

Hän halusi pitää oman huoneensa koko kaluston, vuoteensa, verhot, pöytäkellon, kaikki.

Salista otti hän muutamia tuoleja, ne, joiden päällystä oli häntä miellyttänyt hänen lapsuudestaan asti, joissa oli ketun ja haikaran, ketun ja kurjen, heinäsirkan ja muurahaisen, ja surullisen haikaran kuvat.

Katsellessaan sitten rakennuksen kaikkia soppia, meni hän eräänä päivänä ylös ullakollekin ja joutui aivan hämille. Siellä oli sekaisin tavaraa kaikenlaista, toisia särkyneitä, toisia vain tahraisia, toisia, jotka olivat sinne tuodut Jumala tiesi mistä syystä, ehkäpä siksi, etteivät enää miellyttäneet tahi että oli hankittu uusia sijaan. Siellä oli tuhansia pikkuesineitä, joita Jeanne oli ennen muinoin nähnyt ja jotka olivat äkkiä kadonneet aivan hänen huomaamattaan, vaikka ne olivat hänen käsissäänkin olleet, tuota vanhaa joutavanpäiväistä romua, joka oli viidentoista vuoden ajan vetelehtinyt hänen ympärillään, esineitä, joita hän päivittäin oli nähnyt ja tuskin merkillekään pannut ja nyt yht'äkkiä löysi tuolta ullakolta muitten vanhempien esineiden joukosta, joiden paikatkin hän varsin hyvin muisti niiltä ajoilta kuin Peoples'iin oli tullut, ja kaikki nuo tavarat saivat odottamatta unhottuneiden todistajien, jälleen tavattujen ystävien tärkeän merkityksen. Ne vaikuttivat häneen kuin ihmiset, joiden seurassa on ollut kauan heidän koskaan paljastamatta itseään ja jotka yht'äkkiä jonakin iltana jonkin aivan mitättömän asian johdosta alkavat loppumatta rupattaa ja ilmaista sielunsa sisimmän, josta ei ole ollut aavistustakaan.

Hän kulki esineestä toiseen sykkivin sydämin ja ajatteli: "Kas, tuonhan kiinalaisen kupin minä särjin eräänä iltana muutamia päiviä ennen häitäni. — Ja tuossahan on äidin pikku lyhty ja isän keppi, jonka hän taittoi, kun tahtoi aukaista sateesta turvonneen portin".

Joukossa oli paljon semmoisiakin esineitä, joita hän ei tuntenut, jotka eivät herättäneet hänessä mitään muistoja ja jotka olivat vanhempien vanhempain ja heidänkin vanhempainsa ajoilta, noita pölyisiä kaluja, jotka ovat kuin pakolaisia joltakin niille oudolta ajalta ja näyttävät surkeilta alennustilassaan, joiden historiaa ja seikkailuja ei kukaan tunne, koska ei kukaan ollut nähnyt heitä, jotka ne olivat valinneet, ostaneet, omistaneet ja joille ne olivat rakkaita, eikä kukaan tuntenut niitä käsiä, jotka niitä olivat hellävaroen pidelleet, eikä niitä silmiä, jotka niitä mielellään olivat katselleet.

Jeanne kosketteli ja käänteli esineitä jättäen sormistaan jälkiä niiden paksuun pölyyn, ja hän viipyi kauan siellä, tuon vanhan romun keskellä, siinä hämärässä valossa, joka tuli ullakolle muutamien pienen, katon rajaan kehystettyjen lasien läpi.

Hän katseli tarkkaan ullakolla olevia kolmijalkaisia tuoleja koettaen muistella niiden merkitystä, kuparipannua, rikkinäistä jalkojen lämmitintä, joka hänestä näytti tutulta, ja kokonaista läjää käyttöön kelpaamattomia taloustarpeita.

Sitten päätti hän ottaa osan niistä mukaansa, meni alas ja lähetti Rosalien niitä noutamaan. Hänen sisäkkönsä kieltäytyi kuitenkin vihoitellen ottamasta ullakolta "tuota törkyä". Mutta Jeanne, jolla ei enää ollut mitään omaa tahtoa, piti sillä kertaa puoliaan, ja häntä oli toteltava.

Eräänä aamuna tuli sitten Julienin poika, moision vuokraaja Denis Lecoq kärryineen ensimmäistä tavaraain muuttoa varten. Rosalie läksi hänen mukaansa valvoakseen tavaraain purkamista ja huonekalujen asettamista oikeille paikoilleen.

Yksin jäätyään alkoi Jeanne kävellä ympäri kartanon huoneita, ja hänet valtasi hirveä epätoivon puuska. Intomielisen rakkautensa hurmassa hän suuteli kaikkea, mitä ei voinut ottaa mukaansa: salin seinäverhojen suuria valkoisia lintuja, vanhoja soihtuja, kaikkia, mitä vain hänen eteensä sattui. Hän kulki huoneesta huoneeseen kuin mieletön, kyynelien valussa hänen silmistään. Ja lopuksi meni hän ulos "sanomaan hyvästi" merelle.

Syyskuu lähenee loppuaan. Matala, harmaa taivas painoi ilmaa ja meren kolkko, kellahtava aallokko ulottui niin pitkälle kuin silmä kantoi. Jeanne seiso i kauan kallion partaalla, ja hänen päässään pyöri ahdistavia ajatuksia. Kun alkoi pimetä, palasi hän kotiin, kärsittyään sinä päivänä yhtä paljon kuin suurimpien surujensa aikoina.

Rosalie oli tullut takaisin ja odotti häntä, ihastuneena uuteen taloon, joka hänen mielestään oli paljoa iloisempi kuin tämä ison arkun tapainen rakennus, joka ei edes ollut maantien varrellakaan.

Jeanne itki koko sen illan.

Sen jälkeen kuin kartano oli myyty, eivät moisiodien vuokraajat osoittaneet häntä kohtaan paljon muuta kunnioitusta, kuin mikä juuri oli välttämätöntä, ja nimittivät häntä keskinäisissä puheissaan "hupsuksi", liioin tietämättä miksi, mutta varmaankin siksi, että he maalaisvaistollaan ikäänkuin tunsivat hänen kasvavan sairaaloksen hentomielisyytensä, hänen kiihtyneen haaveksivaisuutensa, koko tuon onnettomuuden järkyttämän ihmisraukan sekavan sieluntilan.

Lähtöpäivänsä aattona meni Jeanne sattumalta talliin. Sieltä kuului murina, joka sai hänet säpsähtämään. "Massacre", jota hän ei enää kuukausimääriin ollut muistanut, oli siellä. Sokeana ja rampana, saavutettuaan jo iän, joka näille eläimille on harvinainen, eleli se vielä oljillaan Ludivinen hoitamana, joka sitä ei ollut unhoittanut. Jeanne otti koiran syliinsä, suuteli sitä ja vei sen taloon. Se oli paksu kuin tynnyri, jaksoi tuskin liikuttaa jäykkiä, hajallaan olevia jalkojaan ja haukkui aivan kuin puiset koirat, joita lapsille lahjoitetaan leikkikaluiina.

Vihdoin valkeni lähtöpäivä. Jeanne oli nukkunut Julienin entisessä huoneessa, sillä hänen omasta huoneestaan oli kaikki huonekalut jo viety pois.

Hän nousi vuoteestaan riutuneena ja hengästyneenä, aivan kuin olisi juossut pitkän matkan. Rattaat hänen matkalaukkuineen ja vielä jäljellä olevine muine irtaimistoineen seisoivat jo valmiina pihalla. Toiset kaksipyöräiset kärryt, joiden oli määrä viedä rouva ja hänen sisäkkönsä, olivat valjaissa niiden takana.

Ukko Simon ja Ludivine jäivät yksin taloon, kunnes uusi omistaja saapuisi. Sitten oli heidän määrä palata kotiaan. Jeanne oli näet antanut heille pienen eläkkeen. Muuten oli heillä vähän säästöjäkin. He olivat nyt jo kovin vanhoja, työhön kelpaamattomia ja lörppöjä. Marius oli naimisiin mentyään aikoja sitten jo lähtenyt talosta.

Kello kahdeksan tienoilla alkoi kylmä tihrusade, jota heikko tuuli ajoi mereltä päin. Sentautta täytyi nostaa ylös rattaiden kuomit. Puista irtautui jo lehtiä, jotka lentelivät ilmassa.

Keittiön pöydällä höyrysivät kahvikupit. Jeanne istuutui kuppinsa ääreen, joi hetkisen, nousi sitten ylös ja sanoi:

— Lähdetään!

Hän pani hatun päähänsä, otti huivin, ja sillä välin kuin Rosalie veti kalossit hänen jalkaansa, lausui hän itku kurkussa:

— Muistatko, kuinka silloin satoi, kun me matkustimme Rouen'ista tänne?...

Hän sai samassa kouristuskohtauksen, painoi kätensä rintaansa vasten ja kaatui tunnottomana selälleen lattialle.

Enemmän kuin tunnin ajan oli hän aivan kuin kuollut. Sitten aukaisi hän silmänsä ja puhkesi kouristuksen puistattamana hurjaan itkuun. Kun hän oli hieman rauhoittunut, tunsu hän olevansa niin heikko, ettei voinut nousta ylös. Mutta Rosalie, joka pelkäsi kouristuksen uudistuvan, jos matkalle lähtö lykkäytyisi, juoksi hakemaan poikaansa. Yhdessä he kantoivat Jeannen ulos ja nostivat hänet kärryihin vahaliinalla peitetyle laudalle, ja hänen vanha sisäkkönsä nousi hänen viereensä, peitti hänen jalkansa, heitti ison kapan hänen olkapäilleen ja avattuaan sateensuojan hänen päänsä yli huusi:

— Pian, Denis, matkalle!

Nuori mies kiipesi äitinsä viereen ja istuutui tilan puutteessa vain toiselle pakaralleen ja päästi hevosen täyttä ravia juoksemaan, niin että naiset oikein hyppivät rattailla.

Kun he kylän nurkkauksesta kääntyivät, huomasivat he erään miehen kävelevän edestakaisin maantiellä. Se oli kirkkoherra Tolbiac, joka näytti salaa odottavan heidän lähtöään. Hän pysähtyi antaakseen tietä hevosele. Toisella kädellä nosti hän kauhtanansa liepeitä, etteivät ne kastuisi rapakossa, ja silloin näkyivät hänen laihat mustiin sukkiin puettut säärivartensa, jotka upposivat äärettömän suuriin lokaisiin kenkiin.

Jeanne loi silmänsä maahan, ettei kohtaisi hänen katsettaan. Ja Rosalie, joka tiesi kaikki asiat, joutui aivan raivoon ja mutisi:

— Senkin moukka, senkin moukka!

Ja tarttuen poikansa käteen lisäsi hän:

— Sivalla hänt' vähä piiskall'!

Mutta juuri kun he tulivat papin kohdalle, käänsi nuori mies kovaa vauhtia kiitävien kärryjensä toisen pyörän äkkiä maantien kuoppaan niin, että lika siitä roiskahti ylös ja tahrasi papin päästä jalkoihin asti. Ja Rosalie kääntyi hyvillään ja pudisti hänelle nyrkkiään, sillä välin kuin hän suurella nenäliinallaan pyyhki likaa vaatteistaan.

He olivat jo ajaneet viiden minuutin ajan, kun Jeanne äkkiä huudahti:

— Massacre unohtui!

Täytyi siis seisahtua ja Denis juoksi hakemaan koiraa Rosalien pidellessä sillä aikaa ohjaksia.

Vihdoin palasi Denis, kantaen sylissään tuota isoa, muodotonta, paikoitellen jo karvatonta koiraa, joka sijoitettiin molempien naisten hameiden väliin.

XIII.

Kahden tunnin kuluttua pysähtyivät rattaat pienen, tiilistä rakennetun talon eteen, joka seiso i vaivaisia päärynäpuita kasvavan puistikon keskellä ihan maantien varrella. Neljä huvimajaa, joiden säleitä pitkin kasvoi vuohenkuusamia, oli tuon puutarhan neljän nurkan rajapyykkinä ja keskus siinä oli jaettu pieniin neliön muotoisiin vihannessarkoihin, joita toisistaan erottivat kapeat, hedelmäpuitten reunustamat polut. Hyvin korkea lehtiaita ympäröi joka taholta tämän maatilan, jonka naapuritalosta erotti pelto. Sadan askeleen päässä oli maantien varrella sepän paja. Kaikki muut lähimmät naapurit asuivat noin kilometrin päässä.

Tilan ympärillä levisi Caux-seudun lakeus; siellä näkyi tiheässä talonpoikaistaloja isojen, neljään kaksoisriviin istutettujen puitten peitossa, jotka ympäröivät talojen omenatarhoja.

Heti perille saavuttua halusi Jeanne levätä, mutta Rosalie ei sitä hänelle sallinut peläten hänen jälleen rupeavan turhia mietiskelemään.

Godervillen puuseppä oli jo tullut auttamaan talon kuntoon panemisessa, ja kohta ryhdyttiinkin järjestämään jo paikalle saapuneita huonekaluja, odottaessa viimeistä kuormaa, joka ei enää voinut kauan viipyä. Siinä oli melkoinen työ, joka kysyi pitkiä tuumailuja ja laajoja keskusteluja.

Tunnin kuluttua ilmestyivät sitten vankkurit portille ja kuorma oli purettava sateessa.

Illan tullen oli talo kauheassa epäjärjestyksessä, täynnä sinne tänne sullottuja tavaroita. Ja kovin uupuneena nukkui Jeanne heti, kun oli päässyt vuoteeseen.

Seuraavina päivinä ei hänellä ollut aikaa sureksia, siihen määrin rasittivat häntä talon toimet. Jopa häntä pian alkoi huvittaa uuden asunnon järjestäminen hänen ajatellessaan, että hänen poikansa tulisi sinne. Hänen entisen huoneensa verhot ripustettiin ruokasaliin, joka samalla myöskin oli vierashuone. Ja erityisen huolellisesti järjesti hän alakerroksen toisen huoneen, jota hän ajatuksissaan nimitti "Paulet'n huoneeksi." Toisen varasi hän itselleen, ja Rosalien oli määrä asua ylhäällä ullakkohuoneessa.

Pikku talo oli taitavasti sisustettuna hyvin sievä, ja Jeanne viihtyi siellä ensimmäiset ajat hyvin, vaikka hän jotakin kaipasikin tietämättä itsekään mitä.

Eräänä aamuna toi Fécamp'in notaarin kirjuri Jeannelle kolmetuhattakuusisataa frangia, joka summa oli maksu Peoples'iin jääneistä huonekaluista, joiden hinnan eräs verhoilija oli arvioinut. Saadessaan nämä rahat tunsu Jeanne ilon väristyksen ruumiissaan, ja heti kun mies oli poistunut, kiirehti hän ottamaan hatun päähänsä lähteäkseen mitä pikemmin Godervilleen toimittakseen nuo odottamatta tulleet rahat Paulille.

Mutta maantiellä tuli häntä vastaan Rosalie, joka palasi ostoksilta ja alkoi epäillä jotakin, aavistamatta asian oikeata laitaa. Kun hän sitten pääsi siitä selville, sillä Jeanne ei voinut enää salata häneltä mitään, laski hän korinsa maahan ja rupesi purkamaan kiukkuansa, minkä jaksoi. Kädet puuskassa huusi hän, tarttui sitten rouvaansa oikealla kädellään, otti korin vasempaan käteensä ja vihan vimmassa lähti hänen kanssaan marssimaan kotia päin.

Heti heidän kotiin tultuaan vaati Rosalie häntä luovuttamaan hänelle rahat. Jeanne suostui siihen pidättäen itsellään kuitenkin kuusisataa frangia, mutta pian pääsi tuo epäluuloinen palvelijatar hänen viekkautensa perille ja hänen täytyi antaa hänen käsiinsä kaikki.

Rosalie salli kuitenkin lähettää tuon ylijäämän Paulille, jolta muutaman päivän kuluttua tuli kiitoskirje.

"Olet tehnyt minulle suuren palveluksen, rakas äiti, sillä elämme mitä kurjimmissa oloissa."

Jeanne ei kuitenkaan tottunut elämään Batteville'ssa. Hänestä tuntui, ettei hän voinut hengittääkään enää niinkuin ennen ja että hän oli entistään vieläkin enemmän yksin, hylätty ja hukkaan joutunut. Hän oli ulkona kävelyillä, kulki Verneuil'in kylään asti ja palasi Trois-Mares'en kautta, ja kun hän sitten oli tullut takaisin, halutti häntä jälleen ulos, aivan kuin hän olisi unhoittanut kulkea juuri sinne asti, jonne hänen piti tahi jonne hän tahtoi kävellä.

Ja tätä jatkui joka päivä hänen itsekään käsittämättä tämän omituisen halunsa syytä. Mutta eräänä iltana tuli kuin itsestään hänen huuliltaan lause, joka paljasti hänen levottomuutensa salaisuuden: "Voi, kuinka tahtoisin nähdä merta!"

Se, mitä hän niin kovin kaipasi, oli meri, joka oli ollut hänen suuri naapurinsa kahdenkymmenen vuoden ajan, meri, sen suolainen ilma, sen vihainen ärjy, sen möyryävä ääni, sen voimakkaat vihurit, meri, jonka hän joka aamu oli nähnyt ikkunastaan Peoples'issa, jota hän siellä hengitti päivät ja yöt, jonka hän aina tunsu lähellään ja jota hän oli rakastanut kuin ihmistä aivan tietämättäänkin.

"Massacre" oli samoin alati kovin levoton. Sinä iltana kun he sinne muuttivat, oli se käynyt makaamaan keittiön kaapin alle, ja sieltä oli mahdotonta saada sitä pois. Siellä pysyi se kaikki päivät melkein liikkumatta kääntyen silloin tällöin vain raskaasti murahtaen.

Mutta heti yön tultua nousi koira ylös ja laahusti puutarhan portille satuttaen päätään seiniin. Oltuaan aikansa pihalla tuli se takaisin, kävi takapuolelleen istumaan lämpöisen lieden eteen, ja niin pian kuin sen molemmat emännät olivat panneet maata, alkoi se ulvoa.

Ja siinä se ulvoi koko yön valittavalla, surkealla äänellä, tauoten välistä tunniksi, alkaakseen sitten uudelleen vieläkin sydäntä särkevämmällä äänellä. Silloin sidottiin se kiinni ja pantiin tynnyriin talon eteen, mutta se ulvoi nyt ikkunoiden alla. Kun se oli jo kovin heikko ja lähellä kuolemaa, täytyi se ottaa takaisin keittiöön.

Jeannen kävi mahdolliseksi nukkua, sillä hän kuuli tuon vanhan eläinraukan lakkaamatta valittavan ja raapivan ja koettavan perehtyä tähän uuteen taloon, sekin käsittäen, ettei se ollut enää vanhassa kodissaan. Eikä sitä millään saanut rauhoittumaan. Aivan kuin sen sammuneet silmät ja tietoisuus omasta heikkoudestaan olisivat estäneet sitä liikkumasta silloin, kun muut elävät olennot olivat liikkeellä, oli se makuulla koko päivän, mutta alkoi kävellä ympäri levottomana, niin pian kuin vain tuli ilta, ikäänkuin se ei olisi enää uskaltanut elää ja liikkua muulloin kuin pimeällä, juuri niinkuin kaikki sokeat tekevät. Eräänä aamuna se vihdoin tavattiin kuolleena ja se oli suuri helpoitus.

Talvi alkoi ja Jeannen valtasi voittamaton epätoivo. Se ei ollut tuota kirpeätä kipua, joka raatelee sydäntä, vaan synkkää, kolkkoa alakuloisuutta.

Ei mikään huvittanut häntä. Ei kukaan välittänyt hänestä. Talon portin ohitse kulkeva valtamaantie oli milt'eivät aina tyhjä. Silloin tällöin kiiti siinä vain nopeasti karrut, joissa ajoi joku punanaamainen mies, niin että hänen puseronsa pullistui tuulessa siniseksi ilmapalloksi. Toisinaan taas kulkivat siitä verkalleen ohi vankkurit tahi näki kaukaa kahden talonpojan, miehen ja vaimon, astuvan, ensin aivan pieninä ilman rannalla ja sitten yhä suurenevina, sitten taas talon ohi kuljettuaan pienentyäkseen pienentymistään kahden hyönteisen kokoiseksi, kadotakseen vihdoin sen valkoisen juovan kohdalla, joka kulki siellä silmän siintämättömissä nousten ja laskien aina maanpinnan aaltojen mukaan.

Kun ruoho oli alkanut kasvaa, kulki portin ohi joka aamu lyhythameinen pikku tyttö, ajaen edellään laihoja lehmiä, jotka maantienojan varsilta pureksivat nurmea. Ja joka ilta palasi hän takaisin lehmiensä jäljessä astuen yhtä untelona yhden askeleen joka kymmenes minuutti. Joka yö oli Jeanne unissaan asuvinaan yhä vielä Peoples'issa. Hän oli olevinaan siellä milloin isänsä ja äitinsä, milloin täti Lisonin seurassa. Hän oli tekevinään aivan samoja, unheeseen joutuneita, ammoin jo olleita ja menneitä asioita, kuvittelipa taluttavansakin rouva Adélaïdea hänen kävelyillään kujannetta pitkin. Ja joka kerta kun hän heräsi, alkoi hän itkeä.

Hän ajatteli Paulia usein miettien: "Mitähän hän tekee? Minkähänlainen hänen asemansa nyt on? Muistaakohan hän minua koskaan?" Kävellessään hiljakseen talojen välisiä kuoppaisia teitä hautoi hän päässään kaikkia noita kalvavia ajatuksia, mutta varsinkin kiusasi häntä hellittämätön kateus tuota tuntematonta naista kohtaan, joka oli riistänyt häneltä hänen poikansa. Tuo viha yksistään pidätti, esti häntä toimimasta, lähtemästä etsimään häntä, menemästä perille asti aivan hänen luokseen. Hän oli näkevinäänkin jo tuon naikkosen seisovan ovella ja kysyvän häneltä: "Mitä tahdotte täältä rouva?" Hänen äidillinen ylpeytensä joutui aivan kuohuksiin jo pelkästä ajatuksesta, että semmoinen kohtaus saattaisi olla mahdollinen, ja se ylevä omanarvontunne, joka on ominainen siveille, moraalisesti lujille ja tahrattomille naisille, kiihdytti hänen mielensä yhä enemmän kaikkea sitä kehnoutta vastaan ihmisessä, joka on joutunut sydämiäkin turmelevan lihallisen rakkauden likaisten himojen orjaksi. Koko ihmiskunta näytti hänestä saastaiselta, kun hän mietti aistien kaikkia törkeitä salaisuuksia, kaikkia lemмен seikkailuja, jotka turmelevat sielun, ja kaikkia ajateltavissa olevia, salaperäisiä, eroittamattomia rakkaudenyhitymiä.

Kului siten vielä kevät ja kesä. Mutta kun tuli syksy, sen pitkät sateet, harmaa taivas ja synkät pilvet, niin valtasi hänet sellainen elämän väsymys, että hän päätti tehdä viimeisen ponnistuksensa saadakseen Paulet'insa takaisin. Hänestä tuntui, että tuon nuoremiehen intohimo jo mahtoi olla loppuun kulunut. Ja hän kirjoitti hänelle seuraavan lohduttoman surullisen kirjeen:

"Rakas lapseni! Minä rukoilen nyt sinua palaamaan minun luokseni. Ajattelehan toki, että olen jo vanha ja sairas, ypö yksin vuoden umpeensa palvelijani kanssa. Asun nykyään pienessä talossa maantienvarellalla. Ja täällä on kovin ikävä. Mutta jos sinä olisit täällä, olisi kaikki minulla toisin. Minulla ei ole koko maailmassa muita kuin sinä, mutta en ole saanut nähdä sinua seitsemään vuoteen! Et koskaan tule tietämään, kuinka onneton olen ollut ja kuinka paljon sydämeni odotti sinusta. Sinä olit koko elämäni, unelmani, ainoa toivoni, ainoa rakkauteni, mutta sinua en saanut pitää, sinä hylkäsit minut.

Oi, tule takaisin, pikku Paulet'ni, tule syliini, tule vanhan äitisi luo, joka ojentaa sinulle epätoivossaan kätensä.

Jeanne."

Muutaman päivän kuluttua tuli Paulilta vastaus.

"Rakas äitini! En toivo mitään hartaammin kuin saada tulla Sinun luoksesi, mutta minulla ei ole

vähäistäkään rahaa. Lähetä minulle jotakin, niin tulen. Minulla oli muuten jo aikomus käydä luonasi puhumassa eräästä yrityksestä, jonka avulla voin tehdä, mitä Sinä minulta pyydät.

Sen henkilön epäitsekkyisyys ja rakkaus, joka on ollut kovien aikojeni kumppani elämässäni, on edelleen rajaton minua kohtaan. Minun on siis mahdotonta enää olla julkisesti tunnustamatta hänen rakkauttaan ja harrasta uskollisuuttaan. Hän käyttäytyy muuten erittäin hyvin, jonka Sinä itse saat päättää. Hän on saanut hyvän kasvatuksen ja lukee paljon. Sanalla sanoen, sinulla ei ole käsitystäkään siitä, mitä hän minulle aina on ollut. Olisin heittiö, ellen osoittaisi hänelle kiitollisuuttani. Pyydän nyt siis Sinun suostumustasi saada naida hänet. Suonet anteeksi minulle entiset kevytmieliset tekoni, ja me tulemme nyt asumaan yhdessä uudessa kodissasi. Jos hänet tuntisit, antaisit varmaankin heti suostumuksesi. Vakuutan Sinulle, että hän on moitteeton ja hyvin kunnioitettava ihminen. Tulet varmasti häntä rakastamaan. Minä puolestani en ainakaan voi elää ilman häntä.

Odotan kärsimättömänä vastaustasi, rakas äiti, ja me suutelemme Sinua täydestä sydäimestä.

Poikasi
Varakreivi Paul de Lamare".

Jeanne oli aivan kuin puulla päähän lyöty. Hän istui hievahtamatta paikallaan, kirje sylissään, sillä hän arvasi hyvin tuon naisen viekkauden, joka lakkaamatta oli pitänyt käsissään hänen poikaansa laskematta häntä kertaakaan hänen luokseen ja joka odotti vain sitä hetkeä, jolloin vanha, epätoivoon joutunut äiti, voimatta enää kauemmin vastustaa haluaan saada syleillä lastaan, oli tullut niin heikoksi, että suostui kaikkeen. Ja kova suru siitä, että Paul näin itsepäisesti antoi etuoikeuden tuolle naiselle, särki hänen sydäntään. Hän toisteli sentähden alati: "Hän ei minua rakasta! Hän ei minua rakasta!" Rosalien tultua sisään sopersi Jeanne:

— Hän tahtoo nyt naida sen naisen.

— Voi, rouva, — vastasi siihen hänen sisäkkönsä kiivastuen, — ette maar' sit' salli. Herra Paul ei saa sit' luuskaa ottaa.

Ja masentuneena, mutta kuohuksissaan sanoi Jeanne:

— En milloinkaan, lapsukaiseni, sitä salli. Ja koska hän ei tahdo tulla tänne, niin menen minä hänen luokseen. Sittepä hän nähdään, kumpi meistä kahdesta voittaa.

Ja heti kirjoitti hän Paulille ilmoittaen hänelle tulevansa ja haluavansa tavata häntä muualla, vaan ei hänen asunnossaan, missä tuo huono nainen oli.

Odottaessaan sitten häneltä vastausta ryhtyi hän valmistuksiin matkaa varten. Rosalie alkoi sulloa vanhaan matkalaukkuun rouvansa liinavaatteita ja muita tavaroita. Kääntäessään erästä vanhanaikuista hametta, huudahti palvelija:

— Ei teill' oo oikein ees mitä pääll' panna. Enk' mä pääst' teit' sill' viisii lähteen. Näin te saisitt' koko maailman häpeen ja Pariisin rouvasväk' kattelisi teit' kuin jotaki piikaa just'.

Jeanne antoi hänen tehdä, mitä tahtoi. Ja molemmat lähtivät he Godervilleen valitsemaan viheriäistä, ruutukaista kangasta puvuksi, joka annettiin kauppalan ompelijattaren valmistettavaksi. Sitten menivät he notaarin, herra Roussel'in luo, joka vuosittain kävi pääkaupungissa oleskellen siellä parin viikon ajan, ja pyysivät häneltä tietoja, sillä Jeanne ei ollut kahdeksaan kolmatta vuoteen ollut Pariisissa. Hän antoikin koko joukon neuvoja, kuinka oli vältettävä ajurien käyttämistä ja kuinka pidettävä varansa varkaihin nähden ompelemalla rahansa vaatteiden vuoriin ja pitämällä taskussaan vain ihan välttämättömimmät; hän kertoi paljon ravintoloista, joissa hinnat olivat kohtuulliset, ja mainitsi niistä pari kolme, joissa enimmäkseen kävi naisväkeä, ja sitten suositteli hän Hôtel de Normandieta, jossa hän itse piti asuntoa ja joka oli likellä rautatien asemaa. Sinne tullessa saattoi viitata hänen suositukseensa.

Kuusi vuotta oli silloin Pariisin ja Havren välillä jo ollut rautatie, josta puhuttiin kaikkialla. Mutta Jeanne, jota suru yhä oli pitänyt vallassaan, ei ollut vielä nähnyt noita höyryllä kulkevia vaunuja, jotka panivat koko maan ylösalaisin.

Paulilta vain ei tullut mitään vastausta.

Jeanne odotti viikon, sitten kaksi, ja käveli joka aamu pitkin maantietä kirjeenkantajaa vastaan kysellen häneltä vavisten:

— Eikö teillä ole minulle mitään, ukko Malandain?

Ja aina vastasi postimies, jonka ääni oli käynyt käheäksi eri vuodenaikojen ankarista ilmanvaihteluista:

— Ei vielä tällä kertaa, rouva hyvä.

Varmaankin tuo naikkonen kielsi Paulia vastaamasta äidilleen.

Silloin päätti Jeanne lähteä heti paikalla. Hän tahtoi ottaa Rosalien mukaansa, mutta tämä kieltäytyi, ettei koituisi liikoja matkakustannuksia. Sitäpaitsi ei hän sallinut rouvansa ottaa mukaan enemmän kuin kolme sataa frangia. "Jos teitin viel' lisää tarvis tulee", — sanoi hän, — "niin kirjoittakaa mull' vain, ja mä menen notaarin tykö, ett' hän teitill' laittais. Sill' jos mä teitill' enemp' annan, niin pistää herra Paul sen kaikk' plakkariins'".

Eräänä joulukuun aamuna nousivat he sitten Denis Lecoqin kärryihin, joka oli tullut viemään heitä asemalle. Rosalie saattoi, näet, rouvaansa sinne.

Siellä ottivat he ensin selkoa lippujen hinnasta, ja kun sitten kaikki oli järjestetty ja matkalaukku pantu tavaroiden kirjoihin, odottivat he, katselivat tuota rautaista rataa ja koettivat saada selvää siitä, miten se kapine oikein toimi, vaipuen niin tuohon salaperäiseen asiaan, etteivät enää ajatelleetkaan matkan surullista aihetta.

Vihdoin kuului kaukaa vihellys, joka sai heidät kääntämään päänsä, ja he huomasivat mustan koneen, joka suurenemistaan suureni. Se lähestyi kauhealla kolinalla ja kulki heidän ohitsensa, perässään pitkä jono pyöriviä rakennuksia. Ja kun eräs virkamies oli avannut oven, suuteli Jeanne kyyneleet silmissä Rosalieta ja nousi erääseen noista vaunuista.

Liikutettuna huusi Rosalie:

— Hyväst', rouva! Onnea matkalle! Ja tulkaa ny' koht' takaisi!

— Hyvästi, lapsukaiseni!

Sitten kuului vielä lyhyt vihellys ja koko tuo vaunujono lähti pyörimään, ensin hiljaksen, sitten sukkelammin ja lopuksi oikein huimaavaa vauhtia.

Siinä osastossa, missä Jeanne oli, nukkui kaksi herraa, loikoen kumpikin nurkassaan.

Jeanne katseli, kuinka pellot, puut, talot ja kylät kiitivät ohi, ja hänen päänsä oli aivan sekaisin tuosta nopeasta kulusta. Hän tunsu itsessään kuin uuden elämän, hänestä oli kuin hän olisi joutunut aivan uuteen maailmaan, joka ei ollut enää hänen, ei se, jossa hänen rauhallinen nuoruutensa ja yksitoikkoinen elämänsä oli kulunut.

Oli jo ilta, kun juna saapui Pariisiin. Kantaja otti Jeannen matkalaukun ja Jeanne seurasi häntä pää pyörällä, ihmisten survomana, tottumattomana kulkemaan väen vilinässä ja miltei juosten miehen perässä pelosta, ettei kadottaisi häntä näkyvistä.

Tultuaan hotelliin ilmoitti hän heti:

— Tulin herra Rousselin suosituksesta.

Hotellin omistaja, joka oli isokasvuinen, vakava nainen, ja istui konttorissaan, kysyi:

— Minkä herra Rousselin?

— No, Godervillen notaarin, joka käy joka vuosi täällä.

Toinen vastasi:

— Hyvin mahdollista. Minä en tunne häntä. Haluatteko huoneen?

— Kyllä, rouva.

Ja eräs hotellin palvelija otti hänen tavaransa ja astui hänen edellään ylös portaita.

Jeanne tunsu sydäntään ahdistavan. Hän istuutui pienen pöydän ääreen ja tilasi itselleen lihalientä ja paistetun kananpojan, sillä hän ei ollut syönyt mitään aamusta saakka.

Hänen syöntinsä kävi vaivaloisesti hänen siinä istuessaan yhden ainoan kynttilän valossa. Tuhansia asioita pyöri hänen päässään. Hän muisti olonsa tässä samassa kaupungissa silloin, kun hän palasi häämatkaltaan, ja Julienin luonteenominaisuuksien ensimmäiset merkit. Silloin oli hän vielä nuori, luottavainen ja rohkea. Nyt tunsu hän olevansa vanha, jopa pelkääväinenkin ja heikko ja joutui aivan

joutavasta ymmälle. Lopetettuaan syöntinsä, istui hän ikkunan ääreen ja katseli katua, joka oli täynnä ihmisiä. Hänen teki mieli mennä ulos, mutta ei uskaltanut. Hän pelkäsi eksyvänsä, pani maata ja puhalsi kynttilänsä sammuksiin.

Mutta hälinä, tietoisuus siitä, että hän oli oudossa kaupungissa, ja matkan tuottama hämminki estivät häntä saamasta unta. Kului tunti tunnin perästä. Vähitellen hälveni melu kaduilta, mutta hän ei voinut sittenkään nukkua, hän oli hermostunut tuosta suuren kaupungin puolinaisesta levosta, tottunut kun oli hiljaiseen, syvään maaelämän rauhaan, joka uuvuttaa uneen kaikki, ihmiset, eläimet ja kasvit. Nyt tunsikin hän ympärillään koko ajan jonkinlaista salaperäistä liikettä. Hän oli kuulevinaan melkein huomaamattomia ääniä, jotka hiipivät hotellin seinissä. Ja välistä narahti lattia tahi sulkeutui ovi tahi soi kello.

Yht'äkkiä, kahden aikaan yöllä, kun hän juuri oli nukahtamaisillaan, kuului viereisestä huoneesta naisen huuto. Jeanne hypähti istualleen. Sitten tuntui hänestä kuin joku mies olisi nauranut.

Sikäli kuin päivä valkeni, valtasi hänet ajatus Paulista, ja hän alkoi pukeutua jo aamun hämärtäessä.

Paul asui Sauvage-kadun varrella Cité'ssa. Jeanne aikoi mennä sinne jalkaisin noudattaakseen Rosalien säästäväisyysneuvoja. Ilma oli kaunis, vaikka kylmä vähän nipistelikin ihoa. Ihmisiä juoksi kiireissään jalkakäytävillä. Jeanne astui mahdollisimman sukkelaan kulkien hänelle osoitettua katua pitkin, jonka päässä oli käännyttävä oikealle, sitten vasemmalle ja torille tultua kysyttävä taas. Toria ei hän kuitenkaan löytänyt ja kysyi neuvoa sitten eräältä leipurilta, joka antoi hänelle erilaisia tietoja. Hän lähti jälleen kulkemaan, hairautui, harhaili, seurasi taas uusia neuvoja, ja joutui kokonaan eksyksiin.

Kuin hullu kulki hän nyt aivan umpimähkään. Hän aikoi jo ottaa ajurinkin, kun huomasi Seinen. Silloin alkoi hän kulkea pitkin rantakatua.

Noin tunnin kuluttua saapui hän vihdoinkin Sauvage-kadulle, joka oli aivan pimeä pieni kuja. Hän pysähtyi portille semmoisessa mielenliikutuksessa, ettei voinut enää astua askeltakaan.

Tuossa, tuossa talossa siis oli Paulet. Hän tunsikin polviensa ja käsiensä vapisevan. Vihdoin meni hän sisään, kulki läpi porttikäytävän, löysi portinvartijan asunnon ja pyysi häntä, antaessaan hänelle hopearahan:

— Voisitteko mennä sanomaan herra Paul de Lamare'lle, että eräs vanha rouva, hänen äitinsä ystävä, odottaa häntä alhaalla.

Portinvartija vastasi:

— Hän ei asu enää täällä, rouva.

Kova väristys kulki läpi Jeannen ruumiin. Hän sopersi:

— Niinkö! Missä ... missä hän nyt asuu?

— Sitä en tiedä.

Jeanne tunsikin päätään huimaavan niin, että hän oli kaatua maahan ja seisoikin kauan aikaa voimatta saada sanaa suustaan. Ankaran ponnistuksen jälkeen tuli hän vihdoinkin sen verran järkiinsä, että voi jupista:

— Milloin hän muutti täältä?

Portinvartija antoi hänelle koko joukon selityksiä:

— Pari viikkoa takaperin. He lähtivät vain eräänä iltana eivätkä sitten enää tulleet takaisin. Heillä oli velkoja joka paikassa tässä kaupunginosassa. Ymmärrättehän siis hyvin, etteivät he osoitettuaan jättäneet.

Jeannen silmissä välähteli isoja liekkejä, aivan kuin olisi pyssystä ammuttu ihan hänen kasvojensa edessä. Mutta piintynyt ajatus piti häntä voimissa, seisoallaan, näöltään tyynenä ja miettivänä. Hän tahtoi saada tietää ja löytää Paulet'n.

— Eikö hän sanonut mitään lähtiessään?

— Ei mitään. He livistivät täältä tiehensä, ettei heidän tarvitsisi maksaa.

— Mutta varmaankin lähettää hän jonkun hakemaan täältä kirjeitänsä?

— Jopa minä ne heille antaisin! Ja sitäpaitsi ei hän niitä saanut kymmentäkään vuodessa. Yhden tässä

vein hänelle paria päivää ennen kuin lähtivät.

Se oli varmaankin juuri hänen kirjeensä. Jeanne sanoi nopeasti:

— Kuulkaa! Minä olen hänen äitinsä ja minä tulin häntä hakemaan. Tässä on teille kymmenen frangia. Jos saatte hänestä jotakin kuulla, joitakin tietoja, niin ilmoittakaa minulle Hôtel de Normandie'hen, Havre-kadun varrella.

Vartija vastasi:

— Voitte luottaa minuun, rouva.

Ja Jeanne lähti nopeasti pois.

Hän alkoi kulkea välittämättä ollenkaan siitä, minne meni. Hän riensi kuin kiireessään jollekin tärkeälle asialle, pielsi seiniä pitkin, tuuppi ihmisiä, kulki katujen poikki huomaamatta ajajia ja ajomiesten kiroillessa hänelle, kompasteli jalkakäytävien astimiin varomatta niitä, riensi vain edelleen kuin mieletön.

Yht'äkkiä huomasi hän olevansa eräässä puistossa ja tunsu itsensä niin väsyneeksi, että istuutui penkille. Siellä viipyi hän nähtävästi hyvin kauan ja itki itse sitä huomaamatta, koska ohikulkijat pysähtyivät häntä katselemaan. Sitten tunsu itseään vilustavan ja nousi lähteäkseen pois. Hän oli niin väsynyt ja heikko, että hänen jalkansa tuskin kantoivat häntä enää.

Hänen teki mieli mennä erääseen ravintolaan syömään vähän lihalientä, mutta ei uskaltanut omituisesta häpeästä, pelosta ja ujoudesta, tuntien, että kaikki huomaisivat hänen masentuneen tilansa. Hän pysähtyi silmänräpäykseksi ovelle, katsoi sisään, näki paljon ihmisiä pöytien ääressä syömässä ja riensi pelästyneenä pois ajatellen itsekseen: "Minä menen seuraavaan ravintolaan". Mutta hän ei mennyt liioin sinnekään.

Lopuksi osti hän eräältä leipurilta puolikuunmuotoisen pienen leivän ja kävi sitä pureksimaan kulkiessaan edelleen. Hänen oli kova jano, mutta ei tietänyt, missä juoda.

Hän kulki erään holvin kautta ja huomasi nyt olevansa toisessa, pylväskäytävien ympäröimässä puistossa. Hän tunsu sen Palais-Royal'iksi. Hän istuutui sinne tunniksi, pariaksi, sillä kulkiessaan auringonpaisteessa oli hänen tullut kuuma.

Sinne tuli paljon hienoa yleisöä puhellen, hymyillen, tervehtien toisiaan, tuota onnellista yleisöä, johon kuuluu kauniita naisia ja rikkaita herroja ja joka elää vain koreita pukuja ja huvitteluja varten.

Joutuen hämilleen sellaisen loistavan joukon keskellä Jeanne nousi paikaltaan ja aikoi lähteä tiehensä. Mutta yht'äkkiä juolahti hänen päähänsä ajatus, että hän saattoi tavata siellä Paulin, ja hän alkoi kävellä ja tarkastella ihmisten kasvoja, kulki yhtämittaa edestakaisin puiston päästä toiseen, vaatimattomin, mutta nopein askelin.

Ihmiset kääntyivät ja katsoivat häneen, toiset nauroivat hänelle ja viittailivat keskenään häneen. Jeanne huomasi sen ja lähti pois ajatellen, että varmaankin naurettiin hänen pukunsa kuosille ja ruutukaiselle, viheriäiselle hameelleen, jonka vaateen Rosalie oli valinnut ja joka oli Goderville'n ompelijattaren ompelema Rosalien neuvojen mukaan. Eikä Jeanne uskaltanut enää kysellä ohikulkijoilta tietäkään. Lopulta rohkaisi hän kuitenkin mielensä ja pääsi vihdoin hotelliinsa.

Sen päivän istui hän sitten kokonaan tuolillaan sänkynsä jalkopuolella hievahtamatta paikaltaan. Hän söi, kuten edellisenä iltana, keittoa ja vähän liharuokaa. Ja sitten pani hän maata, tehden kaikki aivan koneellisesti, totuttuun tapaan.

Seuraavana päivänä hän meni poliisipäällikön virastoon pyytääkseen, että ottaisivat selkoa hänen pojastaan. Ei voitu hänelle mitään varmaa sanoa, mutta luvattiin ryhtyä asiaan.

Sitten maleksi hän katuja pitkin yhä toivossa, että Paul sattuisi tulemaan häntä vastaan. Ja tuossa väenvilinänsä hän tunsu olevansa vieläkin enemmän yksin, hukkaan joutunut ja kurjempi kuin koskaan autiolla maaseudun lakeudella.

Hänen palattuaan iltasella hotelliin sanottiin hänelle, että herra Paulin puolesta oli kyselty häntä ja että oli luvattu tulla uudelleen seuraavana päivänä. Veri tulvahti Jeannen sydämeen ja hän ei ummistanut silmiään koko yönä. Olikohan se hän? Kyllä, hän se oli varmasti, vaikk'ei Jeanne voinut päättää häntä siksi niistä merkeistä, jotka hänelle annettiin.

Yhdeksän aikaan aamulla kolkutettiin hänen ovelle ja hän huusi: "Sisään!" ollen jo valmis avoimin sylin heittäytymään poikaansa vastaan. Mutta eräs tuntematon henkilö esittäytyi. Ja pyytäen anteeksi,

että oli tullut häiritsemään, selitti hän asiansa ja ilmoitti tulleensa perimään rahoja, jotka Paul oli hänelle velkaa. Jeanne tunsu itkeväänsä, vaikk'ei tahtonut näyttää sitä, ja kuivasi sormensa päällä kyynelitään niiden kiertyessä hänen silmänsä kulmiin.

Vieras oli, näet, Sauvage-kadun varrella olevan talon portinvartijalta saanut kuulla rouvan tulosta, ja kun ei hänen ollut onnistunut saada käsiinsä tuota paennutta nuorta herraa, niin kääntyi hän nyt äidin puoleen. Ja hän ojensi paperin Jeannelle, joka alkoi sitä katsella mitään ajattelematta. Hän luki numeron 90, otti taskustaan rahat ja maksoi.

Sinä päivänä ei Jeanne enää käynyt kaupungilla.

Seuraavana päivänä tuli vielä toisia velkamiehiä, ja Jeanne antoi kaikki, mitä hänellä oli jäljellä, jättäen itselleen vain parikymmentä frangia. Sitten kirjoitti hän Rosaliele ja ilmoitti hänelle tilastaan.

Päivänsä vietti hän maleksimalla kaupungilla odottaessaan vastausta palvelijaltaan ja tietämättä, mitä tehdä, miten saada ikävät, loppumattoman pitkät hetkensä kulumaan, tuntematta ketään, jolle olisi voinut ystävällisen sanan sanoa, ketään, joka olisi hänen kurjan asemansa tuntenut. Hän käveli vain umpimähkään ja häntä vaivasi nyt kova halu päästä lähtemään pois, palaamaan takaisin pieneen kotiinsa, joka siellä yksinäisen maantien varrella seiso.

Häntä oli murhe masentanut siihen määrin, ettei hän muutamia päiviä aikaisemmin ollut voinut siellä enää elää, ja nyt tunsu hän päinvastoin, ettei voinut enää elää muualla kuin siellä, minne hänen synkän elämänsä tavat olivat juurensa laskeneet.

Eräänä iltana sai hän vihdoin kirjeen ja kaksi sataa frangia.

Rosalie kirjoitti:

"Rouva Jeanne! Tulkaa kohta takaisin, sillä minä en lähetä teille enää mitään. Ja herra Paulia lähden minä sitten hakemaan, kun olemme saaneet tietoja hänestä.

Terveiseni! Palvelijanne Rosalie."

Ja Jeanne palasi Batteville'en eräänä aamuna, jolloin satoi lunta ja oli hyvin kylmä.

XIV.

Jeanne ei käynyt enää ulkosalla, ei hievahtanut enää paikaltaan. Hän nousi joka aamu samaan aikaan, katsoi ikkunasta, minkälainen ilma oli, ja meni sitten istumaan ruokasaliinsa uunin ääreen.

Siellä hän istui päivät pitkään liikkumatta, tuijottaen vain tuleen, antaen ikävien ajatustensa harhailta mielin määrin ja seuraten kurjuutensa surullista kulkua. Ja hämärä laskeutui vähitellen hänen pieneen huoneeseensa hänen hievahtamatta paikaltaan muuta kuin lisätäkseen puita pesään. Sitten toi Rosalie hänelle lampun ja sanoi:

— No, rouva Jeanne, teittiä pitää vähä ravistaa, ett' tulis' viel' ruokahalu tän' iltan'.

Häntä vaivasivat usein piintyneet ajatukset, ja turhanpäiväiset mietteet kiusasivat häntä niin, että vähäisimmätkin asiat näyttivät hänen sairaisissa aivoissaan äärettömän tärkeiltä.

Hän eli vain menneisyydessä, ammoin jo olleessa ajassa, muisteli alati elämänsä ensimmäisiä aikoja ja häämatkaansa Korsikaan. Tämän saaren maisemat, jotka jo kauan sitten olivat jääneet häneltä unohduksiin, ilmestyivät yht'äkkiä hänen silmiensä eteen uunin hiiloksessa. Ja hän muisti kaikki yksityiskohdat, kaikki pikkuseikat, kaikki henkilöt, jotka oli siellä nähnyt. Hän oli näkevinään heidän oppaansa Jean Ravolin ja kuulevinaan hänen äänensäkin.

Sitten muisteli hän Paulin lapsuuden ajan suloisia vuosia, jolloin poika pani hänet istuttamaan vihanneskasveja ja hän oli polvillaan mullassa täti Lisonin vieressä ja he molemmat kilpailivat tehdäkseen mieliksi lapselle, joka tahtoi koettaa, kumpi heistä taitavammin pystyi istukkaita ottamaan ylös ja sai suurimman määrän uusia niistä kasvamaan. Ja hiljaksen sopersivat hänen huulensa: "Paulet, pikku Paulet poikani!" aivan kuin hän olisi puhutellut poikaansa. Ja kun hänen unelmansa tulivat tähän sanaan, niin kirjoitteli hän välistä tuntikausia tyhjäan ilmaan sormellaan kirjeitä hänelle. Hän piirteli niitä verkalleen istuessaan uunin ääressä, kuvitteli oikein näkevänsä ne, ja kun luuli erehtyneensä, alkoi hän P:stä uudelleen, kirjoittaen väsymyksestä vapisevalla kädellään ja ponnistaen voimansa voidakseen

kirjeen loppuun panna oman nimensä. Ja lopetettuaan alkoi hän uudelleen taas.

Lopulta ei hän enää jaksanut, sekoitti kaikki, kirjoitti ihan toisia sanoja ja hermostui aivan hulluuteen saakka.

Hän sai yksineläjän kaikki omituiset tavat. Häntä suututti, kun pieninkin esine ei ollut tavallisella paikallaan.

Usein pakoitti Rosalie hänet kävelemään ja vei hänet ulos maantielle, mutta parinkymmenen minuutin kuluttua sanoi jo Jeanne: "En jaksaa enää, lapsukaiseni!" Ja istuutui ojan reunalle.

Kohta oli kaikkalainen liikkuminen hänelle vastahakoista, ja hän oli vuoteessaan niin myöhään kuin mahdollista.

Yksi ainoa tapa oli hänessä pysynyt lapsuudesta asti aivan muuttumattomana, se, että hän heti kahvin juotuaan äkkiä nousi vuoteestaan. Hän oli aivan erikoisesti mieltynyt juomaan kahvia puolittain keitetyin maidon kanssa, ja häneen olisi koskenut kovasti, jos hänen olisi täytynyt jäädä ilman tätä juomaansa. Siksi odottikin hän joka aamu kärsimättömänä Rosalien tuloa huoneeseen, ja heti kun täysi kuppi vain oli asetettu hänen yöpöydälleen, hypähti hän istualleen ja tyhjensi sen nopeasti, jopa hieman ahmienkin. Ja heittäen sitten pois peitteensä hän alkoi nopeasti pukeutua.

Mutta vähitellen otti hän tavakseen ruveta haaveksimaan ja mietiskelemään vielä jonkun aikaa sen jälkeen, kun oli pannut kuppinsa pois, ja kävi uudelleen pitkäkseen vuoteeseensa. Ja päivästä päivään venytti hän tätä laiskotteluun, kunnes Rosalie vihoissaan tuli ja miltei väkisin puki hänen päälleen.

Ei hänellä muuten ollut enää nimeksikään omaa tahtoa, ja kun hänen palvelijansa pyysi häneltä neuvoa, kysyi häneltä jotakin, tahtoi tietää hänen mielipidettään, niin vastasi hän: "Tee miten tahdot, kultaseni!"

Hän uskoi, että häntä suorastaan vainosi jonkinlainen hellittämätön kova kohtalo, niin että hänestä tuli oikea itämaalainen sallimaanuskoja, ja kun hän oli aina nähnyt, että hänen unelmansa häipyivät tyhjiin ja hänen toiveensa raukesivat, niin ei hän uskaltanut enää mitään yrittääkään, vaan horjui ja epäili päiväkaudet ennenkuin kävi yksinkertaisempiinkaan asioihin käsiksi, sillä hän oli varma siitä, että aina tekisi nurinkurin ja että kaikki kääntyisi hänelle pahoinpäin. Ja alati sanoi hän:

— Minulla vain ei koskaan ole ollut onnea elämässä.

Johon Rosalie vastasi:

— Mitähä te sanoisitt', jos teittin pitäis työt' tehdä leippänn' etteen, jos teittin pitäis' jok' aamu kello kuudelt' ylös noust' ja päivätyöhön menn'? Ja niit' semmoisii kyll' on senttää, ja kun he vanhoiksi tulee, niin kuolee he kaikk' kurjuuteen.

Jeanne sanoi silloin:

— Ajattelehan toki, että olen aivan yksin, että poikanikin on minut hylännyt.

Siitä Rosalie suuttui ja tiuskasi:

— Mokomaki juttu! Entäs sitt' ne lapset, jotk' ovat sotapalveluksess'?
Entäs ne, jotk' Ameriikkaha menee?

Ameriikka oli hänestä jokin epämääräinen maa, jonne ihmiset menevät rikkautta ansaitsemaan palaamatta sieltä koskaan takaisin.

Ja hän jatkoi:

— Ain' tulee kuitenkin' hetk', kun erot' pitää, sill'ei vanhat ja nuoret voi koko ikääns' yhdess' elää. Entäs, jos hän kuollu' ois, mitäs te silloin sanoisitt'? — lopetti hän jäyhästi.

Silloin ei Jeanne vastannut enää mitään. Hän voimistui kuitenkin hiukan, kun ilma kevään tullen kävi lauhaksi, mutta tätä virkeyden paluuta käytti hän hyväkseen vain niin, että heittäytyi yhä enemmän synkkien ajatustensa valtaan.

Mentyään eräänä aamuna ullakolle jotakin esinettä etsimään, löysi hän sattumalta sieltä arkun, joka oli täynnä vanhoja almanakkoja. Niitä oli säilytetty, kuten on tapa muutamilla maalaisihmisillä. Ja Jeannesta tuntui silloin, että hän oli löytänyt entisen elämänsä vuodet. Ja hänet valtasi silloin omituinen, sekava mielenliikutus, kun hän seisoi tuon almanakkakasan ääressä.

Hän vei ne kaikki alas ruokasaliin. Niitä oli kaiken kokoisia, suuria ja pieniä. Ja hän alkoi järjestää

niitä pöydälle vuosiluvun mukaan. Yht'äkkiä löysi hän ensimmäisen, jonka oli tuonut mukanaan Peoples'iin. Sitä hän katseli kauan. Siinä olivat ne päivät, jotka hän oli merkinnyt samana aamuna, jolloin lähti Rouen'ista, seuraavana päivänä sen jälkeen, kun oli päässyt luostarikoulusta. Ja hän alkoi itkeä. Hän itki karvaita, verkkaisia kyyneleitä, kuin vanha vaimo raukka ainakin istuessaan pöydälle levitetyn viheliäisen elämänsä edessä.

Hänet valtasi silloin ajatus, joka kohta vietteli hänet hirveällä, hellittämättömällä, hurjalla tavalla. Hän tahtoi ottaa selkoa siitä, mitä oli tehnyt, melkein päivästä päivään.

Hän ripusti seinille peräkkäin kaikki nuo kellastuneet almanakat ja kulutti tuntikausia katsellessa niitä, milloin mitäkin, ja miettiessään:

— Mitä tapahtui minulle tuossa kuussa?

Hän oli alleviivannut elämänsä muistettavimmat päivät, välistä löysi hän kokonaisen sanankin, ja näin järjesti, ryhmitti ja liitti hän sitten yhteen kaikki pikkuseikat, jotka olivat sattuneet jonkun tärkeän tapauksen edellä tahi jälkeen. Itsepäisesti tarkastamalla kaikki, ponnistamalla muistiaan ja keskittämällä kaiken tahdonvoimansa onnistui hänen selvittää melkein kaikki Peoples'issa oloaikansa ensimmäiset vuodet, sillä hänen elämänsä etäisimmät muistot johtuivat hänelle tavattoman helposti ja havainnollisesti mieleen. Sitävastoin tuntuivat hänestä seuraavat vuodet häipyvän jonkinlaiseen usvaan ja sekaantuvan toinen toisiinsa, niin että hän välistä viipyi äärettömän kauan jonkun vuoden almanakan edessä seisoen pää painuksissa ja ajatus jännitettynä menneisyyttä kohti voimatta selvittää, oliko se muisto tästä vai tuosta almanakasta löydettävissä. Näin kulki hän toisesta almanakasta toiseen pitkin salia, jota ympäröivät aivan kuin ristintien kuvat nuo menneiden päivien muistomerkit. Äkkiä saattoi hän istuutua jonkun eteen ja jäädä paikalleen liikkumatta iltaan asti katsellen sitä mietteisiinsä vaipuneena.

Kun sitten auringon lämmittäessä kaikki elämännesteet elpyivät eloon, kun vilja alkoi pelloilla kasvaa ja puut vihannoida, kun omenakukat pihalla puhkesivat vienosti punertaviksi palloiksi ja levittivät tuoksuaan lakeudelle, silloin valtasi hänet yht'äkkiä kova levottomuus. Hän ei pysynyt enää paikoillaan, vaan käveli edestakaisin, meni ulos ja tuli jälleen takaisin monta monituista kertaa päivässä, ja kuljeksi välistä talosta taloon haltioissaan aivan kuin jonkinlaisen ikävän kuumeessa.

Kun hän näki ruohikossa päivänkukan piilevän tahi auringon säteen väreilevän puunlehvillä tahi sinisen taivaan kuvastuvan vesilätäkössä maantien kuopassa, niin käänsi ja myllersi se hänen mielensä kokonaan herättäen hänessä kuin kaiun nuoren tytön sydämen ailahduksista, tunteita niiltä kaukaisilta ajoilta, jolloin hän haaveksi kenttiä pitkin samoillessaan.

Hän oli tuntenut saman väristyksen, nauttinut samasta suloisesta hurmasta noina lämpiminä päivinä, jolloin hän odotti tulevaisuutta, kuten nyt, kun hänen tulevaisuutensa jo oli mennyt. Nyt nautti hän siitä vielä sydämessään, mutta kärsi samalla kertaa aivan kuin tuo uudelleen heränneen elämän ikuinen ilo tunkeutuessaan hänen kuihtuneeseen ruumiiseensa, hänen viileään vereensä ja lamautuneeseen sieluunsa olisi kyennyt luomaan häneen vain heikon ja tuskallisen viehätysten tunteen.

Hänestä tuntui myöskin kuin jotakin olisi muuttunut kaikkialla hänen ympärillään. Aurinko ei ollut enää yhtä lämmin kuin hänen nuoruudessaan, taivas ei enää yhtä sininen, nurmi ei enää yhtä vihanta eikä kukkasat yhtä heleät ja tuoksuvat, yhtä juovuttavat.

Toisin päivin valtasi hänet kuitenkin niin suloinen elämän tunne, että hän alkoi uudelleen ikävöidä jotakin, toivoa ja odottaa, sillä onko edes mahdollista, olkoonpa kohtalo kuinka itsepintaisen kova tahansa, olla kokonaan toivomatta, kun luonnossa on kaunista.

Hän käveli kävelemistään tuntikausia kuin kiihtyneen mielensä pakoittamana. Ja toisinaan pysähtyi hän yht'äkkiä istuutuakseen maantien varrelle ja miettiäkseen noita ikäviä asioita. Miks'ei häntä oltu rakastettu niinkuin muita? Miks'ei hän ollut saanut osakseen rauhallisen elämän vaatimattomintakaan onnea?

Jopa hän toisinaan hetkiseksi unhoitti senkin, että oli tullut vanhaksi, ettei hänellä ollut enää muuta edessään kuin muutamia ikäviä, yksinäisiä vuosia ja että koko hänen elämänsä ura jo oli loppuun kuljettu. Ja kuin ennen muinoin, kuudentoista vuotiaana ollessaan, rakenteli hän silloin sydäntään viihdyttäviä suunnitelmia, pieniä suloisia tulevaisuuden unelmia. Mutta sitten tuli taas hänen sieluunsa todellisuuden kova tunne, hän nousi ylös masentuneena kuin jokin raskas paino olisi murtanut hänen voimansa, ja verkalleen lähti hän kulkemaan kotia kohti jupisten: "Senkin vanha hupsu! Senkin vanha hupsu!"

Silloin sanoi Rosalie hänelle yhtämittaa:

— Olkaas tok' rauhass', rouva! Mitäs te sill'viisii hääritt'.

Johon Jeanne alakuloisesti vastasi:

— Minkäs sille voin? Olen kuin "Massacre" viimeisinä päivinä.

Eräänä aamuna tuli Rosalie hänen huoneeseensa tavallista aikaisemmin ja, pannessaan hänen yöpöydälleen kahvin, sanoi hän:

— Juokaas pian ny! Denis on tuoll' ulkon' oottamass'. Me lähdemm' kaikk' Peoples'iin, sill' mun on sinn' asiaa.

Jeanne luuli pyörtyvänsä, niin liikutetuksi tuli hänen mielensä. Ja vavisten, päästä pyörällä ja voimattomana tuon ajatuksen johdosta, että sai nähdä entisen rakkaan kotinsa, alkoi hän puukeutua.

Taivas levisi heleänä yli maailman ja hilpeästi juoksi hevonen lähtien välistä laukkaamaan. Kun he olivat saapuneet Étouvant'in kuntaan, voi Jeanne tuskin hengittääkään, niin rajusti sykki hänen sydämensä. Ja kun hän sitten näki aitauksen tiilipatsaat, äännähti hän hiljaa ja aivan tietämättään: "Oi, oi, oi!" aivan kuin hänen sydämeensä olisi koskenut.

Couillard'in talossa riisuttiin hevonen valjaista, ja sillä välin kuin Rosalie poikansa kanssa meni asioilleen, tarjoutuivat moision vuokralaiset saattamaan Jeannea kartanoa katsomaan. Kartanon isäntäväki sattui juuri olemaan poissa ja hänelle annettiin avaimet käteen.

Hän meni sinne yksin, ja tultuaan vanhan kartanon eteen meren puolelle, pysähtyi hän katselemaan. Kaikki oli ulkona entisellään, ja sinä päivänä säteili aurinkokin hymyillen tuon ison, harmaan rakennuksen himmentyneille seinille, joissa ikkunaluukut olivat kiinni.

Pieni kuivettuneen oksan palanen putosi hänen hameelleen ja hän loi ylös silmänsä. Se oli kirvonnut plataanista. Jeanne meni sen luo ja taputteli kuin eläintä tuon suuren puun sileätä, vaaleata runkoa. Hänen jalkansa sattui sitten nurmella olevaan lahonneeseen puupalaseen. Se oli kappale penkkiä, jossa hän niin usein oli istunut omaistensa kanssa, sitä samaa penkkiä, joka oli laitettu samana päivänä, jolloin Julien ensimmäisen kerran kävi heillä.

Sitten tuli hän eteisen kaksoisovelle, jota hänen oli kovin vaikea saada auki, sillä ruostunut iso avain ei ottanut kiertyäkseen. Vihdoin aukeni kuitenkin lukko kovalla kitinällä ja ovenpuolisko, joka myös vähän piti vastaan, antoi myöten hänen sysäykselleen.

Melkein juosten riensi Jeanne heti ylös huoneeseensa. Hän ei tuntenut sitä entisekseen, sillä sen seinät olivat verhotut vaaleilla papereilla. Mutta hänen avattuaan ikkunan huumasi häntä ytimiin asti koko tuo rakas näky taivaanrantaa myöten, metsikkö, jalavat, lakeus ja meri ruskeine purjeineen ylt'ympäriinsä, jotka näyttivät liikkumattomilta kaukana aavalla ulapalla.

Sitten alkoi hän samoilla tyhjässä, avarassa rakennuksessa. Hän katseli noita seinillä olevia hänen silmilleen tuttuja tahroja. Hän pysähtyi pienen rei'än kohdalle, joka oli rappauksessa ja jonka paroni oli siihen tehnyt, kun nuoruuden aikojaan muistellen huvikseen usein ikäänkuin aseella iski kepillä seinään siitä ohi kulkiessaan.

Äitivainajansa huoneesta löysi hän oven takaa, pimeästä nurkasta, kultanuppisen neulan, jonka hän oli sinne ennen muinoin pistänyt (hän muisti sen nyt) ja jota hän sitten monta vuotta oli kaivannut. Ei kukaan ollut sitä silloin löytänyt. Hän otti sen sieltä kallisarvoisena muistona ja suuteli sitä.

Hän kävi joka paikassa ja etsi, tunsu taas nuo huoneiden seinäpapereissa olevat, melkeinpä näkymättömät jäljet, sillä uusia papereita ei oltu seinille pantu, näki jälleen nuo kummalliset kuvat, jotka mielikuvitus usein muodostaa kankaiden ja marmorin kuvioista ja ajan likaamien kattojen varjoista.

Hän astui äänettömin askelin tuossa suuressa, hiljaisessa kartanossa aivan kuin hautausmaalla, sillä siellä lepäsi koko hänen entinen elämänsä.

Hän meni alas saliin, joka oli pimeä ikkunaluukkujen ollessa kiinni, ja kesti kauan ennenkuin hän saattoi mitään eroittaa siellä. Mutta sitten kun hänen silmänsä olivat tottuneet pimeyteen, tunsu hän taas vähitellen seinäverhot lintukuvineen. Kaksi nojatuolia seisoi vielä uunin edessä aivan kuin niissä juuri olisi istuttu; ja huoneen hajukin, jonka hän hyvin tunsu ja joka on olemassa samoin kuin elävilläkin olennoilla, tuo epämääräinen, mutta silti helposti tunnettava vanhojen huoneustojen selittämätön haju tunkeutui hänen sieramiinsa, kietoi hänet muistoihin ja juovutti hänen ajatuksiaan. Hän seisoi siellä läähättäen, vetäen keuhkoihinsa tuota menneen ajan henkeä ja tuijottaen noihin kahteen tuoliin. Ja yht'äkkiä synnytti hänen aivoihinsa kiintynyt ajatus hänessä hetkellisen harhakuvan ja hän oli näkevinään, hän näki, aivan samoin kuin monta kertaa ennen oli nähnyt, isänsä ja äitinsä istuvan lämmittelemässä jalkojaan uunin edessä.

Pelästyneenä peräytyi hän, työkkäsi selin oven pieleen, piteli siitä kiinni, ettei kaatuisi, ja tuijotti tuijottamistaan tuoleihin.

Näky katosi.

Hämmästyksissään seiso i hän paikallaan muutamia minuutteja, sai sitten vähitellen vallan itsensä ylitse ja tahtoi paeta pois peläten tulevansa hulluksi. Sattumalta loi hän silmänsä oven pieleen ja huomasi siinä Paulet'n mitta-asteikon. Kaikki pienet viivat olivat paikoillaan maalissa eri pitkien välimatkojen päässä ja numerot, jotka olivat kynäveitsen kärjellä siihen merkityt, osoittivat Paulet'n iän kuukausittain sitä mukaa, kuin hän oli kasvanut. Paikoitellen oli siinä paronin, — isompaa, — käsialaa, paikoitellen hänen omaansa, pienempää, paikoitellen taas täti Lison'in hieman vapisevaa käsialaa. Ja hänestä tuntui, että hänen lapsensa, semmoisena kuin hän silloin oli, seiso i siinä hänen edessään vaaleatukkaisena ja painaen otsaansa oven pieltä vasten mitattaessa hänen pituuttaan.

Paroni huudahti:

— Jeanne, hän on kasvanut yhden senttimetrin kuudessa viikossa.

Ja rakkaudenpuuskassaan Jeanne alkoi suudella oven pieltä.

Samassa huudettiin hänelle ulkoa.. Se oli Rosalien ääni:

— Rouva Jeanne, rouva Jeanne, aamiainen on valmis.

Hän juoksi suinpäin ulos. Hän ei ymmärtänyt mitään, mitä hänelle sanottiin. Hän söi vain, mitä hänen eteensä pantiin, kuuli puhuttavan tietämättä mistä, puheli varmaankin talonpoikain kanssa, jotka kyselivät hänen vointiaan, antoi suudella itseään, suuteli itsekin poskia, joita hänen eteensä kurotettiin, ja sitten nousi hän rattaille.

Kun kartanon korkea katto oli kadonnut näkyvistä puitten taakse, alkoi hirveä ahdistus painaa hänen poveaan. Hän tuns i sydämessään, että oli sanonut kodilleen ainiaaksi hyvästi.

He tulivat takaisin Batteville'en. Juuri kun hän oli menemässä sisään uuteen asuntoonsa, huomasi hän jotakin valkoista oven alla. Se oli kirje, jonka postimies oli sinne pistänyt hänen poissaollessaan. Hän huomasi heti, että kirje oli Paulilta ja hän aukaisi sen tuskasta vavisten. Paul kirjoitti:

"Rakas äitini! En ole sinulle ennesten kirjoittanut, sillä en tahtonut, että tekisit turhan matkan Pariisiin, koska minun itseni hetimiten täytyy käydä Sinun luonasi. Minua on juuri kohdannut suuri onnettomuus ja olen kovassa pulassa. Vaimoni on kuolemaisillaan synnytettyään pikku tytön kolme päivää sitten ja minulla ei ole vähääkään rahaa. En tiedä, mitä tehdä lapselle, jota ovenvartijan vaimo elättää imukepullolla niin hyvin kuin voi, ja minä pelkään lapsen kuolevan. Etkö sinä vois i siitä huolehtia? En suorastaan enää tiedä, mitä tehdä, eikä minulla ole rahaa antaakseni lapsen elätettäväksi. Vastaa ensi postissa!

Sinua rakastava poikasi
Paul."

Jeanne vaipui tuolille jaksaa tuskin kutsua Rosalieta luokseen. Kun hän oli tullut, lukivat he kirjeen uudelleen ja istuivat kauan ääneti toistensa edessä.

Vihdoin lausui Rosalie:

— Mä lähden pikkast' hakemaan, rouva. Ei hänt' sill' viisii voi jättää.

Jeanne vastasi:

— Lähde, kultaseni!

He olivat vielä ääneti; sitten sanoi Rosalie:

— Pankaa hattu päähänn', rouva, niin mennään Goderville'en notaarin tykö. Jos se toinen kuolee, niin on herra Paulin nyt hänet naitava sen pikkase vuoks'.

Sanaakaan sanomatta pani Jeanne hatun päähänsä. Sanomaton, syvä ilo täytti hänen sydämensä, kavala ilo, jonka hän tahtoi salata mistä hinnasta tahansa, noita inhoittavia iloja, jotka nostavat punan kasvoille, mutta joista äärettömästi nauttii sielunsa sisimmässä sopessa: hänen poikansa jalkavaimo oli, näet, kuolemaisillaan.

Notaari antoi Rosalielle tarkkoja tietoja ja Rosalien pyynnöstä lausui hän ne moneen kertaan. Ja kun oli sitten varma siitä, ettei erehtyisi, sanoi Rosalie:

— Olkaa huolet' ny'! Kyll' mä asian toimitan.

Ja samana yönä hän matkusti Pariisiin.

Kaksi päivää oli Jeanne pää niin sekaisin, ettei hän kyennyt miettimään mitään. Kolmannen päivän aamuna sai hän pienen kirjeen Rosalielta, joka ilmoitti vain tulevansa, saman päivän iltana, ei mitään muuta.

Kello kolmen aikaan antoi Jeanne naapurinsa valjastaa kärryt ja viedä hänet Beuzevillen asemalle, jossa hän odotti palvelijattarensa tuloa.

Hän seisoi asemasillalla tuijottaen koko ajan raiteita pitkin, jotka kapenemistaan kaveten häipyivät etäisyyteen. Vähä väliä katsoi hän kelloa. — Vielä kymmenen minuttia. — Vielä viisi. — Vielä kaksi. — Nyt oli aika junan tulla. — Mutta ei mitään näkynyt tuolla etäisellä tiellä. Yht'äkkiä huomasi hän sitten valkoisen kohdan, savua, ja sitten sen alla mustan pisteen, joka alkoi suurenemistaan suureta lähteten kovaa vauhtia. Ja vihdoin kulki iso kone vauhtiaan hiljentäen ja puhkuen Jeannen ohi, joka katseli tarkkaan vaunuihin. Useita ovia avautui ja ihmisiä tuli ulos, puseroihin puettuja talonpoikia, naisia korineen ja pikkuporvareja, lerppahatut päässään. Vihdoin huomasi hän Rosalien, joka tuli kantaen sylissään jonkinlaista valkoista kääröä.

Jeanne tahtoi mennä häntä vastaan, mutta hänen jalkansa olivat käyneet niin hervottomiksi, että hän pelkäsi kaatuvansa. Kun Rosalie huomasi hänet, meni hän emäntänsä luokse rauhallisena kuten aina ja sanoi:

— Päivää, rouva! Täss' mä taas oon. Mut ei se vaivatt' kulunn'.

— No? — kysyi Jeanne.

— No, — vastasi Rosalie, — hän kuol' viime yön'. Heiät vihittiin ja täss' on pikkanen.

Ja hän ojensi Jeannelle lapsen, jota ei näkynytkään vaatteiden sisältä.

Koneellisesti otti Jeanne lapsen häneltä; he poistuivat asemalta ja nousivat rattaille.

Sitten sanoi Rosalie:

— Herra Paul tulee hautajaisten peräst'. Huomenn' vissist tähä aikaa.

Jeanne sai vain soperretuksi:

— Paul!...

Aurinko oli painumaisillaan taivaanrantaan valaen kirkkauttaan vihannoiville lakeuksille, jossa siellä täällä heleinä kukki kullankarvaisia voikukkia ja veripunaisia valmuja. Ääretön rauha lepäsi yli tyynen maan, josta versoivat elämänidut. Kärryt kiitivät nopeaa vauhtia ajomiehen hoputtaessa hevostaan kieltään maiskauttamalla.

Ja Jeanne katsella tuijotti eteensä ylös ilmaan, kohti sinistä taivasta, jossa viilteli pääskysiä kiitäen, kaarrellen. Ja äkkiä tuntui hänen polvissaan, hänen ihossaan, läpi hänen hameensa, suloinen lämpö tuosta pikkuelennosta, joka nukkui hänen sylissään.

Silloin valtasi hänet ääretön mielenliikutus. Hän paljasti yht'äkkiä lapsen kasvot, joita ei vielä ollut nähnyt, poikansa tyttären kasvot. Ja kun tuo hento olento, kirkkaan valon häikäisemänä, aukaisi siniset silmänsä ja liukutti huuliaan, alkoi Jeanne sitä kiihkeästi halailia, nosti sen käsivarsilleen ja suuteli sitä suutelemistaan.

Tyytyväisenä, mutta karskisti hillitsi Rosalie häntä:

— No, no, rouva, riittää jo, tai laitatt' sen huutaan! Ja sitten lisäsi hän vastaten varmaankin omille ajatuksilleen:

— Elämä, nähkääs, ei oo niin hyvä eikä niin huono kuin miks' sit' luulee.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄN TARINA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in

the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the

requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR

INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.